

Biber - Appendix

Institutiones Christianæ :

SEU,

Sincerum DEI Verbum.

PERSPICUA scilicet INTEGRAQUE

Totius FIDEI

ET

OMNIUM OFFICIORUM

CHRISTIANI

DESCRIPTIO:

Ex scriptis utriusque TESTAMENTI
desumptæ, & ipsis SACRARUM
SCRIPTURARUM verbis traditæ.

Authore Reverendo admodum in Christo Patre

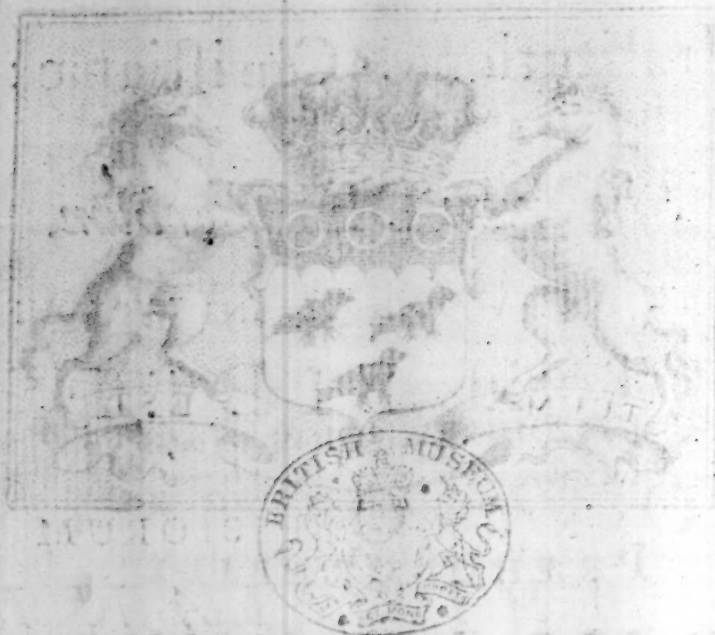
FRANCISCO Episcopo *Cestriensi*.

Latine, juxta Castellionis Bibliorum interpretationem, in usum Scholarum, edita ab A. TOOKE, A.M. Geometria Professore Greshamensi, & Scholæ Carthusianæ Subpræceptore.

L O N D I N I :

Typis G. BOWYER; Impensis BENJ. TOOKE, juxta *Medii*
Templ. Portam, in vico vulgo vocato *Fleetstreet*. MDCCXVIII.

O. n. n





PRÆHONORABILI

GULIELMO

Domino Vicecomiti FORDWICHE

GULIELMI Comitis COWPER,

*Magnæ Britanniae secundâ vice Supremi
Cancellarii, Filio natu maximo,*

S.P.D. ANDREAS TOOKE.



ENUE quidem & mole
suâ exiguum, sed ta-
men munus non asper-
nandum,

A 3

nandum, si vel argumenti gravitas & utilitas, vel styli puritas & mundities sint in pretio, tibi, Juvenis Lectissime, offero: neque vereor ut id à te benignè accipiatur, in quo summum animi candorem inesse, eximiâ vultûs morûmque suavitate temperatum, indiciis omnibus apparet. Præstantissima insuper ea indoles, quam in te miramur, tuûmque illud excellens ad capeffendam doctrinam ingenium, quod plausu justissimo prosequimur, plus satis ostendunt te, vel hoc ætatis, æquiores esse rerum æstimatorum, quàm ut opus hoc præ suâ exiguitate rejiciendum arbitreris: opus huic tuæ ætati
conve-

convenientissimum , quódque
tibi veræ laudis viam ingressu-
ro egregia in omni virtutum
genere præcepta sufficiet. Spe-
ctabis itaque, non quantæ mag-
nitudinis sit, sed quos ex illo
morum vitæque fructus colli-
gere possis: Colliges autem mul-
tos non tibi decoros solùm,
sed etiam perutiles, cum pro-
priam Latinæ linguæ vim, &
uberrimam probitatis sapientiæ-
que segetem ac materiam angu-
stæ hæ complectantur paginæ,
quarum usu assiduo & ad eru-
ditè loquendum & ad rectè
faciendum eris instructissimus.
Primas jam adolescentiæ metas
ingrederis, & tanquam è portu
in salo atque fluctu vitæ agitan-
dus

duſ prodis, proinde gubernatore quàm maximè indiges, ne rerum imperitiâ de recto quali cursu ablatus, malis artibus impingas. Fidiffimum hîc habebis Tiphyn, quo ſi duce utaris; brevium infidias devitabis, metuendas Syrtis incolumis videbis, mollésque Syrenas ſurdâ præteribis aure: Sanctiſſima hinc, ut planiùs dicam, exhauries præcepta, quæ animum tuum excolendo, & optima quæque tibi ſuggerendo, efficient ut, inter perditiffimos huiſce ævi mores, nec turpi vitiorum labe inquineris, nec damnosis voluptatum illecebris detinearis. In hæc igitur monita intentus ſis, rerumque il-
liberalium,

liberalium, humilium, & ab-
jectarum cogitationes illis re-
linques, quos vel mala mens
ad sordes damnavit, vel me-
diocre ingenium prohibuit à
sublimibus. Tot tuas tantaf-
que animi dotes, non otio in-
eptiisve dissipandas, non in u-
sus vulgares temerè profunden-
das, tibi tam cumulatè natura
indulfit, at digno usu corro-
borandas, at recto cultu adau-
gendas. Utque te natura mo-
net virtutes quasque summas
complecti, hásque doctrinâ &
sapientiâ decorare; idem sua-
det etiam urgétque paternum
exemplum: hoc tibi stimulos
admovebit magistrorum omni-
um adhortationibus & libro-
rum

rum præceptis potentiores. Ad hanc normam ut temetipsum componas, studiosè meditare, quàm erudita sit ipsius in Foro, in Senatu, in Concilio eloquentia; quàm singularis erga literatos amor, erga suos benignitas, erga omnes humanitas; quam insignis in rebus omnibus suscipiendis prudentia, in gerendis constantia, in confi-
ciendis sapientia; quam justè summæ ejus dignitati commissima mansuetudo sit admista, ut neque nobilitas de benignitate, neque facilitas de authoritate quidquam detrahat, & hæc quidem metum, illa amorem, utraque cultum & venerationem excitet. Hæc cum animo tuo reputans

reputans ad egregias ipsius laudes per studiorum viam contendere: contendes autem; dum enim avitos honores, paternam dignitatem & eruditionem, tuosque, in quos adolesciscis, titulos æmulo animo contemplaris, recordaberis, Nihil esse tam valde vulgare quàm nihil sapere.

Pridie Kal. Aprilis, 1718.



P R Æ -

1871



PRÆFATIO

A D

LECTOREM:



Vibus argumentis adductus opus hoc suum, auro contra non charum, inceperit Author Dignissimus: Quænam id contextendi ratio ab ipso inita fuerit, Quamque improbo labore demum ad finem perduxerit; ex ipsius Præfatione Lector percipiet, quam ideo Latine vertendam minùs necessarium duximus, quòd versionem hanc Adolescentium solùm usui destinavimus,

a

quibus

Præfatio ad Lectorem.

quibus necesse est ut, interpretis loco, in manu sit etiam editio Anglicana. Quid autem à nobis præstitum sit, uno aut altero verbo sic cognoscat. Christianas has Institutiones, quas, summo labore collectas, ipsis Sacrarum Scripturarum dictis expressas, acerrimoque judicio suis quasque locis dispositas, Reverendus admodum Doctissimusque Episcopus Cestriensis sermone vernaculo typis mandavit, versas jam Latine, juxta elegantissimam Castellionis Bibliorum interpretationem (consultis etiam, ubi visum est, Junij, Tremellij, Erasmi & Bezae editionibus) in Scholis perlegendas, in lucem protulimus: eo scilicet consilio, ut haberent pueri unde & Mores Christianos & Latinam Linguam eadem operâ discerent, desinant esse in temporis jacturâ profusissimi, cujus unius honesta est avaritia.



ARGUMENTA.

CAP. I.

UBI ostenditur, quid sit RELIGIO,
& unde ejus COGNITIO sit
petenda. Pag. 1

^a Necessitas scrutandi Sacras Scripturas. 3

CAP. II.

*De DEO; Ipsius NATURA, ATTRI-
BUTIS, & OPERIBUS.* 10

^b DEUS est CREATOR, CONDITOR & EFFEC-
TOR omnium rerum. 11

^c DEUS est CONSERVATOR omnium
rerum. 13

^d DEUS est supremus DOMINUS, ARBITER,
& GUBERNATOR omnium rerum. 15

DIVINA PERFECTIO.

Generaliter. 21

^a V. Hominis Ignorantia, p. 68, &c. 88 c, d. 89 b, c, d.

^b V. Prima hominis formatio, p. 53, &c. 75 d.
78 a, b, c. ^c V. p. 78 d. ^d V. p. 78 b. 80 b.

84 g, h.

— ARGUMENTA.

St cum aliis comparetur,	<div style="display: inline-block; vertical-align: middle; font-size: 3em; line-height: 1;">}</div> <div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> Solus est Deus. 22 Nullus est similis ipsi. <i>ibid.</i> Major est omnibus rebus. 23 </div>
-----------------------------	--

DEUS est SPIRITUS. 24

ÆTERNUS. *ibid.*

IMMUTABILIS. 25

UBIQUE PRÆSENS. 26

DEI FELICITAS. 27

DEUS est OMNISCIOUS. *ibid.*

^a DEI SAPIENTIA. 31

^b DEI POTESTAS. 33

DEI BONITAS: Generaliter. 36

Erga Justos. 38

^c Erga Impios qua dicitur

MISERICORDIA. 40

DEI JUSTITIA. 43

^a DEI VERITAS & FIDES. 47

DEI SANCTITAS. 48

DEUS est INCOMPREHENSIBILIS. 50

CAP. III.

De NATURA HOMINIS ejusque CONDITIONE. 53

^e Prima HOMINIS FORMATIO, ejusque CON-
DITIO nativa. *ibid.*

^a V. Deus Supremus Dominus, &c. p. 16 c, &c.

^b V. Deus Creator, p. 11. Arbitrator & Gubernator, p.

35, &c. ^c V. Condicio hom. redempti, p. 109, &c.

^d V. Immutabilis, 25. ^e V. Deus Creator, p. 12

c, d, e, f, g.

ARGUMENTA.

^a HUMANI GENERIS LAPsus.	55
NATURALIS HOMINIS STATUS ut nunc se habet.	58
HOMINIS MORTALITAS.	ibid.
BREVIS & INCERTA humanæ VITÆ CONDITIO.	59
Quibus MISERIIS & ÆRUMNIS perpetuo laborat.	61
HUMANÆ CONDITIONIS VANITAS.	62
^b HOMINIS IGNORANTIA.	68
^c DEBILITAS & IMPOTENTIA HOMINIS.	69
^d HOMINIS IMPIETAS.	70

CAP. IV.

De REDEMPTIONE HOMINIS per JESUM CHRISTUM FILIUM DEI, simul cum PATRE & SPI- RITU SANCTO. 75

DEUS PATER redemit nos per FILIUM suum. *ibid.*

NATURA CHRISTI. 78

^c CHRISTUS est DEUS. *ibid.*

Factus est Homo. 82

DESCRIPTIO CHRISTI; qui est & DEUS &

Homo. 83

^a V. p. 72 d. 86 a, b. 112. c. 113 b. ^b V. p. 3 c.
V. Scientia, p. 109, &c. ^c V. p. 3 c. ^d V. p. 82 a. 83 d. 113 b.
Generis Lapsus, p. 57 b. ^e V. p. 82 a. 83 d. 113 b.
V. Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, sunt unus Deus, p.
108, &c.

ARGUMENTA.

Quibus modis <i>JESUS CHRISTUS</i> obtinuit nobis <i>SALUTEM</i> .	85
Perfunctus est omnibus <i>LEGIS</i> præceptis. <i>ib.</i>	
<i>NOVUM FOEDUS</i> dedit nobis.	86
Mortuus est pro <i>PECCATIS</i> nostris.	89
Resurrexit ad nostram <i>JUSTIFICATIONEM</i> .	92
Ad cælum ascendit, & pro nobis ad <i>DEI</i> dexteram supplicat.	94
Quali modo <i>SPIRITUS SANCTUS</i> conferat ad nostram <i>REDEMPTIONEM</i> .	95
^a <i>SPIRITUS SANCTUS</i> est <i>DEUS</i> . <i>ib.</i>	
Præcipuæ <i>SPIRITUS SANCTI</i> OPERATIONES.	96
Communes <i>SPIRITUS SANCTI</i> OPERATIONES in <i>FIDELIBUS</i> .	97
^b <i>REGNUM</i> & ^c <i>ECCLESIA CHRISTI</i> .	100
<i>CHRISTUS</i> JUDICABIT Mundum.	106
<i>PATER, FILIUS, & SPIRITUS SANCTUS</i> sunt <i>UNUS DEUS</i> .	108
CONDITIO HOMINIS jam <i>REDEMPTI</i> .	109
<i>Si respicias ipsius SCIENTIAM</i> .	<i>ibid.</i>
<i>JUSTITIAM & SANCTITATEM</i> .	111
<i>VITAM</i> .	114
<i>FELICITATEM</i> .	116

^a *V. Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, sunt unus Deus, p. 108, &c.*

^b *V. p. 76 c, d, e. 77 c.*

^c *V. p. 128 b. 206 a. V. Officia Pastorum Eccl. p. 233 i. 234 a, b. 240 d, e, f. 241 a, b.*

ARGUMENTA.

CAP. V.

De ANGELIS & SPIRITIBUS.

121

^a De Bonis ANGELIS. *ibid.*

^b De Malis ANGELIS. Seu Diabolis. 124

CAP. VI.

De OFFICIIS HOMINIS erga DEUM.

Generaliter. 129

FIDES. 134

Professio fidei. 137

Fiducia in Deo. 138

TIMOR. 141

AMOR. 143

^c OBEDIENTIA. 145

^d SUBMISSIO. 148

^e HONOR & CULTUS: Generaliter. 154

^f LAUDATIO & GRATIARUM ACTIO. 157

^g SUPPLICATIO. 161

^h JURAMENTA, VOTA, & FœDERA. 166

ⁱ BAPTISMA, & (^h) CœNA DOMINICA. 170

^k DIES SOLEMNES, FESTI, & ESURIALES. 173

Cœtus PUBLICI ad DEI CULTUM. 176

^a V. p. 81 d. 82 d. 119 d. 133 b.

^b V. p. 80 a, d.

92 b. 96. c. 109 b. 112 a. 133 a.

^c V. Obed. univers.

p. 282.

^d V. Fiducia, p. 138.

^e V. Officia erga

Deum general. p. 129 b, c. 131 c, &c.

^f, ^g, ^h, ⁱ, ^k V.

Cœtus publ. p. 176, &c.

^g V. p. 104 d. 237 d. V.

Confessio, p. 298.

^h V. p. 103 b.

ARGUMENTA.

CAP. VII.

De OFFICIIS HOMINIS erga ALIOS.

182

▪ AMOR.	ibid.
HONOR & OBSERVANTIA.	184
^b PAX & CONCORDIA.	186
^c JUSTITIA: Generaliter.	190
Specialia INJUSTITIÆ genera vetita.	192
Homicidium.	ibid.
Fæstuarium.	193
Adulterium.	194
Virginum vitiatio.	ibid.
Furtum.	195
Injuria & Damnum.	196
Oppressio.	197
Fraus.	198
Falsum Testimonium.	200
Iniquum Judicium.	ibid.
Alieni appetentia.	201
CHARITAS.	ibid.
^d In benefaciendo.	ibid.
In remittendis Injuriis.	205
^e CLEMENTIA ac HUMANITAS.	206
^f Præsertim in egenos.	207
CANDOR.	211
In judicando.	ibid.
In loquendo.	212
VERITAS & SINCERITAS.	213
ÆDIFICATIO: Generaliter.	215
Docendo.	216

^a V. Caritas, p. 201. ^b V. p. 101 d. 180 b.
^c V. Restitutio, p. 305. ^d V. p. 85 c. ^e V. Op-
 pressio, p. 197. ^f V. p. 104 d.

ARGUMENTA.

<i>Admonendo.</i>	217
<i>Reprehendendo.</i>	218
<i>Sine Offendiculo se gerendo.</i>	219
<i>Exemplum bonum in se edendo.</i>	220

<i>b</i> OFFICIA MARITORUM & UXORUM.	<i>ibid.</i>
<i>c</i> PARENTUM & LIBERORUM.	224
<i>d</i> MAGISTRORUM & SERVORUM.	226
MAGISTRATUUM, & SUBDITORUM.	228
<i>e</i> OFFICIA PASTORUM ECCLESIAE CHRISTI.	233
FIDENTIUM erga PASTORES suos.	242

C A P. VIII.

OFFICIA HOMINIS erga SE. 246

<i>f</i> HUMILITAS.	<i>ibid.</i>
<i>g</i> MANSUETUDO.	253
<i>h</i> TEMPERANTIA.	255
<i>i</i> CASTITAS & MODESTIA.	257
DILIGENTIA.	262
<i>k</i> ÆQUANIMITAS.	264
<i>l</i> ABNEGATIO SUI, & CORPORIS SUBACTIO.	267
ÆDIFICATIO: <i>Generaliter.</i>	270
<i>Scientiâ.</i>	271

^a V. p. 238. a. ^b V. Adult. p. 194. 241 c. ^d V. p. 197 c. f
^c V. p. 193 f. 195 i. 239 a. 241 c. ^e V. Ecclesia Christi, p. 101 a. 102 c.
364 b. ^f V. p. 184 h, i. ^g V. Pax &
103 a. &c. ^h V. p. 220 c. ⁱ V. Adulterium,
Concordia, p. 186 a. 187 c. 190 b. V. Offic. Pastor. p.
240 b. 250 c. ^j V. Virgin. vitratio. *ibid.* V. p. 252 a.
p. 194. ^k V. Fiducia in Deo, p. 138 f, g, h. ^l V. Amor
Dei, p. 144 i. 145 a, b.

ARGUMENTA

Meditatione.	274
Vigilantiâ. IX	276
Societate.	277
Exemplis.	280

CAP. IX.

De PERFECTIÖNE SANCTITATIS.

OBEDIENTIA UNIVERSA.	ibid.
^a SINCERITAS.	286
ZELUS.	289
^b INCREMENTUM in Gratiâ, & in Virtutibus	
PRÆSTANTIA.	290
PERSEVERANTIA.	293

CAP. X.

De POENITENTIA.

Generaliter.	295
^c EXAMINATIONE SUI	296
^d Arrogantia.	297
^e Desperatio.	298
CONFESSIO.	ibid.
Cum Pudore & Dolo.	300
PROPOSITI TENACITATE.	301
VITÆ EMENDATIONE.	302
PœNITENTIA adversus ALIOS.	305
RESTITUTIONE ablati.	ibid.

^a K. p. 145 c. 155 b, d. 163 c. ^b F. p. 162. a.
^c V. Meditatio, p. 274 c. 275 e. ^d V. Fiducia in Deo p. 140 b. V. Misericordia Dei, p. 40.

ARGUMENTA.

CAP. XI.

a De PRÆMIIS & POENIS. 306

b PRÆMIA JUSTORUM. 308

c PŒNÆ SCELESTORUM. 316

PII & IMPII inter se comparati. 325

TOTIUS REI SUMMA. 329

a V. Justitia Dei, p. 43 f, &c.

b V. Bonitas Dei, p. 38 f, &c.

c V. Justitia Dei, p. 44 d, &c.



Institu-

ARGUMENT

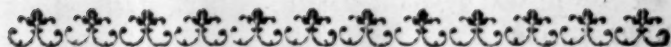
initial



Institutiones Christianæ:

SEU,

Sincerum DEI Verbum.



C A P. I.

*Ubi ostenditur, quid sit RELIGIO,
& unde ejus COGNITIO sit pe-
tenda.*



*Uicquid cultûs aut obsequii hominum
est Deo tribuere: quacunque prestare
debemus vel tenemur ipsius voluntati
morem gerentes; quâcunque demum
ea sunt, quibus aut observatis afficie-
mur premio, aut omissis pœnas dabimus: His
omnibus Religio constat.*

2 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Ut igitur Deum ritè colamus, ei que serviamus prout tenemur; credendum est nobis imprimis Deum esse; nobisque dedisse leges & præcepta ad nostram disciplinam; sui quoque studiosis, omniâque sua præcepta exequentibus illum præmia rependere; cùm interim ipsius voluntati non obedientibus poenas sit irrogaturus.

^b Deinde ut natura officii nostri ejusque limites, quibus ullo modo circumscribitur, in majus innodescant, & ut liquido constet, quâ spe freti, aut quibus argumentis inducti nos officii hujusce religione obstrictos arbitremur, nostrâ plurimum refert diligenter scrutari, quis sit iste Deus quem sumus culturi; quam sint ipsius attributa & perfectiones, quæ effecerit opera: Nosmetipsos deinceps penitus inspicere, ut pateat quales ipsi simus, quibus precipitur ut Deo serviamus; quam sit nostra mentis indoles, quinam ipsius affectus; quem statum aut conditionem vite hic obtineamus, quam denique sit inter nos & Deum conjunctio & affinitas.

Hoc factò, peropus erit sciscitari quis aut qualis cultus sit Deo persolvendus, quam quoque sint leges & præcepta ea, quæ nobis observanda tradidit.

^c Tum autem, ut magis impensè lubeat obsequi Deo, omnia ipsius imperata alacriter peragendo, & in iis perficiendis studiosè permanendo: sciamus necesse est, quam sit ea felicitas, quam amatoribus suis & cultoribus præparavit Deus, quàm grave quoque supplicium in omnes, qui contra sua præcepta faciunt, sit constituturus: quanta etiam, quàm certa, & quàm perennis sit, & Jehovahæ lætitia, & ipsius terror.

^a Heb. 11. 6. Ex. 24. 12. Joh. 13. 34. Ex. 16. 28.
Heb. 11. 6. 1 Reg. 9. 4. 2 Thess. 1. 8. ^b Ex. 5. 2.
Joh. 9. 36. Josh. 24. 15. ^c 1 Cor. 2. 9. 2 Chr. 24.
20. Neh. 8. 10. 2 Cor. 5. 11.

Necessitas Scrutandi SACRAS SCRIPTURAS.

^a *Hæc sunt ea, quibus probè erudiri uniuscujusque permagni interest; hanc autem cognitionem verissimâ eâque brevissimâ viâ consequemur si sacras literas scrutamur.*

^b *Eæ enim sunt quæ de Deo testantur; quæ nobis declarant quid sit bonum, & quid à nobis exigat Deus; quæ nobis vitæ mortisque viam proponunt; quæque docent quid faciendum sit, ut à futuro supplicio salvi defendamur, usque vitam adipiscamur æternam.*

^c *Nunc quidem non est penes hominem ipsius via; non est penes mortales ambulantes suum gressum dirigere. Etiam si multa, quæ docet divina lex, naturâ possumus efficere; multisque in rebus, ex nobis ipsis, quod justum est judicare; cum de bono maloque testetur nostra omnium conscientia, nos defendendo, pariter ac accusando; nobis certe ipsis lex idonea non sumus. Etsi itaque legis opus in nostris animis sit inscriptum, nullo tamen modo potest certò sciri & discerni quæ sit voluntas Dei bona, & accepta & perfecta, per cujus ductum ducenda est nostra vita, nisi ex ipsius sermone quem suis temporibus exhibuit nobis: unde perfectè erudiri possumus in iis omnibus, quæ nobis paci & saluti sint futura, salutem nempe animorum nostrorum.*

^a Joh. 5. 39. ^b Joh. 5. 39. Mic. 6. 8. Jer. 21. 8. Aët. 16. 30. 1 Theff. 1. 10. Mar. 10. 17. ^c Jer. 10. 23. Rom. 2. 14. Luc. 12. 57. Rom. 2. 15, 14, 15. Rom. 12. 2. Tit. 1. 3. Luc. 19. 42. 1 Pet. 1. 9.

4 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Quod si quis peccaverit (multa autem delinquimus omnes) *aliunde non potest pro certo intelligi*, non omnes similiter perituros, *nisi ex sacris literis*; unde facti sumus certiores nos patronum ad patrem habere; & docemur quali modo & quibus conditionibus nos sibi reconciliare Deo visum sit.

^b Omne scriptum divinitus inspiratum est, & utile ad doctrinam, ad reprehensionem, ad correctionem, ad justitiæ disciplinam; *ut qui Deo ritè servire cupiunt*, fiant perfecti, ad omne rectè factum bene comparati.

^c Quæcunque antè scripta sunt *ab* hominibus divinis, qui Sancti Spiritus instinctu loquuti sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & literarum sacrarum consolationem spem habeamus.

^d Judæis *primùm* credita sunt oracula divina: Deus enim eos de cœlo alloquutus est, illisque rectas sententias, veras leges, bona instituta, præceptaque per Mosem suum tradidit, qui illis notam fecit viam, per quam ambulant, & ad officii munus instruxit.

^e *Idem etiam* Deus, qui multifariam & multipliciter olim majores per vates alloquutus est, postremis hisce temporibus alloquutus est nos per Filium; *id quoque*, cujus eloquendi initium sumpsit Dominus, ab iis qui audierunt apud nos est confirmatum.

^a 1 Joh. 2. 1. Jac. 3. 2. Luc. 13. 3. 1 Joh. 2. 1.
2 Cor. 5. 18. ^b 2 Tim. 3. 16, 17. ^c Rom. 15. 4.
2 Pet. 1. 21. Rom. 15. 4. ^d Rom. 3. 2. Neh. 9. 13, 14.
Ex. 18. 20. ^e Heb. 1. 1, 2. Heb. 2. 3.

Sincerum DEI Verbum. 5

^a *Hoc est gloriosum beati Dei Evangelium, quod non est humanum, neque ab homine acceptum, nemo enim id didicit nisi patefaciente Jesu Christo; qui divinam vitæ viam verè docuit, & Apostolis Ministrisque suis vires dedit ut omne nobis Dei declararent consilium.*

^b *Ut autem eas res nos certò cognoscamus, quas auditione acceperunt ii, quibus primum prædicando promulgatum erat Evangelium, nobis ordine contextitur earum rerum narratio, quæ inter eos certissimæ fidei fuerunt, quemadmodum eas tradiderunt ipsi, qui ab initio & spectatores & administratores sermonis fuerunt; qui, cunctis exactâ diligentia pervestigatis, nihil eorum, quæ essent utilia, nobis detractaverunt.*

^c *Quamobrem cum omni mansuetudine & summa cum aviditate sativum sermonem accipere debemus, qui nostras animas servare potest; omnia credentes, quæ in lege & vatibus scripta sunt; ante omnia retinentes exemplum istud sanorum dictorum, eamque fidem, quæ in sacris novi Fœderis scripturis semel Sanctis tradita fuerunt.*

^d *A fide autem ne aberremus: Cautio est ne cui supra quam scriptum est arrogemus; In tempora etiam tempestatesque, quæ scire nobis non est opus, ne curiosius inquiramus; ut stultas & indoctas quæstiones declinemus, abhorrentes à*

^a 1 Tim. 1. 11. Gal. 1. 11, 12. Luc. 20. 21. 1 Tim. 1. 12. Act. 20. 27.

^b Luc. 1. 4, 1. Luc. 1.

1, 2, 3. Act. 20. 20.

^c Jac. 1. 21. Act. 17. 11.

Act. 24. 14. 2 Tim. 1. 13. Judæ 3.

^d 1 Tim.

6. 21. 1 Cor. 4. 6. 1 Thess. 5. 1. 2 Tim. 2. 23.

1 Tim. 6. 20.

6 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

profanis vocum vanitatibus & diffidiis ejus, quæ falsò nominatur scientia, non addicti Judaicis fabulis, hominùmque præceptis veritatem avversantium; Verbis *etiam* ne pugnemus, quæ res nihil profit; *neque nos sinamus decipi* per philosophiam fallaciàmque vanam, ex hominum institutione, mundique rudimentis, non ex Christo.

^a *Ut in Sancti Pauli Epistolis, ita in cæteris quoque scripturis, insunt obscura quædam intellectu difficilia; indocti autem infirmique simus necesse est, hac si in nostram perniciem detorqueamus; Nam multò maximâ ex parte sacri scriptores magnâ perspicuitate usi sunt; neque ullâ in re divinam doctrinam fallaciter tractaverunt; proinde si quis volet Dei voluntati parere, cognoscet de doctrinâ utrum ea sit à Deo.*

^b *De communi enim salute omnia, quæ ut sciamus nobis opus est, adeo planè & disertè proponuntur nobis, ut ea vel currentes legere possint: Quòd si tectum est Evangelium, pereuntibus tantum tectum est, quorum videlicet infidentium mentes cæcavit hujus seculi Deus, ne collustret eos claritas gloriosi Christi Evangelii.*

^c *Scripturæ, itaque cum sint eatenus manifestæ & intellectu faciles, ut possint nos erudire ad salutem per fidem Christo Jesu habendam; nobis legenda sunt eadem mentis sinceritate, quâ olim fuerint conscripta; divinam doctrinam non cauponantibus, nec Christi Evangelium ad nostras*

¹ Tim. 6. 20. Tit. 1. 14. 2 Tim. 2. 14. Col. 2. 8.

² 2 Pet. 3. 16. 2 Cor. 3. 12. 2 Cor. 4. 2. Joh. 7. 17.

³ ¶ Judæ 3. Hab. 2. 2.] 2 Cor. 4. 3, 4.

⁴ 2 Tim. 3. 15. 2 Cor. 2. 17. Gal. 1. 7.

Sincerum DEI Verbum. 7

libidines pervertentibus, unde fit ut sanam doctrinam iniquo animo feramus.

^a Cum autem sanis dictis, dictis scilicet Domini nostri Jesu Christi, pietatisque doctrinæ accefferimus, debemus in eis perseverare, quæ didicimus, & per quæ fidentes facti sumus; *nihili facientes eorum dictata*, qui turpis lucri causâ illicita docent; *aut eorum*, qui refractarii, & vaniloqui atque vafri, suâ humanâ mente temerè tumentes, in iis, quæ non didicerunt, sese jactant; *aut eorum denique*, qui Dei dictum istâ, quam tradiderunt, institutione rescindunt.

^b Eruditi igitur ab Apostolis per Dominum Jesum, quomodo nos gerere Deoque placere debeamus; *Quod* ab illis audivimus, admittamus, non ut hominum sermonem, sed (ut verè est) Dei sermonem, qui in omnibus fidentibus viget: *Cujus adeo potens est demonstratio*, ut si quis Mosem & Vates, Christum & Apostolos suos, qui nos adhuc *in sacris scripturis* alloquuntur, non audiet; ipsi *nullo alio modo* persuaderi potest, religionem veram esse ut credat, ne si quidem quispiam ex mortuis resurgat *ejus veritati testimonium habiturus*.

^c Evangelium Jesu Christi, quod, Dei immortalis instituto, ad obediendum fidei ad gentes omnes explicatum fuit, *idem est quod verbum Dei* vivens & manens in sempiternum: *idem ac ea*

² Tim. 4. 3.

^a 1 Tim. 6. 3. 2 Tim. 3. 14.

Tit. 1. 11, 10. Col. 2. 18. Mar. 7. 13.

^b 1 Thess. 4. 1, 2, 1. 1 Thess. 2. 13. 1 Cor. 2. 4.

Luc. 16. 31. Heb. 11. 4.

^c Rom. 16. 25, 26.

1 Pet. 1. 23.

8 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

supernè oriens sapientia, cui contradicere aut resistere omnes *eius* adversarii nequeant; per hoc *Evangelium* servabimur, si credamus & pareamus ex animo ei doctrinæ rationi, quæ nobis *in sacris* scripturis tradita est.

^a Et quemadmodum nullum aliud nomen est sub cœlo hominibus datum, per quod servandi sumus, nisi per nomen Jesu Christi; *ita nec ulla alia excolenda est doctrina, nisi quæ* nobis declaratur *in Evangelio*, quod accepimus & in quo stamus.

^b Quòd si *veniret*, qui alium Jesum prædicaret; *vel* si quis homo aut cœlestis Angelus Evangelium doceret nos ab eo diversum, quod Apostoli docuerunt, execrabilis esto.

^c Ne hilum addetis ad id, quod Deus præcepit vobis, neve quicquam de eo detrahetis.

^d Noli *eius* verbis addere, ne te redarguat, & efficiaris mendax; totus *enim* sermo Dei est exploratus.

^e Si quis addiderit ad dicta hujus libri *novi Fœderis*, addet ei Deus clades in hoc libro scriptas: Et si quis de verbis libri hujus ademerit, adimet Deus sortem *eius* de libro vitæ.

^f *Observemus itaque* quid sit in scripto veritatis exaratum, dictaque hujus libri animo nostro & memoriæ mandemus; hæc natōs nostros doce-

Jac. 3. 17. Luc. 21. 15. 1 Cor. 15. 2. Rom. 6. 17.

^a Act. 4. 12, 10. 1 Tim. 1. 3. 1 Cor. 15. 1.

^b 2 Cor. 11. 4. Gal. 1. 9, 8. ^c Deut. 4. 2.

^d Prov. 30. 6, 5. ^e ¶ Apocal. 22. 18, 19.

^f Dan. 10. 21. Deut. 11. 18, 19. 2 Reg. 22. 13.
Deut. 11. 18, 19.

amms,

Sincerum DEI Verbum. 9

amus, de his domi manendo, iter faciendo, cubando, surgendóque, loquentes.

^a *Nam* hæc, quam Dominus Deus tibi hodie tradit, doctrina neque difficilior est quam pro te, neque longè posita. Non est in cœlo, ut dicas, Quis nobis in cœlum ascendet, eamque inde nobis petet ut eam audiamus eique pareamus? Neque est trans Mare ut dicas, Quis nobis trajecto mari eam petet, ut eam audiamus eique pareamus? Sed est proximè te oratio, in ore tuo atque corde ut ei pareas. Est autem hoc dictum quod apud nos est nunciatum per Evangelium.

^b Occulta Domini Dei nostri sunt; sed Aperta sunt & nostra & nostrorum in perpetuum natorum, ad omnia hujus legis dicta exequenda.

^c *Si tu itaque rogaveris*, dicens, Quid faciendo sempiternam vitam consequar? *Disertim respondetur*, In lege & in Evangelio quid scriptum est? Quomodo legis? Sciscitare ex divini libri lectione, hunc legito per omnem vitam tuam, ut discas Jehovam Deum tuum vereri, útque omnibus hujus legis verbis atque his institutis pareas.

^d Felix qui legit, quique *hujus libri* verba audiunt, & quæ in eo scripta sunt exequuntur.

Deut. 11. 18, 19.

^a Deut. 30. 11, 12, 13, 14.

1 Pet. 1. 25.

^b Deut. 29. 29.

^c Luc. 10. 25, 26.

Isa. 34. 16. Deut. 17. 19.

^d ¶ Apocal. 1. 3.

IO INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

C A P. II.

De DEO; Ipsius NATURA, ATTRIBUTIS, & OPERIBUS.

Quod Dei cognosci potest, id apud nos manifestum est: Nam cœli enarrant Dei gloriam, & opus ejus manuum ostendit æther: adeo ut simus inexcusabiles, nisi per opera Dei perspiciamus & clarè intelligamus sempiternam ipsius potentiam atque divinitatem.

^b Notum quoque se fecit Jehova judicio, quod exercet.

Cum autem Dei natura sit subtilior, quàm ut quivis eam possit solâ rationis sua ope agnoscere, quam naturam tamen plenius retexerunt sacræ scripturæ & explicuerunt uberius; proin sacra scripta si scrutemur, ad Dei cognitionem propius ibimus.

Ex his discimus,

Illum esse omnium rerum Creatorem, Conserva-rem & Governatorem; Omnimodis perfectum; verum Deum; cui nihil est simile; quique omni aliâ re major est & præstantior: Illum esse Spiritum, Æternum & Immutabilem, omnia ubique præsentiam suâ implentem; Infinitam quoque esse ipsius Felicitatem, sicut & Scientiam, Sapientiam & Potestatem; Illum esse absolutè Bonum & Benignum, Æquum & Justum, Verum & Fidum, Purum & Sanctum: Denique, quæcunque ea sint, quæ de eo vel scimus, vel possumus scire; illum esse nihilominus Incomprehensibilem.

^a Rom. i. 19. Ps. 19. i. Rom. i. 20.

^b Ps. 9. 16.

Sincerum DEI Verbum. II

DEUS est CREATOR, CONDITOR & EFFECTOR
omnium rerum.

^a Per illum condita sunt omnia, tum quæ in
cœlis, tum quæ in terrâ sunt, tum aspectabilia,
tum inaspectabilia, & solia, & dominatus, &
principatus, & potestates: Omnia & per eum &
propter eum condita sunt.

^b Cœlos, cœlorumque cœlos & omnes illorum
copias condidit; terram & quæcunque sunt in
eâ, maria & quicquid est in iis: orbem etiam
habitabilem, & ea quæ ipsum implent, omnem-
que ipsius propaginem fundavit.

^c Lumen condidit, tenebrasque creavit: sua
dies, sua quoque nox est; lucem solémque con-
didit: Suoque Spiritu cœlum ornavit.

^d Solem diurno, lunam autem stellâsque noc-
turno lumini tribuit.

^e Æstatem Hyememque creavit: creavit quo-
que Aquilonem & Austrum.

^f Terram Jehova fundavit, eamque super ni-
hil suspendit.

^g Non inertem condidit, sed eam habitandam
finxit.

^h Foribus mare conclusit; dixitque, Hucusque
non ulterius venies, & hic ponet tuorum fluctuum
altitudo.

^a Col. 1. 16.

^b Neh. 9. 6. Ps. 89. 11. Is. 34. 1.

^c Is. 45. 7. Ps. 74. 16. Job 26. 13. ^d Jer. 31. 35.

^e Ps. 8. 3. Jer. 31. 35.

^f Ps. 74. 17. Ps. 89. 12.

^g Prov. 3. 19. Job 26. 7.

^h Is. 45. 18.

ⁱ Job 38. 2, 11.

12 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Ipse est montium conditor, ventique creator.

^b Omne genus animalium creavit Deus, terrestrium ferarum, & pecorum, & omnium humi serpentium; & alatarum volucrum & fluitantium animalium, quæcunque ex aquâ originem trahentia moventur; *creavit etiam omnem plantam agrestem*, nullâ adhuc in terris plantâ terrestri, nullâ adhuc herbâ exortâ.

^c Hominem creavit Deus; scilicet marem & foeminam. Tu, Domine, Pater es noster, tuarum manuum opus sumus omnes. Nos creta sumus, tu noster es figulus. Tuæ manus nos elaborârunt, ac simul undique fecerunt, nos cute & carne induisti, ossibus & nervis compegisti. Nostri rudimenta vidisti oculis tuis, eaque omnia, in spatio temporis conformanda, in tuo codice erant descripta, quum non extaret unum ex ipsis.

^d Deus formavit hominis spiritum in ejus pectore; nobis hunc animum creavit.

^e Ex unius sanguine universum genus hominum creavit, ut in omni terræ solo habitarent.

^f Jehova Deus est, ab illo, non à nobis ipsis, facti sumus, ejus populus, ejusque pascui oves.

^g Ad suam gloriam nos creavit: sibi ipsi contulit nos, suas prædicaturos laudes.

^a Am. 4. 13.

^b Gen. 1. 21, 24, 25, 26. Gen. 2. 5.

^c Gen. 1. 27. Isa. 64. 8. Job 10. 8, 11. Ps. 139. 16.

^d Zech. 12. 1. Jer. 38. 16.

^e Act. 17. 26.

^f Ps. 100. 3.

^g Is. 43. 7, 21.

^a Ad Jehovæ dictum facti sunt cœli, & ad ejusdem oris spiritum omnes eorum copiae.

^b Fide intelligimus mundum esse Dei jussu conditum, ita ut non ex extantibus facta sint ea quæ cernuntur.

^c Ipse dixit & facta sunt, eoque jubente sunt creata. Jussit ut existerent & extiterunt.

^d Omnia fecit Deus propter seipsum; suâque voluntate & sunt, & condita sunt. Nam ab eo, & per eum, & propter eum, omnia sunt.

^e *Cur igitur* cogitant cum animis suis insani, non esse Deum? Intelligite O hominum stupidissimi & insani: ecquando sapietis? Negabit opus se ab autore suo factum?

^f Omnis domus ab aliquo conditur, qui autem omnia condidit Deus est.

DEUS est CONSERVATOR omnium rerum.

^g Per eum constant omnia.

^h Conservat omnia, eaque sustinet potenti suo sermone; ex suâ sententiâ quoque stant hodie.

^a Ps. 33. 6.

^b Heb. 11. 3.

^c Ps. 148. 5.

Gen. 1.

^d Prov. 16. 4.

Apocal. 4. 11. Rom.

11. 36.

^e Ps. 14. 1. Ps. 94. 8. Is. 29. 16.

^f Heb. 3. 4.

^g Col. 1. 17.

^h Neh. 9. 6.

Heb. 1. 3. Ps. 119. 91.

14 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen,*

^a Staturos cœlos & terram Deus condidit.

^b Terminum definivit aquis, duraturum donec lux simul & tenebræ deficiant: fluvios extra ripas diffluentes coercet.

^c *Et quoniam ipse ita fore promisit; idcirco* quamdiu erit terra, sementis & messis, frigora & calores, æstates & hyemes, dies & noctes nunquam intermittent.

^d Terra, quæ imbrem sæpius in se venientem combibit, & herbam parit illis accommodatam propter quos colitur, Dei favore felicitatur.

^e Te penes, Domine, est vitæ fons: homines tu bestiâsque conservas: Victum suppeditas omnibus animalibus: cujus in manu omnium viventium anima, omniumque humanorum corporum spiritus est.

^f Et fecundavit Deus omne genus animalium his verbis, Fœtificate & multiplicamini. Fatus est etiam omni feræ terrestri, omni volucris æreæ, omnibusque animantibus humi serpentibus, En ego vobis omnem herbarum viriditatem ad pastum do; id quod factum est.

^g Jehova *ipse est* custos hominum.

^h In eo vivimus, & movemur, & sumus.

ⁱ Nostras vitâ donat animas, nos perpetuò re-cturus.

^a Prov. 3. 19. Ps. 119. 90.

28. 11.

^c Gen. 8. 21, 22.

^b Job. 26. 10. Job.

^d Heb. 6. 7.

^e Ps. 36. 9, 6. Ps. 136. 25. Job. 12. 10.

^f Gen. 1. 22, 21, 25, 28, 30.

^g Job. 7. 20.

^h Act. 17. 28.

ⁱ Ps. 66. 9. Ps. 48. 14.

Sincerum DEI Verbum. 15

^a Meum præsidium in Deo situm est. Jehova meus est custos. Illo tutante cubabam, dormiebam, expergesiebam : Me euntem & redeuntem Deus tuebitur.

^b Mihi adest, meque quocunque concessero tuebitur, victumque mihi ad vescendum & vestitum ad induendum dabit. *Nam* illo nixus sum jam ab utero : me ex quo natus sum ad hunc diem aluit.

^c Tu, Deus, solus me in tuto collocas; tuâque cura mihi servat spiritum.

DEUS est supremus DOMINUS, ARBITER, & GUBERNATOR omnium rerum.

^d Summus Deus est cœli terrarumque conditor. Omnia & cœlestia & terrestria sunt sua. Suus est mundus & quicquid eo continetur.

^e Judex Deus est omnium : & ipse dominatur omnibus. Tuum est, Jehova, regnum, tuusque supra omnia excellens principatus. Omnia tibi serviunt.

^f Quicquid ei libet facit Deus, in cœlis & in terris, in aquis & in omnibus abyssis.

^g Cœli terræque leges posuit : arbitrato suo & cœlesti exercitu & terræ habitatoribus utitur.

^a Ps. 7. 10. Ps. 121. 5. Ps. 3. 5. Ps. 121. 8.

^b Gen. 28. 15, 20. Ps. 71. 6. Gen. 48. 15.

^c Ps. 4. 8. Job. 10. 12.

^d Gen. 14. 22. 1 Chr.

29. 11. Ps. 50. 12.

^e Heb. 12. 23. 1 Chr. 29.

12, 11. Ps. 119. 91.

^f Ps. 135. 6.

^g Jer. 33. 26. Dan. 4. 35.

16 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Jehovahæ consilium ratum est, & quicquid ipsi libet faciet.

^b Subjiciuntur ei *omnes* Angeli & Principatus & Potestates; ipsiúsque Angeli ejus exequuntur jussa, auditis ejus mandatis.

^c Solem, Lunam, Stellas, omnes denique cœli copias omnibus, qui sub omni cœlo sunt, populis Deus impertivit.

^d Lunam statorem temporum causâ facit, Solémque peritum occasûs sui.

^e Eo jubente non oritur Phœbus, Syderaque obsignat. In matutinum *tempus* ferales tenebras convertit, & nocte diem obscurat.

^f Intonat Deus suâ voce mirificè, sonum ejus sub toto jaculatur cœlo, collustrante ejus luce tractus terræ.

^g Attollit nebulas; fulgura cum pluvîâ facit, & ex suis ventum cellis educit.

^h Jubet nivi ut sit in terris; evocatis maris aquis terræ superficiem perfundit.

ⁱ Ad Dei flatum existit glacies, & aquarum latitudo coarctatur.

^k Ignis & grando, nix & vapor, ventúsque procellosus ejus mandatum exequuntur: illique

^a Prov. 19. 21. Is. 46. 10.

^b 1 Pet. 3. 22. Ps. 103. 20.

^c Deut. 4. 19.

^d Ps. 104. 19.

^e Job. 9. 7. Am. 5. 8.

^f Job. 37. 5. 3.

^g Jer. 10. 13.

^h Job. 37. 6. Am. 9. 6.

ⁱ Job. 37. 10.

^k Ps. 148. 8.

omnes ex ejus consiliis sapientibus sese circum-
agunt atque versant, efficientes quicquid eis im-
peraverit in orbem terræ: sive in nationem sup-
plicii, sive beneficii, gratiā eos immiserit.

^a Suo tempore & primores & posteriores im-
bres Dominus dat, ut frumentum suum, mu-
stum & oleum homines percipiant: Pluviam
quoque clauso cœlo avertit; unde fit ut terra
non det fructum suum.

^b Terram curat, ejusque germina fecundat:
terræ faciem renovat, & annum bonis suis or-
nat; adeo ut vestita plana pecudibus, & valles
farre sint obductæ.

^c Gramina pecudibus germinare facit, & her-
bas ad usum hominum, eliciens ex terrâ vi-
ctum.

^d Terram fertilem in sterilem redigit, ob sce-
lus incolarum.

^e Jehova est omnium mortalium Deus, & spi-
rituum omnis carnis: Omnia *sua animantia* mi-
nuta simul & magna, & reptantia innumera
ab illo pendent, ut eis suo tempore pastum
suppeditet, *quem* illo dante colligunt; illo ma-
num aperiente satiantur bonis: Si faciem su-
am abdit, conturbantur; si eorum spiritum
comprimit, expirant & in suum pulverem re-
deunt.

^f Volucres aëreas alit, nec passerulus quidem
sine illo humi cadit.

Job. 37. 12, 13.

^a Jer. 5. 24. Deut. 11. 14, 17.

^b Ps. 65. 9, 10. Ps. 104. 30. Ps. 65. 11, 13.

^c Ps. 104. 14.

^d Ps. 107. 33, 34.

^e Jer. 32. 27. Numer. 16. 22. Ps. 104. 25, 27, 28, 29.

^f Mat. 6. 26. Mat. 10. 29.

18 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *ſeu*,

^a Supremus ille in hominum regno dominatur, & id cui ipſi viſum ſit tradit.

^b Gentibus imperat: Deus dominatur ad ultimas Terras.

^c Jehova noſter eſt Judex; Jehova Legiſſator noſter; Jehova Rex noſter.

^d Supremus, quum hominum genus divideret, gentibus poſſeſſiones partitus eſt, & nationibus fines aſſignavit.

^e Priſcum populum conſtituit, tum futura venturæque indicavit.

^f Gentes Deus & amplificat & perdit; gentes & diſſipat & cogit; & quo momento loquitur de gente aut regno, *ei promittens conſtructionem & ſtabilitatem, aut minans everſionem, excidium & interitum, eo momento erit ratum.*

^g Tempora permutat & tempeſtates, idem Reges & abrogat & creat. Deus rerum Arbiter hunc deprimat, illum extollit.

^h Per illum Reges regnant, & Gubernatores juſta ſciſcunt, nempe omnes orbis Præſides.

ⁱ Ab illo eſt omne bonum donum, omnèque perfectum munus; *neque eſt in orbe malum, quod Jehova non fecerit.*

^k Interſicit & in vitam revocat, vulnerat & ſanat; demittit in orcum & extrahit. Domino Deo ſunt exitus contra ipſam mortem: qui ſi

^a Dan. 4. 17.

^b Pf. 22. 28. Pf. 59. 13.

^c If. 33. 22.

^d Deut. 32. 8.

^e If. 44. 7.

^f Job. 12. 23.

Jer. 18. 9. 7.

^g Dan. 2. 21.

Pf. 75. 7.

^h Prov. 8. 15, 16.

ⁱ Jac. 1. 17.

Am. 3. 6.

^k Deut. 32, 39, 1 Sam. 2. 6. Pf. 68. 20.

Job. 34. 14.

animum induceret hominis spiritum flatumque ad se recipere, expirarent universa corpora & in pulverem redirent homines.

^a Humanæ mentis compositio & linguæ responsio sunt à Deo. Sapientes sapientiâ & prudentes donat intelligentiâ: & *quo tempore* ipsi visum fuerit, quæ sapientes prudentesque celat, ea infantibus patefacit.

^b Dominus depauperat & ditat: deprimat & evehit. Ab ipso divitiæ proficiuntur & gloria: ipsi in manu est & magnum facere & confirmare quemlibet. Tenuem excitat ex pulvere, & sterili conciliat liberos, quibus mater gaudeat.

^c Nec celeritas *semper* ad cursum confert, nec fortitudo ad bellum; nec sapientia ad victum, nec prudentia ad divitias, nec scientia ad gratiam comparandam? Quis *enim* nescit ista omnia esse Jehovahæ manu facta?

^d Paratur ad pugnae diem equus, sed Jehovahæ est salus: Conservat *enim* & liberat: Bella componit, hominumque rabiem sedat.

^e In gremium *quoque* conjicitur sors, sed à Jehovahâ est totum ejus judicium: cujus in manu nostra anima, nostræ actiones sunt.

Job. 34. 14, 15.

Luc. 10. 21.

Pf. 113. 7, 9.

^d Prov. 21. 31. Dan. 6. 27. Pf. 46. 9. Pf. 76. 10.

^e Prov. 16. 33. Dan. 5. 23.

^a Prov. 16. 1. Dan. 2. 21.

^b 1 Sam. 2. 7. 1 Chr. 29. 32.

^c Eccl. 9. 11. Job. 12. 9.

20 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Auditione & majorum nostrorum narratione accepimus, O Deus, quale tu opus olim eorum temporibus patraueris.

^b Etenim ut terra suas stirpes edit, utque suum hortus seminarium procreat, sic procreavit Dominus Deus justitiam atque laudem coram cunctis gentibus.

^c Ejus gloriâ & divitiis plenus est universus orbis; & qui navibus in mare descendunt, ii Jehovæ facta & miracula vident in profundo.

^d Jehova Rex est in omnem æternitatem, ipsiusque regnum perpetuis durat ætatibus.

^e Suâ virtute in æternum dominatur; sese ne efferant contumaces.

^f Beatus ille solusque Potens; Regnantium Rex est, & Dominantium Dominus: Unus est Legislator, qui & servare potest & perdere.

^g Quis ei terram commisit? Quis orbem disposuit universum? Quis, sicut ipse, docet? Quisve ab eo facti rationem exegit? Efficit omnia suæ voluntatis arbitratus; neque ullius rerum suarum rationem reddit.

^a Pl. 44. 1.

^b Is. 61. 11.

^c Is. 6. 3. Pl. 104. 24. Pl. 107. 23, 24.

^d Pl. 10. 16. Dan. 4. 34.

^e Pl. 66. 7.

^f 1 Tim. 6. 15. Jac. 4. 12.

^g Job. 34. 13.

Job. 36. 22. 33. Eph. 1. 11. Job. 33. 13.

Sincerum DEI Verbum. 21

DIVINA PERFECTIO.

Generaliter,

^a Pater noster, qui in cœlis est, perfectus est.

^b Tua est, O Jehova, magnitudo, & potentia, & dignitas, & autoritas, & majestas. Perquam magnus es, autoritate vestitus & majestate.

^c Cœlum tuum solium est, & terra tuorum pedum scabellum: Tuum augustum est nomen, & decor tuus supra terram & cœlum.

^d Jehova armipotens Rex est gloriosus: Illum penes est majestas & autoritas: ejusque in sacratio potentia est atque decus.

^e Deus est consilio ingens, & actione amplus: stupenda sunt Jehovahæ facta; gloriosum & decorum opus ejus.

^f Integra sunt Dei opera, quippe cujus omnes rectæ sunt rationes.

^g Integra est Jehovahæ Lex; omniâque ipsius mandata, de omnibus, recta sunt.

^h Durabit Jehovahæ gloria in æternum.

ⁱ *Quis potest* declarare hominum generi ejus gloriosi majestatem regni, ipsiusque singularem præstantiam.

^k Tuum gloriosum nomen celebretur, Deus, quod supra omnem celebrationem atque laudem extollitur.

^a Mat. 5. 48.

^b 1 Chr. 29. 11. Ps. 104. 1.

^c Is. 66. 1. Ps. 148. 13.

^d Ps. 24. 10. Ps. 96. 6.

^e Jer. 32. 18, 19. Is. 12. 5. Ps. 111. 3.

^f Deut. 32. 4.

^g Ps. 19. 7. Ps. 119. 128.

^h Ps. 104. 31.

ⁱ Ps. 145. 12. Exod. 15. 7.

^k Neh. 9. 5.

22 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen,*

*Si cum
aliis com-
paretur.*

SOLUS est DEUS.

^a Deus est unus: Jehova Deus est verus; ipse solus est Deus. Jehova Deus noster Jehova unus est.

^b Jehova Deus est, & suprâ in cœlo & infrâ in terris; neque est alter.

^c Jehova Deus est, nec ullus est præter eum: ante illum nullus est Deus conditus, neque post illum futurus.

^d Quamvis sint multi qui dicantur Dii, tum in cœlo tum in terrâ; at nobis quidem unus est Deus, Pater ille, à quo omnia sunt, & in quem nos.

^e Omnes Dii populorum sunt idola; quæ naturâ Dii non sunt, quæ penes neque nocere fit neque prodesse Scimus *enim* idolum nihil esse in mundo; simulacrûmq; nihil profuturum; nullûmq; alium esse Deum excepto uno.

NULLUS est SIMILIS ipsi.

^f Quis tibi par est, O Jehova? Quis est, sicut tu, magnificus sanctitate, reverendus laudibus, mirificus?

^g Cui Deum assimilabimus? aut quam cum eo similitudinem comparabimus? Cui verò illum conferemus ut æquiparetur?

^a Gal. 3. 20. Jer. 10. 10. Ps. 86. 10. Deut. 6. 4.

^b Deut. 4. 39.

^c Deut. 4. 35. Is. 43. 10.

^d 1 Cor. 8. 5, 6.

^e 1 Chr. 16. 26. Gal. 4. 8.

Jer. 10. 5. 1 Cor. 8. 4. Is. 44. 10. 1 Cor. 8. 4.

^f Ex. 15. 11.

^g Is. 40. 18, 25.

^a Quis

Sincerum DEI Verbum. 23

^a Quis in æthere cum Jehovah comparandus?
Quis Jehovah similis est in genere Divorum?

^b Magnus es, Jehova Deus, nemo est par tibi;
nulla cum tuis facta sunt comparanda.

^c Nullus tibi Deorum par est, Domine; nullus
tecum conferendus Deus est, neque supra in
cœlis, neque infra in terris.

^d Nullus est tibi in omni orbe terrarum par:
In omnibus gentium sapientibus omnibusque reg-
nis suis, nullus est tibi conferendus, O gentium
Rex.

^e Deus non est (ut arbitrantur impii) prorsus no-
stri similis; ejus enim rationes non sunt eadem
quæ nostræ, nec eadem sunt ejus cogitationes
quæ nostræ: Sed quantum cœlum terras super-
eminet, tantum suæ rationes cogitationesque
supereminent nostras.

^f Cum enim genus simus Dei, non debemus
existimare auro aut argento aut lapidi arte & in-
dustria humanâ cœlato Divinitatem esse similem.

MAJOR est OMNIBUS rebus.

^g Nostro Deo quis par Deus est?

^h Tu, cui soli nomen est Jehova, in toto orbe
terrarum es supremus.

ⁱ Jehova Deus noster Deorum Deus est & Do-
minorum Dominus.

^a Ps. 89. 6.

^b 2 Sam. 7. 22. Ps. 86. 8.

^c Ps. 86. 8. 1 Reg. 8. 23.

^d Ex. 9. 14.

Jer. 10. 7.

^e Ps. 50. 16, 21. Is. 55. 8, 9.

^f Act. 17. 29.

^g Ps. 77. 13.

^h Ps. 83. 18.

ⁱ Deut. 10. 17.

24 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a *Eminet* longè supra omnem principatum, & potestatem, & potentiam, & dominatum, supràque omne nomen quod nominatur, non solum in hoc seculo, verum etiam in futuro.

^b *Jehova* omnium est Deorum maximus, omniumque Deorum formidabilissimus: Omnes enim cæterarum nationum Dii idola sunt; at *Jehova* cælorum conditor est.

^c Major est homine Deus. Terræ globo infidet, ejusque incolæ sunt locustarum similes.

^d En, Gentes pro guttâ situlæ, pròque stateræ granulo habentur: Universi terrarum incolæ apud illum perindè nihili floccique fiunt, ac si non essent; & reputantur ei minus nihilo & inanitate.

^e Quis illi antè contulit, ut ei gratia referatur?

DEUS est SPIRITUS.

^f Deus est Spiritus.

^g Inaspectabilis est; quem hominum nullus neque vidit, neque unquam videre potest; ejus neque *quisquam* vocem audivit unquam, neque speciem vidit.

ÆTERNUS.

^h *Jehova* est Deus sempiternus, qui vivit in perennia secula.

^a Eph. 1. 21.

^b Ex. 18. 11. Ps. 96. 4, 5.

^c Job. 33. 12. Is. 40. 22:

^d Is. 40. 15. Dan. 4. 35.

Is. 40. 17.

^e Rom. 11. 35.

^f Joh. 4. 24.

^g Heb. 11. 27. 1 Tim. 6. 16. Joh. 1. 18. Joh. 5. 37.

^h Deut. 33. 27. Apocal. 4. 9.

^a Antequam

Sincerum DEI Verbum. 25

^a Antequam esset dies, ante natos montes, ante formatam terram atque orbem, ab æterno in æternum Deus est.

^b Ille est primus & ultimus: Ille est Alpha & Omega, principium & finis, qui est, qui fuit & qui venturus est.

^c Antiqua ipsius origo fuit ab æternis temporibus; & ipse est annis sempiternus.

^d Deus est vivens, æternumque durans.

^e Rex est immortalis & sempiternus; & solium suum est in unamquamque generationem.

^f Solus habet immortalitatem.

^g Qui Dii cælum & terram non fecerunt, ii ex terrâ & locis cœlo subjectis tollentur. At Jehova in perpetuum manebit.

^h Ipsius ævum non est humano simile; ejusque annos nemo est numerando.

ⁱ Unus Dies apud Dominum perinde est ac mille anni, & mille anni perinde ac unus dies.

IMMUTABILIS.

^k Deus idem est & heri, & hodie, & in sempiternum.

^a Is. 43. 13. Ps. 90. 2.

^b Apocal. 1. 17, 8.

^c Mic. 5. 2. Ps. 102. 24.

^d Dan. 6. 26.

^e 1 Tim. 1. 17. Jer. 10. 10. Lam. 5. 19.

^f 1 Tim. 6. 16.

^g Jer. 10. 11. Ps. 9. 7.

^h Job. 10. 5. Job. 36. 26.

ⁱ 2 Pet. 3. 8.

^k Heb. 13. 8.

26 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen,*

^a *Ipsē est* Deus incorruptibilis; apud quem nulla est mutatio, nulla conversionis umbra.

^b *Ita* fatur Jehova armipotens; Ego sum Dominus, nec mutabilis sum. Ego sum qui sum: Hoc meum nomen sempiternum, hoc mei in omnem æternitatem monumentum est.

^c Effectuum *quidem* discrimina sunt, at est idem Deus qui omnia efficit in omnibus; cujus consilium in sempiternum & cujus mentis cogitata in alias atque alias durant ætates.

^d Quicquid facit Deus, id erit æternum; nec ei addendum, aut de eo detrahendum est; facit autem Deus ut ab omnibus metuatur.

^e Terra quidem cœlique peribunt; te, O Jehova, permanente, omnesque tanquam indumentum inveterascent, & te tanquam amictum eos involvente obsolescent; at tu is es, qui annorum sis infinitorum.

UBIQUE PRÆSENS.

^f Omnia complet in omnibus.

^g Ipsi te cœli cœlorumque cœli non capient, Deus.

^h Quonam declinem tuum Spiritum, O Deus? aut quo fugiam tuam præsentiam? Sive cœlum scandam ibi tu es: Sive in orco cubem tu ades? Si fumam auroræ alas, si habitem in ultimo mari,

^a Rom. 1. 23. Jac. 1. 17.

^b Mal. 3. 5, 6. Ex. 3. 14, 15.

^c 1 Cor. 12. 6. Ps. 33. 11.

^d Eccl. 3. 14.

^e Eph. 1. 23.

^f Ps. 139. 7, 8, 9.

^g Heb. 1. 10, 11, 12. Ps. 102. 27.

^h 1 Reg. 8. 27.

Sincerum DEI Verbum. 27

etiam illic tua me manus tenebit, tuâque dextra comprehendet.

^a *An potest de Jehovah dici, illum montium, non vallium, esse Deum?*

^b *Præsensne Deus ego sum, inquit Jehova, ac non Deus longinquus? videlicet ita latebit in tenebris homo, ut eum non videam? inquit Jehova: quasi verò non ego cælum terramque compleam? inquit Jehova.*

DEI FELICITAS.

^c *Ipse est beatus Deus, cui est sempiterna felicitas.*

^d *Apud illum plena gaudiorum adest copia, & in ejus dextrâ perennes sunt voluptates.*

^e *Quasi verò quicquam conferat mortalis Deo? quasi utilitati sit Omnipotenti, si tu sis innocens? Tuæ conditionis homini obesse potest improbitas tua, & hominis Filio justitia tua prodesse; si tu autem delinquas, quid illi facis? sive multæ sint defectiones tuæ, quid illi officis? sive sis justus, quid illi confers? Aut quid accipit ex tuâ manu?*

^f *Tuorum bonorum non est indigus.*

DEUS est OMNISCIVS.

^g *Jehova Deus est omni notitiâ præditus, & æquitate.*

Pf. 139. 10.

^a 1 Reg. 20. 28

^b Jer. 23. 23, 24.

^c 1 Tim. 1. 11.

^d Pf. 16. 11.

^e Job. 22. 2, 3. Job. 35. 8, 6, 7.

^f Pf. 16. 2.

^g 1 Sam. 2. 3. 1s. 30. 18.

28 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Integrâ est scientiâ, cuncta noscit: Est immensæ prudentiæ.

^b Deus est lumen, nec ullæ in eo tenebræ sunt.

^c Etiam Dei abditissima scit Dei spiritus.

^d Nota sunt Deo omnia ejus opera ab omni æternitate; neque ulla res ei obscura est, at omnia nuda & resupina sunt ejus oculis, quicum nobis est negotium.

^e Ad extrema terrarum conspicit, videns quicquid sub toto cœlo est. Ubique sunt oculi Jehovæ speculantes malos atque bonos.

^f Orcus & interitus Jehovæ patent. Occulta cernit; Ipsæ *etiam* tenebræ ipsi non contenebrant.

^g Superiora denunciat, & quæ posthac futura sunt ostendit: Sequutura præsignificat, & nondum facta multò antè denunciat. Est arcanorum patefactor Deus, qui demonstrat quid sit olim futurum: ab Omnipotente non sunt occultata tempora.

^h Ecce, inquit Deus, præterita venerunt, & nova ego significo: nondum orta vobis eloquor.

ⁱ Habet Deus interpretationes.

^a Job. 36. 4. 1 Joh. 3. 20. Ps. 147. 5.

^b 1 Joh. 1. 5.

^c 1 Cor. 2. 11, 10.

^d Act. 15. 18. Heb. 4. 13.

^e Job. 28. 24. Prov. 15. 3.

^f Prov. 15. 11. Mat. 6. 18. Ps. 139. 12.

^g Is. 48. 3. Apocal. 4. 1. Is. 46. 10. Dan. 2. 28.

Job. 24. 1.

^h Is. 42. 9.

ⁱ Gen. 40. 8.

^a Jehova cernit omne genus hominum: Ex habitationis suæ domicilio contemplatur omnes orbis terrarum incolas; omnia ipsorum facta perspicit.

^b *In nos*, ab initio ad exitum anni, Jehova oculos habet intentos.

^c Attendit auditque Jehova, habetque coram se scriptum memoriæ librum.

^d Nos sedentes, surgentisque novit; nos gradientes cingit: omnes nostros gressus numeratos, omnésque nostras rationes pervestigatas habet; nos quoque in conclave introeuntes & ostium claudentes aspicit.

^e Ab ipso perpenduntur actiones: ob oculos positas habet omnes nostras vias; prolatam quoque nostrâ linguâ sententiam Jehova pernovit totam.

^f Quod est in cordibus omnium Dominus novit: Omnium mentes perscrutatur; omniumque cogitationum conata perspicit: mentis nostræ cogitata ad unum omnia novit; neque averti ab illo potest cogitatio ulla.

^g Animi cogitationum consiliorumque judex est: nostram cogitationem è longinquo intelligit.

^h Tu solus, Domine, totius humani generis mentes perspicis.

ⁱ *De idolis autem sic loquitur Deus*; Indicent nobis quæ sint eventura; præterita quæ

^a Ps. 33. 13, 14, 15.

^b Deut. 11. 12.

^c Mal. 3. 16.

^d Ps. 139. 2, 3. Job. 31. 4. Ps. 139. 32.

Mat. 6. 6.

^e 1 Sam. 2. 3. Prov. 5. 21. Ps. 139. 44.

^f Act. 1. 24. 1 Ch. 28. 9. Ezek. 11. 5. Job. 42. 2.

^g Heb. 4. 12. Ps. 139. 2.

^h 1 Reg. 8. 39.

ⁱ Is. 41. 22.

30 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

sunt præsignificant, aut ventura eloquantur nobis; significant futura posthac, ut intelligamus Deos esse; At non est qui significet; at non est qui eloquatur; at non est qui illorum verba audiat.

^a Cur Deum contemnit impius, cum animo suo sic cogitans? Scilicet hæc intelligit Deus? Scilicet habet horum cognitionem supremus? Potestne per caliginem iudicare? Dominus non respiciet, neque animadvertet Deus: *Cur etiam vesanus* dicit, Immemor est Deus, abditoque vultu hoc nunquam aspiciet? Videt enim proculdubio Deus & ita facinorosam cernit improbitatem ut eam in Potestatem suam redigat; *si quis quoque* flagitium committit, *si quis* aliorum uxores constuprat, meumve nomen in re falsâ interponit, ejus ego rei conscius ac testis sum, inquit Jehova.

^b Tot tantâque *pravorum* scelera & ingentia illorum peccata novit Deus: nulla eorum facinora obliviscetur unquam; Habet enim conjectos in hominum mores oculos, nullæ item sunt tenebræ, nulla tam atra nox est, ubi lateant malefici.

^c Anne figmentum appellabit factorem suum imperitum? Scilicet aurum sator non audiet? aut oculorum formator non cernet? Qui scire docet homines, non intelliget?

^d Corporeos oculos non habet Deus. Non eadem spectat Dominus, quæ solent homines:

Is. 41. 23, 26.

^a Ps. 10. 13. Ps. 73. 11. Job.

22. 13. Ps. 94. 7. Ps. 10. 11, 14. Jer. 29. 23.

^b Am. 5. 12. Am. 8. 7. Job. 34. 21, 22.

^c Is. 29. 16. Ps. 94. 9, 10.

^d Job. 10. 4.

Sincerum DEI Verbum. 31

Spectant enim homines faciem, at Jehova animum intuetur.

^a Neque est ipsius auris obtusa, quò minùs audire possit.

^b Nunquis Deum ullius rei certiore faciet?

DE I SAPIENTIA.

^c Deus est mente sagax: profundæ sunt ipsius cogitationes. Sapientiâ est excellens: Consilio mirus & ratione magnus est.

^d Sapiëntiam principio sui instituti Deus habuit, jam olim ante sua opera; quum nondum terram & rura, & humi mundanæ caput fecisset.

^e Sapientiâ Jehova terram fundavit, prudentiâ cælum condidit; ejus scientiâ finduntur profunda, & nubes diffillant rorem: Sapientiâ suâ orbem condidit, prudentiâ cælum extendit. O quàm multa sunt opera tua, Jehova! cuncta sapienter fecisti.

^f Et animadvertit Deus omnia, quæcunque fecerat, esse admodum bona. Omnia suo tempore pulchra fecit.

^g Solus sapiens Deus est.

^h Quis Domini mentem novit? aut quis ei fuit à consilio? Quis Jehovæ mentem aptavit? aut

ⁱ Sam. 16. 7.

^a Is. 59. 1.

^b Job. 21. 22.

^c Job. 9. 4. Ps. 92. 5. Job. 36. 5.

Is. 28. 29.

^d Prov. 8. 22, 26.

^e Prov. 3.

19. 20. Jer. 10. 12.

Ps. 104. 24.

^f Gen. 1. 31.

Eccl. 3. 11.

^g 1 Tim. 1. 17.

^h Rom. 11. 34. Is. 40. 13.

32 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *seu*,

quis homo suum ei consilium ostendit? Cujus consilio usus est? Quis eum instruxit, & scientiā erudivit, eique viam ostendit prudentiæ?

^a Sapientia ubi inveniatur? Ubinam prudentiæ locus est? Eam negat profundum esse in se; negat mare apud se esse: Ea non auro comparatur, non argenti pretio rependitur: Unde igitur venit sapientia, cum ea omnium mortalium lateat oculos? Quā sit adeunda & quo sit in loco novit Deus.

^b Ille ne suis quidem servis credit; & angelos suos temeritatis infimulat.

^c Intelligit Dominus sapientum cogitationes esse vanas; Nam hujus mundi sapientia apud Deum stultitia est.

^d Multæ sunt in hominis mente cogitationes; sed Jehovæ consilium ratum est. Non est *enim* sapientia, non prudentia, non consilium contra Jehovam; qui sapientes capit in ipsorum calliditate, illos retrò agit, eorumque stultam reddit scientiam.

^e Nullis vel animo sagacissimorum indulget Deus; quoniam quod Dei stultum videtur, id sapientius est quàm homines: qui mundi stultissima eligit ut sapientes confutet, nequis mortalium apud eum gloriatur.

^f Quis in pectoribus sapientiam posuit? Quis collocavit in præcordiis prudentiam? Sapientiam

Is. 40. 13, 14.

20, 21, 23.

^a Job. 28. 12, 14, 15, 20, 28,

^b Job. 4. 18.

^c 1 Cor. 3. 20, 19.

^d Prov. 19. 21.

Prov. 21. 30.

Job. 5. 13. Is. 44. 25.

^e Job. 37. 24.

1 Cor. 1. 25, 27, 29.

^f Job. 38. 36,

Sincerum DEI Verbum. 33

res sapientiâ, & prudentes Deus donat prudentiâ.

DEI POTESTAS.

^a Dei est potentia. Est Omnipotens, *scimus* eum omnia posse.

^b Regnum adeptus est Dominus Deus Omnipotens; & Jah Jehovah est numinis sempiterni.

^c *Quo tempore* verbum ex ore suo prodierit, ad illum non redibit infectâ re, quin faciat quod ipsi visum fuerit; felicitérque transigat quod ei mandaverit. Prorsus ut statuit ita eveniet; & ut decrevit ita fiet; &, quod animo concupivit, id facit.

^d Facit signa & miracula tum in cœlo, tum in terrâ; vocat quæ non sunt, perindè ac si essent. Signa ejus quàm sunt ingentia, miracula ejus quàm fortia!

^e Jehovah est potestas & opem & detrimentum ferendi, & servandi & perdendi; potest omnia longè longèque copiosius facere quàm nos poscere aut cogitare: nam potens est qui ejus mandatum exequitur, & ipse sibi subicere potest omnia.

^f Jehovah nulla res est ardua; neque enim ei difficilius est exiguis vel imbecilibus copiis vincere, quàm magnis. Nullo enim ense aut hastâ

Dan. 2. 21.

^a Ps. 62. 11. Gen. 17. 1. Job. 42. 2.

^b Apocal. 19. 6. Is. 26. 4.

^c Is. 55. 11. Is. 14. 24.

Job. 23. 13.

^d Dan. 6. 27. Rom. 4. 17. Dan. 4. 3.

^e 2 Chr. 25. 8.

Jac. 4. 12. Eph. 3. 20. Joel. 2. 11.

Phil. 3. 21.

^f Jer. 32. 17. 1 Sam. 14. 6. 2 Chr.

14. 11. 1 Sam. 17. 47.

vincit;

34 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen,*

vincit; ipsiusque fortitudo in imbecillitate perficitur.

^a An nescis? An non audivisti, Deum æternum ultimarum creatorem terrarum indefessum esse & indefatigatum?

^b Non dormitat, neque dormit; neque est ipsius manus contracta, quò minus conservare possit.

^c Sic pronunciat tuus Redemptor, & ab utero conditor Jehova; Ego sum autor omnium Jehova, qui cœlum solus extendi; qui terram per me porrexī: Ego, Ego, *inquam, hac feci*, neque quisquam Deus est præter me.

^d Deus solus magna facit miracula. Ipse solus est mirificus.

^e Deus est viribus pollens, virtute amplius, quis ei par est?

^f Quis est Deus fortis in cœlo aut in terrâ, qui faciat secundum ejus opera, qui tantæ fortitudinis edat facinora?

^g Nunquid sunt in cæterarum gentium vanis diis qui pluant, *efficiantque ut cœlum det imbres*? Nonne tu is es Jehova Deus noster, qui horum omnium author es?

^h Redemptori nostro nomen est Jehova armipotens. Deus est summi roboris, ad servandum viribus præstans; non est *quoque* alius Deus qui possit ita liberare.

2 Cor. 12. 9.

^a Is. 40. 28.

^b Ps. 121. 4.

Numer. 11. 23. Is. 59. 1.

^c Is. 44. 24. Deut.

32. 39.

^d Ps. 136. 4. Ps. 72. 18.

^e Job. 9. 4. Job. 37. 23. Ps. 35. 10.

^f Deut. 3. 24.

^g Jer. 14. 22.

^h Is. 47. 4. Dan. 11. 38. Is. 63. 1. Dan. 3. 29.

^a Operabitur Jehova, quis eum agentem impediet? Quis ab eo quid agat quæret? Ita statuit in animo suo, à quo retrahetur? A Deo hoc decretum est, quis id rescindet? Manus ejus est porrecta, quis eam avertet? Ecce rapit, quis coget eum restituere? *Et* quod ipse pervertit, quis potest corrigere?

^b Quisnam est quo dicente fiat aliquid injussu Domini? Eo quietum reddente quis inquietabit? Eo faciem vel genti vel homini cuiquam subtrahente, quis eum aspiciet?

^c Quis potest ei resistere? Ante eum, quandoque irascitur quis stare potest? Quis ei se salvus opposuit? In manu ejus vires sunt & fortitudo, adeò ut ei resisti non possit, nullo ipsi de manu eripiente.

^d Quæ ab hominibus fieri nequeunt, ea à Deo fieri possunt: *Nam* quod Dei imbecillum est, id fortius est quàm homines: quique superbè se gerunt eos potest deprimere.

^e Cur *igitur* adeò mente captus es, ut spiritum tuum in Deum convertas? Tùne lacertos habes ut Deus? Tùne eà, quàm ipse, voce tonabis? Tùne animo constabis, & manibus valebis, quo tempore aget tecum? Ornare sanè excel-

^a Is. 43. 13. Job. 9. 12. Job. 23. 13. Is. 14. 27.
Job. 9. 12. Eccl. 7. 13. ^b Lam. 3. 37. Job.
34. 29. ^c Job. 41. 10. Ps. 76. 7. Job. 9. 4.

² Chr. 20. 6. Deut. 32. 39.

^d Luc. 18. 27. 1 Cor. 1. 25. Dan. 4. 37.

^e Job. 15. 12, 13. Job. 40. 9. Ezek. 22. 14.

34 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *scilicet*,

vincit; ipsiusque fortitudo in imbecillitate perficitur.

^a An nescis? An non audivisti, Deum æternum ultimarum creatorem terrarum indefessum esse & indefatigatum?

^b Non dormitat, neque dormit; neque est ipsius manus contracta, quò minùs conservare possit.

^c Sic pronunciat tuus Redemptor, & ab utero conditor Jehova; Ego sum autor omnium Jehova, qui cœlum solus extendi; qui terram per me porrexì: Ego, Ego, *inquam*, *hac feci*, neque quisquam Deus est præter me.

^d Deus solus magna facit miracula. Ipse solus est mirificus.

^e Deus est viribus pollens, virtute amplius, quis ei par est?

^f Quis est Deus fortis in cœlo aut in terrâ, qui faciat secundùm ejus opera, qui tantæ fortitudinis edat facinora?

^g Nunquid sunt in cæterarum gentium vanis diis qui pluant, *efficiantque* ut cœlum det imbres? Nonne tu is es Jehova Deus noster, qui horum omnium author es?

^h Redemptori nostro nomen est Jehova armipotens. Deus est summi roboris, ad servandum viribus præstans; non est *quoque* alius Deus qui possit ita liberare.

2 Cor. 12. 9.

^a Is. 40. 28.

^b Ps. 121. 4.

Numer. 11. 23. Is. 59. 1.

^c Is. 44. 24. Deut.

32. 39.

^d Ps. 136. 4.

Ps. 72. 18.

^e Job. 9. 4. Job. 37. 23. Ps. 35. 10.

^f Deut. 3. 24.

^g Jer. 14. 22.

^h Is. 47. 4. Dan. 11. 38. Is. 63. 1. Dan. 3. 29.

^a Operabitur Jehova, quis eum agentem impediet? Quis ab eo quid agat quæret? Ita statuit in animo suo, à quo retrahetur? A Deo hoc decretum est, quis id rescindet? Manus ejus est porrecta, quis eam avertet? Ecce rapit, quis coget eum restituere? *Et* quod ipse pervertit, quis potest corrigere?

^b Quisnam est quo dicente fiat aliquid injussu Domini? Eo quietum reddente quis inquietabit? Eo faciem vel genti vel homini cuiquam subtrahente, quis eum aspiciet?

^c Quis potest ei resistere? Ante eum, quandoque irascitur quis stare potest? Quis ei se salvus opposuit? In manu ejus vires sunt & fortitudo, adeò ut ei resisti non possit, nullo ipsi de manu eripiente.

^d Quæ ab hominibus fieri nequeunt, ea à Deo fieri possunt: *Nam* quod Dei imbecillum est, id fortius est quàm homines: quique superbè se gerunt eos potest deprimere.

^e Cur igitur adeò mente captus es, ut spiritum tuum in Deum convertas? Tùne lacertos habes ut Deus? Tùne eà, quàm ipse, voce tonabis? Tùne animo constabis, & manibus valebis, quo tempore aget tecum? Ornare sanè excel-

^a Is. 43. 13. Job. 9. 12. Job. 23. 13. Is. 14. 27.
Job. 9. 12. Eccl. 7. 13. ^b Lam. 3. 37. Job.
34. 29. ^c Job. 41. 10. Ps. 76. 7. Job. 9. 4.

² Chr. 20. 6. Deur. 32. 39.

^d Luc. 18. 27. 1 Cor. 1. 25. Dan. 4. 37.

^e Job. 15. 12, 13. Job. 40. 9. Ezek. 22. 14.

36 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

excelsitate ac sublimitate, ac majestatem atque decus indue; Sparge iræ tuæ sævitiam: & omnes, quos aspicias elatos, deprime, & impios deturbatos contunde; ita fatebor ego tuâ te posse dextrâ teipsum tueri.

^a Deus dat populo suo potentiâ virisque, omnibusque in rebus dubiis & adversis ejus gratia nobis satis est.

^b Vires dat defessis, infirmisque robur auget.

DEI BONITAS.

^a Generaliter. ^c Bonus est Jehova, & beneficus.

^d Omnibus est bonus, & in omnia sua opera lenitatē præditus.

^e Jehova Deus est qui clementer facit. Dei benignitate plenus est orbis terrarum.

^f Deus amor est. Deus ipse pacis est; misericordiæ pater, omnis solaminis & consolationis Deus.

^g Quotidiana est Dei clementia.

^h Nullus est bonus nisi unus Deus.

ⁱ Omne bonum donum, omnéque perfectum munus supernè est, & à patre luminum descendit.

Job. 40. 10, 11, 12, 14.

12^a 9.

^b 1^a 40. 29.

^a Ps. 68. 35. 2 Cor.

^c Ps. 100. 5. Ps. 119. 68.

^d Ps. 145. 9.

^e Jer. 9. 24. Ps. 33. 5.

^f 1 Joh. 4. 8. Rom. 15. 33. 2 Cor. 1. 3. Rom. 15. 5.

^g Ps. 52. 1.

^h Mat. 19. 17.

ⁱ Jac. 1. 17.

^a Apertâ

Sincerum DEI Verbum. 37

^a Apertâ manu omnia viventia optatis fatiât; *sed ipsi* voluptati est esse cum hominum genere, qui nobis omnia largè suppeditat ad fruitionem.

^b Omnibus *nobis* Deus est Pater: ejus populus sumus *omnes*; atque ex ejus plenitudine nos omnes sumpsimus.

^c An Judæorum solùm Deus est? An non etiam extraneorum? Est etiam extraneorum.

^d Solem suum oriri facit in malos juxtâ ac bonos, & justos injustosque compluit: erga ingratos & malos est benignus.

^e *Nobis* est clypeus, *nobisque* abundè magnum præmium: nobis est perfugium & robur: nobis magna præstitit.

^f *Nos* vitæ viam docuit; & mentes nostras sic ad se allicit, ut ad omne ejus præscriptum vivamus.

^g Ille Jehova Deus noster est, qui nos utiliter docet, qui nos per viam, quâ eamus, dirigit.

^h Dei est conservare; & præsidium rebus in adversis præsentissimum est.

ⁱ Pater est pupillorum, & patronus viduarum: inopibus (quæ sua est bonitas) prospexit.

^k Pauperes, inopes & defensore carentes liberat. Pauperibus firmamentum est in adversis, contra inundationem receptaculum, contra æstum umbra.

^a Ps. 145. 16. Prov. 8. 31. 1 Tim. 6. 17.

^b Eph. 4. 6. Ps. 100. 3. Joh. 1. 16.

^c Rom. 3. 29. ^d Mat. 5. 45. Luc. 6. 35.

^e Gen. 15. 1. Ps. 46. 1. Ps. 126. 3.

^f Ps. 16. 11. 1 Reg. 8. 58. ^g Is. 48. 17.

^h Ps. 3. 8. Ps. 46. 1. ⁱ Ps. 68. 5, 10.

^k Ps. 72. 12. II. 25. 4.

38 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen*,

^a In eo *homines* perfecto Dei amore præditi sunt, *quod* suo ipsius filio non pepercerit, sed eum pro nobis omnibus tradiderit, qui omnes homines servari vult, & ad veritatis cognitionem venire.

^b Laudetur Dominus, qui in nos in dies est munificus.

^c Deus omnibus benignè donat, nec exprobrat.

^d Ecce Deus fortis est & validus, neque tamen ullum spernit.

^e Ego, inquit Deus, gratiam faciam, & misericordiam tribuam cuicumque mihi collibitum sit.

Erga justos. ^f Jehova oculis suis totum terrarum orbem sic obit, ut eis fortitudinem conferat, qui erga ipsum sincerâ mente præditi sunt. Viris bonis non subtrahit oculos suos.

^g Illos egregiis beneficiis afficit; *quique* se gerunt innocentèr, iis nihil boni denegabit.

^h Illi si obediunt ac obsequuntur, ætatem suam benè, annosque suos elegantèr transigent: illorum anima in bonis versabitur.

ⁱ Tu, Jehova, justum beabis, *cumque* favoris scuto coronabis.

^k Placent Jehovahæ, qui eum reverentur, *quique* benè morati sunt, Deo sunt cordi.

^a 1 Joh. 4. 10, 12. Rom. 8. 32. 1 Tim. 2. 4.

^b Ps. 68. 19. ^c Jac. 1. 5.

^d Job. 36. 5. ^e Ex. 33. 19.

^f 2 Chr. 16. 9. Job. 36. 7. ^g Ps. 21. 3. Ps. 84. 11.

^h Job. 36. 11. Ps. 25. 13. ⁱ Ps. 5. 12.

^k Ps. 147. 11. Prov. 11. 20.

Sincerum DEI Verbum. 39

^a Voluntatem faciet illorum, qui eum reverentur.

^b Homini, qui ipsi placet, sapientiam, scientiam voluptatēque Deus largitur; & huic illē viam demonstrabit, quam eligat.

^c Jehovahæ metuentibus adest ejus arcanum, ipsiſque fœdus iis pateſiet.

^d *Eis* mentem unam, viamque unam dabit, ut illum perpetuū vereantur, ad ipsorum poſterorūque utilitatem.

^e Omnes Jehovahæ rationes clemētia sunt & veritas iis, qui ejus Fœdus conſervant.

^f Aperiet Deus *illis* ſuum bonorum theſaurum, omniāque illorum opera proſperabit.

^g Quam multa ſunt bona tua, O Deus, quæ tui metuentibus recondidiſti, quibus tibi confidentes afficis coram humano genere! Eos ſubtrahes hominum importunitatibus, eos proteges à linguarum jurgiis.

^h Juſtorum ſalus à Jehovahā eſt; eſt eorum firmamentum temporibus adverſis. Illos in ſex ſeptēque periculis tuebitur, illōſque malum non attinget. In fame illos aſſeret à morte, & in bello ab armorum injuriā.

ⁱ Illos ab impiis liberabit.

^k Firma turris eſt Jehovahæ nomen; in quam perfugiendū juſtus protegitur.

^l Juſti hominis greſſus à Jehovahā firmantur: ſi

^a Pf. 145. 19.

^c Pf. 25. 14.

^e Pf. 25. 10.

^g Pf. 31. 19, 20.

ⁱ Pf. 37. 40.

^l Pf. 37. 23.

^b Eccl. 2. 26. Pf. 25. 12.

^d Jer. 32. 39.

^f Deut. 28. 12.

^h Pf. 37. 39. Job. 5. 19, 20.

^k Prov. 18. 10.

40 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

cadit non pessum ibit; Jehovah eum manu sustinente.

^a Ut miseretur filiorum pater, sic Jehovah sui reverentium.

^b Illos sapissimè facinus contra se admittere Deus prohibet. *Cumque in illos aliquid malo animo cogitaverint scelesti, illud convertit in bonum.*

^c Quum delectatur Jehovah cujuspiam moribus, vel inimicos ejus ei pacat.

^d Pios suos Jehovah non deserit, *neque illos suâ benignitate & fide destituet.* Nec quisquam evertetur eorum, qui habent in eo fiduciam.

Erga impios; quæ dicitur MISERICORDIA.

^e Deus est clementiâ multus & misericordiâ dives; Deus est clementissimus & intimâ misericordiâ abundat.

^f Jehovah est perpetuæ clementiæ: suâque misericordia nullo tempore deficit.

^g Dominus est exorabilis & multus misericordiâ, ad iram tardus, nolens quenquam perire, sed omnes ad resipiscentiam redire.

^h Bonus & æquus est Jehovah; itaque fontes viam docebit.

ⁱ Eam ob causam rem differt suspenditque ut *erga nos* misericordiâ utatur & comitate; *humano generi dicens*, Num purgari abnegatis? Quo tandem tempore fiet?

Pf. 37. 24.

^a Pf. 103. 13.

^b ¶ Gen. 20. 6]

Gen. 50. 20.

^c Prov. 16. 7.

^d Pf. 37. 28.

Gen. 24. 27. Pf. 34. 22.

^e Pf. 103. 8. Eph. 2. 4.

Jac. 5. 11.

^f Pf. 100. 5. Lam. 3. 22.

^g Pf. 86. 15. Joel. 2. 13. 2 Pet. 3. 9.

^h Pf. 25. 8.

ⁱ If. 30. 18. Jer. 13. 27.

^a Humanis

Sincерum DEI Verbum. 41

^a Humanis funibus, loris amatoriis illos attrahit.

^b Non est equidem iracundus; *sed* iram suam retardat, eamque improbo præcludit, ne illum excindat.

^c Fert multâ cum patientiâ iræ vasa ad exitium composita.

^d Etsi affligat, pro suâ tamen singulari clementiâ miserebitur: Non enim libenti animo premit & affligit hominum genus.

^e Quemadmodum castigat quispiam suum filium, sic *nos* Jehova Deus noster castigat, ut nos affligat tentetque, nobis postremò benefactorus.

^f Sic ego vivam, inquit Dominus Jehova, ut mihi impium mori non placet, sed recedere impium à viâ suâ & vivere.

^g Iram suam sæpissimè coërcens non totam bilem suam incitavit; & sæpè in atrocitate suâ misereri meminit.

^h Momentanea est ira ejus, perennitas est in beneplacito ejus. Pauculâ fœvitiâ tibi paulisper vultum meum subtraxi; sed æternâ clementiâ tui miserebor, ait Jehova.

ⁱ Non perpetuò rixabitur: neque semper suam iram retinet, quippe amans clementiæ: Novit enim conditionem nostram, memor nos esse pulverem.

^k Summæ benignitatis est Jehovæ, quòd non sumus absumpti: *quippe qui* non nos pro no-

^a Hof. 11. 4.

^b Is. 27. 4. Is. 48. 9, 8.

^c Rom. 9. 22.

^d Lam. 3. 32, 33.

^e Deut. 8. 5, 16.

^f Ezek. 33. 11.

^g Ps. 78. 38. Hab. 3. 2.

^h Ps. 30. 5. Is. 54. 8.

ⁱ Ps. 103. 9. Mic. 7. 18. Ps. 103. 14.

^k Lam. 3. 22.

42 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *ſeu,*

ſiſis peccatis tractavit; neque nos, ut digna ſunt noſtra vitia, remuneratus eſt.

^a De culpâ *noſtrâ nobis* Deus remittit.

^b Tu, Domine, bonus es & facilis, & ad clementiam proclivis.

^c Domini Dei noſtri eſt lenitas & placabilitas, in quem tamen nos rebellavimus.

^d Dominus eſt miſericors & clemens, vitia & peccata & delicta condonans. Eſt in illo facilitas ut reverendus ſit.

^e Relinquat impius rationes ſuas, & improbus cogitationes ſuas, & ad Jehovam ſe convertat, qui ejus miſerebitur, & ad Deum noſtrum, propenſiſſimus enim eſt ad ignoſcendum.

^f Non illos averſabitur, qui ad eum redierint, ſed reconciliatus miſerebitur illorum; illorum crimina conficiet, omniâque illorum peccata in maris fundum projiciet.

^g Quis remittere peccata poteſt, niſi ſolus Deus?

^h Quis tibi par Deus eſt, O *Jehova*, qui culpæ ignoſcis, & peccatum *nobis* condonas?

Pſ. 103. 10.

^a Job. 11. 6.

^b Pſ. 86. 5.

^c Dan. 9. 9.

^d Ex. 34. 6, 7. Pſ. 130. 4.

^e II. 55. 7.

^f 2 Chr. 30. 9. Mic. 7. 19.

^g Luc. 5. 21.

^h Mic. 7. 18.

DEI JUSTITIA.

^a Jehova æquus est. Deus justus est. Justitiæ amans jus æquumque facit in terris.

^b Est præstabili æquitate, & justitiâ amplissimâ.

^c Jehovæ mandata sunt recta, justa veraque sunt sua instituta. Et, pro certo scimus, Dei judicium secundum veritatem esse.

^d Justus Jehova Deus noster est in omnibus, quæ facit, operibus.

^e Justitia tua justitia est sempiterna, O Deus, tuæque lex vera: suntque tuæ omnes justæ sententiæ sempiternæ.

^f Justus est Jehova rectæque sunt suæ sententiæ. Homines pro merito remunerabitur; & ut dignum est cujusque moribus, faciet ut eveniat ei.

^g Quod quisque boni fecerit, ejus à Domino præmium reportabit, sive servus, sive sit liber; Qui verò injuriam facit, is, quam fecerit, injuriam luet: Deus enim suis cuique factis digna solvet: & pro meritis eos tractabit: nocentem condemnando, ut poenas luat maleficii sui, & innocentem absolvendo, ut præmium suâ innocentiam dignum accipiat; Atque ita confitebuntur

^a Ps. 129. 4. Is. 45. 21. Ps. 11. 7. Jer. 9. 24.

^b Job. 37. 23.

^c Ps. 19. 8. Apocal. 15. 3.

Rom. 2. 2.

^d Dan. 9. 14.

^e Ps. 119. 142, 160.

^f Ps. 119. 137. Job. 34. 11.

^g Eph. 6. 8. Col. 3. 25. Rom. 2. 6. Ezek. 7. 27.

1 Reg. 8. 32.

homines

44 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

homines bonis esse fructum, Deumque esse qui terras moderetur.

^a *Etsi sapè eadem sit iusti fortuna & iniusti : etsi fortunata habeant tabernacula prædones, sintque in tuto qui Deum laceffunt, quibus Deus affert affatim bonorum : Adventat ecce dies, quâ iustos ab impiis discernetis, & Deum colentes ab eis qui eum non colunt.*

^b Quamvis centies malefaciat improbus, ipseque tamen sit longævus, pro certo tamen scio fore benè religiosis & Dei metuentibus ; impiis autem non benè fore, quippe qui Deum non revereantur.

^c Statuit Deus diem, in quo orbem ex æquo judicaturus est ; & nationibus jus dicturus rectissimè.

^d Mea (inquit Deus) est ultio & remuneratio : Ab infestis meis pœnas repetam, & in osiores meos animadvertam.

^e Jehova Deus noster est ignis edax, imò Deus æmulus. Omnibus ejus desertoribus nocent ejus vires & ira ; atque scelesti, etsi conjunctis operis, immunes non erunt mali.

^f Cur igitur Deum contemnunt impii, Jehovah non esse animadversurum cogitantes ? Novit Deus mortalium vanitatem, vitiositatémque videt ; num aget igitur inconsideratè ? Scelestis

Pf. 58. 11.
Mal. 3. 18.

^a Eccl. 9. 2. Job. 12. 6. Mal. 4. 1.

^b Eccl. 8. 12, 13.

^c Act. 17. 31. Pf. 9. 8.

^d Deut. 32. 35, 41.

^e Deut. 4. 24. Ezr. 8. 22. Prov. 11. 21.

^f Pf. 10. 13. Job. 11. 11,

impunitatem non concedet: neque ullo pacto absolvet fontes.

^a Sui osores extemplo ulciscetur, eisque coram digna factis præmia rependet.

^b Si pauperibus injuriam fieri, & jus æquumque violari videris in gente, ne mirare licentiam; nam sublimes sublimior observat, scilicet Altissimus superior his.

^c Quæ anima peccaverit, ea morietur. Non filius Patris, non filii pater culpam luet: & suam justitiam justus & suam impietatem feret impius.

^d Servus iste, qui, cum heri sui voluntatem sciret, non ejus voluntati paruerit, gravius vapulabit; qui verò nesciverit, & plagis digna fecerit, levius vapulabit. Cuicumque enim multum traditum fuerit ab eo multum exi- getur.

^e Tolerabilior erit horum quàm illorum con- ditio in die judicii; Quisque in omnibus suis moribus fuerint aliis nequiores, graviores dabunt pœnas.

^f Quid igitur dicemus? Num Deus injustus est qui supplicium irroget? Absit; alioquin quomodo jus redderet Deus mundo? Certè quidem non agerit injustè Deus, non jus evertet Omnipotens.

Nah. 1. 3. Ex. 34. 7.

^a Deut. 7. 10.

^b Eccl. 5. 8.

^c Ezek. 18. 20.

^d Luc. 12. 47, 48.

^e Mat. 10. 15. ¶ Ezek.

16. 47. Mat. 23. 14.

^f Rom. 3. 5, 6. Job. 34. 12.

46 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen,*

^a In omnibus, quæ nobis evenere, justus est. Non enim homini erit iniquus, ut cum Deo jure experiatur.

^b Absit ut interficiat bonos cum malis; eodémque numero probos habeat improbósque, absit ut hoc committat. An, qui totum terrarum orbem æquitate moderatur, is æquitate non utetur?

^c Hoccine tibi placet, quòd opprimit, & impiorum illustrat consilium? *Absit.*

^d Jehova Deus noster ab iniquitate, & habendâ personarum ratione, accipiendisque muneribus alienus est. Neque personarum rationem habet, neque dona accipit.

^e Nullam habet principalium personarum rationem; nec locupletem anteponebat tenui: quippe qui sint utrique ejus manuum opus.

^f Personarum rationem non habet Deus; at apud omnes nationes, qui eum metuit & justitiam exercet, is ei acceptus est. *Si verò* eos, qui unam tantùm horam operati sunt, his pares faciat, qui diei onus ardorémque pertulerunt; An non ipsi licet suis uti suo arbitratu?

^g Scilicet purior Deo erit mortalis homo? Viâne mea non est æqua, inquit Jehova? An potius vestræ rationes non constant? Tûne mihi jus meum extorquebis? Méne condemnabis ut absolvaris ipse?

^a Neh. 9. 33. Job. 34. 23.

^b Gen. 18. 25. ^c Job. 10. 3.

^d 2 Chr. 19. 7. Deut. 10. 17.

^e Job. 34. 19.

^f Act. 10. 34, 35. Mat. 20.

12, 15.

^g Job. 4. 17. Ezek. 18. 25. Job. 40. 8.

Sincerum DEI Verbum. 47

^a Si quis in hominem homo peccat, judicabit eum Magistratus; at si quis in Jehovam peccabit, quis pro eo disceptabit?

DEI VERITAS & FIDES.

^b Verus est Deus. Jehova est veritate *sempiternâ*.

^c Justa verâque sunt instituta tua, Sanctorum Rex.

^d Vera futura sunt promissa sua; decretâque sua certâ fide perficientur. Quod verbis eloquutus fuerit, fiet: rem & dicet & faciet.

^e Jehova Deus est fidelis, foederis & clementiæ servans erga sui amantes, suâque præcepta servantes.

^f Fidus est promissor: Omnes enim Dei promissiones in ipso sunt Etiam & in ipso sunt Amen.

^g Fidem servat in perpetuum. Fuit memor rei quam in mille secula mandavit. Tuorum dictorum, O Domine, caput est veritas, & fides tua est æterna. In æternum, Jehova, tuum verbum permanet in cœlis: Tuque sempiternâ præditus es veritate.

^h Fecit Jehova quod cogitaverat: repræsentavit quod olim prædicendum curaverat, nullâ prorsus omisâ re eorum bonorum, quæ Dominus promiserat, quin evenirent omnia.

^a 1 Sam. 2. 25.

^b 2 Cor. 1. 18. Is. 65. 16.

^c Apocal. 15. 3.

^d 2 Sam. 7. 28. Is. 25. 1.

Ezek. 12. 25.

^e Deut. 7. 9.

^f Heb. 11. 11. Heb. 10. 23.] 2 Cor. 1. 20.

^g Ps. 146. 6. Ps. 105. 8. Ps. 119. 160. Ps. 117. 2.

Ps. 119. 89, 90.

^h Lam. 2. 17. Josh. 21. 45.

^a Inte-

48 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Interibunt cœlum & terra, *sua* autem dicta non interibunt, ne unâ quidem re omiſſâ ex omnibus, quæ promiſerat.

^b Et ipſe quoque ſapiens eſt, & importabit malum, neque dicta ſua reſcindet.

^c Fidem non fallet; neque, quod promiſerit, irritum faciet.

^d Noſter in re Dominicâ labor non erit vanus: Dixit enim ille, Non deferam te, neque derelinquam.

^e Non tardat Dominus promiſſum, ut nonnulli tarditatem interpretantur.

^f Deus non eſt homo ut mentiatur, non homine natus ut eum pœniteat. Sit Deus verax & omnis homo mendax.

^g Si diffidimus, ille tamen fidelis manet, ſeipſum negare non poteſt. Ut Deus mentiatur fieri non poteſt.

^h Illéne ut dicat, neque faciat? Ut promittat neque præſtet? Ego (inquit Dominus) & dixi & præſtabo: Ego & inchoavi & faciam; neque me *cujusvis* pœnitebit, nec ab eo deducar.

DEI SANCTITAS.

ⁱ Sanctus eſt Jehova Deus noſter. Ipſe eſt Jehova noſter Sanctus. Sanctus, Sanctus, Sanctus eſt Jehova armipotens.

^a Mat. 24. 35. 1 Reg. 8. 56.

^b If. 31. 2.

^c Pf. 89. 34.

^d 1 Cor. 15. 58. Heb. 13. 5.

^e 2 Pet. 3. 9.

^f Numer. 23. 19. Rom. 3. 4.

^g 2 Tim. 2. 13. Heb. 6. 18.

^h Numer. 23. 19. If. 46. 11. Jer. 4. 28.

ⁱ Lev. 19. 2. If. 43. 15. If. 6. 3.

Sincerum DEI Verbum. 49

^a Deus est purus, omnisque sermo Dei exploratus est.

^b Sanctum & reverendum nomen habet.

^c Justus est Jehova in suis omnibus institutis, & benignus in suis omnibus factis.

^d Lex Dei sancta est, & praecepta sancta & iusta & bona.

^e Tu, Deus, solus es sanctus.

^f Non est alius æquè sanctus, ut Jehova; Quis tibi par est, O Jehova, sanctitate mirabilis?

^g En, Ille ne sanctis quidem suis fidem habet; nec cœlum ipsum ejus judicio purum est.

^h Absit ut injustus Deus, ut iniquus sit Omnipotens. Deus nec malis unquam tentatur, nec tentat ipse quenquam.

ⁱ *Quid* dicitis, omnes maleficos placere Jehovæ, eique acceptos esse? Non is Deus est cui placeat improbitas, cui familiares sint mali, purioribus est oculis, quàm ut scelus videat; nec aspicere facinus potest; è regione oculorum suorum insani non consistent, maleficos omnes odio habet.

^k Ab impiorum moribus & cogitationibus Jehova abhorret, eorumque sacrificia & preces abominatur.

^a 1 Joh. 3. 3. Prov. 30. 5.

^b Ps. 111. 9.

^c Ps. 145. 17.

^d Rom. 7. 12.

^e Apocal. 15. 4.

^f 1 Sam. 2. 2. Ex. 15. 11.

^g Job. 15. 15.

^h Job. 34. 10. Jac. 1. 13.

ⁱ Mal. 2. 17. Ps. 5. 4.

Hab. 1. 13. Ps. 5. 5.

^k Prov. 15. 9, 26, 8.

Prov. 28. 9.

50 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *seu,*

^a Justitiæ amantes justus Deus amore prosequitur, præsensque probos contemplatur. Sui timentes acceptos habet Jehova: Maleficis autem omnibus ait, Faceßite à me, nescio vos unde sitis.

^b Nequitiam certè non exaudiet Deus, eam neque aspiciet Omnipotens: Proborum autem precibus oblectatur.

DEUS est INCOMPREHENSIBILIS.

^c Deus quidem præstantior est quàm ut eum intelligamus; Omnipotens is est, quem invenire non possumus. Ejus magnitudo est inexplicabilis.

^d Nòsne Dei intima pervestigemus, aut ipsam adeo perfectionem Omnipotentis inveniamus? Ejus cognitio difficilior est quàm pro nobis, adeo ardua est, ut eam consequi non possumus. *De eo etiam verba facientes* propter tenebras non sumus differendo.

^e Quis hominum scit hominis negotia, nisi hominis spiritus qui in eo est? sic Dei negotia nullus scit nisi Spiritus Dei.

^f Sanè tu is Deus es, qui te occultes: lumen habitans inaccessum.

^g O altam sapientiæ cognitionisque Dei opulentiam! inexplicabilis est ipsius prudentia. Igno-

^a Ps. 11. 7. Ps. 147. 11. Luc. 13. 27.

^b Job. 35. 13. Prov. 15. 2.

^c Job. 36. 26. Job. 37. 23. Ps. 145. 3.

^d Job. 11. 7. Ps. 139. 6. Job. 37. 19.

^e 1 Cor. 2. 11. ^f Is. 45. 15. 1 Tim. 6. 16.

^g Rom. 11. 33. Is. 40. 28.

Sincerum DEI Verbum. 51

ramus Jehovæ cogitata, nec intelligimus ejus consilium.

^a Quis iræ Dei vim novit? & quis ejus virtutum tonitru perspicit?

^b Quàm penitus recondita ejus judicia, quàm abstrusæ sunt rationes? Judicia ejus sunt Oceano profundiora.

^c Comprehendere ac cognoscere non valèmus quàm latè longèque, quàm altè ac sublimè pateat amor *Dei*, qui omnem cognitionem excedit.

^d Quis Jehovæ virtutes, quis omnes ejus laudes fando exprimat?

^e Multa sunt, Jehova, quæ fecisti, tua miracula; nemo recensendis iis tibi par est; adeo ut ea prædicare & loqui volentibus occurrant innumera.

^f Deus magna fecit & inexplicabilia, mira & incomprehensibilia. Majora facit quàm ut ea perspicere possimus.

^g A principio ad finem, quam rem faciat Deus, nemo homo inveniet: quantumvis in perquirendo laboret non potest tamen pervestigare; & licet id discere statuat sapiens, non tamen invenire potest.

^h Sta, & contemplare Dei miracula. Nostine

Mic. 4. 12.

^a Ps. 90. 11. Job. 26. 14.

^b Rom. 11. 33. Ps. 36. 6.

^c Eph. 3. 18.

^d Ps. 106. 2.

^e Ps. 40. 5.

^f Job. 5. 9. Job. 9. 10. Job. 37. 5^g

^g Eccl. 3. 11. Eccl. 8. 17.

^h Job. 37. 14, 15.

52 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,
quando incubuit eis Deus? Nostine miracula
perfectæ ejus scientiæ?

^a Quis volâ suâ mensus est aquas, cœlûmque
palmâ aptavit, & telluris humum triente com-
prehendit, trutinâque montes & lancibus colles
ponderavit?

^b Innumerabiles sunt cœlestes copiæ, & im-
mensa maris arena.

^c Ecce! hæc sunt ejus operum pars; at quan-
tula portio ejus audita est?

^d Quomodo ignoras quid venti vestigium sit,
qualia sint in prægnantis utero ossa; sic Dei opus
ignoras, qui facit omnia.

Job. 37. 16.

^c Job. 26. 14.

^a Is. 40. 12.

^d Eccl. 11. 5.

^b Jer. 33. 22.



C A P. III.

*De NATURA HOMINIS ejusque
CONDITIONE.*



Prima HOMINIS FORMATIO, ejusque CONditio
nativa.

^a **H**ominem Deus ad sui imaginem creavit;
sui similem; ad divinam similitudinem
effecit eum.

^b Angelis aliquantulo inferiorem eum fecit;
eumque gloriâ & autoritate ornavit.

^c Hominem quoque Jehova Deus ex terræ
pulvere creavit; & in ejus nares spiritum vita-
lem inspiravit; & animans homo effectus est.
Terribiliter & mirificè factus est; & ipsius sub-
stantia in abdito artificiosè contexta.

^d *Cum autem* non conveniret hominem esse
solum, adjumentum ei accommodatum mulierem
Dominus construxit: eaque sumpta de viro est.

^e Non est vir ex muliere, sed ex isto mulier;
neque propter mulierem creatus est vir, sed
propter virum mulier. *Quum* vir sit imago glo-
riæque Dei, ut mulier viri gloria est.

^a Gen. 1. 27, 26. Gen. 5. 1.

^b Ps. 8. 6.

^c Gen. 2. 7. Ps. 139. 14, 15.

^d Gen. 2. 18, 22, 23.

^e 1 Cor. 11. 8, 9, 7.

54 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen.*

^a Afflatu aguntur homines, eosque Præpotentis inspiratio reddit intelligentes.

^b Bestiis terrestribus doctiores nos Deus creator noster fecit; ac aëreis volucris sapientiores.

^c Velut lucerna Jehovæ est anima hominis.

^d A Deo homo factus est probus.

^e Eum operum suarum manuum Dominum Deus fecit: omniæque ejus pedibus subjecit, non solum pecora omnia tam majora quàm minora, verum etiam bestias agrestes; volucres aëreas & pisces marinos marina peragrantes itinerà.

^f In Edene quoque Pomarium Deus constituit; & ex terrâ procreavit omnis generis arbores, & ad aspectum pulchras & ad vescendum accommodas; tum in medio pomario arborem vitalem; arborémque scientiæ boni atque mali: hominémque, quem creaverat, in hoc pomarium adduxit, ibique eum constituit, ut id coleret & tueretur.

^g Hominique Deus ita præcepit; Omnibus pomarii arboribus liberè vescèris; de fructu verò arboris scientiæ boni atque mali nullo modo comedes, nam quo die comederis de eo, pro certo moriere.

^a Job. 32. 8.

^c Prov. 20. 27.

^e Ps. 8. 6, 7, 8.

^f Gen. 2. 16, 17.

^b Job. 35. 10, 11.

^d Eccl. 7. 29.

^g Gen. 2. 8, 9, 15.

Sincrum DEI Verbum. 55

^a Pecoribus quoque cunctis nomina Adamus imposuit, volucribusque aëreis, terrestribusque bestiis omnibus.

^b Erant etiam Adamus & ejus conjux ambo nudi & nihil erubescabant.

HUMANI GENERIS LAPsus.

^c Porro *cum* serpens suâ astutiâ Evam decessisset, sumpsit illa de fructu arboris, de quo interdixerat Deus *homini & mulieri*, dicendo, ex eo non comedetis, neve eum tangetis ne morte plectamini; comeditque ipsa & præterea suo quoque viro dedit, qui & ipse comedit.

^d Tum apertis eorum oculis, ambo animadverterunt se esse nudos; *itaque* confertis ficalneis foliis fecerunt sibi subligacula.

^e Deinde auditâ Dei voce *illos* inclamantis, sese ex Domini Dei conspectu territi abdiderunt. *Cum autem illos rogavisset* Deus an de fructu illius arboris comedisent, de quo interdixerat illis ne comederent; Adamus, *ut se excusatum haberet*, respondebat, Quam tu mihi mulierem attribuisti, ea mihi de arbore dedit, & ego comedi: Mulier autem, *causam interponens*, inquit, A serpente decepta comedi.

^f Tum Jehova ad serpentem ita loquitur, Quo-

^a Gen. 2. 20.

^b Gen. 2. 25.

^c Gen. 3. 1. 2 Cor. 11. 3. Gen. 3. 6, 3, 6.

^d Gen. 3. 7.

^e Gen. 3. 8, 9, 10, 8, 11, 12, 13, 1

^f Gen. 3. 14.

56 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

niam istud fecisti, maledictus es præ omni jumento, & præ omni bestiâ agri: in ventrem ambulabis, pulverémque comedes quamdiu vi-
ves: Porro inimicitias inter te & mulierem, in-
terque tuum & ejus semen conciliabo; ut illud
tibi caput, tu illi calcem illidas.

^a Deinde ad mulierem, Ego te multis, inquit,
doloribus ærumnisque afficiam: tu natos cum
dolore paries, & pendebis à viro tuo, tibi que ipse
imperabit.

^b Deinde ad *Adamum*, Quia uxori tuæ mo-
rem, inquit, gerens de arbore comedisti, cujus
ego tibi esu interdixeram: erit humus infe-
lix propter te; quæres ex eâ victum labo-
riose per omnem vitam; ipsa carduos tibi
procreabit & sentes; & cum vultus tui su-
dore victum tolerabis, donec redeas in hu-
mum.

^c Adamo quoque & ejus uxori tunicas pelliceas
Jehovâ Deus fecit, quibus eos induit.

^d Dixit autem Dominus Deus, *quum* homo
quasi unus è nobis evaserit, boni malique sciens,
periculum est ne manum admoveat etiam arbori
vitali, ut ejus decerpto & gustato fructu vivat in
æternum, itaque eum ex Edenis pomario abegit,
ut humum, unde ortus erat, coleret.

Gen. 3. 14, 15.

^a Gen. 3. 16.

^b Gen. 3. 17, 18, 19.

^c Gen. 3. 21.

^d Gen. 3. 22, 23, 24.

Sincerum DEI Verbum. 57

^a *His factis* cum Evâ Uxore Adamus rem habuit; filiūque sui similem ad suam imaginem procreavit. *Et cū* alios utriusque sexūs liberos progenuisset nongentesimum trigesimum ætatis annum agens mortuus est.

^b Factum autem est, cū jam hominum multitudo per orbem crescere incipiebat, *ut* orbis terrarum adversus Deum depravatus & Injustitiæ plenus esset; *videretque Deus* hominum vitia in terris crescere, eosque omnem animi conatum & cogitationem ad deteriora in dies singulos conferre. *Orio ita & voluptate diffluentibus* supervenit diluvium, quod omnes perdidit; superfuerunt tantum Noa & quæ cum eo capiebat arca, *quam* Dei jussu extruxerat; in quâ paucæ, hoc est, octo animæ in aquâ conservatæ sunt.

^c Post diluvium, *ubi* terras numerosâ sobole Noæ filii complevissent, universus terrarum orbis eodem sermone atque oratione utebatur, *donec instituerunt* urbem ædificare & turrim, quæ fastigio cælum attingeret; *tum autem* eorum sermonem ita confudit Deus ut alii aliorum sermonem non intelligerent: eosque illinc per omnes terras dissipavit.

^d *Ex eo tempore* hominum vires infirmavit Deus, eisque suum decurtavit ævum.

^a Gen. 4. 1. Gen. 5. 3, 5, 4.

^b Gen. 6. 1, 11, 5. Luc. 17. 27. Gen. 7. 23. Gen. 6. 14, 22. 1 Pet. 3. 20.

^c Gen. 10. 1. Gen. 9. 1.

Gen. 11. 1, 4, 7, 8.

^d ¶ Ps. 102. 23.

58 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *ſeu*,

NATURALIS HOMINIS STATUS ut nunc ſe habet.

HOMINIS MORTALITAS.

^a Decretum eſt, ut omnibus hominibus ſemel moriendum ſit.

^b Determinata eſt hominis ætas; ejus menſium numerus penes Deum eſt; ei terminum ſtatuit quem non prætereat.

^c Redibit in terram pulvis qualis fuerat; & ſpiritus ad Deum redibit, qui eum dedit.

^d Quis homo vivit, qui non ſit mortem ſenſurus? Quique ſit animam ſuam ab orco vindicaturus? neque ſpiritus imperat homo, ut ſpiritus cohibeat; nec in diem mortis habet poteſtatem; nec in iſto bello arbitrium, nec liberat impietas ſuos.

^e Secum quidem cogitant *divites* ſuas domos æternas fore, ſuâque domicilia in alias atque alias ætates duratura: neque tamen homo, qui in honore eſt, permanebit.

^f Sapientes *ſimul* & ſtulti fatique moriuntur: quique ſuis fidunt opibus, & in ſuarum abundantia divitiarum gloriantur; nullo modo rediment alius alium; neque *ſue* redemptionis pretium Deo ſolvent, ut quis adhuc perpetuò vivat non paſſurus interitum.

^a Heb. 9. 27.

^b Job. 14. 5.

^c Eccl. 12. 7.

^d Pf. 89. 48. Eccl. 3. 8.

^e Pf. 49. 11, 12.

^f Pf. 49. 10, 6, 8, 9.

^a Vitæ suæ nemo non diffidit; qui *autem* aliquandiu viguerunt, cæterorum more depressi compescuntur, quasi quædam capita spicarum decisi. In sepulcro dispositos mors depascet eos, & in orco illorum species abolebitur.

^b Homo morte debilitatus ac extinctus ubi est? Non deinceps domum suam repetet, nec eum suus ampliùs agnoscet locus. Arbori quidem spes est, si excindatur, regerminaturam, neque cessaturum ejus ramum pullulare; Homo *autem* occubat non resurrecturus, donec non sit cælum.

^c Abit ætas, & venit ætas. Et deletur defunctorum memoria: & amor & odium ac invidia eorum jam interiit; nec jam ullum habent unquam commercium, cum eis quæcunque sub sole fiunt.

^d Discedit homo in æternam domum suam, circumeuntibus in vico lugentibus.

^e Per unum hominem peccatum in mundum intravit; & per peccatum mors, atque ita ad omnes homines pervasit mors: per Adamum enim omnes moriuntur.

BREVIS & INCERTA humanæ VITÆ CONDITIO.

^f Homo muliere natus brevis est ævi.

^a Job. 24. 22, 24. Ps. 49. 14.

^b Job. 14. 10. Job. 7. 10. Job. 14. 7, 12.

^c Eccl. 1. 4. Eccl. 9. 5, 6.

^d Eccl. 12. 5.

^e Rom. 5. 12. 1 Cor. 15. 22.

^f Job. 14. 1.

^a Ecce,

60 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Ecce, Deus, tu *nobis* ætatem concessisti do-
drantalem; nostrumque ævum ferè nihil est a-
pud te.

^b Mortales quidem omnes sunt herbæ similes,
omnisque hominis gloria est velut herbæ flos.
Aret herba, ejusque flos cadit: Hominis ætas si-
milis est graminis: floret ut flos terrestris; qui à
vento invasus nusquam est, eumque suus amplius
nescit locus. Cuncti cadimus ut folia.

^c Homo quoque velut umbra fugit, neque
durat; ætas sua umbræ modo inclinatur; eique
nulla mora est.

^d Nostra ætas cursore velocior fugit, præterit
ceu rapidæ naves. Finimus annos nostros dicto
citiùs.

^e Non habemus hic durabilem urbem, at pe-
regrini sumus apud Dominum & inquilini, sicut
omnes majores nostri. Qualis enim est vita no-
stra? Vapor est, qui paulisper extat, deinde eva-
nescit.

^f Cretacearum domorum, humi fundatarum,
sumus incolæ, à tineis comminimur. A morte
vix uno passu distamus.

^g Nam neque suum fatum nòrunt homines:
sed ut pisces fallaci reti & aves laqueo capiuntur,
sic homines ipsi adverso tempore irretiuntur, op-
pressi inexpectato casu.

^a Ps. 39. 5. ^b 1 Pet. 1. 24. Ps. 103. 15, 16.
Is. 64. 6. ^c Job. 14. 2. Ps. 102. 11. 1 Chr. 29. 15.
^d Job. 9. 25, 26. Ps. 90. 9.
^e Heb. 13. 14. 1 Chr. 29. 15. Jac. 4. 14.
^f Job. 4. 19. ¶ 1 Sam. 20. 3.
^g Eccl. 9. 12.

Sincera DEI Verbum. 61

^a Hic moritur robustus & integer, totus quietus & felix: Mammis lacte plenis, & ossium medullis succulentis. Ille mœsto moritur animo, neque unquam edulio jucundus vescitur: ævum suum sine ullâ spe consumitur, & truncata est ipsius mensura summa. *Atque* animæ suæ inquit *alius*, Anima, habes multa bona in multos annos condita, requiesce, comede, bibe, indulge voluptati; & *tamen* eâ ipsâ nocte ab illo reposcitur anima sua.

^b Expirabunt simul universa corpora. Repentè morientur; tollenturque generosi, nullâ adhibitâ vi.

^c Ostende nobis, Deus, nostrum exitum, & quis ætatis nostræ sit modus; ut sciamus quàm finis brevis ævi.

Quibus MISERIIS & ÆRUMNIS perpetuò laborat.

^d Tàm nascitur homo ad ærumnam, quàm strictionis naturaliter in sublime volant.

^e *Et si* brevis sit hominis ætas, plena *tamen* est miseriæ. Patet sunt anni malique dies quibus peregrinamur.

^f Omne ævum hominis laboriosum, ipsiusque vita universa ærumnosa. Et corpore quo præditus est dolebit, lugebit quoque ipsius animo.

^g In multa mala & angustias *perpetuò* incurrit; morbis omnibus & languoribus *opportunus*; & mortis metu per omnem vitam servituti obnoxius.

^a Job. 21. 23, 24, 25. Job. 7. 6. Job. 21. 21.
Luc. 12. 19, 20.

^b Job. 34. 15, 20.

^c Ps. 39. 4.

^d Job. 5. 7.

^e Job. 14. 1. Gen. 47. 9.

^f Eccl. 2. 23. Job. 14. 22.

^g ¶ Deut. 31. 17. Mat. 4. 23.] Heb. 2. 15.

62 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen,*

^a Res omnes sunt difficilioreſ quàm ut eas poſſit quiſquam eloqui. Malàque eſt moleſtia quam exhibuit Deus humano generi ejus vexandi gratià.

^b Haſtenus congemiſcit atque condolet omnis rerum natura; nos quoque intra nos ipſos gemimus, noſtri corporis liberationem expectantes: etenim nondum pervenimus in requietem atque Hæreditatem, quam nobis Jehova Deus noſter daturus eſt.

HUMANÆ CONDITIONIS VANITAS.

^c Quis novit quid ſit hōmini bonum in vitâ, toto ejus tam frivolæ vitæ tempore, quod umbræ ritu tranſigit?

^d Imaginariam certè vitam unusquiſque ducit, certè temerè tumultuantur omnes.

^e Vana reſ eſt plebeium hominum genus, mendax quiddam eſt nobilium proſapia. Sanè vel præſtantiffimi quique ſunt ipſâ vanitate leviores.

^f Hominum cogitationes ſunt vanæ.

^g Vani ſunt noſtri mores à patribus noſtris traditi.

^h Quid autem egregium conſequitur homo omni ſuo labore quo fungitur, quid juvat hominem animi moleſtia, quam ſub ſole tolerat?

ⁱ Fruſtra laborat, nequicquam & incaſſum vires ſuas conſumit.

^a Eccl. 1. 3, 13.

^b Rom. 8, 22, 23.

Deut. 12. 9.

^c Eccl. 6. 12.

^d Pf. 39. 6.

^e Pf. 62. 9. Pf. 39. 5.

^f Pf. 94. 11

^g 1 Pet. 1. 18.

^h Eccl. 1. 3.

Eccl. 2. 22.

ⁱ J. 12. 49. 4.

^a *Et si* magnifica opera fecimus, nobisque domos extruximus, vineas conseruimus, fecimus hortos & pomaria & in eis omne genus fructuiferas arbores seruimus: *Et si etiam* maximam tum majorum tum minorum pecorum copiam emimus; Argentum quoque & aurum congersimus, regumque & provinciarum opes, & comparauimus cantatores & cantatrices & humani generis delicias, symphoniam scilicet & quidem omnimodam: *Et si quoque* quicquid expetebant oculi nostri, nil eis denegauimus, nec animum nostrum ab ullâ voluptate abstinuimus quod minus frueremur eâ: *Verum* quum intueamur in omnia, quæ manibus nostris fecimus, opera; inque laborem, quo in faciendo functi fuimus, inuenimus omnia esse vanitatem ac animi molestiam, nec quicquam esse sub sole excellens.

^b *Quod si* nobiscum sic cogitaremus: Agedum circumfluamus voluptatibus, fruamurque bonis; risum insaniam appellabimus, & voluptatem inutilem.

^c Si animum ad sapientiæ cognitionem appellamus, & ad considerandas res quæ in terris contingunt; intelligemus id quoque esse animi molestiam: nam in multâ sapientiâ multum est tædium; & qui scientiam acquirit, dolorem acquirit.

^d Neque potest homo eorum rationem peruestigare, quæ sub sole fiunt: quantumvis enim in perquirendo laboret, non tamen inueniet; & licet id discere statuat sapiens, non tamen inuenire possit.

^e Porro, faciendi multos libros nullus est modus: & nimia anxietas corpus fatigat.

^a Eccl. 2. 4, 5, 7, 8, 10, 11.

^b Eccl. 2. 1, 2.

^c Eccl. 8. 16. Eccl. 1. 17, 18.

^d Eccl. 8. 17.

^e Eccl. 12. 12.

64 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Quis autem sapiens moritur? juxta ac stultus: nam sapientis æquè ac stulti non est memoria æterna.

^b Si quis vel centum liberos gignat, & per multos annos ætatem vitæ suæ proroget, ejusque labor cum sapientiâ, scientiâ officioque conjunctus sit; quis noscit sapiensne sit an stultus futurus, cui suas facultates omni labore quæsitæ tradit? qui tamen dominus futurus est omnium quæcunque labore & sapientiâ sub sole comparavit: id quod etiam vanum est.

^c Tantò sapientia est stultitiâ præstantior, quanto lux tenebris antecellit; *sapè tamen* evchitur stultus ad magnum fastigium, quum divites se deant humiliter.

^d Viribus præstantior est sapientia; tametsi hominis ignobilis sapientia sit contempta, nec ejus verbis obtemperetur.

^e Vidi quoque omnem omnium laborem, & omnem factorum suorum æquitatem; hoc quoque sensi esse mutuam hominum inter ipsos invidiam; quod etiam vanitas est & animi molestia.

^f Ne labora ditescere; comparatis enim alis divitiæ omninò avolant: *Cur igitur* in id oculos conjicies, quod non assequeris? Ut enim exortus cum ardore sol herbam arefacit, ejusque flos decedit, & decora species interit: ita dives cum suis copiis marcescet.

^a Eccl. 2. 16.

^b Eccl. 6. 3. Eccl. 2. 21, 19, 18.

^c Eccl. 2. 13. Eccl. 10. 6.

^d Eccl. 9. 16.

^e Eccl. 4. 4.

^f Prov. 23. 4, 5. Jac. 1. 11.

Sincera DEI Verbum. 65

^a Non sunt semper opes, non durat corona perpetuis seculis.

^b Ubi multa sunt bona, multi sunt qui ea comedant, nec aliud inde percipit eorum Dominus, quàm oculorum suorum aspectum.

^c *Nonnunquam* Domino suo servantur divitiæ ipsius malo: quæ *quidem* divitiæ miserrimè pereunt, quum ille nihil habiturum genuerit filium. Per omnem vitam suam cibum capit in tenebris, multo cum tædio, morbo atque stomacho.

^d Malum est frequens apud homines; *videlicet* quod alicui largitur Deus divitias & opes & gloriam, ita ut nullà re careat quam animo possit expetere; nec eidem potestatem dat Deus vescendi illis, sed eis vescitur alienus; id quod vanum est & miserum vitium.

^e Est aliquis solus, ne filium quidem aut fratrem, habens: qui tamen nullum laborandi finem facit, oculo divitiis insatiabili: neque *unquam* dicit, Cui laboro ego meum defraudans genium? Id quod etiam vanum est & misera miseria.

^f Sunt insontes, quibus accidunt digna fontibus: rursumque fontes, quibus accidunt digna insontibus: quod etiam vanum esse dico.

^g *Interdum quoque fit* ut servos in equis videamus, quum principes humi serviliter ambulent.

^a Prov. 27. 24.

^c Eccl. 5. 13, 14; 17.

^e Eccl. 4. 8.

^g Eccl. 10. 7.

^b Eccl. 5. 11.

^d Eccl. 6. 1, 2.

^f Eccl. 8. 14.

66 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen,*

^a *Nam* hoc in omnibus, quæ sub sole fiunt, malum est, eadem usu venire cunctis; adeo ut in omni suo commercio nec amorem homines nec odium nōrint.

^b Nec oculus visu satiatur, nec auris expletur auditu. Omnis hominis labor ejus ori servit; & tamen est appetentia inexplebilis. Qui pecuniam amat, is pecuniā insatiabilis est; & qui amat opes, fructu caret: Sunt enim defectus infiniti.

^c Animi quoque progressio vanitas est, & animi molestia.

^d Fallax gratia est, & vana pulchritudo.

^e In multis somniis, similiter & in multis verbis, multa sunt vana.

^f *Quum* sint igitur tot res quæ vanitatem augent, quid emolumenti consequitur homo?

^g Quanti est homo, qui statum habet in nariibus? quemadmodum egressus est ex matris utero nudus, sic iterum redibit ut venerat, nec quicquam ex labore suo tollet, quod auferat, prorsus ut venerat sic discedet: Quid autem utilitatis consecutus est qui laboraverit in ventum.

^h Divitias congerit, quas quis sit percepturus ignorat; augetur filiis suis honor, neque animadvertit id; minuitur quoque, neque perspicit.

^a Eccl. 9. 3, 4.

^b Eccl. 1. 8. Eccl. 6. 7. Eccl. 5. 10. Eccl. 1. 15.

^c Eccl. 6. 9.

^d Prov. 31. 30.

^e Eccl. 5. 7.

^f Eccl. 6. 11.

^g Is. 2. 22. Eccl. 5. 15, 16.

^h Ps. 39. 6. Job. 14. 21.

^a Non est priorum memoria, neque posterorum erit memoria apud eos qui porro futuri sunt.

^b Quod fuit idem futurum est; & quod factum est idem fiet; nec quidquam sub sole novum.

^c Falsa certè, vana & inutilia possidere majores nostri: *Licet, autem* hic eorum mos tam stultus sit, tamen eorum institutis posteri delectantur.

^d Videte an non ab armipotente Jehovah fiat, ut igni laborent populi & incassum fatigentur? Aranei telas texunt; eorum telæ ad vestem non adhibebuntur, nec ipsi suis operientur operibus. *Quapropter* nolite à Jehovah deficere; ita enim desciscetis ad inania, quæ neque prosunt neque opitulantur, adedò nihili sunt. Nam vanitati natura rerum subjecta est.

^e Nolo vivere perpetuò, *quum* tam sit inanis ætas mea. Ut anhelat umbram servus, utque sperat mercedem suam mercenarius; te *ita* desiderat anima mea, O Deus, tua quippe mansuetudo est vel vitâ melior.

^a Eccl. 1. 11.

^b Eccl. 1. 9.

^c Jer. 16. 19. Ps. 49. 13.

^d Hab. 2. 13. Is. 59. 5, 6. 1 Sam. 12. 20, 21. Rom. 8. 20.

^e Job 7. 16, 2. Ps. 63. 1, 3.

68 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

HOMINIS IGNORANTIA.

^a Scientiam homo præ se fert inaniter, quum homo nascatur ut onagri pullus. Sapientiam adipisci conatur, quæ tamen procul abest ab illo: Sapientum *enim* cogitationes sunt vanæ.

^b Nos quidem sumus hesterni, & prorsus ignari.

^c Lumen expectamus & ecce tenebræ; splendorem, & in caligine gradimur: Attrectamus, ut cæci, parietem, impingentes in meridie quasi in crepusculo.

^d Viam pacis nescimus, nullum jus est in nostris callibus, semitas nostras nobis depravavimus.

^e Non est penes hominem ipsius via: Non est penes virum ambulanti suum firmare gressum. A Jehovah pendent viri gressus; Quis igitur hominum viam suam perspiciet? Mens hominis de ejus viâ deliberat, sed ejus gressum componit Jehova.

^f Si quis scire aliquid sibi videtur, nihil dum novit ut nosci debet.

^g Ne glorieris in diem crastinum; nescis enim quid paritura sit dies. Nescimus quid sit cras futurum.

^h Non semper sapiunt magistri, neque semper senes rationem perspiciunt.

ⁱ Ubi sapiens? Ubi literatus? Ubi hujus seculi conquisitor? Sapientia *sua* & scientia sua eos pervertit: præ multitudine suorum consiliorum

^a Job. 11. 12. Eccl. 7. 23. 1 Cor. 3. 20.

^b Job. 8. 9.

^c Is. 59. 9, 10.

^d Is. 59. 8.

^e Jer. 10. 23. Prov. 20. 24. Prov. 16. 9.

^f 1 Cor. 8. 2.

^g Prov. 27. 1. Jac. 4. 14.

^h Job. 32. 9

ⁱ 1 Cor. 1. 20. ¶ Is. 47. 10, 13.

Sincerum DEI Verbum. 69

fatigantur. *Nam* hujus seculi, principumque hujus seculi sapientia aboletur.

^a Probantur interdum homini mores, quorum exitus tendit ad mortem.

^b Sua hominis stultitia ejus institutum pervertit: & tamen is mente succenset Jehovahæ.

^c Sapientia unde invenietur, & ubinam prudentiæ locus est? Nescit homo quanti sit æstimanda; nec ea in viventium terrâ invenitur.

DEBILITAS & IMPOTENTIA HOMINIS.

^d Per nos ipsos non sumus idonei, qui aliquid, ut per nos ipsos, vel cogitemus; sed quòd idonei sumus, id à Deo est.

^e *Nos quidem* robur non habemus, ideòque incerti quid agamus, in te, Domine, oculos habemus intentos. Non haberemus ullam potestatem, nisi id nobis supernè datum foret. Non possumus contra Jehovahæ mandatum, *aut absque ipsius permisso*, ullam rem, bonam malàmve, tantam tantulàmve, nostrâ sponte facere.

^f Deus is est, qui pro suâ benevolentia in nobis efficit, & ut velimus & ut efficiamus. Tu, O Jehova, nostra omnia opera in nobis perfecisti. Ergò non est volentis, neque currentis sed gratiam facientis Dei. Neque fator quic-

¹ Cor. 2. 6.

^a Prov. 16. 25.

^b Prov. 19. 3.

^c Job. 28. 12, 13.

^d 2 Cor. 3. 5.

^e ¶ 2 Chr. 20. 12. Joh. 19. 11.

Numer. 24. 13. Numer. 22. 18.

^f Phil. 2. 13. Is. 26. 12. Rom. 9. 16.

quam

70 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen,*

quam est, neque irrigator, sed qui auget Deus.

^a Quis nostrum suâ solitudine potest unum cubitum addere suæ staturæ; aut potest vel unum crinem album nigrumve facere?

^b Nullus rex copiarum multitudine servatur: nec miles virium præstantiâ liberatur.

^c Per Deum fortia patrabimus, *at* contra periculum vana est humana tutela. Quid enim est nostrum robur ut speremus?

^d Malum moliantur *impii*, & conantur scelus, quod ad exitum perducere non poterunt. Ineant consilium, idque dissolvetur: decernant rem & erit irrita, quoniam nobis adest Deus.

HOMINIS IMPIETAS.

^e Per unum hominem peccatum in mundum intravit, & ipsius contumaciâ fontes effecti sunt multi.

^f Homines probos Deus fecit, sed ipsi multas quæsierunt rationes.

^g Primus ille parens noster peccavit, nostri-que interpretes in Dominum deliquerunt; omniumque in terris mortalium perditissimi fuerunt mores.

^h Quid est homo ut purus sit? ut sit insons muliere natus? Ecce in vitio genitus est, & in

ⁱ Cor. 3. 7.

^a Mat. 6. 27. Mat. 5. 36.

^b Ps. 33. 16.

^c Ps. 60. 12, 11. Job. 6. 11.

^d Ps. 21. 11. Is. 8. 10.

^e Rom. 5. 12, 19.

^f Eccl. 7. 29.

^g Is. 43. 27. Gen. 6. 12.

^h Job. 15. 14.

peccato illum concepit sua mater; omnesque ipsius conatus & studia fuerunt prava jam à puero.

^a *Sumus* stirps malefica; qui exitimus pro patribus nostris additamentum hominum improborum, ut Jehovæ ira incremento augeatur.

^b Adversus Jehovam Deum nostrum peccavimus, tum nos, tum patres nostri, à teneris ad hodiernum diem; nos quoque omnes naturâ sumus supplicio digni.

^c Humanum genus est omninò depravatum; opera sua sunt detestanda: Nullus est qui rectè facit; universi deflexerunt, omnesque simul putidi facti sunt, non est qui rectè facit ne unus quidem.

^d Omnes nos ut oves erravimus, suam quisque viam sequuti: Omnes peccaverunt divinâque gloriâ carent; totusque mundus in malo jacet.

^e Si nos peccati expertes esse dicimus, fallimus nos ipsos, nec est in nobis veritas: Non est hominibus probitas; nemo est qui non peccet; multa enim delinquimus omnes; Non possunt quoque non evenire offensiones: Quis igitur se mente purum, quis igitur mundum se à peccato dicat; Cum nemo in orbe adeò justus sit, & ita rectè faciat, ut nihil peccet?

^f Omnes sub peccatum Literæ Sacræ concluderunt & Judæos & Græcos, ut omnes obmu-

Pf. 51. 5. Gen. 8. 21. ^a Is. 1. 4. Numer. 32. 14.

^b Jer. 3. 25. Eph. 2. 3. ^c Pf. 14. 2, 1, 3.

^d Is. 53. 6. Rom. 3. 23. 1 Joh. 5. 19.

^e 1 Joh. 1. 8. Mic. 7. 1. 1 Reg. 8. 46. Jac. 3. 2.

Luc. 17. 1. Prov. 20. 9. Eccl. 7. 20.

^f Gal. 3. 22. Rom. 3. 9.

72 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

tescant, obnoxiusque fiat totus orbis Deo. Quicunque enim sunt à legis operibus, execrationi subiecti sunt; scriptum est enim, execrabilem illum esse, quicumque non steterit omnibus in legis libro scriptis, eaque præstiterit, idcirco, per legis opera mortalium nemo justus fiet apud Deum. Nunc *autem* diu finè vero Deo, finè doctore sacerdote, & finè lege *barbararum gentium plurima* fuerunt; *qua quidem* versatæ fuerunt in suæ carnis cupiditatibus, facientes quæ vellet caro, atque cogitationes; & ambulantes ut est hujus mundi vita.

^a Quàm abominandus & spurcus est homo, qui nequitiam effusè imbibit.

^b Omnium malitiosissimum sævissimūque est hominum cor, quis id cognoscat?

^c Tenebras magis quàm lucem amant homines, quippe quorum prava sint opera.

^d Quia non celeriter editur in maleficos exemplum, propterea hominum generi planè est animus malefacere.

^e Hominum mores perversi sunt & alieni, pacis *enim* viam nesciunt.

^f Habent homines vitiis & infantiâ plenos animos *dum* vivunt; deinde ad manes eunt.

Rom. 3. 9, 19. Gal. 3. 10. Rom. 3. 20. ¶ 2 Chr. 15. 3.] Eph. 2. 3, 2.

^a Job. 15. 16.

^b Jer. 17. 9.

^c Joh. 3. 19.

^d Eccl. 8. 11.

^e Prov. 21. 8.

Rom. 3. 17.

^f Eccl. 9. 3.

^a In nobis, hoc est, in nostrâ carne non habitat bonum: nam velle inest nobis, sed quomodo bonum faciamus, non invenimus. Spiritus quidem promptus est, sed caro infirma: *Etsi quoque* delectemur Dei lege quod ad interiorem hominem attinet, *est tamen* alia lex in membris nostris, *quæ nullo non tempore* mentis nostræ legi repugnat, *ut eam* captivam reddat legi peccati, quæ lex est in memoris nostris; *adeo ut sapissimè* quod volumus, id non agamus; at quod habemus odio, id faciamus: Caro enim contrâ quàm spiritus, & spiritus contrâ quàm caro concupiscit, atque hæc ita sunt inter sese contraria, ut non quæ velimus ea *semper* agamus: non enim quod volumus facimus bonum, sed quod nolumus malum, id agimus.

^b *Nostra* pietas est matutinæ nubi similis, aut abeunti maturè rori.

^c Cuncti ut immundi sumus, nostræque virtutes omnes sunt impuri panni similes.

^d Quum omnia nobis mandata fecerimus, servi *adhuc* inutiles sumus: impares *quoque* sumus vel minimis beneficiis & officiis, quibus Deus nos affectit.

^e Si vitia observaveris, Jehova Deus, quis stabit? Coram te, Domine, nemo mortalium absolvetur.

^f Sui cuique mores probantur, suæque hominibus actiones puræ videntur: at Jehova, *qui*

^a Rom. 7. 18. Mat. 26. 41. Rom. 7. 22, 23, 15. Gal. 5. 17. Rom. 7. 19.

^b Ho. 6. 4. ^c Is. 64. 6.

^d Luc. 17. 10. Gen. 32. 10.

^e Ps. 130. 3. Ps. 143. 2.

^f Prov. 21. 2.

74 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

mentes componit & spiritus perpendit, hominum stultitiam novit; neque illum sua latent crimina.

^a Nemo, dum tentatur, dicat à Deo tentari se: Deus enim non tentat quenquam; sed à suâ quifque cupiditate allectus ac inescatus tentatur: Deinde cupiditas conceptum parit peccatum: peccatum porro perpetratum, gignit mortem.

^b Dices igitur: *Cum* ex naturâ nostrâ quæ legis sunt facere *non possimus*, quid jam queritur? Eho homo, tu quis es qui cum Deo disceptes? Scilicet dicet ficta res fictori: Cur me sic fecisti?

^c Domini Dei nostri est lenitas & placabilitas, in quem nos rebellavimus: *debemus igitur potius dicere*, O Deus, Quid est homo ut eum tanti facias, ejus ut rationem habeas, eumque quotidie cures, & per singula momenta explores?

Prov. 16. 2. Pl. 69. 5.

^a Jac. 1. 13, 14, 15.

^b Rom. 9. 19. ¶ Rom. 2. 14.] Rom. 9. 20.

^c Dan. 9. 9. Job. 7. 17, 18.



C A P. IV.

De REDEMPTIONE HOMINIS per
JESUM CHRISTUM FILIUM
DEI, simul cum PATRE & SPI-
RITU SANCTO.

DEUS PATER redemit nos per FILIUM
suum.

• **P**ostquam plenum tempus advenit; Deus Pa-
ter noster & Redemptor, *qui est quoque pe-
culiari quodam mirandoque modo* Pater Domini
nostri Jesu Christi, misit Filium suum, qui Ser-
vator mundi esset.

^b In hoc patuit Dei erga nos amor, quòd suum
Filiu unicu misit Deus in mundu, pro pec-
catis nostris piaculu, ut per eum vivamus; &
ut quisquis ei fidem habet, non pereat, sed vitam
habeat sempiternam.

^c Non misit Deus Filiu suu in mundu,
ut mundu damnet, sed ut servetur per eum
mundus.

^d Deus, qui omnia per Jesu Christu con-
didit, erat in Christo, mundu sibi reconci-
lians, iis non imputans ipsoꝝ peccata: Visu

^a Gal. 4. 4. If. 64. 8. If. 47. 4. Rom. 15. 6. Gal. 4. 4.

¹ Joh. 4. 14.

^b 1 Joh. 4. 9, 10, 9. Joh. 3. 15.

^c Joh. 3. 17.

^d Eph. 3. 9. 2 Cor. 5. 19.

76 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

est enim Patri in eo omnem plenitudinem inhabitare, & sibi reconciliare per eum omnia, per eum omnia, inquam, tum terrestria tum cœlestia.

^a Dilexit Pater Filium, eique omnia tradidit in manum. *Et* Dei verba eloquutus est; utpote quem Deus sine modo Spiritu donaverit.

^b Eum Deus Sancto Spiritu ac potestate unxit; fuitque à Deo approbatus portentis, miraculis & prodigiis, quæ per eum Deus fecit.

^c Hunc, definito Dei consilio & providentiâ traditum, & scelestis manibus ad palum alligatum interemptumque, Deus revocavit in vitam: & hunc ipsum Jesum, quem *ita* in crucem egerunt, Dominum & Christum Deus fecit; Hunc quoque Deus ductorem servatoremque suâ dextrâ extulit, ad conciliandum *populis suis* vitæ correctionem, & peccatorum veniam.

^d *Et* collocavit eum ad dextram suam in cœlestibus, longè supra omnem principatum, & potestatem, & potentiam, & dominatum, supràque omne nomen quod nominatur non solum in hoc seculo, verum etiam in futuro: & ille ejus pedibus omnia subjecit, eumque supra omnia Ecclesiæ dedit caput.

^e Non judicat quenquam Pater; sed omne iudicium Filio dedit. *Is enim* vivorum mortuo-

Col. 1. 19. 20.

^a Joh. 3. 35, 34.

^b Act. 10. 38. Act. 2. 22.

^c Act. 2. 23, 24, 36. Act. 5. 31.

^d Eph. 1. 20, 21, 22.

^e Joh. 5. 22. Act. 10. 42.

Sincera DEI Verbum. 77

rumque iudex à Deo destinatus est. Cui potestatem Pater dedit omnium mortalium, ut quoscunque ei dedit Pater, iis vitam det æternam.

^a Jesus Sancti Spiritus promissum consecutus, à Patre missus est suo nomine; *ut nos* iusti fieremus per nomen Domini Jesu, perque Dei nostri Spiritum.

^b *Ita* Dominus Deus invisit & redemit populum suum; quemadmodum promiserat sanctorum suorum vatum ore, qui ab orbe condito fuerunt: & usus est clementiâ, quam majoribus nostris pollicitus est, sui que sancti fœderis recordatus est; daturum se nobis, ut intrepidè, ex hostium nostrorum manu liberati, ipsum coràm piè iustèque colamus toto vitæ nostræ tempore.

^c Concelebrandus esto Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui nos felicitavit, & nos in eo elegit ante orbem conditum; & prædestinavit nos, quos adoptaret in filios per Jesum Christum in sese, pro suæ voluntatis arbitrio, ad laudem suæ gloriosæ beneficentiæ, quâ nos acceptos reddidit per suum charissimum: quâ *etiam* erga nos tam largè usus est, summâ cum sapientiâ ac prudentiâ, declarando nobis arcanum suæ voluntatis, quoniam sic ei visum est, ut ipse secum statuerat, *nempe* ut, in plenâ temporum

Act. 10. 42. Joh. 17. 2, 1.

^a Act. 2. 32, 33. Joh. 14. 26. 1 Cor. 6. 11,

^b Luc. 1. 68, 70, 72, 73, 74, 75,

^c Eph. 1. 3, 4, 5, 6, 8, 9.

78 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

illorum præstitutorum dispensatione, omnia in Christo summatim comprehenderet, in illo, inquam, omnia tum cœlestia tum terrestria.

NATURA CHRISTI.

CHRISTUS est DEUS.

^a In principio erat Sermo, & Sermo erat apud Deum, & is Sermo erat Deus. Omnia per eum facta sunt, & absque eo factum est nihil, quod factum sit.

^b Jesus Christus, is est omnium Dominus, unus est Dominus, per quem omnia, & per quem nos, qui est super omnia Deus collaudandus in semperiternum. Per quem etiam mundum fecit.

^c Per eum condita sunt omnia, tum quæ in coelis tum quæ in terrâ sunt, tum aspectabilia, tum inaspectabilia; sive solia, sive dominatus, sive principatus, sive potestates: Omnia & per eum & propter eum condita sunt.

^d Et is est ante omnia, & per eum constant omnia, qui suo potenti sermone cuncta sustinet.

^e Hic est charissimus Dei Filius, qui Deo acceptus est: unigena à Patre; qui à Deo profectus venit; ejus gloriæ splendor, & forma expressa substantiæ: in quo tota Divinitatis plenitudo corporaliter habitat.

Eph. 1. 10.

^a Joh. 1. 1, 3.

^b Act. 10. 36. 1 Cor. 8. 6. Rom. 9. 5. Heb. 1. 2.

^c Col. 1. 16.

^d Col. 1. 17. Heb. 1. 3.

^e Mat. 3. 17. Joh. 1. 14. Joh. 8. 42. Heb. 1. 3.
Col. 2. 9.

Sincerum DEI Verbum. 79

^a Ut Pater vitâ præditus est, sic etiam Filio dedit vitâ præditum esse.

^b Ille Patérque suus unum sunt. Ille est in Patre & Pater in illo. Omnia quæcunque Pater habet Filii sunt: quæque Pater facit, hæc omnia Filius quoque similiter facit.

^c Dixit etiam Deum esse suum Patrem, sese Deo parem faciens.

^d Ille est primus & ultimus: qui vivit & fuit mortuus, & jam est vivus in perpetua secula; Jesus Christus, & heri & hodie, & idem est in sempiternum. *Sic enim* Filium alloquutus est Deus, Solium tuum, O Dive, in omnem permanet æternitatem; sceptrum æquitatis sceptrum regni tui est.

^e *Arduum est* Dei, Patrisque & Christi mysterium, in quo sunt omnes sapientiæ ac scientiæ opes reconditæ.

^f Jesus cognoscebat omnes, nec ei opus erat ut de homine à quoquam moneretur; quippe qui nôisset quid inesset in homine. Sciebat à principio quinam essent, qui non crederent, & quis se proditurus esset. *Et quum ulli* animo suo secum cogitarent, eorum cogitationes cognovit, *is enim* est qui renes & corda scrutetur.

^g Pro certo habemus illum omnia scire; & hinc illum à Deo profectum credimus.

^a Joh. 5. 26.

^b Joh. 10. 30. Joh. 14. 11.

Joh. 16. 15. Joh. 5. 19.

^c Joh. 5. 18.

^d Apocal. 1. 17, 18. Heb. 13. 8. Heb. 1. 8.

^e Col. 2. 2, 3.

^f Joh. 2. 24, 25. Joh. 6. 64.

Mar. 2. 8. Luc. 5. 22. Apocal. 2. 23.

^g Joh. 16. 30.

80 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *seu,*

^a Illi data est omnis potestas in cœlo & in terrâ: quæque perfecit opera, hæc de eo testabantur; ei enim venti & mare obediebant. Cum autoritate & potentiâ spiritibus immundis imperabat, iique parebant ei. Sunt etiam & alia multa miracula, quæ fecit Jesus, qualia nemo fecit alius.

^b Potestatem habuit in terris peccata condonandi. *Et quis potest ignoscere peccata nisi unus Deus?*

^c Ut Pater mortuos suscitât & vivificat, sic etiam Filius quos vult vivificat.

^d Et dedit discipulis vim atque potestatem in omnia dæmonia & spiritus impuros, ut eos expellerent, & *potestatem* omnes morbos omnisque languores sanandi.

^e Omnia possumus per Christum, qui nos corborat; & sinè illo nos nihil facere possumus; qui sibi subicere potest omnia.

^f Ipse habet orci claves & mortis, quo aperiente nullus claudit, claudente nullus aperit.

^g *Hic est sanctus, & verax ille; scilicet Jesus Christus Justus; qui pro suis quémque factis remunerabitur.*

^a Mat. 28. 18. Joh. 5. 36. Mat. 8. 27. Luc. 4. 36. Mar. 1. 27. Joh. 21. 25. Mat. 21. 15. Joh. 15. 24.

^b Mat. 9. 6. Mar. 2. 7.

^c Joh. 5. 21.

^d Luc. 9. 1. Mat. 10. 1.

^e Phil. 4. 13. Joh. 15. 5. Phil. 3. 21.

^f Apocal. 3. 7. Apocal. 1. 18.

^g Apocal. 3. 7. 1 Joh. 2. 1. Apocal. 2. 23.

Sincerum DEI Verbum. 81

^a Ille est via, & veritas, & lux ; resurrectio & vita, qui gratiam, pacem & vitam sempiternam dat.

^b Hic est verus Deus, Dei scilicet Filius Jesus Christus ; *quem* discipuli adorârunt, dum cum eis in mundo erat, & *postquam* in cœlum sublatus est ; *ubi* illum eâ gloriâ Pater illustravit, quâ apud Patrem præditus erat antequam mundus esset.

^c Et concionabantur, & baptizabant *populisque benedixerunt* in Jesu Christi nomine : *eum precibus invocârunt*, & habuerunt gratias ei, *ab eo expectantes*, Gratiam, Misericordiam, & Pacem, & omnia alia Sancti Spiritûs beneficia & dona.

^d Hæc scripta sunt, ut credamus Jesum esse Christum Filium Dei ; *ut* in ejus nomine spem habeamus ; *utque* omnes Filium honorent, quemadmodum Patrem honorant : *qui* quum in orbem induxit primogenitum, dixit, Eumque adorent omnes divini Angeli.

^e Hæc est doctrina magni Dei & Servatoris nostri Jesu Christi : ei sit gloria & nunc & in sempiternum diem.

^a Joh. 14. 6. Joh. 1. 9. Joh. 11. 25. Eph. 4. 7.
Joh. 14. 27. Joh. 10. 28. ^b 1 Joh. 5. 20. Mat.
28. 17. Mat. 20. 20. Joh. 17. 12. Luc. 24. 51, 52.
Joh. 17. 5. ^c Act. 9. 27. Act. 2. 38. 1 Tim. 1. 2.
Act. 7. 59. 1 Thess. 3. 11. 1 Tim. 1. 12. 1 Tim. 1. 2.
Eph. 1. 3. Eph. 4. 8. ^d Joh. 20. 31. Mat. 12. 21.
Joh. 5. 23. Heb. 1. 6. ^e Tit. 2. 10, 13. 2 Pet. 3. 18.

Factus

82 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

Factus est Homo.

^a Jesus Christus quum in Dei formâ foret, *quûmque* non rapinam esse duxisset parem esse cum Deo, seipsum *eousque* ad nihilum redegit, ut sumptâ servili formâ factus sit hominum similis, & figurâ repertus ut homo, ex muliere natus, consimilis carnî peccato obnoxia.

^b Ex cœlo descendit, *de sinu* Patris; & paulò Angelis minor factus, ut filii *hominum* carnem & sanguinem habent, ipse similiter iisdem præditus fuit.

^c Et Sermo caro factus est, & apud nos habitavit: Deus apparuit carne.

^d Non equidem Angelos; sed Abrahami semen assumpsit, & ex Davidis femine ortus est, à quo, quod ad carnem attinet, prognatus est Christus.

^e Jesu Christi autem nativitas sic se habebat: Quum esset desponsa mater ejus Maria Josepho, priusquam convenissent, illam Spiritus Sanctus invadebat, eamque inumbrabat supremi vis, quo factum est ut concipiens Filium pareret, quem Jesum nomine vocabat: *quod autem* uterum ferebat ex Spiritu Sancto, *inde* sanctus iste partus dicebatur Dei Filius, & Emanuel, quod perinde est ac si dicas; Nobiscum Deus.

^a Phil. 2. 5, 6, 7, 8. Gal. 4. 4. Rom. 8. 3.

^b Joh. 3. 13. Joh. 1. 18. Heb. 2. 9, 14.

^c Joh. 1. 14. 1 Tim. 3. 16.

^d Heb. 2. 16. Rom. 1. 3. Rom. 9. 5.

^e Mat. 1. 18. Luc. 1. 35, 31. Mat. 1. 18. Luc. 1. 35. Mat. 1. 23.

Sincerum DEI Verbum. 83

^a *Quum autem Filium suum mater peperisset, eum fasciis involvit, & in præsepi reclinavit.*

^b *Postea Mariæ & Josepho parentibus suis erat moriger: & sapientiâ & ætate proficiebat: tentatus est à diabolo: Esuriebat, & ex itinere fessus est, neque habebat ubi inclinaret caput: lacrymavit & doluit; nostrisque infirmitatibus afficiebatur.*

^c *Is nostras infirmitates, morbósque suscepit atque tulit, fuitque in omnibus similiter periclitatus; per omnia fratribus suis similis, at citra peccatum. Ita enim debuit fieri, ut esset misericors fidusque Pontifex in rebus divinis, quo populi peccata expiaret: Quoniam enim passus est ipse, dum tentaretur, potest & iis, qui tentantur, subvenire.*

DESCRIPTIO CHRISTI; qui est & DEUS & HOMO.

^d *Nobis puer nascitur; & is nomine vocabitur Admirabilis, Consiliarius, Deus Potens, Pater æternitatis, Princeps pacis.*

^e *Is est qui venturus erat; de quo scripsit Moses in Lege, & Vates: Christus Dei; Christus*

^a Luc. 2. 7. ^b Luc. 2. 51, 41, 16, 52. Luc. 4. 1, 2.
Mar. 11. 12. Joh. 4. 6. Mat. 8. 20. Joh. 11. 35.
Mar. 3. 5. Heb. 4. 15.

^c Mat. 8. 17. Heb. 4. 15. Heb. 2. 17. Heb. 4. 15.
Heb. 2. 17, 18. ^d 11. 9. 6.

^e Mat. 11. 3. Joh. 1. 45. Luc. 9. 20. Luc. 2. 11.

Dominus;

34 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *ſeu*,

Dominus ; Dei electus ; Meſſias, quod verbum
Chriſtum *vel* Unctum declarat.

^a Erat Ille Vates, qui in orbem venturus eſſet,
à Deo doctor, qui divinam vitæ viam verè do-
ceret.

^b Eo natus erat, & eò in mundum venit, ut
veritatem teſtaretur.

^c Jeſus Chriſtus *erat* Legatus & Pontifex pro-
feſſionis noſtræ; appellatus à Deo Pontifex, ad
rationem Melchizedechi; futurorum bonorum
Pontifex, Sanctuarii Sacrificus, & veri Taberna-
culi, quod fixit Dominus, non homo.

^d *Is* Jeſus agnus Dei eſt, qui mundi peccat-
um tollit; agnus integer, vitiòque carens.

^e Unus eſt Mediator Dei & hominum, homo
Chriſtus Jeſus; qui ſeipſum liberationis pretium
pro cunctis dedit.

^f *Is* verè mundi Servator eſt; in quo Re-
demptionem habemus; *quem* Patronum habemus
ad Patrem, & omnibus ſibi obedientibus ſalutis
æternæ cauſam.

^g *Is* eſt, qui Judæorum Rex natus eſt; jam
verò Regum terræ Princeps; qui adventu regnò-
que ſuo & vivos & mortuos judicaturus eſt.

^h Eſt Dominorum Dominus, & Regum Rex.

Luc. 23. 35. Joh. 1. 41. Aët. 4. 27.

Joh. 3. 2. Mat. 22. 16.

Heb. 5. 10. Heb. 9. 11. Heb. 8. 2.

1 Pet. 1. 19.

Eph. 1. 7. 1 Joh. 2. 1. Heb. 5. 9.

Apocal. 1. 5. 2 Tim. 4. 1.

^b Joh. 18. 37.

^a Joh. 6. 14.

^c Heb. 3. 1.

^d Joh. 1. 29.

^e Joh. 4. 42.

^g Mat. 2. 2.

^h Apocal. 17. 14.

Quibus

Quibus modis *JESUS CHRISTUS* obtinuit nobis
SALUTEM ÆTERNAM.

Perfunctus est omnibus LEGIS præceptis.

^a Non venit Christus ut Legem aut Vates abrogaret, sed ut perficeret. *Fuit enim* sub Lege, ut Legi subditos redimeret; & prout decebat, omni justitiâ perfunctus est.

^b Non ipse sibi indulgit, quippe qui non suæ, sed Patris, qui eum misit, voluntati studuit; quæ enim Patri sint accepta, ea semper fecit.

^c Mitis fuit & animo summissus: neque scelus fecit, neque fraudem habuit in ore: conviciantibus convicia non regerebat; injuriam patiens non minabatur, sed rem justè judicaturus committebat: *Et* quamvis Filius esset, didicit tamen ex iis, quæ passus est, obedientiam.

^d Habuit veram in ore disciplinam: Amicè se & rectè gessit, & multos avertit à vitio.

^e Ultrò citròque commens benefaciebat, & omnia rectè fecit; nobis præscriptum relinquens, ut ejus vestigia subsequamur; qui peccatum nullum commisit, nec extitit in ejus ore dolus.

^f Talis nobis conveniebat Pontifex, peccati ignarus; qui pius est, vitii expers, intemeratus, & à fontibus alienus.

^a Mat. 5. 17. Gal. 4. 4, 5. Mat. 3. 15.

^b Rom. 15. 3. Joh. 5. 30. Joh. 8. 29.

^c Mat. 11. 29. If. 53. 9. 1 Pet. 2. 23. Heb. 5. 8.

^d Mal. 2. 6. Aët. 10. 38. Mar. 7. 37.

^e 1 Pet. 2. 21, 22. ^f Heb. 7. 26. 2 Cor. 5. 21.

Heb. 7. 26.

86 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *secu*,

NOVUM FOEDUS dedit nobis.

^a Erant Lex & Vates usque ad Johannem: ex eo tempore Dei regnum nunciatur *per* Jesum Christum; *qui* venit vocatum fontes ad bonam frugem; prædicatum pacem, & bona evangelizatum.

^b Lex per Moſem tradita eſt, at gratia & veritas per Jeſum Chriſtum contigit; qui Vates erat re verbisque potens, & in Dei & in totius populi conſpectu: *de quo* Majoribus verè dixit Moſes; Vatem vobis ſuſcitabit Dominus Deus veſter ex veſtrâ conſanguinitate mei ſimilem, ei obedietis ad omnia, quæ vobis dixerit: & futurum eſt ut quiſquis hominum Vati illi non obediverit, is ex populi numero tollatur.

^c Jeſus Chriſtus miniſter fuit circumciſionis, propter Dei veritatem, ad ea confirmanda, quæ majoribus fuerant promiſſa; utque cæteræ gentes Deum ob ejus miſericordiam celebrarent.

^d Omnes Dei promiſſiones in ipſo ſunt Etiam, & in ipſo ſunt Amen.

^e Lex pædagogus noſter fuit ad Chriſtum; *qui* traditos nobis à Moſe ritus mutavit, jugumque diſcipulorum cervicibus impoſitum *amovit*, quod neque ipſorum majores, nec ipſi ferre potuerunt.

^a Luc. 16. 16. Luc. 4. 43. Mat. 9. 13. Rom. 10. 15.

^b Joh. 1. 17. Luc. 24. 19. Act. 3. 22, 23.

^c Rom. 15. 8, 9. ^d 2 Cor. 1. 20.

^e Gal. 3. 24. ¶ Act. 6, 14.] Act. 15. 10.

Sincerum DEI Verbum. 87

^a Sacerdotes, qui secundum legem dona obtulerunt, rerum coelestium exemplo & umbræ cultum præstabant: At nunc Christus præstantius fortitus est munus, quantò melioris testamenti est mediator, quod melioribus adhibitis promissis compositum est. Si enim primum illud vitio careret, non quæreretur secundi locus, & nobis dando novum fœdus, prius Deus antiquavit.

^b Habebat etiam prius testamentum instituta divini cultûs, mundanumque sanctuarium; in quo munera & hostiæ libabantur, quæ immolatorem, quod ad conscientiam attinet, perficere non possent; posita tantum in cibis & potionibus, diversisque lotionibus, & carnalibus ritibus usque ad præstitutum correctionis tempus impositis: At Christus adveniens, futurorum bonorum Pontifex, novi testamenti Mediator est; ut expiatione commissorum in primum testamentum, vocati consequerentur promissam æternam hæreditatem.

^c Placitorum chirographum Christus obliteravit, quod nobis adversabatur, quodque contrarium erat, id ille de medio sustulit; *adèd ut non amplius oneremur placitis, quorum omnium is usus est, ut usu pereant; neque astringimur Judæorum ritibus, ut damnemur ob cibum, aut potionem, aut festorum discrimen, aut novilunia, aut sabbata, quæ futurorum umbræ erant, quarum corpus est Christus.*

^a Heb. 8. 4, 5, 6, 7, 13.

^b Heb. 9. 1, 9, 10, 11, 15.

^c Col. 2, 14, 20, 22, 16, 17.

88 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Fit quidem præcepti superioris abrogatio, propter ejus infirmitatem & inutilitatem. Lex enim nihil perfecit, at *perfecit nos* adjectio melioris spei, per quam ad Deum accedimus: Nam spe servati sumus.

^b In Christo Jesu, factum est ut nos, qui aliquando aberamus, ab Israeliticâ republicâ alieni, fœderibus promissionis carentes, jam adsumus. Is est enim pax nostra, qui *Judaos & Gentes* unum fecit; septique interstitium abruptit; & inimicitias, legem nempe præceptorum in placitis positam, abolevit in carne suâ. *Adeo ut nunc* non sit Græcus aut Judæus, circumcisio aut præputium, Barbarus, Scythæ, Servus aut Liber, nam omnes idem sumus in Christo Jesu.

^c *Is est* Messias; qui, quum venerit, nobis rem omnem *esset* explicaturus. *Igiturque* vitæ viarum conscius *ostendit nobis* quid sit agendum ut divina opera faciamus.

^d Moses, propter Judæorum pervicaciam ipsis permisit *quædam* facere, quæ à principio non fuerant ita *factitata*: *multaque* à veteribus *pro licitis* habebantur, quæ tamen *prohibuit* lex Moysi: Et Dei verbum, quod ipse tradidit, *multis in rebus* irritum factum erat seniorum institutione.

^a Heb. 7. 18, 19. Rom. 8. 24.

^b Eph. 2. 13, 12, 13, 14, 15. Col. 3. 11. Gal. 3. 28.

^c Joh. 4. 25. Act. 2. 28. Joh. 6. 28.

^d Mat. 19. 8. Mat. 5. 21, 27, 33. Mar. 7. 13, 5. Mat. 4. 34. Act. 28. 23.

Sincerum DEI Verbum. 89

At Christus & ipsius Apostoli Domini institutum exactius exposuerunt.

^a Nos ad gloriam & virtutem vocavit, & nos eximiis maximisque promissis donavit, ut per ea fiamus divinæ participes naturæ, ubi mundanam cupiditatis corruptelam effugerimus.

^b *Hoc est* Evangelium Gratiæ Dei, qui pietatem malit quàm sacrificium; est quoque divina potentia omni fidenti salutaris. In hoc *etiam* exeritur ira Dei de cœlo, in omnem impietatem, & injustitiam hominum.

^c Domini dictum manet in sempiternum: est autem hoc dictum illud, quod apud nos in Evangelio nunciatum est. Est facilius cœlum terramque interire, quàm unum *Christiana* legis apicem intercidere.

^d Fundamentum aliud nemo jacere potest, præter id quod jactum est, qui est Jesus Christus. *Et* si quis huic fundamento superstruit aurum, argentum, gemmas, ligna, fœnum, stipulam, cujusque opus perspicuum fiet; ac quale cujusque sit opus, ignis explorabit.

Mortuus est pro PECCATIS nostris.

^e Quæ suorum tot vatum ore Deus prænunciaverat passurum esse Christum, ea hoc modo perfecit. *Nam* Pontifices & Scribæ, & *Judeorum* Senatores eum capite damnabant, tradebantque

^a Act. 18. 26.

^b 2 Pet. 1. 3, 4.

^c Act. 20. 24. Mat. 9. 13. Rom. 1. 16, 17, 18.

^d 1 Pet. 1. 25. Luc. 16. 17.

^e 1 Cor. 3. 11, 12, 13.

^f Act. 3. 18. Mat. 20. 18. Luc. 24. 26.

90 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

Externis illudendum, verberandum & crucifigendum: *Et crucifigebatur cum duobus latronibus, quorum alter erat ad dextram, alter ad sinistram, fuitque obediens usque ad mortem & quidem mortem crucis.*

^a Christus adamavit nos, & seipsum pro nobis dedit, victimam hostiãque Deo, ad suavem odorem.

^b Pascha nostrum, pro nobis immolatus est Christus; *qui fuit* agnus ab orbe condito mactatus.

^c Quum nos adhuc essemus infirmi, Christus præstituto tempore pro fontibus mortuus est. Quum adhuc nocentes essemus, pro nobis mortuus est; & seipsum pro nostris peccatis dedit, ut ex instante seculo malo nos eriperet.

^d Pro peccatis Christus passus est, justus pro injustis, quo nos ad Deum adduceret. Sanè nostros dolores toleravit & mœrores nostros pertulit, ob peccata nostra vulneratus, ob nostra vitia contusus; qui crimina nostra suo ipse corpore sustulit in patibulum, ut peccatis defuncti, justitiæ vivamus: cujus vibicibus fuimus sanati.

^e Qui peccati ignarus fuit, is factus est pro nobis peccatum, ut in eo nos fieremus Justitia Dei. Jehova in eum omnium nostrum crimen conjecit.

^f Christus nos à legis execratione asseruit, factus pro nobis execratio; ut Deo nos per crucem reconciliaret.

Mat. 20. 18. Mat. 27. 38. Phil. 2. 8.

^a Eph. 5. 2.

^b 1 Cor. 5. 7. Apocal. 13. 8.

^c Rom. 5. 6, 8. Gal. 1. 4.

^d 1 Pet. 3. 18. Is. 53. 4, 5. 1 Pet. 2. 24.

^e 2 Cor. 5. 21. Is. 53. 6.

^f Gal. 3. 13. Eph. 2. 16.

• Nos

^a Nos amavit suoque sanguine à peccatis abluit; qui seipsum pro nobis dedit, quò nos ab omni scelere vindicaret, & sibi peculiarem populum purgaret, rectè factorum cupidum.

^b Seipsum liberationis pretium pro cunctis Filius hominis dedit, & idem piaculum est peccatorum totius mundi. Pro omnibus mortuus est, ut vivi non jam sibi-ipsis vivant; sed ei, qui pro eis mortuus est.

^c Sanguine suo nos redemit Deo, ex omni natione, linguâ, populo & gente.

^d Justos reddet multos; eorum enim crimina feret.

^e Caducis rebus, argento scilicet aut auro non liberabamur, sed pretioso Christi sanguine; præcogniti quidem ante orbem conditum, exhibiti autem ultimis temporibus propter nos, qui per eum Deo confidimus. Nam pretio empti sumus.

^f Christus noster Pontifex, non per hircorum & vitulorum sanguinem, sed per suum ipsius sanguinem ingressus est semel in sanctuarium; cum seipsum Deo innocentissimum libavisset, pro nobis æternam redemptionem adeptus. Neque ab orbe condito sæpè supplicium passus est; At nunc semel sub seculorum exitu ad obliterandum suo sacrificio peccatum extitit.

^a Apocal. 1. 5. Tit. 2. 14.

^b Mat. 20. 28. 1 Tim. 2. 6. 1 Joh. 2. 2. 2 Cor. 3. 15. ^c Apocal. 5. 9.

^d Is. 53. 11.

^e 1 Pet. 1. 18, 19, 20, 21. 1 Cor. 6. 20.

^f Heb. 9. 11, 12, 14, 12, 26.

92 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

Ac quemadmodum hominibus semel moriendum est, ita Christus semel ad tollenda multorum peccata libatus est.

^a Omnis *alius* sacerdos pergit quotidie ceremoniis fungi, & eadem sæpè sacrificia facere, quæ peccata adimere nunquam possunt; *At* nos semel lustrati sumus per corporis Jesu Christi libationem. *Et* uno libamento perfecit in perpetuum lustrandos.

^b *Hic* Jesus, nostræ salutis autor, mortem pro cunctis passus, suppliciis perficiebatur; ut per mortem aboleret eum, qui mortis habebat imperium, hoc est, Diabolum, eosque liberaret, qui, mortis metu, per omnem vitam servituti erant obnoxii.

^c Suam vitam sponte posuit, eamque ipsi nullus eripuit. *Et* inde amorem Divinum cognoscimus, quod ipse pro nobis animam suam posuit.

Resurrexit ad nostram JUSTIFICATIONEM.

^d *Idem* Christus, qui propter peccata nostra moriebatur, sepultus est, & tertio die resurrexit, ut in literis habetur, carne necatus, sed spiritu in vitam revocatus.

^e Illum Deus suscitavit, & ut manifestus fieret effecit testibus divinitus designatis; qui nihil prorsus dicebant extra ea, quæ tum cæteri vates, tum Moses futura ante denunciârunt, videlicet supplicio afficiendum Christum, primumque ex mortuis in vitam revocatum iri.

Heb. 9. 26, 27, 28.

^a Heb. 10. 11, 10, 14.

^b Heb. 2. 9, 10, 9, 10, 14, 15.

^c Joh. 10. 18. 1 Joh. 3. 16.

^d 1 Cor. 15. 3, 4. 1 Pet. 3. 18.

^e Act. 10. 40, 41. Act. 26. 22, 23.

Sincerum DEI Verbum. 93

^a Et si per debilitatem crucifixus est, at vivit per Dei potentiam, qui lethi dolores solvit; quatenus fieri non poterat ut à morte teneretur.

^b Ut potestatem habuit vitam ponendi, ita potestatem habuit eam rursùm sumendi.

^c Christus ex mortuis excitatus, non jam moriturus est; non jam morti est obnoxius.

^d Declaratus est Dei Filius cum potentiâ, dum ex mortuis resurgit.

^e Sic Christum supplicio affici oportuit, & ex mortuis resurgere; ut ejus nomine vitæ correctio, & peccatorum venia per omnes gentes prædicarentur.

^f Propter nostra delicta traditus, propter nostram justificationem revixit: *Igiturque* per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis vividam spem habemus.

^g Si Christus non resurrexit, mortuorum resurrectio non est, ergo vana est Apostolorum prædicatio, & vana est nostra fides; adhuc sumus in peccatis nostris: At nunc Christus ex mortuis surrexit, ut nos in vitæ novitate gradiamur. Quòd enim mortuus est, peccato mortuus est semel; quòd autem vivit, Deo vivit. Nos quoque existimemus nos ipsos mortuos quidem esse peccato, sed vivos Deo, per Jesum Christum Dominum nostrum.

^a 2 Cor. 13. 4. A&A. 2. 24.

^c Rom. 6. 9. ^d Rom. 1. 4.

^f Rom. 4. 25. 1 Pet. 1. 3.

13, 17, 20. Rom. 6. 4, 10, 11.

^b Joh. 10. 18.

^e Luc. 24. 46, 47.

^g 1 Cor. 15. 14.

94 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

Ad cœlum ascendit, & pro nobis ad *DEI* dextram supplicat.

^a *Qui* de cœlo descendit, ut Patris, qui eum misit, voluntatem exequeretur, *ubi* opus absolvisset, quod ipsi in terris faciendum mandaverat, & post suum supplicium seipsum viventem multis iudiciis exhibuisset, mundum rursùm relinquens ad Patrem discedebat; & sublatus in cœlum, ad Dei dextram sedet: Quem oportet cœlo capi, usque ad tempora instaurationis omnium, quæ tempora Deus tot suorum sanctorum ore vatum ab orbe condito fatus est.

^b Filius Dei, factâ per semetipsum expiatione peccatorum nostrorum, confedit ad dextram Majestatis in sublimi.

^c Is, in gloriâ receptus, & in cœlestibus Deo dexter assidens, pro nobis supplicat.

^d Non in manufactum sanctuarium ingressus est Christus, quod veri sanctuarii exemplar foret; sed in ipsum cœlum, ut nunc Deo coram appareat pro nobis.

^e Ascendit in altum; captivam fecit captivitatem; accipiens dedit dona hominibus, & quidem etiam contumacibus, ut inter illos Jēhova Deus permaneat.

^a Joh. 6. 38, 39. Joh. 17. 4. Act. 1. 3. Joh. 16. 28. Mar. 16. 19. Act. 3. 21.

^b Heb. 1. 2, 3.

^c 1 Tim. 3. 16. Eph. 1. 20.

Rom. 8. 34.

^d Heb. 9. 24.

^e Ps. 68. 18.

Sincerum DEI Verbum. 95

^a Multorum peccatum tulit, proque fontibus intercedit.

^b Si quis peccaverit Patronum habemus ad Patrem, Jesum Christum justum; *qui*, Sacerdos in æternum factus, & sacerdotium nunquam transitorium habens, illos perfectè servare potest, qui per ipsum Deum adeunt, quippe qui semper vivat ad supplicandum pro eis. *Noster* Redemptor est potens; nostram causam omninò aget.

^c Nemo ad Patrem venit, nisi per *Filium suum* Jesum, *qui* ivit paratum nobis locum in domo Patris sui; reveniet autem & nos secum assumet, ut, ubi ipse erit, nos etiam simus.

Quali modo *SPIRITUS SANCTUS* conferrat ad nostram REDEMPTIONEM.

SPIRITUS SANCTUS est *DEUS*.

^d *Hic est* æternus Spiritus; Spiritus Dei, & Christi; de cœlo à Patre missus.

^e Dominus, in cujus conspectum ad colloquium veniebat Moses, est ille Spiritus, *qui etiam dicitur* Dominus Jehova.

^f *Qui* Spiritui Sancto mentitur, mentitur is Deo.

^g An ignoratis vestrum corpus templum esse Sancti Spiritus, qui in vobis est?

^a If. 53. 12.

^b 1 Joh. 2. 1. Heb. 5. 5, 6.

Heb. 7. 24, 25. ¶ Jer. 50. 34.

^c Joh. 14. 6, 2, 3.

^d Heb. 9. 14. Mat. 3. 16.

Rom. 8. 9. 1 Pet. 1. 11, 12. Joh. 15. 26.

^e Ex. 34. 34. 2 Cor. 3. 17. Ex 6. 3.

^f Act. 5. 3, 4.

^g 1 Cor. 6. 19.

^a Quicumque

96 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Quicumque dixerit verbum contra Sanctum Spiritum, non ignoscetur ei, in hoc seculo, nec in futuro.

^b Prodigia ac miracula divini Spiritus vis effecit.

^c Omnia Spiritus rimatur, etiam Dei abditissima, quæ nullus scit, nisi Dei Spiritus.

Præcipuæ SPIRITUS SANCTI OPERATIONES.

^d A Spiritu Sancto Jesus conceptus est: & simulac baptizatus est, apertis ei coelis, Dei Spiritus quasi columba descendens in eum venit; Sancto *etiam* Spiritu plenus erat, & Spiritus instinctu actus, pacis & salutis Evangelium edixit.

^e Per Dei Spiritum dæmonia ejecit, & per æternum Spiritum seipsum libavit innocentissimum Deo.

^f Postquam Jesus Apostolis, quos elegerat, mandata per Spiritum Sanctum dederat, isthinc in coelum receptus, illis alium Advocatum misit, qui est Spiritus Sanctus; scilicet Spiritus veritatis, *qui* cum illis perpetuò mansurus erat, ut præiret illis ad omnem veritatem, ut eos omnia doceret, ut iis in memoriam revocaret quæcunque iis dixerat, iisque ut futura prænunciaret.

^a Mat. 12. 32.

^b Rom. 15. 19. Heb. 2. 4.

^c 1 Cor. 2. 10, 11.

^d Mat. 1. 21, 20. Mat 3. 16.

Luc. 4. 1. If. 61. 1. Eph. 6. 15. Eph. 1. 13.

^e Mat. 12. 28. Heb. 9. 14.

^f Act. 1. 2, 11. Joh. 15. 26. Joh. 14. 16, 26, 17, 16. Joh. 16. 13. Joh. 14. 26. Joh. 16. 13.

^a Repletique sunt omnes Apostoli Sancto Spiritu, & diversis linguis locuti sunt, prout iis Spiritus dabat fari.

^b Tanta *ea* salus, sumpto à Domino ejus eloquendæ initio, ab iis qui audierant apud nos est confirmata, attestante Deo ostentis & miraculis, variisque prodigiis, & Spiritus Sancti donationibus, suo arbitrato.

^c Huic enim per Spiritum dabatur oratio sapientiæ & scientiæ; alii dona sanationum per eundem Spiritum; alii prodigiorum effectiões; alii vaticinatio; alii spirituum dijudicationes; alii genera linguarum; alii interpretatio linguarum, atque hæc omnia effecit unus iste idémque Spiritus, dispertiens privatim cuique ut vult.

^d Non hominis voluntate edita est olim prophetia, sed Sancti Spiritus instinctu loquuti sunt homines divini.

^e Mysterium Christi, quod alijs ætatibus non innotuit filiis hominum, *in postremis hisce diebus* patefactum est sanctis ejus Apostolis, ac Vatribus, per Spiritum.

Communes *SPIRITUS SANCTI* OPERATIONES,
in FIDELIBUS.

^f Nemo potest Jesum Dominum dicere, nisi per Spiritum Sanctum; neque quisquam, per Dei Spiritum loquens, Jesum verbis execratur.

^a Ag. 2. 4.

^b Heb. 2. 2, 3.

^c 1 Cor. 12. 8, 9, 10, 11.

^d 2 Per. 1. 21.

^e Eph. 3. 4. 5.

^f 1 Cor. 12. 3.

98 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a *Spiritualium* donorum sunt discrimina *pro* variâ Dei gratiâ; *quæ omnia nobis sunt* salutaria: Datur *enim* cuique declaratio Spiritûs ad utilitatem suam.

^b Ubi Domini Spiritus est, ibi est Libertas.

^c *Hic est* is sapientiæ spiritus, quo illustrantur mentis nostræ oculi, ut sciamus quid sperandum sit vocatis à Deo, & quàm locuples gloriosâque sit ejus hæreditas destinata Sanctis.

^d A Deo profectum Spiritum accepimus, ut ea intelligamus, quæ nobis Deus largitus est.

^e Per Spiritum Sanctum in nobis habitantem, sanorum dictorum, quæ audivimus, exemplum retinere *possumus*, & omnia præclara ista deposita custodire.

^f Spiritûs fructus est in omni bonitate, ac justitiâ & veritate; charitate, gaudio, pace, patientiâ, benignitate, fide, lenitate & continentiâ.

^g Vi Spiritûs Sancti spe abundamus, & omni lætitiâ atque pace complemur fidentes; *quòd* Dei amore perfusi sunt animi nostri per Spiritum Sanctum nobis datum.

^h Per Dei Spiritum in interiore homine fortiter corroboramur; *quo factum est* ut in charitate radicati fundemur.

^a 1 Cor. 12. 4. 1 Pet. 4. 10. Tit. 2. 11. 1 Cor. 12. 7.

^b 2 Cor. 3. 17.

^c Eph. 1. 17, 18.

^d 1 Cor. 2. 12.

^e 2 Tim. 1. 14, 13, 14.

^f Eph. 5. 9. Gal. 5. 22, 23.

^g Rom. 15. 13. Rom. 5. 5.

^h Eph. 3. 16, 17.

^a Nostris quoque infirmitatibus Spiritus succurrit. Nam quid oremus, ut fieri debet, nescimus; at ipse Spiritus, sic quidem ut Deus postulat, pro nobis supplicat.

^b Iusti facti sumus per nomen Domini Jesu, perque Dei nostri Spiritum, quo sumus consignati ad redemptionis diem.

^c Ei obedientibus Spiritum Sanctum Deus impertit; & veritati per Spiritum obediendo lustrantur animi nostri. Nam quicumque Dei Spiritu aguntur, ii Dei filii sunt, per Spiritum Sanctum consecrati.

^d Servamur lavacro renascentiæ, renovati-
nisque Spiritus Sancti; quo nos largè perfundi-
mur per Jesum Christum Servatorem nostrum.
Nam qui ex aquâ & Spiritu denuò non natus
fuerit, non potest in divinum regnum intrare.

^e Ventus quo vult fiat, ejusque sonitum audi-
mus, sed unde veniat, aut quò abeat, nescimus;
sic est, quisquis ex Spiritu natus est.

^f Uno Spiritu nos omnes unum in corpus
baptizati sumus: *quique* Dei Ecclesiam pas-
cunt, à Spiritu Sancto ovili præponuntur cu-
stodes.

^a Rom. 8. 26, 27.

^b 1 Cor. 6. 11. Eph. 4. 30.

^c Act. 5. 32. 1 Pet. 1. 22. Rom. 8. 14. Rom. 15. 16.

^d Tit. 3. 5, 6. Joh. 3. 3, 5.

^e Joh. 3. 8.

^f 1 Cor. 12. 13. Act. 20. 28.

100 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

REGNUM & ECCLESIA CHRISTI.

^a Christus ideò & mortuus est, & resurrexit, ac revixit; ut & mortuis dominetur & vivis; qui profectus in cœlum est ad Dei dexteram, Angelis ei & Potestatibus Virtutibusque subjectis.

^b In spoliatos principatus ac potestates, palàm exemplum edidit, eosque ita triumphavit: & per mortem abolevit eum, qui mortis habebat imperium, hoc est, Diabolum. Hujus mundi princeps jam judicatus est: Et pacis Deus Satanam sub nostris pedibus contrivit.

^c Facta sunt mundi regna Domini nostri ejusque Christi. Eum colent omnes Reges, omnes ei Gentes servient; & ejus erit populorum congregatio.

^d Caput est omnis principatûs & potestatis. Ad Jesu nomen omne se genu flectet, cœlestium & terrestrium & subterraneorum. Omnisque lingua confitebitur Dominum esse Jesum Christum, ad Dei Patris gloriam.

^e Oportet eum regnare, donec ille omnem principatum, omnem potentatum & potestatem aboleverit, omnesque hostes sub ejus pedes subjecerit. Ultimus hostis delebitur mors. Quum autem ei subiecta fuerint omnia, tunc ipse quoque

^a Rom. 14. 9. 1 Pet. 3. 22.

^b Col. 2. 15. Heb. 2. 14. Joh. 16. 11. Rom. 16. 20.

^c Apocal. 11. 15. Ps. 72. 11. Gen. 49. 10.

^d Col. 2. 10. Phil. 2. 10, 11.

^e 1 Cor. 15. 25, 24, 25. 26.

Sincerum DEI Verbum. 101

Filius subjicietur ei, qui ipsi subjecerit omnia, ut sit Deus omnia in omnibus.

^a Regni Evangelium *cum* prædicavisset Jesus, omni potestate & in coelo & in terrâ ipsi concessâ, discipulis dixit, Vadite in totum orbem, prædicatum Evangelium omni creaturæ; omnesque populos baptizate in nomen Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti; docentes eos exequi quaecunque vobis præcepi; Ecce, ego vobis adfuturus sum perpetuò, usque ad finem seculi.

^b Quum autem Apostoli, *alique discipuli*, qui erant dispersi, ultrò citròque itabant prædicantes ea quæ ad regnum Dei & Jesu Christi nomen pertinent; multi, qui illam orationem audiverant, crediderunt *ac* baptizabantur tum viri tum fœminæ, *sèque* ipsos addixerunt Domino; & vacabant Apostolorum doctrinæ & communioni, panique frangendo & supplicationibus. Et eorum qui crediderunt cœtus Dei & Christi Ecclesia *vocabatur*.

^c Ecclesiæ, quæ ejus corpus est, caput est Christus, complementum omnia complementis in omnibus.

^d Quemadmodum corpus unum est, & membra habet multa, omniâque membra corporis unitus multa cum sint, unum corpus est; ita nos, multi cum simus, unum sumus corpus in Christo, invicem alii aliorum membra: Etenim uno Spiritu nos omnes unum in corpus bapti-

¹ Cor. 15. 28.

^a Mat. 4. 23. Mat. 28. 18.

Mat. 16. 15. Mat. 28. 19, 20.

^b Act. 8. 14, 4, 12.

Act. 4. 4. Act. 8. 12. 2 Cor. 8. 5. Act. 2. 42. Act.

4. 32. Act. 20. 28. Rom. 16. 16.

^c Eph. 5. 23. Eph. 1. 23.

^d 1 Cor. 12. 12. Rom. 12. 5. 1 Cor. 12. 27.

102 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *seu,*

zati sumus, & Judæi & Græci, & servi & liberi.

^a Cùm Judæi tum Græci Sanctorum sumus concives, Deique domestici; super Apostolorum Vatumque fundamentum extructi, ipso Jesu Christo anguli capite; in quo ædificium totum affabrè compactum crescit in sanctum templum, in Domino. In quo nos quoque unà ædificamur ad Dei domicilium, per Spiritum.

^b Unum corpus est, unusque Spiritus, unus Dominus, una Fides, unum Baptisma, unus Deus & Pater omnium.

^c Unum ovile est, unusque Pastor, Jesus *scilicet* Dominus noster, qui animam posuit pro ovibus: peremptus non pro gente solum *Judaorum*, sed etiam ut dispersos Dei natos simul congregaret.

^d Christus amavit Ecclesiam, seque pro eâ dedit; quò eam sanctam redderet & aquæ lotionne purgatam divinis verbis: ut eam sibi præstaret gloriosam Ecclesiam, nullâ maculâ aut rugâ præditam, sed quæ sancta inculpatâque foret.

^e Jesus, magnus Pastor animarumque nostrarum Episcopus, partim Apostolos, partim Vates, partim Evangelistas, partim Pastores & Magistros dedit; ad condendos sanctos, ad opus Ministerii, ad Christi corporis extructionem; ne

^a 1 Cor. 12. 13.

20, 21, 22.

^b Joh. 10. 16. Heb. 13. 20. Joh. 10. 15, 14. Joh.

11. 53, 52.

^c Eph. 5. 25, 26, 27.

^d Heb. 13. 20. 1 Pet. 2. 25. Eph. 4. 11, 12.

^e Rom. 3. 29. Eph. 2. 18, 19,

^f Eph. 4. 4, 5, 6.

simus amplius pueri, qui omni doctrinæ vento fluctuemus, ac circumferamur veteratoriâ hominum versutiâ & malitiâ, quâ nos ad fallendum aggrediantur; sed verum loquentes cum charitate, omninò in eum adoleſcamus, qui caput est, videlicet Christus; ex quo totum corpus aptè compactum atque connexum facit incrementum, ad semet extruendum, in charitate.

^a Ex discipulis suis duodecim Jesus elegit, quos etiam Apostolos nominavit: Eòsque constituit qui se comitarentur, & quos ad publicè docendum dimitteret. *Itaque dum vixit, eos regnum Dei prædicatum misit. Et post ejus resurrectionem* discipulos sic allocutus est, Quemadmodum misit me Pater, sic ego mitto vos. Hoc dicto afflavit & eis dixit, Accipite Spiritum Sanctum.

^b Opus, cui *hi, aliique Apostoli postea* destinabantur, & ad quod à Sancto Spiritu segregabantur, erat, *ut* sacrum Dei administrarent Evangelium; *ut* docerent & Jesum Christum nuntiarent; in ejus nomine cunctos baptizantes ad peccatorum veniam; *ut* panem frangerent, quod communitas Christi corporis est; *ut* poculo benedicerent, quod communitas Christi sanguinis est, *utque* hoc facerent ad Christi memoriam.

^c *Præterea ex iis, quos in Ecclesiâ Deus statuit, Apostoli sunt primi, & eis etiam potestatem ad nos instruendos non destruendos Dominus dedit. Eis etenim dixit, Quæcunque in terrâ ligave-*

Eph. 4. 14, 15, 16.

^a Luc. 6. 13. Mar. 3. 14.

Luc. 9. 2. Joh. 20. 21, 22.

^b Act. 13. 2. Rom.

15. 16. Act. 5. 42. Act. 2. 38. 1 Cor. 10. 16. 1 Cor.

11. 25. ^c 1 Cor. 12. 28. 2 Cor. 10. 8. Mat. 18. 18.

ritis

104 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

ritis in cœlis erunt ligata, & quæcunque in terrâ solveritis erunt soluta in cœlis: Si quorum peccata remiseritis, remissa erunt: Si quorum tenueritis, tenta erunt.

^a Constituit Dominus etiam alios septuaginta, cōsque emisit *ut* operarios in messē suam.

^b *Quum autem* Jesus in cœlum receptus erat; *Apostoli*, quos elegerat, *congregati unà cum* cæteris discipulis, qui cum illis toto eo tempore versati fuerant, quo cum iis consuetudinem habuit Dominus Jesus, duos statuerunt, *ex quibus* fortitò *unum* designaverunt, ad subeundam muneris & legationis sortem, ex quā Judas excidit. Atque is ad undecim Apostolos cooptatus est & constitutus, ut unà cum iis ejus resurrectionis testis fieret.

^c Repletique sunt omnes Sancto Spiritu; & populum docebant, per Jesum Christum ex mortuis resurrectionem nunciantes. Et Dominus servandos quotidie addebat Ecclesiæ.

^d Et per eos dies crescente discipulorum numero, ipsi duodecim *Apostolorum monitu* septem *Diaconos* elegerunt, quos in Apostolorum conspectu statuerunt: Illi autem comprecati manus iis imposuerunt. Hujusmodi autem erat negotium, quod iis mandabatur, *nempe ut quicquid in pauperes erogaretur iis impertirent. Operam quoque dabant in prædicando ea, quæ ad*

Mat. 16. 19. Joh. 20. 23.

^a Luc. 10. 1, 2.

^b Act. 1. 11, 2, 15, 21, 23, 24, 26, 25, 26, 22.

^c Act. 2. 4. Act. 4. 2. Act. 2. 47.

^d Act. 6. 1, 5, 2, 3, 6, 3, 1. Act. 3. 12. Act. 6. 10. Act. 3. 13.

regnum

Sincерum DEI Verbum. 105

regnum Dei pertinent, & in baptizandis iis qui in nomine Jesu Christi crediderunt.

^a *Multis postea civitatibus Evangelio institutis, Apostoli discipulorum animos confirmantes in singulas Ecclesias eis Presbyteros creârunt. Et obeundis urbibus tradebant eis servanda placita, quæ ab Apostolis & Presbyteris, qui erant Hierosolymæ decreta fuerant. Ita fiebat, ut Ecclesiæ fide confirmarentur, & numero crescerent quotidie.*

^b *Hos Ecclesiæ Presbyteros ovili Sanctus Spiritus præposuit custodes, ipsisque id negotii datur ut Dei pascere Ecclesiam. Ex quibus nonnulli per Apostolorum manuum impositionem auctoritate munebantur ut plures constituerent Presbyteros; & oppidatim, quæ defuerunt, corrigerent occasione datâ; Hi autem præcipue & præ aliis vocabantur Episcopi.*

^c *His Episcopis Apostoli in mandatis dederunt ut alios constituerent, qui Diaconi munere fungerentur; quibus essent probati mores, & inculcata vita.*

^d *Sermonem Dominus dabat, & numerosa erat annunciantium caterva.*

^e *Hac erat Ecclesiæ Dei viventis constitutio, quæ est veritatis columen atque firmamentum: Ecclesiæ à Christo in Petrà constructæ; eamque orci portæ non superabunt.*

A&t. 8. 12.

^a A&t. 14. 14, 25, 21, 22, 23. A&t.

16. 4, 5.

^b A&t. 20. 17, 28. 2 Tim. 1. 6. Tit. 1. 5.

^c 1 Tim. 3. 10.

^d Ps. 68. 11.

^e 1 Tim. 3. 15. Mat. 16. 19.

106 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

CHRISTUS JUDICABIT mundum.

^a Equidem scio Redemptorem meum vivere, & postremò in terram surrecturum esse: &, quamvis exesâ cute corpus meum confoderint vermes, me tamen in meo corpore visurum esse Deum.

^b Idem Jesus qui à discipulis in cœlum receptus est, sic veniet, quo pacto viderunt eum in cœlum discedentem. Ipse *autem* adventu suo & vivos & mortuos judicaturus est.

^c Statuit Deus diem, in quo orbem ex æquo judicaturus est, per virum per quem decrevit; cujus rei fidem exhibuit omnibus, cùm ipsum ex mortuis in vitam revocaverit.

^d Nobis omnibus comparendum est ante Christi tribunal, ut ferat quisque præmium ejus quod in corpore fecerit vel boni vel mali; quo die judicabit Deus arcana hominum per Jesum Christum ex Evangelio *suo*.

^e Tum veniet Filius hominis cum suâ gloriâ, necnon omnes sancti Angeli cum eo. Ipse Dominus de cœlo descendet, cum præconio, cum summi Angeli voce, cùmque divinâ tubâ: & coram eo congregabuntur gentes omnes.

^f Ecce venturus est cum nubibus, eumque cernet omnis oculus, & qui eum compunxerunt; deque eo plangent omnes terrarum nationes.

^a Job. 19. 25, 26.

^b Act. 1. 11. 2 Tim. 4. 1.

^c Act. 17. 31.

^d 2 Cor. 5. 10. Rom. 2. 16.

^e Mat. 25. 31. 1 Thess. 4. 16. Mat. 25. 32.

^f Apocal. 1. 7.

Sincерum DEI Verbum. 107

^a Omnes, qui in monumentis erunt, audient ejus vocem, & prodibunt. Mortui *item* parvi *juxta* ac magni ante Deum astabunt; & libris apertis judicabuntur mortui ex librorum scriptis pro suis factis.

^b *Ut* Christus semel ad obliterandum suo sacrificio peccatum extitit, *sic* iterum sine peccato conspicietur expectantibus se ad salutem. *At* in illâ die Domini nostri Jesu Christi Evangelio non obedientes æterno exitio poenas dabunt, à facie Dei ejusque gloriosâ potentiâ *expulsi*.

^c Venturi sunt postremis temporibus illutores, suis cupiditatibus obsequentes, qui dicant, ubi est promissus adventus? Nam, ex quo majores obdormiverunt, omnia eodem in statu manent ab orbe condito. *At* veniet Domini dies ut fur noctu; in quâ cœli incendio peribunt & cum stridore præteribunt; & elementa æstuantia dissolventur: & tellus & quæ sunt in eâ res conflabunt: At nos nihilominus novos cœlos novamque terram ex ejus promisso expectamus, in quibus habitet justitia.

^d *Hic est* gloriosus *iste* magni Dei & Servatoris nostri Jesu Christi adventus, *quem* speramus: cæterum illum diem atque horam nullus

^a Joh. 5. 28, 29. Apocal. 20. 12.

^b Heb. 9. 26, 28. 2 Thess. 1. 10, 8, 9.

^c 2 Pet. 3. 3, 4, 10, 12, 10, 13.

^d Tit. 2. 13. Mat. 24. 36.

108 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,
scit, ne cœlestes quidem Angeli, sed solus Pater.

PATER, FILIUS, & SPIRITUS SANCTUS
sunt **UNUS DEUS.**

^a Quamvis sint qui dicantur Dii, tum in cœlo tum in terrâ (ut sunt multi & qui Dii & qui Domini dicantur) *at* nobis quidem unus est Deus, Pater ille, à quo omnia, & in quo nos; item unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia & per quem nos; item unus Spiritus cujus ope, per Christum, aditum habemus ad Patrem.

^b Tres sunt, qui in cœlo testantur; Pater, Sermo, & Spiritus Sanctus; & hi tres unum sunt.

^c *Ut* à Patre legatus est Filius, *ita*, ad Patrem Filius profectus, à Patre Advocatum misit, scilicet Spiritum veritatis, qui à Patre proficiscitur; *quem* misit Pater Filii nomine; *quique est etiam* Filii Spiritus.

^d Docentur omnes gentes & baptizantur in nomen Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.

^e *Qui* vocantur Sancti sunt electi, secundum Dei Patris præcognitionem per sanctificationem Spiritus ut obediant, & Jesu Christi sanguine conspergantur.

^f In Christo nos unâ ædificamur, ad Dei domicilium per Spiritum.

Mat. 24. 36. ^a 1 Cor. 8. 5, 6. Eph. 4. 4. Eph. 2. 18.

^b 1 Joh. 5. 7. ^c 1 Joh. 4. 14. Joh. 14. 28.

Joh. 15. 26. Joh. 14. 26. Gal. 4. 6.

^d Mat. 28. 19.

^e Rom. 1. 7. 1 Pet. 1. 2.

^f Eph. 2. 22.

^a Et

Sincerum DEI Verbum. 109

^a Et Domini Jesu Christi gratia, & Dei amor, & Sancti Spiritus communio Sanctis aderit omnibus.

CONDITIO HOMINIS jam REDEMPTI.

SCIENTIAM ipsius si respicias.

^b Deus, qui lucem ex tenebris lucere jussit, is est qui nostris animis *nunc* illuxit; & nos ex tenebris in suam lucem admirabilem vocavit. *Qui enim antea* fuimus animo caligantes, & à divinâ vitâ alieni, propter eam, quâ præditi eramus, ignorantiam, *jam* veri cognitionem assequuti sumus. Nobis regni cœlestis arcana nōsse datum est.

^c Nunc ad omnes gentes explicatum est mysterium, æternis temporibus tacitum, nempe abdita Dei sapientia, quam destinavit Deus ante secula ad nostram gloriam, & quam nemo principum hujus seculi cognovit. *Nunc enim* scimus Dei Filium venisse, & nos eo ingenio donasse, ut eum, qui verus est, cognoscamus, simulque in vero, scilicet in ejus Filio Jesu Christo. Is verus est Deus, æternæque vita.

^d Ignorantiæ tempora connivendo prætermisit Deus, at nunc omnibus ubique hominibus denunciat, ut ad frugem redeant: *quippe* nos ex alto visit lucis ortus ut in tenebris & atrâ nocte degentibus illuceat; ad dandam salutis

^a 2 Cor. 13. 14. 2 Cor. 1. 1.

^b 2 Cor. 4. 6.

1 Pet. 2. 9. Eph. 4. 18. Heb. 10. 26. Mat. 13. 11.

^c Rom. 16. 26, 25. 1 Cor. 2. 7, 8. 1 Joh. 5. 20.

^d Act. 17. 30. Luc. 1. 78, 79, 77.

DE INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

cognitionem ejus populo, concessâ ipsis peccatorum veniâ; & ad dirigendos nostros pedes in viam pacis.

^a Jesus est ipsa vera lux, quæ collustrat omnem hominem venientem in mundum. Quisquis ipsi crediderit, ipsius monitis parens; in tenebris is non gradietur, sed vitæ lumen habebit.

^b Per eum rebus omnibus ditati sumus, omni & oratione & scientiâ, illustratis nostræ mentis oculis, ut sciamus quid sperandum sit vocatis ab eo, & quàm excellens sit ejus in nos fidentes potentiæ magnitudo.

^c Si qui nunc ignorant Deum, debet eos ignorantiae suæ pudere. Quippe datur omnibus, ab eorum minimo ad maximum, Dominum cognoscere: Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, eum nobis exposuit.

^d Per Christi Evangelium, quod ad nos pervenit, sicut & in totum mundum, & quod auditione accepimus, possumus in Dei cognitione crescere, & ejus voluntatis scientiâ repleri, in omni sapientiâ prudentiâque divinâ.

^e Novus homo, quem induimus, cum Christo surgentes, cognitione renovatur ad imaginem conditoris sui.

^f Si nos in suis dictis manebimus, veritatem cognoscemus, quæ veritas nos in libertatem vendicabit.

LUC. I. 77, 79.

Joh. 8. 12.

^c I Cor. 15. 34. Heb. 8. 11. Joh. 1. 18.

^d Col. 1. 5, 6. Luc. 1. 4. Col. 1. 10, 9.

^e Col. 3. 10, 1, 10.

^a Joh. 1. 9. Joh. 12. 46.

^b I Cor. 1. 5. Eph. 1. 18, 19.

^f Joh. 8. 31, 32.

Sincерum DEI Verbum. III.

^a Fide interposita nobis pollicitus est, omne peccatum ignosci hominibus, resipiscentibus scilicet ipsiusque Evangelio credentibus.

^b Per Evangelium vitam ac immortalitatem Jesus Christus collustravit.

^c Scimus, nostrum in re Dominicâ laborem non esse vanum; & nos ipsos, nisi rectè faciendo defetiscamus, simusque segnes, præstito tempore vitam mēsurōs sempiternam.

^d Animalis homo non capit quæ sunt Spiritus divini; quippe quæ sint ei stultitia; itaque non potest ea cognoscere, ut quæ sint spiritualiter examinanda; At spiritualis explorat omnia.

^e De cruce Sermo est perituris stultitia; servandis autem nobis est Dei potentia Deique sapientia.

^f Omnia damnum esse puto, propter cognitionis Christi Jesu Domini mei præstantiam.

JUSTITIAM ejus & SANCTITATEM si respicias.

^g Per nomen Jesu Christi, peccatorum veniam consequentur quicumque in eum credant: in quo redemptionem habemus per ejus sanguinem, scilicet peccatorum veniam, pro ejus tam divite beneficentiâ, quâ erga nos tam largè usus est.

^h Deus suscitatum Filium suum Jesum nobis misit, qui nos felicitet, si à nostris quisque vitiis desciscamus.

^a Mat. 12. 31. Mar. 1. 15.

^b 2 Tim. 1. 10.

^c 1 Cor. 15. 58. Gal. 6. 9, 8.

^d 1 Cor. 2. 14, 15.

^e 1 Cor. 1. 18, 24.

^f Phil. 3. 8.

^g Act. 10. 43. Col. 1. 14. Eph. 1. 7, 8.

^h Act. 3. 26.

112 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen,*

^a Ideò patefactus est Dei Filius, ut peccata nostra auferret; Diaboli opera aboleret; nòsque ex Satanæ potestate ad Deum converteret.

^b Cum eo vetus noster homo crucifixus est, ut peccati corpus aboleatur, ne nos ampliùs peccato serviamus.

^c Mortis stimulus est peccatum; & peccati potentia est Lex. Sed gratia Deo, qui nobis victoriam dat per Dominum nostrum Jesum Christum, cujus sanguis nos ab omni peccato expurgat.

^d Per Jesum Christum, Dei Filium, credentes omnes, ab omnibus, à quibus per Mosis legem solvi nequiverunt, solvuntur.

^e Quemadmodum unius delicto factum est ut omnes homines cognitâ causâ damnarentur, sic etiam unius justitiâ fit, ut omnes homines Dei beneficio absolvantur atque vivant.

^f Sed non eadem beneficii, quæ delicti ratio est: Si enim unius delicto multi mortui sunt; multò magis Dei Gratia, & donatio per Gratiam, quæ est unius hominis Jesu Christi, in multos exuberavit; & beneficium peperit multorum delictorum absolutionem.

^g Nulli igitur, qui in Jesu Christo sunt, jam damnationi sunt obnoxii, qui non carnis sed Spiritus arbitrio parent: *nam* Deus justificat in Jesu fidem habentem; cui fides justitiæ ducitur; *idque* liberè Dei beneficio, per Redemptionem quæ sit in Jesu Christo.

^a 1 Joh. 3. 8, 5, 8. Act. 26. 18.

^b Rom. 6. 6.

^c 1 Cor. 15. 56, 57. 1 Joh. 1. 7.

^d Act. 13. 39, 33, 39.

^e Rom. 5. 18.

^f Rom. 5. 15, 16.

^g Rom. 8. 1. Rom. 3. 25, 26.

Rom. 4. 5. Rom. 3. 24.

^a Fide

Sincerum DEI Verbum. 113

^a Fide igitur justificati, cum Deo, per Dominum nostrum Jesum Christum, pacem habemus: Et nos, aliquando mentibus alieni atque hostes per pravè facta, reconciliati sumus Deo, per ejus Filii mortem, per quem nunc reconciliationem sumus assequuti.

^b Ut unius hominis contumaciâ fontes effecti sunt multi; sic etiam, unius obedientiâ justi efficiuntur multi.

^c Finis Legis Christus est ad uniuscujusque fidentis justitiam, *qui* suam quidem justitiam statuere *non* conatur: Dei enim sumus opus, conditi in Christo Jesu ad opera bona, quæ præparavit Deus, ut in eis versaremur.

^d Abluti sumus, sumus sanctificati per nomen Domini Jesu, perque Dei nostri Spiritum; nos igitur jam peccatis nostris expiatis & in animis nostris obediendo veritati lustratos sistet in conspectu Dei sanctos, inculpato & criminis expertes.

^e Si taurorum & hircorum sanguis ad corporis puritatem lustrabat; quantò magis Christi sanguis, qui seipsum libavit innocentissimum Deo, purgabit nostras conscientias à mortuis operibus, ut viventem colamus Deum?

^f Divinâ voluntate sanctificamur, per corporis Jesu Christi libationem: *quo* libamento Christus consummavit in perpetuum eos, qui sanctificantur:

^a Rom. 5. 1. Col. 1. 21. Rom. 5. 10, 11.

^b Rom. 5. 19.

^c Rom. 10. 4. 3. Eph. 2. 10.

^d 1 Cor. 6. 11. 2 Per. 1. 9. 1 Pet. 1. 22. Col. 1. 22.

^e Heb. 9. 13, 14.

^f Heb. 10. 10, 14.

114 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,
adeò ut hi, qui ex hominibus redempti sunt, in-
culpati sint coram Dei folio; sintque in Christo
perfecti.

VITAM si respicias.

^a Quum sit per hominem mors, etiam per ho-
minem est mortuorum resurrectio. Ut enim per
Adamum omnes moriuntur, sic per Christum
omnes reviviscent.

^b Filius hominis hominum vitas non perditum
venit, sed servatum; qui per Evangelium abole-
vit mortem.

^c Venit ut vitam habeamus, eamque largiùs
habeamus.

^d Jesus est resurrectio & vita; ex quoniam ipse
vivit, & nos vivemus: qui *enim* Dominum Je-
sum suscitavit, nos quoque suscitabit per Jesum.

^e Nos ab orci potestate redimet: nos à morte
vindicabit. Erit tua pestis, O Mors; erit tua
lues, O Orce.

^f Erit mortuorum resurrectio, tum justorum,
tum injustorum. Reddétque mare suos mortuos,
& mors & orcus reddent suos mortuos; omnes-
que qui erunt in monumentis prodibunt. Tum
verò Filius hominis veniet cum potentiâ multaque
gloriâ; suosque Angelos mittet, qui suos electos

¶ Apocal. 14. 4, 5. Col. 2. 10.]

^a 1 Cor. 15.

21, 22.

^b Luc. 9. 56. 2 Tim. 1. 10.

^c Joh. 10. 10.

^d Joh. 11. 25. Joh. 14. 19.

2 Cor. 4. 14.

^e ¶ Hof. 13. 14.

^f Agt. 24. 15. Apocal. 20. 13. Joh. 5. 28, 29. Mat.
24. 30, 31,

à qua-

Sincera DEI *Verbum.* 115

à quatuor ventis, ab ultimis terris, ad extremum cœli congregabunt.

^a Dominus Jesus Christus humile nostrum corpus sic transfigurabit, ut eandem cum ejus glorioso corpore formam habeat. Seritur cum corruptione, probro & infirmitate; *at* suscitabitur cum incorruptione, gloriâ & potentiâ. Seritur corpus animale, *at* resurget corpus spirituale: ac quemadmodum tulimus imaginem primi hominis, qui fuit ex terrâ terrenus, feremus etiam secundi hominis imaginem, qui fuit de cœlo cœlestis. Quippe qui iterum jam mori nequeamus, erimus enim divinorum Angelorum similes qui sunt in cœlo.

^b Omnes quidem non obdormiemus, sed omnes mutabimur; uno temporis puncto, ad ultimum clangorem, *ubi* mortui resurgent incorruptibiles: & mortui in Christo resurgent primum; deinde viventes, qui Domino adveniente erunt superstites, unâ cum eis rapiuntur, in nubibus, obviam Domino; atque ita semper cum Domino erunt. Neque amplius erit mors.

^c Ubi est tuus, O Mors, stimulus? Ubi tua, O Orce, Victoria? Tunc *enim* accidet id, quod illo scripto dicitur, Absorpta mors est victoriosè.

Mat. 24. 31. Mar. 13. 27.

^a Phil. 3. 20, 21.

¹ Cor. 15. 42, 43, 44, 49, 47. Luc. 20. 36. Mat. 22. 30.

^b 1 Cor. 15. 51, 52. 1 Thess. 4. 16, 17, 15, 17. Apocal. 21. 4.

^c 1 Cor. 15. 55, 54.

116 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

FELICITATEM si respicias.

^a Certa res est, & omni approbatione digna, Christum Jesum in mundum venisse servatum fontes.

^b Venit Filius hominis ad perdita quærenda & servanda; ut quisquis ei fidem habet non pereat, sed vitam obtineat sempiternam. *Et* si hostes quum essemus, reconciliati sumus Deo, per ejus Filii mortem; multò magis reconciliati nunc & ejus sanguine justificati, per eum à supplicio defendemur.

^c Non destinavit nos Deus supplicio, sed salutì obtinendæ per Dominum nostrum Jesum Christum; cui confidentes incredibili & gloriosâ lætitiâ gestimus.

^d Qui suo ipsius Filio non pepercerit, sed eum pro nobis omnibus tradiderit, potestne non unà cum eo nobis omnia largiri? Deus supplebit quidquid nobis opus fuerit pro opulentiâ suâ gloriôsè, per Jesum Christum.

^e Deus, Pater Domini nostri Jesu Christi, felicitavit nos omni benedictione spiritali, in rebus cœlestibus, in Christo.

^f Gratia & pax nobis cumulatè donantur in Dei & Jesu Domini nostri cognitione; prout ejus divina potentia omnia nobis ad vitam & pietatem largita sit.

^a 1 Tim. 1. 15.

Rom. 5. 10, 9.

^d Rom. 8. 32.

^f 2 Pet. 1. 3.

^b Luc. 19. 10. Joh. 3. 15.

^c 1 Thess. 5. 9. 1 Pet. 1. 8.

Phil. 4. 19.

^e Eph. 1. 3.

Sincerum DEI Verbum. 117

^a Ad libertatem vocati fuimus ; & nunc peccato liberati , Deoque emancipati , reipsâ liberi erimus , fructum nostrum percipientes ad sanctitatem , ad extremum vitam adepturi sempiternam.

^b Christi jugum sibi subeamus , inveniemus animis nostris requiem ; quippe commodum est ipsius jugum , & onus leve , ejusque præcepta gravia non sunt.

^c Deus non est injustus , ut obliviscatur operis nostri , laborisque Charitatis , quam erga ipsius nomen ostendimus.

^d Sacrificia nostra spiritualia Deo sunt per Jesum Christum accepta . In quo habemus audaciam ac aditum cum fiducia per fidem ipsius . Et quidquid Patrem per ejus nomen poposcerimus , id nobis concedet.

^e Si Christi præcepta conservaverimus , in ipsius amore manebimus . Ipsiusque sumus amici , si fecerimus quaecunque nobis præcipit.

^f In mundo afficiemur cruciatu , at mundum Christus vicit , ut , in ipso , acquiescamus . Et Deus omnis gratiæ , qui nos ad æternam suam gloriam , per Jesum Christum , vocavit , is nos hic paulum passos perficiet , confirmabit , corroborabit , fundabit.

^g Nos adamavit Deus , æternoque solatio , bonæque spe , pro suo favore donavit : quam spem velut anchoram habemus animi , tutam atque firmam.

^h Deus misericordiâ dives , pro suâ , quâ nos

^a Gal. 5. 13. Rom. 6. 22. Joh. 8. 36. Rom. 6. 22.

^b Mat. 11. 29, 30. 1 Joh. 5. 3. ^c Heb. 6. 10.

^d 1 Pet. 2. 5. Eph. 3. 12. Joh. 15. 16.

^e Joh. 15. 10, 14. ^f Joh. 16. 33. 1 Pet. 5. 10.

^g 2 Thess. 2. 16. Heb. 6. 19. ^h Eph. 2. 4. complexus

118 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

complexus est, charitate nos, in delictis mortuos, in vitam revocavit, unà cum Christo, simulque in Christo Jesu in cœlestibus collocavit.

^a In vividam spem nos regenuit, Christum ex mortuis suscitando, ad immortalem, impollutam, & invietam Hæreditatem nobis in cœlo repositam. Quos enim justificat, hos etiam gloriosos efficiet. Peccati stipendia mors est. At Dei beneficium sempiterna vita, per Jesum Christum Dominum nostrum.

^b Nos, ex tenebrarum potestate vindicatos, in regnum sui charissimi Filii transtulit; quum nos idoneos reddiderit ad participandam sanctorum sortem in luce.

^c Jesus Christus nos amavit, suoque sanguine à peccatis abluit; & reges ac sacerdotes Deo & Patri suo fecit.

^d Lectum genus sumus, regale sacerdotium, sancta gens, populus quem sibi Deus ut proprium vendicat, qui aliquando non populus, nunc Dei populus sumus; qui misericordiam non consequuti, nunc misericordiam sumus consequuti. Ad Sionem Montem accessimus, & ad Dei viventis urbem, Hierosolymam cœlestem, ad Angelorum legiones, conventum cœtūque primogenitorum, in cœlis conscriptorum; & ad Deum omnium judicem, & ad spiritus justorum perfectorum, & novi fœderis Mediatorem Jesum, & asperfusionis sanguinem, meliora loquentem quàm loquatur sanguis Abelis.

Eph. 2. 5, 6.

^a Pet. 1. 3, 4. Rom. 8. 30. Rom. 6. 23.

^b Col. 1. 13, 12.

^c Apocal. 1. 5, 6.

^d 1 Pet. 2. 9, 10. Heb. 12. 22, 23, 24.

▪ Videte, quanto nos prosequutus sit amore Pater, ut Dei Filii vocemur; quod si filii, etiam hæredes Dei, & Christi cohæredes. Nos nunc Dei filii sumus, tametsi nondum patet quid simus futuri; scimus autem, quum is fuerit patefactus, nos fore ejus similes, utpote quem cernemus ut est; & detectâ facie Domini splendorem specularantes, in eandem transformabimur imaginem, splendore perpetuando.

^b Omnia sunt putanda damnum & pro stercore habenda, ut Christum lucremur: mori enim, ac esse cum Christo, id lucrum est.

^c Quis nos divellet ab amore Dei? Calamitas? an Angustia? an Vexatio? an Fames? an Nuditas? an Periculum? an Gladii? Immò in his omnibus exuperamus per eum, qui nos adamavit: adeo ut neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque potestates, neque instantia, neque futura, neque sublimia, neque demissa, neque ulla alia rerum natura possit nos ab amore Dei divellere, qui amor est in Christo Jesu Domino nostro.

^d Hæc est tanta salus, nimirum plena illa Christiani Evangelii benedictio; quam salutem exquisiverunt ac perscrutati sunt vates; quamque nobis Christi Apostoli prædicando annuntiârunt per Spiritum Sanctum de cœlo missum; quas res ipsi Angeli cupiunt perspicere.

^a 1 Joh. 3. 1. Gal. 4. 7. Rom. 8. 17. 1 Joh. 3. 2.
² Cor. 3. 18.

^b Phil. 3. 8. Phil. 1. 21, 23.

^c Rom. 8. 35, 37, 38, 39.

^d Heb. 2. 3. Rom. 15. 29. 1 Pet. 1. 10, 12.

120 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *ſeu*,

^a De ſuperioribus temporibus quærite, quæ fuerunt ante vos, ex quo creavit Deus hominem in terris; quærite à cœli extremo ad ejuſdem extremum, an tanta res unquam fuerit, aut ſando audita ſit talis.

^b Quum hæc omnia propter nos fiant, quales decet nos eſſe? in ſanctis moribus & in omni pietate? Nam ſi, poſtquam veri cognitionem aſſequuti ſumus, datâ operâ peccamus, & cœlitus loquentem repudiamus, non ſupereſt ullum pro peccatis ſacrificium; ſed horrenda quædam iudicii expectatio igniſque ſævitia.

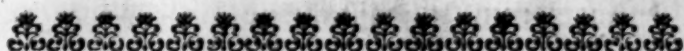
^a ¶ Deut. 4. 32.

^b 2 Pet. 3. 11. 2 Cor. 4. 15.
2 Pet. 3. 11. Heb. 10. 26. Heb. 12. 25. Heb. 10.
26, 27.



C A P. V.

De ANGELIS & SPIRITIBUS.



De Bonis ANGELIS.

^a Angelorum in coelis legiones sunt infinitæ ; qui virtute sunt præstantes, quique viribus & potestate, & sapientiâ, & æquitate sunt hominibus majores ; quos tamen homines in principio Deus creavit ipsis Angelis paulisper minores.

^b Hoc divinum agmen est ; Dei ministri, ejus facientes voluntatem.

^c Hi sunt sancti, electi Angeli, & Angeli lucis, qui circum Dei thronum stant ; & Michael Archangelus est inter eos princeps magnus.

^d Priscis temporibus ad homines Angelos suos Deus misit, eos alloquutum ; eos edoctum, ipsisque multas res indicatum, quæ futura sunt ipsis ostensum, ipsisque testatum ea omnia certa esse & vera quorum antea fuerant moniti.

^a Heb. 12. 22, 23. Pl. 103. 20. 2 Pet. 2. 11. 2 Sam. 14. 20, 17. 1 Sam. 29. 9. Pl. 8. 5.

^b Gen. 32. 2, 1. Pl. 103. 21. ^c Mar. 8. 38. 1 Tim. 5. 21.

2 Cor. 11. 14. Judæ 9. Dan. 12. 1.

^d Gen. 32. 1. Judic. 13. 3, 9. Zech. 1. 14. Dan. 9. 22, 23. Apocal. 1. 1. Apocal. 22. 16, 6.

122 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen,*

^a *Aliquando* in somnis apparebant; per nocturni somnii visum, cum sopore oppressi sunt homines, in cubili dum dormitant. *Et aliquando* cum hominibus præsentibus præsentes loquebantur, *erāsque eorum species* quasi quædam viri species, *eorumque vox* voci humanæ haud absimilis.

^b Angelorum administratione Legem acceperunt Israelitæ, quæ *quidem*, per Angelos instituta, erat per Mediatoris manum lata.

^c *At* postremis hisce temporibus Deus alloquutus est nos per Filium: *Et* Angelis non subiecit orbem futurum; de quo Dominus, quique eum audierant, *nobis* enarrabat. Cui *enim* Angelorum unquam dixit, sede ad dextram meam, donec ex tuis hostibus faciam pedum tuorum subfellium?

^d *Quo* die Christus Servator noster natus est, extitit cœlestium copiarum multitudo, Deum laudantium & ita dicentium, Gloria in supremis Deo, & in terrâ pax, erga homines benevolentia.

^e Jehovæ metuentes Angelus Domini circummunit atque defendit. De *illis* Deus suis mandabit Angelis, ut *ipso*s quocunque pergent tueantur. Dominus, ad cujus normam vitam suam institunt, cum *illis* Angelum suum mittet, qui secundet eorum iter, *ipso*sque ex omni malo eripiat.

^a Mat. 1. 20. [Job. 33. 15.] Dan. 8. 18. Judic. 6. 12, 17, 22. Dan. 8. 15, 16. Judic. 13. 6.

^b Act. 7. 37, 53. Gal. 3. 19. ^c Heb. 1. 2, 1.

Heb. 2. 5, 3. Heb. 1. 13. ^d Luc. 2. 11, 13, 14.

^e Ps. 34. 7. Ps. 91. 11. Gen. 24. 40. Gen. 48. 16.

^a Angeli

Sinceram DEI Verbum. 123

^a Angeli omnes sunt Spiritus administratorii, qui ad ministerium legantur propter eos, qui salutem adepturi sunt.

^b Apud divinos Angelos fit lætitia, ob unum fontem qui ad frugem redeat; *Piusque* mortuus ab Angelis in Abrahami gremium auferetur.

^c Videte, ne vel minimum horum Christo fidem habentem contemnatis; eorum enim Angeli in cœlis semper aspiciunt faciem Patris sui, qui est in cœlis.

^d In viâ constat Angelus Domini, ut *ei* obset, qui contra Domini Dei sui mandatum ullam rem faciat.

^e Angelos suos Dominus mittit urbes & gentes perditum, *quibus* iratus est; illumque ut supplicio afficiant, qui *suorum factorum* gloriam Deo non tribuit.

^f In ævi fine, ubi cernetur Filius hominis veniens in nubibus, cum magnâ potentia atque gloria, tum dimissis suis Angelis electos suos congregabit; & prodibunt Angeli, & ex ejus regno omnia detrimenta maleficisque colligent; & malos separabunt à justis, eosque in ignis fornacem conjicient, *ibi* ploratus, *ibi* stridor dentium. Cæterum illam diem & horam nullus scit, ne cœlestes quidem Angeli.

^a Heb. 1. 13, 14.

^b Luc. 15. 10. Luc. 16. 22.

^c Mat. 18. 10, 6, 10.

^d Numer. 22. 22, 18.

^e Gen. 19. 13, 1, 14.

1 Chr. 21. 15, 7. 2 Reg. 19. 35.

Ag. 12. 23.

^f Mat. 13. 49. Mar. 13. 26, 27.

Mat. 13. 49, 41, 49, 50. Mat. 24. 36.

124 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

De Malis ANGELIS.

^a *Sunt alii quoque Angeli, qui suam originem non retinuerunt, suumque reliquerunt domicilium.*

^b *His autem Angelis, qui peccaverant, Deus non pepercit, quin eos in tartarorum tenebrarum catenas præcipitatos conjecit, ad magni Dei judicium servandos.*

^c *Et ejectus est Draco ille magnus, serpens antiquus, qui Diabolus & Satanus appellatur, qui totum orbem decipit; iste fratrum nostrorum accusator, qui eos apud Deum dies atque noctes accusat; dejectus est ad terram, ejusque Angeli cum eo dejecti sunt; nec ullus extitit jam eorum locus in cœlo.*

^d *Spiritus mendacii in ore Vatum falforum; Pythones, & fatidici Spiritus, quos consulebant homines, ut ostenderetur ipsis quid faciendum sit; mali item & impuri Spiritus, quibus homines malè affecti erant & furiosi; hi omnes erant mali Angeli, aut Diaboli.*

^e *Quæ immolabant Gentes, ea Dæmoniis immolabant, non autem Deo. Dæmonia enim venerabantur, & simulachra aurea, argentea, ærea, lapidea, & lignea.*

^f *Et in ultimis temporibus deficient quidam à fide, Spiritibus addicti fallacibus, Dæmoniorumque doctrinis.*

^a Judæ 6.

^b 2 Pet. 2. 4. Judæ 6.

^c ¶ Apocal. 12. 9, 10, 9, 8. Apocal. 16. 14.

^d 1 Reg. 22. 22. Luc. 6. 26. Lev. 19. 31. Act. 16. 16. Deut. 18. 10. 1 Sam. 28. 7, 15. Luc. 8. 2. Mar. 1. 27, 32. Mar. 15. 22. Mar. 1. 32.

^e 1 Cor. 10. 20. Apocal. 9. 20.

^f 1 Tim. 4. 1.

Sincerum DEI Verbum. 125

^a Dæmones credunt Deum esse, & horrent; sciuntque, Quis sit Jesus, sanctus scilicet Dei, Dei supremi Filius. Nam per potestatem impuris Spiritibus imperavit, iique ei parebant: Et quum eum aspexerant, accidebant ei ad pedes, & ita clamabant, Tu es Dei Filius.

^b Discipulis etiam suis dedit vim atque potestatem in omnia Dæmonia & impuros Spiritus; & etiam per ejus nomen ipsis Dæmonia quoque subiciebantur.

^c Adversarius noster Diabolus ad nos descendit, magno furore percitus, sciens habere se breve tempus; Terram quoque peragrat & in eâ, ut Leo rugiens, perambulat, quærens quem devoret.

^d Hic est Beelzebub, princeps & Diabolorum primarius, qui dicitur etiam hujus mundi Princeps & Deus, Malus, Humani generis inimicus & tentator; qui mortis habebat potestatem, donec cum Christus per mortem abolevit.

^e Quo pacto delapsus es de cælo, Lucifer, auroræ fili! Qui sic cum animo tuo dicebas, supra divinas stellas meum extollam solium, Supremo ero similis: Ecce fulguris ritu de cælo lapsus es.

^f Hic est princeps aëreæ potestatis; Spiritus qui nunc in contumacibus viget hominibus;

^a Jac. 2. 19. Mar. 1. 24. Mar. 5. 7. Mar. 1. 27. Mar. 3. 11.

^b Luc. 9. 1. Mat. 10. 1. Luc. 10. 17.

^c 1 Pet. 5. 8. Apocal. 12. 12. Job. 1. 7. 1 Pet. 5. 8.

^d Mat. 12. 24. Luc. 11. 15. Joh. 12. 31. 2 Cor. 4. 4. Mat. 13. 19, 39. 1 Theff. 3. 5. Heb. 2. 14.

^e Is. 14. 12, 13, 14. Luc. 10. 18.

^f Eph. 2. 2.

126 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *ſeu,*

operamque navat Satanas cum omni potestate falſa portenta ſignaque edendi, cumque omni ſclerum fraude conjunctam, apud perituros.

^a Diabolus ab initio fuit homicida, nec in veritate perſtitit, quippe qui non fit veritate præditus. Quando falſum loquitur, de ſuo loquitur, ut qui fit mendax, mendacique pater.

^b Simile eſt regnum cœlorum homini in fundo ſuo bonum ſemen ſerenti; ſed, dormientibus hominibus, venit ejus inimicus ſatum malas herbas inter frumentum. Qui bonum ſemen ſerit Filius hominis eſt, fundus eſt mundus; Bonum ſemen Filii ſunt regni, malæ herbæ ſunt mali filii, & inimicus earum fator eſt Diabolus.

^c In hoc maniſeſti ſunt Dei filii, & Diaboli filii; quòd quilibet juſta non facit, is Dei non eſt, itémque qui fratrem ſuum non amat.

^d Qui peccatum committit, ex Diabolo eſt. Siquidem à principio Diabolus peccat. Et qui ex patre Diabolo ſunt, patris ſui libidinibus libenter obtemperabunt.

^e Cainus, quum à Malo eſſet, fratrem ſuum interemit, quoniam ejus opera erant mala, quum fratris eſſent juſta.

^f Infidentiam mentes cæcavit hujus ſeculi Deus, ne colluſtret eos claritas glorioſi Chriſti Evangelii.

² Theſſ. 2. 9, 10.

^a Joh. 8. 44.

^b Mat. 13. 24, 25, 37, 38, 39.

^c 1 Joh. 3. 10.

^d 1 Joh. 3. 8. Joh. 8. 44.

^e 1 Joh. 3. 12.

^f 2 Cor. 4. 4.

Sincerum DEI Verbum. 127

^a *Sunt qui* audiunt Sermonem Divinum, quo audito illicò venit Diabolus, qui Sermonem ex eorum animis aufert, ne credant atque ita salvi fiant.

^b *Nonnunquam* quum Spiritus impurus ex homine migravit, *denuò* revertitur, & adsciscit sibi septem alios Spiritus peiores se, & ingressi ibi degunt; fitque posterior illius hominis conditio priore deterior.

^c Quamobrem universam divinam armaturam sumite, ut possitis aggressiones sustinere Diaboli: Nec enim nobis lucta est adversus sanguinem & carnem; sed adversus principatus, & potestates, adversus tenebrarum seculi hujus principes, adversus spirituales improbitates, quæ sunt in excelsis.

^d Sobrii este, vigilate; ne fortè, ut serpens astutiâ suâ Evam decepit, vos quoque tentator tentet, atque ita vestræ mentes corruptæ à simplicitate, quæ est in Christo, defleant.

^e Nam ipse Satanæ in lucis Angelum transformatur; itaque non mirum est, si ejus quoque ministri, *scilicet* falsi Apostoli, & fallaces operarii, transfigurantur ut justitiæ ministri esse videantur.

^f Ecce Satanæ nos appetivit quos ventilaret sicut triticum. *Ideo*que vigilemus & oremus ne intrantes in tentationem, circumveniamur à Satanâ,

^a Luc. 8. 12, 11. Mar. 4. 15. Luc. 8. 12.

^b Mat. 12. 43, 44, 45.

^c Eph. 6. 13, 11, 12.

^d 1 Pet. 5. 8. 2 Cor. 11. 3. 1 Thess. 3. 5. 2 Cor. 11. 3.

^e 2 Cor. 11. 14, 15, 13, 15.

^f Luc. 22. 31.

Mat. 26. 41. 2 Cor. 2. 11. 1 Thess. 2. 18.

28 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

& impediamur quò minùs decurramus propositum nobis certamen.

^a Diabolo locum *si non* demus, *at* ei resistamus fide firmi, is nos fugiet. *Sed difficile est*, ipsos ad sese redire & Diaboli laqueum evadere, qui ab eo capti ejus arbitrio tenentur.

^b Si quis, qui frater nominetur, impudicus est, aut avarus, aut idololatra, aut conviciator, aut ebriosus, aut rapax, aut *ejusmodi* homo nequam; judicatum est ab Apostolis & decretum, ut in nomine Jesu Christi Domini nostri congregatis nobis, cum Domini nostri Jesu Christi potentiâ, iste tradatur Satanæ, ad perniciem carnis; *vel* ut dediscat impiè & blasphemè loqui; unde fiat ut animus fervetur ad diem Domini Jesu.

1 Theff. 2. 18. Heb. 12. 1.

Jac. 4. 7. 2 Tim. 2. 26.

1 Tim. 1. 20. 1 Cor. 5. 5.

^a Eph. 4. 27. 1 Pet. 5. 9.

^b 1 Cor. 5. 11, 13, 3, 4, 5.



C A P. VI.

OFFICIA HOMINIS erga DEUM.



GENERALITER.

^a **J**Ehovæ memores ad eum se convertent omnes orbis regiones : illum potestates omnes colent, ac ei obedient.

^b Omnes à te factæ gentes te coram adoratum venturæ sunt, Domine, tuumque veneraturæ nomen.

^c Sic vivam, inquit Dominus, ut mihi se flectet omne genu, omnisque lingua Deum celebrabit.

^d Nullus nostrum sibi ipsi vivit, nullus item sibi ipsi moritur. Sive enim vivimus, Domino vivimus; sive morimur, Domino morimur: Sive igitur vivimus sive morimur Domini sumus. Neque nos sumus nostri; quippe pretio empti. Honoremus igitur Deum nostris & corporibus & animis, quæ Dei sunt.

^e Habeamus gratiam, per quam ita reverentè & religiosè Deum colamus, ut ei simus accepti; illi ex animo, in ejus Filii Evangelio, servientes.

^a Ps. 22. 27. Dan. 7. 27.

^b Ps. 86. 9.

^c Rom. 14. 11.

^d Rom. 14. 7, 8. 1 Cor. 6. 19, 20.

^e Heb. 12. 28. Rom. 1. 9.

130 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Præstemus *quoque* corpora nostra hostiam viventem, sanctam, acceptam Deo, qui noster sit cultus rationalis.

^b Amor enim Christi tenet nos, qui pro omnibus mortuus est, ut vivi non jam sibi ipsis vivant; sed ei, qui pro eis & mortuus est & revixit.

^c Quânam re *instructus* veniam in conspectum Jehovæ, genua flectens sublimi Deo? Veniamne ante eum victimis, vitulis hornis? Delectabiturne Jehova arietum millibus aut denis fluviorum olei millibus? Meumve dabo primogenitum peccati mei victimam, mei ventris fructum animæ meæ piaculum? Tibi ipsi declaravit, O homo, quid bonum sit; & quid à te exigat Jehova, videlicet ut æquum facias & pietatem ames, téque submissè geras erga Deum tuum.

^d Divina beneficentia cunctis hominibus extitit salutaris; quæ nos erudiat, ut impietati mundanisque cupiditatibus vale dicto, frugalitèr & justè pièque vivamus in hoc seculo.

^e Pietatem Jehova mavult quàm sacrificium; & Dei cognitionem quàm victimas.

^f Quod Deus purgavit, ne tu pollutum dicito.

^g Cibus non commendat nos Deo: Nam, neque si vescimur, præstantiores sumus; neque, si non vescimur, sumus deteriores. Non est enim

^a Rom. 12. 1.

^b 2 Cor. 5. 14, 15.

^c Mic. 6. 6, 7, 8.

^d Tit. 2. 11, 12.

^e Hos. 6. 6.

^f Aq. 11. 9.

^g 1 Cor. 8. 8.

Sincera DEI Verbum. 131

Dei regnum cibus & potio, sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu Sancto. Ergo five comeditis, five bibitis, seu quid aliud facitis, omnia ad Dei gloriam facite.

^a Quicquid vel verbis vel re facitis, id in Domini Jesu nomine facitote.

^b In libertate, in quam Christus nos asseruit, stete, & nolite rursùm servitutis jugo teneri.

^c Impii dixerunt, Quis noster est Dominus? Deo, quâ sunt arrogantia, non studebunt: Omnes eorum conatus eò spectant, nullus ut Deus esse videatur. Ab eorum conspectu placita tua, Deus, sublata sunt: quippe qui se Jehovæ conspicuos esse negent, *contendantque* Jehovam reliquisse terram: *neque* quisquam *ex iis* dicit, Ubi est Deus Creator noster?

^d *Qui autem* Dei immemores, eum in hunc modum contempserunt; Christique inimici illi, qui eum in se regnare noluerunt, retrò in tartara labentur.

^e Dominum Deum tuum adorabis, eumque solum coles.

^f Bene erga Jehovam animati, ipsi soli servitote. Cavete ne animo decepti ad alios Deos deficiatis, eosque colatis, atque adoretis.

^g *Ad hunc modum* affatus est Dominus; Deos alienos nullos præter me habebis. Deus nullus præter me tibi agnoscendus est.

Rom. 14. 17. 1 Cor. 10. 31.

^a Col. 3. 17.

^b Gal. 5. 1.

^c Ps. 12. 8, 4.

Ps. 10. 4, 5. Ezek.

3. 12. Job. 35. 10.

^d Ps. 9. 17. Ps. 10. 13.

Luc. 19. 27. Ps. 9. 17.

^e Luc. 4. 8.

^f 1 Sam. 7. 3. Deut. 11. 16.

^g Exod. 20. 1, 3.

Hof. 13. 4.

^a Ad

132 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Ad idola ne convertimini, néve vobis fusos Deos facitote. Simulachra aurea, argentea, ærea, lapidéa, aut lignea ne veneramini, quæ nec videre possunt, nec audire, nec ingredi.

^b Simulachrum sculptile ullius rei, quæ extet aut suprâ in cœlo, aut infrâ in terrâ, aut in aquis sub terrâ, non facies; nec statuam ullam ad venerationem eriges; neque ullius omninò figuratæ rei simulachrum, sive Maris similitudine sive Fœminæ, sive ullius terrestris animantis, volucris, aut piscis, seu ullius quod in terrâ serpat. *Idola enim* vana sunt & opus fallax, & simulachra ventosa sunt atque futilia: Sunt quoque inexcusabiles *qui*, Deo cognito, non ei dignum Deo honorem tribuunt, sed immortalis Dei gloriam ad imagines similes hominis mortalis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium transferunt.

^c Cavendum vobis est diligenter, ne in perverfitatem veniatis, néve quum sublatis in cœlum oculis videbitis Solem, Lunam, Stellas, omnes denique cœli copias, impellamini ad ea adoranda, atque colenda.

^d Si splendentem Solem, si præclarè incedentem Lunam videns, effem animo clàm ita deceptus ut ore manum meam oscularer; esset id vindicandum crimen, negâssem enim supremum Deum.

^a Lev. 19. 4. Apocal. 9. 20.

^b Ex. 20. 4. Lev. 26. 1. Deut. 4. 16, 17, 18. Jer. 51. 18. If. 41. 29. Rom. 1. 20, 21, 23.

^c Deut. 4. 15, 16, 19.

^d Job. 31. 26, 27, 28.

Sincera DEI Verbum. 133

^a Ne este Dæmoniorum participes, *neque* ea colite; Dæmoniorum mensam participare *no-*
lite. Quæ enim luci communitas cum tenebris?
Quæ Christo cum Beliale concordia?

^b Nemo vos supplantans mercede vestrâ vos privet, spontaneâ animi submissione, & religioso angelorum cultu, *aut* hominum iisdem, quibus vos, affectionibus obnoxiorum.

^c O mihi charissimi, fugite idolorum cultum; viventi veròque Deo servientes, qui & cælum fecit & terram; Deum peregrinum ne adorete: *neque* servite eis, qui naturâ Dii non sunt: *ne-*
que Dei veritatem in falsitatem transferte; *ne-*
que res creatas supra creatorem veneramini; est enim Deus rivalis impatiens.

^d O Jehova Deus noster, nobis imperaverunt Domini præter te; at per te solum recordabimur nominis tui. Quisquis *enim* à te desciverit, simulachra in animo habens, culpam suam luet.

^e Ne augurio, neve divinatione utimini.

^f Ad Ventriloquos ne convertimini, neve Magos consulitote, ab eis contaminandi. Jehova sum Deus vester.

^g Ne quis invenitor in vobis Aruspex, Hariolus, Augur, Præstigiator, Astrologus, Pythii consultor,

^a 1 Cor. 10. 20. Apocal. 9. 20. 1 Cor. 10. 21. 2 Cor. 6. 14, 15.

^b Col. 2. 18. Act. 14. 15.

^c 1 Cor.

10. 14. 1 Thess. 1. 9. Act. 14. 15. Ex. 34. 14. Gal.

4. 8. Rom. 1. 25. Ex. 34. 14.

^d 11. 26. 13.

Ezek. 14. 7, 10.

^e Lev. 19. 26.

^f Lev.

19. 31.

^g Deut. 18. 10, 11.

134 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

Magus aut. Necromantis: Nam invisus est Jehovæ, quisquis ista facit.

^a Nec enim erit ullum ampliùs oraculum vanum; augurium mendax, aut ambigua divinatio.

^b Si quis Vates hoc sibi arrogaverit, meo ut nomine aliquid dicat, quod ei dicendum non mandaverim, aut ut alienorum Deorum nomine loquatur, moritor ille vates; sic dicit Dominus Jehova.

^c Væ vefanis Vatibus, qui suum sequuntur spiritum, quum non prævideant; qui sua commenta vaticinantur, ut necent animas non morituras, & conservent non victuras; qui justis mendacium audientibus animi dolorem fecerunt, quum Deus eis non sit doloris Author, impiorumque confirmârunt manus, ne pravos suos mores omitterent, ipsis vitam pollicendo.

FIDES.

^d Habete fidem Deo: ipsi enim, ut sine Fide placeatur fieri non potest.

^e Credendum est ei, qui ad Deum accedat, Deum esse; & sui studiosis præmia rependere.

^f Atque hæc ejus est præceptio, ut in ejus filii Jesu Christi nomen credamus; qui & ipse nos sic allocutus est; fidem habetis Deo, & mihi fidem habete: Qui enim me repudiat,

Dent. 18. 12.

Ezek. 12. 24.

^c Ezek. 13. 3, 2, 19, 22.

^d Mar. 11. 22. Heb. 11. 6.

^e Heb. 11. 6.

Joh. 12. 48.

^a Ezek. 12. 24. Ezek. 13. 7.

^b Dent. 18. 20, 17.

^f 1 Joh. 3. 23. Joh. 14. 1.

Sincерum DEI Verbum. 135

nec mea verba admittit, habet qui se damnet : ipse sermo, quem ego loquor, eum damnabit in postremo die.

^a Videte ne loquentem repudietis ; nam si illi non effugerunt, qui loquentem in terris detrectârunt : multò magis non nos effugiemus si cœlitùs loquentem averfamur.

^b Credite Jehovæ Deo vëstro & consistetis : credite ejus Vatribus & vobis prosperè res cadet : credite in Dominum Jesum & salvi eritis, ut enim vestra est fiducia, ita vobis accidet.

^c Exhibitus fuit Christus his ultimis temporibus propter nos, qui, per eum, Deo confidimus, qui eum ex mortuis excitavit ; de quo jam, non eum videntes, sed ei confidentes, incredibili lætitiâ gestimus.

^d Fides est illud, quo subsistunt res speratæ ; quo demonstrantur res, quæ non cernuntur. Itaque nos in rei fiduciâ, non in ipsâ re, versamur, ea non spectantes quæ cernuntur, sed quæ non cernuntur : nam quæ cernuntur temporaria sunt ; quæ verò non cernuntur sempiterna.

^e In præmii retributionem intuemur ; exploratum habentes, Deum, quæ promisit, etiam præstare posse.

^f Nondum adepti sumus promissa, sed ea procul conspicati credidimus & amplexi sumus, nos in

Joh. 12. 48.

^a Heb. 12. 25.

^b 2 Chr. 20. 20.

Act. 16. 31.

Joh. 3. 15.

Mat. 9. 29.

^c 1 Pet. 1. 20, 21, 8.

^d Heb. 11. 1. 2 Cor. 5. 7. 2 Cor. 4. 18.

^e Heb. 11. 26. Rom. 4. 21.

^f Heb. 11. 13, 14.

136 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen,*

terrâ hospites & peregrinos esse confessi; *nos* quidem patriam potio-rem, hoc est cœlestem, quærimus & desideramus; expectamus *etiam* fundamenta habentem urbem, cujus artifex opifexque Deus est.

^a Nisi ostenta & miracula videritis, non estis credituri; *at* felices sunt, qui non viderint, & tamen crediderint.

^b Fides est ex auditione, auditio autem ex divinâ oratione; *at* sermo auditus nihil prodest *nisi* conjunctus cum eorum fide, qui audiverant.

^c Tu Deum unum esse credis; rectè facis: & Dæmones credunt atque horrent: Hoc autem intelligito, O homo vane, ut corpus absque spiritu mortuum est, ita fidem absque operibus mortuam esse.

^d Fide *in Christo* justificatur homo, scilicet fide per charitatem operante; *námque* operibus fides perfecta est. *Illicque solam sancti sunt dicendi*, qui Dei præcepta, Jesúque fidem tuentur.

^e Acquirite *itaque* in fide vestrá virtutem; *nam* si, studentes per Christum justí fieri, reperimur ipsi quoque fontes, *nostra* fides non potest nos servare.

^f Fidimus, Domine, succurre nostræ diffidentiae, & adauge nobis fidem; *ut inter eos numeremur*, qui credunt ad animæ salutem.

Heb. 11. 16, 10.

^a Joh. 4. 48. Joh. 20. 29.

^b Rom. 10. 17. Heb. 4. 2. ^c Jac. 2. 19, 20, 26.

^d Rom. 3. 28. Gal. 5. 6. Jac. 2. 22. Apocal. 14. 12.

^e 2 Pet. 1. 5. Gal. 2. 17. Jac. 2. 14.

^f Mar. 9. 24. Luc. 17. 5. Heb. 10. 39.

^a Animo ad iustitiam creditur, & *Professio fidei*, ore fit confessio ad salutem.

^b Ne te pudeat testificationis Domini nostri. Quisquis me cognoverit apud homines (*inquit Dominus noster & Salvator Jesus Christus*) eum ego quoque agnoscam apud Patrem meum qui in cœlis est: Qui verò me negaverit apud homines, eum ego quoque negabo apud Patrem meum, qui in cœlis est. Quemcunque *etiam* mei meorumque dictorum in hac adulterinâ improbâque natione puduerit, ejus vicissim pudebit filium hominis, quum in patris sui gloriâ venerit unâ cum sanctis angelis.

^c Illum si negamus, vel nomen suum, *vel* fidem suam, ille quoque negabit nos.

^d Multi impostores in mundum introiverunt, qui Jesum Christum corporatum venisse non confitentur. Irreperunt quoque homines quidam impii, Dei beneficium transferentes in libidinem, & solum herum Deum Dominumque nostrum Christum negantes.

^e Quisquis Spiritus Jesum Christum corporatum venisse non confitetur, is à Deo non est.

^f Quisquis filium negat, ne patrem quidem habet: neque is vitam videbit, sed ei imminet ira Divina.

^g Qui Deum se scire profitentur, & eundem factis negant, ii sunt prorsus detestandi.

^a Rom. 10. 10.
Mar. 8. 38.

Apocal. 2. 13.

^c 1 Joh. 4. 3.

^g Tit. 1. 16.

^b 2 Tim. 1. 8. Mat. 10. 32, 33.

^e 2 Tim. 2. 12. Apocal. 3. 8.

^d 2 Joh. 7. Judæ 4.

^f 1 Joh. 2. 23. Joh. 3. 36.

138 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

Fiducia in Deo.

^a Quis vestrū est qui Jehovah reveretur? Is confidat Jehovah nōmini, suo nixus Deo.

^b Confide Jehovah toto corde, omni tempore ei fidem habeto. Eum in omnibus tuis actionibus agnosce, & is tua diriget instituta. Committe Jehovah tuas res, & tua conata perficiantur. Reclina in Jehovah tuas rationes, eique confide, & ipse rem transiget.

^c In Deo solo acquiesce, anime mi, nam in eo sita est mea spes. Mihi cum Jehovah res est, inquit animus meus, ideoque ab eo pendebo. Est mihi pro firmā rupe, in quam me semper recipiam.

^d Spem habe in Jehovah; fortis & constantis animi esto, & tuo cordi vires dabit, qui est omnium terræ finium, & mari remotorum fiducia.

^e Apud eum juris obtinendi locus est, eum itaque fac expectes.

^f Rejice tuum onus in Jehovah & te fovebit.

^g Nihil esto sollicitus, omni tuā curā in eum rejectā, quippe cui curæ sis.

^h Ne este de vitā vestrā solliciti, dicentes, Quid edemus? aut quid bibemus? aut quid induemus? scit enim vester cœlestis pater vos istis omnibus egere.

^a If. 50. 10.

Prov. 16. 3. Ps. 37. 5.

Ps. 71. 3.

^b Job. 35. 14.

^c Phil. 4. 6.

^d Mat. 6. 25, 31, 32.

^b Prov. 3. 5. Ps. 62. 8. Prov. 3. 6.

^c Ps. 62. 5. Lam. 3. 24.

^d Ps. 27. 14. Ps. 65. 5.

^e Ps. 55. 22.

^f 1 Pet. 5. 7.

^a Mihi animum despondenti in mentem Jehova veniet; equidem meis periculosis temporibus illi confidam.

^b Jehova mea lux & salus est, ecquem metumam? Jehova meæ vitæ firmamentum, ecquem formidem? In Deo fiduciam habens non metumam ne quid mihi faciant mortales.

^c Ipse quoque mihi saluti erit: me licet ille interimat, tamen eum suspiciam.

^d Deus nobis fiducia & robur est; itaque non metuemus, licet terra moveatur, & montes in medium mare transferantur.

^e Ideo & laboramus & probra patimur, quòd spem habemus in vivente Deo, qui cùm omnium, tum maximè fidentium hominum salvator est. *Eaque de causâ* mala patimur, tanquam inaspectabilem aspiceremus.

^f Tutum animum habens in Jehovæ fiduciâ, malorum auditu non terrebitur; ipsi *autem* vires in otio & securitate erunt positæ. Jehovam sibi jugiter habet propositum, Deoque sibi dextro non labefiet.

^g Ne de Evangelii spe dimovemini, quod audivistis: *sed* este eorum imitatores, qui per fidem & patientiam obtinent promissa. Ecce Agricola expectat eximium terræ fructum, & quidem

^a Jonæ 2. 7. Ps. 56. 3.

^b Ps. 27. 1. Ps. 56. 4.

^c Job. 13. 16, 15.

^d Ps. 46. 1, 2.

^e 1 Tim. 4. 10. Heb. 11. 27, 25, 27.

^f Ps. 112. 7. Is. 30. 15. Ps. 16. 8.

^g Col. 1. 23. Heb. 6. 12. Jac. 5. 7.

140 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

in eo durat dum primorem ferotinámque pluvi-
am accipiat: Durate vos quoque & roborate ve-
stros animos, nam Domini adventus instat.

^a Equidem toto mei spatii tempore expectabo,
dum mei mutatio veniat.

^b De nobis latam mortis sententiam sentimus,
ne ipsi nobis consideremus, sed Deo mortuorum
fuscitatori.

^c Tuæ prudentiæ ne innitere, qui animi fidens
est, vesanus est.

^d Divitis opes sunt ejus firma urbs, & quasi al-
ta mœnia, ejus quidem opinione: in auro spem
sibi collocat, obryzo dicit, in te fiduciam statui.
At, qui suis divitiis confidit, cadet; opes enim
nihil profunt tempore supplicii.

^e Ne credite familiaribus; ne confidite duci-
bus, at Jehovaham speculamini, à Deo vestræ sa-
lutis pendentes.

^f Nolite primatibus, nolite homine nato con-
fidere, cui salus non est: Jehovahæ enim præstat fi-
dere, quàm homini; Jehovahæ præstat fidere quàm
primatibus.

^g Execrabilis est homo qui fidit homini, & fi-
bi collocat in carne præsidium, à Jehovahâ suum re-
movens animum. *At* foelix est, qui præsidium
habet in Jehovahâ Deo suo, cœli terræque condi-
tore. Bonum enim est & sperare, & patienter
expectare Jehovahæ defensionem.

Jac. 5. 7, 8. ^a Job. 14. 14. ^b 2 Cor. 1. 9. ^c Prov. 3. 5.
Prov. 28. 26. ^d Prov. 18. 11. Job. 31. 24.
Prov. 11. 28, 4. ^e Mic. 7. 5, 7. ^f Ps. 146. 3.
Ps. 118. 8, 9. ^g Jer. 17. 5. Ps. 146. 5, 6.
Lam. 3. 26.

Sincerum DEI Verbum. 141

TIMOR.

^a Jehovah Deum tuum timebis.

^b Jehovah metuat omnis terra; hunc omnes reformident habitatores orbis: Jehova regnat, omnes populi contremiscant.

^c Nónne vos ejus dignitas perturbabit, ejus formidine percussos? Nónne me timebitis? (inquit Jehova) nónne meum conspectum tremetis?

^d Quis te non metuat, O gentium Rex? Nam te penes est, & nocere & prodesse.

^e Dicite Deo, O quàm horrenda sunt tua facta! Tu, tu adeo terribilis es, ut ante te, quancunque irasceris, stare quis possit? perferens terrores tuos animi pendeo: ad tuam iram tellus contremiscet, neque sustinebunt tuam indignationem gentes.

^f Sapientiæ principium est Jehovahæ metus, *nam* Dei reverentiâ receditur à malo.

^g Sapiens maleficio timet & declinat: infanus autem pergit audacter.

^h Horreto igitur peccare: ita reverenter & religiosè Deum colito, ut ei sis acceptus; cum metu *etiam* & tremore salutem tuam agito.

^a Deut. 6. 13.

^b Ps. 33. 8. Ps. 99. 1.

^c Job. 13. 11. Jer. 5. 22.

^d Jer. 10. 7, 5.

^e Ps. 66. 3. Ps. 76. 7. Ps. 88. 15. Jer. 10. 10.

^f Prov. 9. 10. Prov. 16. 6.

^g Prov. 14. 16.

^h Ps. 4. 4. Heb. 12. 28.

Phil 2. 12.

142 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Jehovahæ servi cum timore, & Dei dicta mente tuâ reformida: Qui *enim* mandatum contemnit, detrimentum capiet; qui verò præceptum veretur, præmio afficietur.

^b Suarum viâ sententiarum Jehovaham expecta; nam ut sunt suæ sententiæ in terris, justitiam discent habitatores orbis.

^c Beatus homo qui semper pavet; sed qui mentem suam obstinat, cadet in malum.

^d *Quod spectat ad impios*, nullam ob oculos habent propositam religionem. Quòd illorum nulla fiat mutatio, ideo Deum nihil reverentur.

^e Deos alienos non reverebimini.

^f Gentium morem ne discite, neve cœlestia signa formidate; nam populorum instituta vana sunt.

^g Nolite hominum opprobrium timere, aut eorum ignominiâ frangi. Ne vel eos vel eorum verba timete; vel conspectum expavete. Ego, ego (inquit Deus) vester sum consolator; quis tu es, qui hominem moriturum, qui homine natum metuas, cujus eadem, quæ graminis, conditio est, quique oblivisceris Jehovahæ creatoris tui?

^h Ne eos timete qui corpus quidem interficiunt, sed deinde quid ampliùs faciant, non habent,

^a Ps. 2. 11. Ps. 119. 161. Prov. 13. 13.

^b Is. 26. 8, 9.

^c Prov. 28. 14.

^d

^e Ps. 36. 1. Ps. 55. 19.

^f 2 Reg. 17. 35.

^g Jer. 10. 2, 3.

^h Is. 51. 7. ¶ Ezek. 2. 6.]

Is. 51. 12, 13.

ⁱ Luc. 12. 4.

Sincerum DEI Verbum. 143

cum animam interficere nequeant: quin magis eum formidate, qui postquam interfecit, & animam & corpus in Gehennam conjiciendi potestatem habet.

^a Homines formidare detrimentosum est.

A M O R.

^b Dominum Deum tuum toto corde, omni studio, toto animo, totâ mente, summâque ope amabis. Hoc est primum & maximum præceptum.

^c Si quis Dominum Jesum Christum non amat, esto [Anathema Maranatha] detestabilis.

^d Sanctum Dei Spiritum ne contristate, quo consignati estis ad redemptionis Diem.

^e Mentis animosque vestros ad Jehovæ Dei vestri studium applicate, Domino fruimini; ei-que adhærete, quodque ipsi placet eligite.

^f Amate Jehovam, omnes ejus pii; & este divinæ familiaritatis avidi. Sint vestri animi nominis sui & memoriæ cupidi; suprâ quàm penum vestrum ejus oris dicta recondita habete.

^g Superna curate, & vobis opes in cælo congerite: Nam ubi vestræ erunt opes, ibidem erit & vester animus.

Mat. 10. 28. Luc. 12. 5. Mat. 10. 28.

^a Prov. 29. 25.

^b Mat. 22. 37.

Mat. 12. 33, 30.

Mat. 22. 38.

^c 1 Cor. 16. 22.

^d Eph. 4. 30.

^e 1 Chr. 22. 19. Ps. 37. 4. Deut. 13. 4. Il. 56. 4.

^f Ps. 31. 23. Il. 58. 2. Il. 26. 8. Job. 23. 12.

^g Col. 3. 2. Mat. 6. 20, 21.

^a Vestra

144 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen,*

^a Vestra obversatio sit in cœlis, unde etiam servatorem manemus Dominum Jesum Christum.

^b Este imitatores Dei, ut chari filii, & cum charitate vitam agite, quemadmodum Christus adamavit nos.

^c Is Dei amor est, si ejus præceptis obtemperemus.

^d Si quis amat Jesum Christum, is sermoni ejus parebit. Qui illum non amat, ejus dicta non exequitur.

^e Amatores Jehovæ, odio habete malum.

^f Probatissima est, O Deus, oratio tua, quam tuus ego diligo.

^g Tua præcepta plus quàm aurum amo. Tuæ sententiæ obryzo sunt jucundiores; melle sunt & favorum dulciores nectare.

^h Ne sentite terrestria.

ⁱ Ne amate mundum neque mundana. Nam quicquid in mundo est, videlicet carnis & oculorum cupiditas, & vitæ arrogantia, non à Patre; sed à mundo est. Mundus quoque abit & ejus cupiditas. Si quis mundum amat, is non est Patris charitate præditus. Et quicumque vult amicus esse mundi, inimicus efficitur Dei: Nam amicitia mundi est Dei inimicitia.

^a Phil. 3. 20.

^c 1 Joh. 5. 3.

^e Pl. 97. 10.

^g Pl. 119. 127. Pl. 19. 9, 10.

^h Col. 3. 2.

Jac. 4. 4.

^b Eph. 5. 1, 2.

^d Joh. 14. 23, 24.

^f Pl. 119. 140.

ⁱ 1 Joh. 2. 15, 16, 17, 15.

^a Quæcunque nobis lucra sunt, ea propter Christum pro damno *sunt* habenda. Illumque relictis omnibus *debemus* sequi.

^b Qui patrem aut matrem amat supra me, (*inquit Salvator noster*) non est me dignus; & qui filium aut filiam amat supra me, non est me dignus.

^c Nos Deum amamus, quia nos prior amavit. Nonne is noster Pater est, *nostræque* Redemptor, qui nos comparavit? nonne nos creatos confirmavit?

^d In amore metus non est; sed perfectus amor foras quatit metum, quoniam metus cruciatum habet: quique metuit, perfecto amore non est.

^e Dominus nostros dirigat animos ad divinam charitatem. Adsit Dei gratia immortalis omnibus Dominum nostrum Jesum Christum sincerè amantibus.

OBEDIENTIA.

^f Jehovah Deum vestrum amabis, ejusque mandata, decreta, jura & præcepta semper servabis.

^g Jehovah Dei tui dicto sedulò auscultabis, divinæque voluntati parebis, ipsiusque instituta omnia verè totòque pectore observabis.

^h Omnibus Jehovah Dei tui jussis obtemperabis: nec ad dextram nec ad sinistram dessectes.

^a Phil. 3. 7. Mar. 10. 28.

^b Mat. 10. 37.

^c 1 Joh. 4. 19. Deut. 32. 6. Is. 44. 24. Deut. 32. 6.

^d 1 Joh. 4. 18. ^e 2 Thess. 3. 5. Eph. 6. 24.

^f Deut. 11. 1. ^g Ex. 15. 26. 1 Sam. 12. 24.

^h Deut. 5. 33, 32.

146 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

* Quod cuique libet non facietis; *sed* quicquid vobis præcipit Deus, curatote ut id faciatis: neque quidquam huic vel addatis vel detrahatis.

^b In eo nobis notum esse Christum intelligimus, si ejus præceptis paremus. Qui eum sibi notum esse dicit, & tamen ejus præceptis non paret, mendax est, nec in eo est veritas: Qui verò ejus dictis paret, is verè perfecto Dei amore præditus est. Hæc re *quoque* nos in eo esse cognoscimus: *Qui ita pronuntiavit*, Vos mei estis amici, si feceritis quæcunque ego vobis præcipio.

^c Qui Dei voluntati paret, is manet in sempiternum.

^d Quisquis peccato dat operam, legem transgreditur, nam peccatum est legis transgressio.

^e Quisquis elatâ manu impiè fecerit, is Jehovah despiciatus est; quoniam Jehovah dictum contempsit, is culpam suam luet.

^f Non quisquis Christo dicet, Domine, Domine, intrabit in cœleste regnum: sed qui fecerit, quod vult Pater suus qui in cœlis est.

^g Circumcisio nihil est, & præputium nihil est, sed Dei præceptorum conservatio.

^a Deut. 12. 8, 32.
Joh. 15. 14.

^d 1 Joh. 9. 4.

^f Mat. 7. 21.

^b 1 Joh. 2. 3, 4, 5.

^c 1 Joh. 2. 17.

^e Num. 15. 30, 37.

^g 1 Cor. 7. 19.

^a Sic dicit armipotens Jehova, Deus Israelitarum; non ego dixi aut præcepi majoribus vestris, tum quum eos ex Ægypto eduxi, de re holocausti aut sacrificii; quin eis hanc rem sic præcepi: Obtemperate mihi & ingredimini per omnem viam, quam vobis præcepero, ut bene sit vobis.

^b Obedientia (ut tu scias) melior est sacrificio, & obtemperatio adipe arietino.

^c Este ii, qui sermoni pareatis, non eum duntaxat audiatis vosipsos decipientes: nam si quis sermonem audit, nec exequitur, is perinde est ac si quis corporis sui faciem contempletur in speculo; deinde seipsum speculatus abeat, ac protinus qualis sit obliviscatur: qui verò in perfectam libertatis legem penitus introspexerit, & in eà manserit, is, qui non sit obliuiosus auditor, sed operis effector, suo facto beatus erit. Non enim legis auditores erunt apud Deum infontes, sed legis executores erunt infontes.

^d Parendum Deo magis est quàm hominibus. Sumus enim cœli terrarumque Dei cultores.

^e Nemo potest servire duobus Dominis, aut enim hunc oderit, illum amabit; aut hunc tuebitur, illum contemnet: non potestis Deo servire & opibus.

^a Jer. 7. 21, 22, 23.

^b 1 Sam. 15. 22.

^c Jac. 1. 22, 23, 24, 25. Rom. 2. 13.

^d Act. 5. 29. Ezr. 5. 11.

^e Mat. 6. 24.

148 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

SUBMISSIO.

^a Subjicite vos Deo: *omni in re dicentes; Fiat Domini voluntas. Et sedulo curate ne quam unquam Domino insulse attribuat is injustitiam.*

^b Si quis *vestrū in quascunque inciderit arumnas, ipsius est ita dicere, Jehova est, quod ei videbitur, faciat: si fieri potest, faciat ut effugiam hoc poculum; quanquam non ut ego volo, sed ut tu.*

^c Si Jehova mihi propitius fuerit, *mihī res felicitabit meas; sin me sibi placere negaverit, ecce adsum, faciat sanè mihi, quod ei visum fuerit.*

^d Fili mi, ne contemne Domini castigationem, ipsius disciplinam ne fastidi, neve desponde co te corrigente; nam quem amat Jehova eum castigat, sicut pater filium, quo delectatur.

^e An à te perficietur res ex animi tui sententiâ? rependet eam si spreveris, sive eligas.

^f Si castigationem sustinetis, ut filiis vobis utitur Deus. Ergone quum corporum nostrorum patres haberemus castigatores, reverebamur? non multò magis parebimus spirituum Patri? nam illi prout iis videbatur castigabant, hic verò ad utilitatem, quo ejus sanctitatem participemus. Omnis quidem castigatio in præsentia non voluptatis sed doloris esse cernitur: verum tan-

^a Jac. 4. 7. Act. 21. 14. Job. 1. 22.

^b 1 Sam. 3. 18. Mat. 26. 39.

^c 2 Sam. 15. 25, 26.

Heb. 12. 5. Prov. 3. 12.

^d Heb. 12. 7, 9, 10, 11.

^e Heb. 12. 5. Prov. 3. 11.

^f Job. 34. 33.

dem salutarem justitiæ fructum reddit iis, qui per eam sunt exercitati.

^a Summittite vos igitur potenti Dei manui, ut vos opportuno tempore evehat.

^b Vestrâ patientiâ vestræ saluti consulite: illud scientes, quod calamitas patientiam parit, patientia probationem, & probatio spem. Quamobrem, succinctis mentis vestræ lateribus, sobrii ad finem usque sperate: Proinde qui Dei voluntate patiuntur adversa, ii rectè faciendo, conditori, ut fideli, suas commendent animas.

^c Nolito animo perturbari, nolito formidare. Si defetisceris in rebus angustis, angustæ virtutis es.

^d Nolite vestram projicere confidentiam; sed facultatum vestrarum direptionem cum lætitiâ ferte, intelligentes habere vos penes vos ipsos meliores opes in cœlis & durabiles.

^e Jehova dederat, Jehova idem abstulerat; Jehovæ nōmini grates agantur. Scilicet bona acceperimus à Deo, & mala non accipiemus?

^f Quamvis neque ficus germinabit, nec vineæ erunt fructuosæ, fallet olivæ proventus, agrique non ferent alimoniam, eripietur ex caulis pecus, nec erunt in stabulis boves; at ego per Jehovah lætabor, in meæ Deo salutis exultans.

Heb. 12. 11

^a 1 Pet. 5. 6

^b Luc. 21. 19. Rom. 5. 3, 4. 1 Pet. 1. 13. 1 Pet. 4. 19.

^c Joh. 14. 27. Prov. 24. 10.

^d Heb. 10. 33, 34. ^e Job. 1. 21. Job. 2. 10.

^f Hab. 3. 17, 18.

350 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Nollitote in funere corpora vestra lacerare.

^b De iis qui obdormiverunt ne cruciemini, ut cæteri, qui spem non habent; si enim credimus Jesum mortuum esse, & resurrexisse; ita Deus eos etiam, qui in Christo obdormiverint, ducet cum eo.

^c Noli propter malos te torquere, noli maleficis invidere: non enim donabitur malus posteritate: & impiorum lux extinguetur.

^d Summopere gaudendum existimate, quum in varias inciditis periclitationes. Intelligentes, fidei vestræ exploratione patientiam gigni. Patientia autem perfectum opus habeat, ut perfecti integræque nullâ re careatis.

^e Felix homo qui tentationem sustinet: approbatus enim, vitæ coronam accipiet, quam promissit Dominus suis amatoribus.

^f Absit ut aliquis vestrûm supplicio afficiatur ut Homicida, aut Fur, aut Facinorosus, aut ut alieni appetens. Si quis autem de vobis est Nocens, aut aliquid morte dignum commisit, quo minùs moriatur ne recuset.

^g Si propter justitiam feratis injuriam, felices estis: præstat enim rectè facientes, si ira ferat Dei voluntas, adversa pati, quàm pravè facientes. Hoc gratiam emeretur, si quis, quoniam sibi sit Dei conscius, dolores fert patiens injustè:

^a Deut. 14. 1.

^b Pl. 37. 1. Prov. 24. 20.

^c Jac. 1. 2, 3, 4.

^d 1 Pet. 4. 13. Act. 25. 11.

^e 1 Pet. 3. 14, 17. 1 Pet. 2. 19, 20.

^f 1 Thess. 4. 13, 14.

^g Jac. 1. 12.

nam quæ gloria est, si peccantes cædi vos sustinetis? at si, rectè facientes, toleratis injuriam, hoc verò gratiam meretur apud Deum.

^a Evangelii adversa simul perpetere.

^b Si quis supplicio afficiatur, ut Christianus, ne pudeat eum; quin Deum hâc in parte condecoret.

^c Beati estis, quodocunque vobis conviciabuntur homines, & vos insectabuntur, & in vos omnia maledicta conjicient, mentientes, propter Christum. Gaudete, & oppidò lætami-
ni, quòd digni habiti essetis qui propter ejus nomen afficeremini ignominia; nam multa vobis in cælo merces est.

^d Si ob Christi nomen probris incessimini, felices estis; quòd gloriosus divinusque Spiritus vos infidet: per illos quidem, qui vobis conviciantur, ille vituperatur; sed per vos, collaudatur.

^e Noli ea metuere, quæ sis passurus; at esto fidelis ad mortem usque, & Christus tibi dabit coronam vitæ. Nam si unâ toleramus, etiam unâ cum illo regnabimus.

^f Ne quis ob has calamitates percellatur; scitis enim ipsi, nos huic esse rei destinatos: & verò omnes, qui volunt in Christo Jesu piè vivere, insectabuntur.

¹ Pet. 2. 20.

² Tim. 1. 8.

^b 1 Pet. 4. 16.

^c Mat. 5. 11, 12. Act. 5. 41.

Mat. 5. 12.

^d 1 Pet. 4. 14.

^e Apocal. 2. 10. 2 Tim. 2. 12.

^f 1 Thess. 3. 3. 2 Tim. 3. 12.

152 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a *Appareat vestra patientiā, atque fides, quā præditi estis, in omnibus, quas sustinetis, vexationibus ac calamitatibus; ut digni habeamini regno Dei, pro quo patimini: siquidem æquum est ut à Deo reddatur, sicut affligentibus vos, afflictio; sic vobis, qui affligimini, requies.*

^b *Exemplum capite tolerantiae ac patientiae de Vatribus, qui Domini nomine loquuti sunt.*

^c *Jobi patientiam audivistis; &, quem ei finem Dominus (quippe misericors & clemens) dederit, vidistis.*

^d *Considerate eum, qui tantos pertulit improborum adversus se insultus, ne defatigati animos despondeatis. Et spectate in fidei ducem perfectiorēque Jesum; qui, pro lætitiā sibi propositā, sustulit contempto pudore crucem, & ad dextram solii Dei consedit: siquidem, Christus pro nobis passus est, nobis præscriptum relinquens, ut ejus vestigia subsequamur; qui peccatum nullum commisit, nec extitit in ejus ore dolus.*

^e *Bonum est homini ferre jugum in pueritiā.*

^f *Beatus homo, quem tu, Jehova, castigas; quēque tuam legem doces; ut eum securum reddas à malis temporibus.*

^a 2 Thess. 1. 4, 5, 6, 7.

^b Jac. 5. 10.

^c Jac. 5. 11.

^d Heb. 12. 3, 2. 1 Pet. 2. 21, 22.

^e Lam. 3. 27.

^f Pl. 94. 12, 13.

^a Affligit & tentat te Deus, ut discat quid in animo habeas; ut discat an Dominum Deum tuum, toto corde, atque animo ames; an ejus præcepta servaturus sis necne.

^b Hoc autem sic tibi persuadeto, quemadmodum castigat quispiam suum filium, sic te à Jehovah castigari; ut te affligat tentetque, tibi postremo benefactorus.

^c Quodd si justì calamitosìs capti funibus fuerint, tum Deus declarat eis opera ipsorum & vehementia eorum peccata, quibus à Deo defecerunt. Eisque aurem vellit ut se corrigant, & ut ab improbitate recedant admonet.

^d Ut sunt Jehovah sententiæ in terris, justitiam discant habitatores orbis: & in rebus adversis ipsi advigilabunt.

^e Mihi vexari conducit; ut tua decreta, Deus, discam; priusquam enim vexarer, errabam; sed nunc tuis dictis pareo.

^f Quid mortalis, quid homo ob sui peccati poenam dolet? Decet certè Jehovah dicere, Afflictus fui, non amplius offendam. Iram Jehovah feram, quoniam in eum peccavi.

^a Deut. 8. 2. Deut. 13. 3. Deut. 3. 2.

^b Deut. 8. 5, 16.

^c Job. 36. 7, 8, 9, 10.

^d Is. 26. 9. Hos. 5. 15.

^e Ps. 119. 71, 67.

^f Lam. 3. 39. Job. 34. 31. Mic. 7. 9.

154 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Qui viam deserit, malè mulctabitur: cave tamen, ne te convertas ad nequitiam; neve eam præ miserâ approbes.

^b Væ illi, qui cum suo creatore contendit, contendat fictile cum fictilibus terreis: scilicet dicet argilla fictori suo, Quid agis?

HONOR & CULTUS.

Generaliter.

^c Tribuite Jehovah gloriâ nominis sui; illam veneramini cum decenti sanctimoniâ.

^d Filius patrem & Dominum servus honorat: quòd si ego pater, ubi meus est honor? si ego Dominus, ubi est mei metus? inquit armipotens Jehova.

^e Qui Filium non honorat, Patrem non honorat, qui eum misit.

^f Reverenter & religiosè Deum colamus.

^g Agite veneremur supplices: flexis ante Jehovah creatorem nostrum genibus præcemur.

^h Dignus es, Domine, qui gloriâ & honorem, & potestatem accipias: quoniam tu omnia condidisti.

ⁱ Honora Jehovah tuis facultatibus, totiûsque proventus primitiis; & implebuntur horrea tuâ copiâ, mustôque tua torcularia circumfluent.

^a Prov. 15. 10. Job. 36. 21.

^b If. 45. 9.

^c Ps. 96. 8, 9.

^d Mal. 1. 6.

^e Joh. 5. 23.

^f Heb. 12. 28.

^g Ps. 95. 6.

^h Apocal. 4. 11.

ⁱ Prov. 3. 9, 10.

^a Deus, qui mundum & quæ in eo sunt omnia fecit, quum sit cœli terræque Dominus, non in manufactis templis habitat, nec hominum manibus colitur, quasi ullius egenus: quum ipse omnibus vitam, flatum, omnia denique conferat. *At* veri cultores Patrem in spiritu & veritate colent: etenim Pater à talibus se coli postulat.

^b Sacrificio non delectatur; non ipsi acceptæ sunt victimæ. Divina sacrificia sunt fractus spiritus. Veritatem in præcordiis Deus amat.

^c Nos sumus verè circumcisi, qui spiritu Deum colimus, & in Christo Jesu gloriamur, non carne freti.

^d Facite igitur sacrificia justitiæ sincerâ mente: execrabilis enim est deceptor, qui vitiosum Jehovahæ vovet ac immolat.

^e Si cæcam afferatis victimam, nōne est malum? si claudam aut ægram, nōne est malum? Offer eam quæso præfidi tuo; Tūne ita ei placiturus es, aut ab eo quod velis impetraturus? inquit armipotens Jehovah.

^f Lavamini, mundamini, removete vestri ingenii pravitatem, desinite malefacere, discite benefacere; *ne vobis dicat Deus*, quum venitis ad comparandum apud illum, Quis istud à vobis exegit, ut atria mea teratis?

^g Jehovahæ Dei tui nomen non pollues.

^a Act. 17. 24, 25. Joh. 4. 23.

^b Ps. 51. 16, 17, 6.

^c Phil. 3. 3.

^d Ps. 4. 5. 1 Chr. 29. 9. Mal. 1. 14.

^e Mal. 1. 8.

^f Is. 1. 16, 17, 12.

^g Lev. 19. 12.

156 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Pulchro isti nomini, à quo vos nuncupamini, *ne quis* maledicat.

^b Quicumque Deo suo maledixerit, pœnas dabit; quique Jehovah nomini contumeliam dixerit, ei capitale erit.

^c Jehovah Dei tui nomen inaniter non adhibebis; neque enim sinet impunitum Jehova, qui ejus nomen inaniter adhibuerit.

^d Ne Dei nomen, ipsius verbum, ipsiusve doctrina malè audiat.

^e Ecclesiam Dei ne contemnitis, dedicata Jehovah *ne* polluite, *neve* illius præcepta despiciatui sint vobis.

^f Qui me in pretio habent (inquit Deus) eos ego in pretio habeo; & qui me contemnunt flocci penduntur.

^g Si, qui Mosaicam legem contempsit, is citra ullam misericordiam moriebatur; quanto graviore putatis afficiendum pœnâ, qui Dei Filium præculcaverit, testamentique sanguinem, per quem lustratus est, pro profano habuerit, & gratiæ Spiritum affecerit contumeliâ?

^h Si quis quid dixerit contra Sanctum Spiritum, non ignoscetur ei, nec in hoc seculo, nec in futuro.

ⁱ Nominis alienorum Deorum memoriam ne usurpato; neve in ore habeto.

^k Simulachrum ullius rei non veneraberis; quæ tuis ipse fecisti digitis simulachra non spectabis; neve

^a Jac. 2. 7.

^b Lev. 24. 15, 16.

^c Ex. 20. 7.

^d 1 Tim. 6. 1.

^e Tit. 2. 5.

^f 1 Tim. 6. 1.

^g 1 Cor. 11. 22.

^h Lev. 22. 15, 9.

ⁱ 1 Sam. 2. 30.

^j Heb. 10. 28, 29.

^k Mat. 12. 32.

^l Ex. 23. 13.

^m Ex. 20. 5, 4.

Sincerrum DEI Verbum. 157

manus ad alienum Deum porriges: intuebitur autem quisque in conditorem suum; vestrique omnium oculi ad Sanctum Israelis spectabunt.

^a Omnia alienorum Deorum simulachra, omniâque conflata signa disperdetis.

^b Ego cujus nomen Jehova est (dixit Deus) gloriam meam alteri, laudémve meam simulachris non dabo.

LAUDATIO & GRATIARUM ACTIO.

^c Te populi, Deus, celebrent; te populi celebrent universi. Jehovahæ laudem canant extremi terrarum, ejusque laus in insulis prædicetur.

^d Omnis rerum natura, quæ in cælo est, & in terrâ, & sub terrâ, & in mari, hæc, & quæ in eis sunt omnia, dicant: Faustitas, & honos, & gloria, & gratiarum actio, & sapientia, & potentia, & vires sint Deo nostro & agno mactato in perpetua secula.

^e Laudate Deum nostrum, ejus servi, eumque metuentes parvi juxta ac magni; & celebrent omnia mortalia ejus sanctum nomen in omnem perpetuitatem. Ejus res gestas per populos declarate; mira ejus facinora meditamini; in ejus sacro nomine vos jactate: ejus mira facinora, ejus prodigia, ab eoque latas sententias recolite: ejus salutem in dies enunciate.

Pf. 44. 20. Is. 17. 7.

^a Num. 33. 52.

^b Is. 42. 8, 5, 8.

^c Pf. 67. 3. Is. 42. 12, 10, 12.

^d Apocal. 5. 13. Apocal. 7. 12. Apocal. 5. 13, 12, 13.

^e Apocal. 19. 5. Pf. 145. 21. 1 Chr. 16. 8, 9, 10, 12, 23.

158 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen*,

^a Celebrabo te, Domine, totâ meâ mente. Omnia tua miracula enarrabo. Extollam te, mi Deus, Rex: tuam magnitudinem indicabo. Tuæ gloriosæ majestatis decorem tuâque mira facta meditabor. Tuæque singularis bonitatis prædicabitur memoria.

^b Ob tuam benignitatem atque fidem; tuum, O Deus, celebrabo nomen. Mea lingua tuam justitiam, tuasque assiduè meditabitur laudes. In te mea perpetuabitur laudatio.

^c Collauda, anima mea, Jehovah tot ejus beneficiorum haud immemor: qui tuis tot vitiis ignoscens, tuos tot morbos sanat; qui clementiâ te & misericordiâ coronat.

^d Celebrent homines Jehovah clementiam, & miracula apud hominum genus.

^e Faciant grati animi sacrificia, ejus opera cum cantu narrantes.

^f Eum in hominum cœtu extollentes in se-
num confessu collaudent.

^g Enarremus posterorum generi Jehovah laudes, ejus virtutes, & edita ejus miracula.

^h Seculum seculo succedens ejus facta prædicabit, ad declarandas hominum generi ejus virtutes ejusque gloriosi majestatem regni.

^a Ps. 86. 12. Ps. 9. 1. Ps. 145. 1, 6, 5, 6, 7.

^b Ps. 138. 2. Ps. 35. 28. Ps. 71. 6.

^c Ps. 103. 2, 3, 4.

^d Ps. 107. 3.

^e Ps. 107. 22.

^f Ps. 107. 32.

^g Ps. 78. 4.

^h Ps. 145. 4, 12.

Sincerum DEI Verbum. 159

^a Ne nobis, Jehova, ne nobis, sed tuo nomini gloriam tribue; ob tuam benignitatem atque fidem.

^b Agite, Collaudate Jehovah Deum vestrum; omni tempore laudandum.

^c Tribuite Jehovah Deo vestro gloriam, antequam contenebret, & antequam offendant in caliginosis montibus pedes vestri, speratamque vobis lucem ipse in feralem tetrâmq; vertat & redigat caliginem.

^d Gratias agite Deo; & benedicite nomini ejus; Deo & Patri gratias semper persolvite pro omnibus, in nomine Domini nostri Jesu Christi.

^e In omnibus Deo gratias agite: nam ea est Dei de vobis, qui sitis Jesu Christi, voluntas. Per eum igitur libemus assiduum laudationis sacrificium, hoc est laborum fructum, ejus nomen celebrantium.

^f Gratia Deo, de ejus dono ineffabili: omnia enim propter nos fiunt, ut tam largum beneficium per multorum gratiarum actionem redundet ad Dei gloriam.

^g Concelebrandus Deus, & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui nos felicitavit omni ubertate divinâ, in Christo.

^h Omnia à Deo condita sunt bona, nihilque rejiciendum, quod cum gratiarum actione sumatur; quippe quod divinis verbis & supplicatione lustretur.

^a Ps. 115. 1.

^b Neh. 9. 5. Ps. 18. 3.

^c Jer. 13. 16.

^d Ps. 100. 4, 3, 4. Eph. 5. 10.

^e 1 Thess. 5. 18. Heb. 13. 15.

^f 2 Cor. 9. 15. 2 Cor. 4. 15.

^g Eph. 1. 3.

^h 1 Tim. 4. 4, 5.

160 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Qui vescitur, Domino vescitur, agit enim Deo gratias: item qui non vescitur, Domino non vescitur, & agit Deo gratias. Ergò sive comeditis, sive bibitis, seu quid aliud facitis, omnia ad Dei gloriam facite.

^b Quum sumpto cibo, satiatus fueris, gratias agito Jehovæ Deo vestro, ob bonam illam terram tibi ab eo datam; eique servito læto hilarique animo, ob rerum omnium copiam.

^c Patri gratias agendum est nobis, qui nos idoneos reddidit ad participandam sanctorum sortem in luce: Deo gratias referentes, per Jesum Christum Dominum nostrum.

^d Deo quoque gratias habere debemus immortales, de fratribus nostris, quòd crescit eorum fides, & exuberat mutua eorum omnium charitas.

^e Convenit Jehovahm concelebrare, tuumque, O Supreme, nomen cantare; tuam clementiam manè, tuam fidem noctu prædicando.

^f Laudabo Dei nomen carmine, eum gratiis agendis magnificans: id quod erit Jehovæ gratius quàm bos, quàm taurus cornutus, cornipes.

^g Cantate Jehovahm, vos ejus pii, ejus sacram celebrantes memoriam: probos enim decet laudatio. Laudate Jehovahm, qui tam bonus sit; cantate Jehovæ suave nomen.

^a Rom. 14. 6. 1 Cor. 10. 31.

^b Deut. 8. 10. Deut. 28. 47.

^c Col. 1. 12. Rom. 7. 25.

^d 2 Thess. 1. 3.

^e Ps. 92. 1, 2.

^f Ps. 69. 30, 31.

^g Ps. 36. 4. Ps. 33. 1. Ps. 135. 3.

Sincerum DEI Verbum. 161

^a Sacrifica Deo gratiis agendis. Qui gratiis agendis sacrificat, is eum honorat.

^b Cum voce gratiarum actionis Jehovæ sacrificemus; adsimus singulis matutinis ad Jehovam celebrandum atque laudandum, itidémque vespertinis.

^c Gaudeamus, & exulemus, eique gloriam tribuamus; colloquentes inter nos carminibus, Deique laudationibus, & divinis cantionibus, Dominum ex animo canentes, ac cantantes.

^d Lætus est quis? Psallat: at animo ita psallat, ut significanter cantet.

^e Celebrate Jehovam, citharâ, hunc nablo cantate decem chordarum: hunc canite novo carmine, scitè cum læto sonitu fidibus ludentes.

^f Cantores autem simul clangebant, & canebant, unumque sonitum efficiebant laudando & prædicando Jehovam: instrumentisque musicis personabant.

^g Adeste, cantemus Jehovam; interpellemus eum gratias agendo, & cantationibus resonando.

SUPPLICATION.

^h Nihil este solliciti; sed omni in re efficite precibus, & supplicationibus, cum gratiarum actione, ut vestra postulata Deo declarentur.

^a Ps. 50. 14, 23.

^b Jonæ 2. 9. 1 Chr. 23. 30.

^c Apocal. 19. 7. Eph. 5. 19.

^d Jac. 5. 13. 1 Cor. 14. 15.

^e Ps. 33. 2, 3.

^f 2 Chr. 5. 13.

^g Ps. 95. 1, 2.

^h Phil. 4. 6.

162 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Homi-
nibus semper orandum est, nec defati-
gari oportet. Quocirca este frugi, & continen-
ter orate; omnibus precibus, ac supplicationi-
bus ex animo precantes; in id ipsum invi-
gilantes summa cum perseverantiâ, in precibus
assidui.

^b Affligitur vestrum aliquis? Supplicet.

^c Rerum adversarum tempore Deum invoca-
to; effundito apud eum affectus tuos; Deoque
tuum proponito negotium.

^d Si quis vestrum sapientiâ caret, postulet à
Deo, qui omnibus plenè donat, & ei donabitur:
postulet autem cum fiducia nihil dubitans; qui
enim dubitat, is homo ne putet se quidquam à
Domino impetraturum.

^e Vigilate & orate, ne intretis in tentatio-
nem.

^f Jehovah Deum vestrum precibus interpellate,
ut à vestris desciscatis vitiis ejusque fidem scite
perpendatis.

^g Supplicate alius pro alio, ut sanemini: nam
multum valet efficitque iusti precatio.

^h Si quis fratrem suum peccatum non lethale
committere viderit, is Deum pro eo poscet.

ⁱ Fiant supplicationes, preces, interpellatio-
nes, gratiarum actiones pro cunctis hominibus,
præcipue pro Regibus, & omnibus potestate pol-
lentibus; ut tranquillam quietamque vitam aga-
mus, cum omni pietate, ac probitate. Hoc

^a Luc. 18. 1. 1 Pet. 4. 7. 1 Thess. 5. 17. Eph. 6. 18.
Rom. 12. 12. ^b Jac. 5. 13. ^c Pl. 50. 15.
Pl. 62. 8. Job. 5. 8. ^d Jac. 1. 5, 6, 7, 6, 7.
^e Mat. 26. 41. ^f Dan. 9. 13. ^g Jac. 5. 16.
^h 1 Joh. 5. 16. ⁱ 3 Tim. 2. 1, 2, 3.

Sincerum DEI Verbum. 163

enim honestum est, nostróque Servatori Deo acceptum.

^a Expetite pacem Hierosolymæ, & saluti stude-
te urbis *in quâ vivitis*, & pro eâ Jehovam
orate.

^b Bene precamini vestris malevolis, & orate
pro lædentibus & infectantibus vos.

^c Attollamus animos nostros cum palmis ad
Deum cœlestem.

^d Supplicemus quovis in loco, attollentes pias
manus, citra iram pravâmq; cogitationem.

^e Quum supplicas, ne esto simulatorum similis,
qui, quum supplicant, amant in collegiis esse, &
platearum angiportis, ut sint hominibus conspi-
cui: hoc vobis confirmo, eos habere suam mer-
cedem. At tu supplicaturus ingredi in con-
clave tuum & clausâ januâ tuâ supplica tuo Patri
in occulto, & Pater tuus qui occulta videt, tibi
palàm reddet.

^f Supplicantes ne autem garrite, ut extranei,
qui se putant ob loquacitatem suam exaudien-
dos. Ne este igitur eorum similes; scit enim
Pater vester, quibus egeatis, antequam eum
rogetis.

^g Sic igitur supplicate vos: Pater noster, qui
es in Coelis, sanctè colatur nomen tuum: ve-
niat regnum tuum; fiat voluntas tua, ut in cœlo
sic & in terrâ: victum nostrum alimentarium da
nobis hodie; & remitte nobis debita nostra, ut &

¹ Tim. 2. 3.

^a Ps. 122. 6. Jer. 29. 7.

^b Mat. 5. 44.

^c Lam. 3. 41.

^d 1 Tim. 2. 8.

^e Mat. 6. 5, 6.

^f Mat. 6. 7, 8.

^g Mat. 6. 9, 10, 11, 12.

164 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

nos remittimus debitoribus nostris, Neve nos in tentationem inducito, sed à malo tuere: quoniam tuum est regnum, & potentia, & gloria in sempiternum. *Amen.*

^a Cavete Scribas, qui per speciem prolaxis precibus orant.

^b Noli temerè ac celeriter verba aut ore proferre, aut mente dictare apud Deum: nam Deus in cælo est, & tu in terris: quapropter utere paucis verbis.

^c Si peregrinâ linguâ orem, animo quidem oro, quod autem ad sententiam attinet sum infructuosus. Ita igitur animo orabo ut significanter orem.

^d Omnis vir operto capite supplicans caput suum turpificat; non autem decorum est sceminam Deo supplicare detectam.

^e Non virtutibus nostris, sed tuâ, O Deus, præstanti lenitate freti, nostris te supplicationibus compellamus.

^f Quærite Jehovah, dum invenitur, eum invocantes dum adest. Præsens enim adest Jehova omnibus se invocantibus, omnibus qui eum fidenter invocant.

^g Tibi suavis cum Deo familiaritas est; si enim Jehovah summâ cupiditate quænaveris, à te invenietur.

^h Habet Dominus oculos intentos in justos, auresque eorum implorationi patentes. Voluntatem faciet eorum, qui eum reverentur.

Mat. 6. 12, 13.

^a Luc. 20. 46, 47.

^b Eccl. 5. 2.

^c 1 Cor. 14. 14, 15.

^d 1 Cor. 11. 4, 13.

^e Dan. 9. 18.

^f Il. 55. 6. Pf. 145. 18.

^g Pf. 73.

28. 2 Chr. 15. 15.

^h 1 Pet. 3. 12. Pf. 145. 19.

Sincerum DEI Verbum. 165

^a Quicquid per nomen meum petieritis, (*inquit Christus,*) id faciam, ut illustretur Pater in Filio. *Atque* ea est, quam habemus ad eum, confidentia, quòd siquid ex ejus voluntate postulamus, audit nos; quòd si nos ab eo audiri scimus, quicquid poscamus, scimus ea obtinuisse nos, quæ ab eo poscimus.

^b Habentes ergo summum Pontificem qui cœlos penetravit, Jesum, Dei Filium; qui in omnibus similiter cum nobis periclitatus fuerit, citra peccatum: accedamus confidenter ad gratiæ solum ut misericordiam adipiscamur & gratiam inveniamus ad opportunum auxilium: accedamus cum vero animo plenæque fide.

^c Petite, & dabitur vobis; quærite, & invenientis; pulsate, & vobis aperietur. Quicquid precibus fidenter petieritis, obtinebitis.

^d Charissimi, si noster animus nos non damnat, confidentiam habemus ad Deum; ac quicquid postulamus, id ab eo impetramus, quoniam ejus præceptis obtemperamus, & quæ in ipsius conspectu placent facimus.

^e Quisquis est vestrum homo, qui filio suo patrem petenti lapidem dabit? aut piscem petenti anguem dabit? quòd si vos qui mali estis, tamen scitis bona dare vestris liberis: quanto magis Pater vester, qui in cœlis est, dabit bona poscentibus se?

^a Joh. 14. 13. 1 Joh. 5. 14, 15.

^b Heb. 4. 14, 15, 16. Heb. 10. 22.

^c Mat. 7. 7. Mat. 21. 22.

^d 1 Joh. 3. 21, 22.

^e Mat. 7. 9, 10, 11.

Y

166. INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Scimus improbos à Deo non audiri; sed, si quis pius est & ejus voluntati paret, hunc audit.

^b Pugnatis, & belligeratis, nec tamen obtinetis, quoniam non postulatis; postulatis, & non adipiscimini, quia malè postulatis, ut in vestras impendatis libidines.

^c Qui aurem suam ab audiendâ lege abducit, hujus etiam preces erunt in conspectu Dei nefariæ; qui tamen proborum precibus oblectatur.

^d Impiorum sacrificia, sunt nefaria; quanto magis si flagitiosè fiant.

^e Ad iniquitatem animo si meo spectem, non exaudiet me Dominus.

^f Imperiti prorsùs sunt, qui Deum precantur, ipsos qui non est servando.

^g Vociferare sanè, si quis te exaudiat; & in quem sanctorum intuebere?

^h O Deus, qui preces exaudis, ad te mortales omnes convenient: ad te ab omnibus pervenietur; tibi ~~et~~ omne genu flectetur, & omnis lingua jurabit: tu enim Deus es, quo excepto nullus est.

JURAMENTA, VOTA, & FŒDERA.

Juramenta. ⁱ Jehovah Deum vestrum timebis perque ejus nomen jurabis.

^a Joh. 9. 31.

^b Jac. 4. 2, 3.

^c Prov. 28. 9. Prov. 15. 8.

^d Prov. 21. 27.

^e Ps. 66. 18.

^f Is. 45. 20.

^g Job. 5. 1.

^h Ps. 65. 2. Is. 45. 24, 23; 22.

ⁱ Deut. 6. 13.

^a Qui

Sincerrum DEI Verbum. 167

^a Qui jurabit in terrâ, per verum Deum jurabit. Nam homines quidem per majorem jurant; eisq[ue] omnium controversiarum finis est. jusjurandum, ad rem confirmandam.

^b Jurat Dominus sententiam suam nunquam mutaturus: *cûmq[ue]* per nullum majorem jurare posset, juravit per seipsum.

^c Quatenûs non aberat jusjurandum, cûm Christus factus est sacerdos, tanto præstantioris testamenti sponsor fuit.

^d Per nomen Domini non falsò, *non* malitiosè jurabitis. Non pejerabis, sed Domino quæ juraveris reddes. Testis *quippe* Deus est, nisi secundum verba *nostra* fecerimus.

^e Si quis in alterum quid commiserit, & ab eo in jusjurandum vocatus fuerit; tunc de cœlis exaudiet Deus, servisq[ue] suis ita jus reddet, ut & nocentem condemnando & innocentem absolvendo, huic suâ innocentia, illi suis facinoribus dignum præmium rependat.

^f Qui alteri in damnum suum juravit, neque revocat, is deget in Jehovæ tabernaculo, inq[ue] ejus sacro monte habitabit.

^g *Va illis*, qui per Jehovæ nomen jurant, Deûmq[ue] commemorant, non verè neque justè.

^h Ne jurate omnino *in vanum*.

^a Is. 65. 16. Heb. 6. 16.

^b Heb. 7. 21. Heb. 6. 13.

^c Heb. 7. 20, 22.

^d Lev. 19. 12. Ps. 24. 4. Mat. 5. 33. Judic. 11. 10.

^e 1 Reg. 8. 31, 32.

^f Ps. 15. 4, 1.

^g Is. 48. 1.

^h Mat. 5. 34.

168 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen*,

^a In primis, mei fratres, ne juratote: neque per cœlum, quoniam Dei solium est, neque per terram, quia ejus pedum subsellium est: neque per vestrum caput, quoniam non possitis vel unum crinem album nigrumve facere: nec aliud ullum jusjurandum interponite. Sed esto sermo vester, etiam, etiam; non, non; inter vos *quæque* etiam sit, etiam; & non, non; ne in condemnationem cadatis: nam, quod præter hæc est, id à malo est.

^b Quisquis jurejurando rem *vel vanam vel falsam* asserit, is de medio tolletur: *nam* ob perjuriam luget terra.

Vota. ^c Si votum Jehovæ Deo tuo nuncupaveris, nolito committere ut non reddas. Promissum ut præstes curabis, & quæcunque ore tuo pronunciaveris, ea ut facias observabis: id enim exigit à te Jehova Deus tuus.

^d Vir si votum Jehovæ nuncupaverit, aut se jurejurando obstrinxerit; fidei *ne* frangit, sed quicquid ore protulit præstato.

^e Mulier si votum Jehovæ nuncupaverit, seque religione obstrinxerit in domo paternâ, in pueritiâ; si pater, audito ejus voto & religione, quâ se ipsa obstrinxit, nihil ei obstiterit, omnia ejus vota, & religio quâ se ipsa obstrinxit, rata sunt; sin autem eo audito pater eam prohibuerit, irrita sunt. Jehova ei ignoscet utpote à patre prohibita.

^a Jac. 5. 12. Mat. 5. 34, 35, 36. Jac. 5. 12. Mat. 5. 37. Jac. 5. 12. Mat. 5. 37.

^b Zech. 5. 3. Jer. 23. 10.

^c Deut. 23. 21, 23, 21.

^d Num. 30. 2.

^e Num. 30. 3, 4, 5.

Sincerum DEI Verbum. 169

^a Quòd si virum habens vota suscepit, aut aliquo temerè prolato sese obstrinxerit; si vir eo audito nihil ei restiterit; ejus vota rata sunt: sin autem vir re auditâ prohibuerit, exolvit votum ab illâ susceptum, illique Jehova ignoscet. Si vir ejus indies nihil contradixerit, omnia illius vota confirmabit ratâque faciet: sin ea postea dissolverit quàm audiverit, illius culpam sustinebit.

^b Quum Deo votum nuncupaveris, noli committere ut non solvas: nam stulti accepti non sunt: tu quod voveris solvito. Satiùs est ut non voveas, quàm ut voveas neque reddas.

^c Tibi, Deus, vota debeo: tibi solvam gratiarum actiones. A te erit mea laudatio in frequenti conventu: mea vota reddam apud tui reverentes.

^d Solvite quæ sunt Dei Deo.

^e Detrimentosum est homini vorare sacrum, & post vota quærere.

^f Tûne, qui simulachra detestaris, sacrilegium committis?

^g Decumis ac honorariis Deum non defraudabitis.

^a Num. 30. 6, 7, 8, 14, 15.

^b Eccl. 5. 4, 5.

^c Ps. 56. 12. Ps. 22. 25.

^d Mat. 22. 21.

^e Prov. 20. 25.

^f Rom. 2. 22.

^g Mal. 3. 8.

Q

^a Cavetote

170 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

Fœdera. ^a Cavetote ne obliviscamini fœdus Jehovæ Dei vestri, quod ut servaretis præcepit, videlicet decem dicta.

^b Recordamini semper fœderis; (rei ab eo in mille ætates decretæ) quod ei cum Abrahamo, & jurisjurandi quod cum Isaaco intercessit, quod quidem Jacobo decreto sanxit.

^c Felix est homo, *quisquis est, sive Israelita sive peregrinus*, qui adjunxerit se Jehovæ; & semper unumque tenuerit fœdus, æternum scilicet fœdus, quod in Christo nobiscum iniverit Deus; novum illud fœdus, cuius Mediator Jesus est.

^d Adeste igitur, jungamur cum Jehovâ fœdere nunquam obliterando.

BAPTISMA, & CœNA DOMINICA.

Baptisma. ^e Discipulis suis in mandatis dedit, Jesus, ut baptizarent omnes gentes in nomen Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.

^f Hoc quoque confirmavit, qui ex aquâ & spiritu non natus fuerit, eum non posse in divinum regnum intrare.

^g Redite itaque ad frugem & baptizamini cuncti in Jesu Christi nomine ad peccatorum veniam.

^h Si toto animo credis, licet tibi baptizari.

^a Deut. 4. 23, 13.

^b 1 Chr. 16. 15, 16, 17.

^c Is. 56. 2, 6. Is. 55. 3.

Heb. 12. 24.

^d Jer. 50. 5.

^e Mat. 28. 19.

^f Joh. 3. 3, 5.

^g Act. 2. 38.

^h Act. 8. 37, 36.

^a Dixit Iesus, finite pueros ad me venire, neve eos prohibete; talium enim est Dei regnum: & manibus eis impositis, eis bene precatuſ est.

^b Nos omnes unum in corpus baptizati sumus.

^c Quicumque in Christum baptizati fuerunt Christum induerunt.

^d Quicumque fuimus Christi Jesu nomine baptizati, ad ejus mortem fuimus baptizati: sumus ergo unà cum eo per baptisma ad mortem sepulti; ut quemadmodum Christus ex mortuis in paternâ gloriâ resurrexit, sic & nos in vitæ novitate gradiamur: nam qui mortuus est, is peccato absolutus est.

^e Baptisma nunc nos servat (quod non est corporis sordium detractio, sed bonæ conscientiae stipulatio ad Deum,) per Jesu Christi resurrectionem.

^f Postquam benignitas & humanitas servatoris nostri Dei erga homines exitit; non ob justitiæ opera, quæ fecerimus nos, sed pro suâ misericordiâ servavit nos lavacro renascentiæ, renovationisque Spiritûs Sancti.

^g Dominus Iesus, quâ nocte pro- *Cena Dominica.*
debatur, sumptum panem, actis gratiis, fregit, discipulisque suis dedit, dicens; sumite, comedite, hoc meum corpus est pro vobis frangendum, hoc facitote ad mei memoriam. Deinde

^a Mar. 10. 14. 16.

^b 1 Cor. 12. 13.

^c Gal. 3. 27.

^d Rom. 6. 3, 4, 7.

^e 1 Pet. 3. 21.

^f Tir. 3. 4, 5.

^g 1 Cor. 11. 23. Mat. 26. 26. Luc. 22. 19. 1 Cor. 11. 25.

172 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

capto poculo, actisque laudibus, dedit eis, dicens; bibite ex eo omnes; hic est enim sanguis meus novi fœderis, pro vobis, & pro multis, effundendus ad veniam peccatorum; hoc facitote, quoties bibetis, ad mei memoriam: quoties enim hoc pane vescemini, & hoc poculum bibetis, mortem Domini indicabitis donec veniat.

* Jēsus Judæis dixit, Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendit: quo pane qui vescetur vivet in perpetuum: panis autem, quem ego dabo, caro mea est, quam ego pro mundi vitâ dabo. Nisi igitur filii hominis & carnem comederitis, & sanguinem biberitis, non estis vitâ prœditi. Qui meâ carne vescitur, meumque sanguinem bibit, is vitam habet æternam; caro enim mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potio. Qui meâ carne vescitur, meumque sanguinem bibit, is in me manet, & ego in eo. Verba, quæ ego vobis loquor, spiritus sunt, & vita sunt. Spiritus est qui vivificat, caro nihil prodest.

^b Poculum laudatorium, cui benedicimus, (*inquit Sanctus Paulus*) nōne communitas Christi sanguinis est? Quem panem frangimus, nōne communitas Christi corporis est? Quandoquidem unus panis, unum corpus multi sumus: omnes enim sumus ejusdem panis participes.

Mat. 26. 27, 28. Luc. 22. 20. Mat. 26. 28. 1 Cor. 11. 25, 26.

^a Joh. 6. 43, 47, 51, 53, 54, 55, 56, 63.

^b 1 Cor. 10. 16, 17.

^a Quid

^a Quid Jehovah rependam pro tot ejus adversum me meritis? Poculum sumam salutis, Jehovah nomen invocans: Jehovah mea vota solvam, idque ejus omni populo præsente.

^b Quisquis indignè panem hunc comederit, aut Domini poculum biberit, pœnas dabit ob Domini corpus atque sanguinem.

^c Exploret seipsum homo; atque ita de eo pane comedat & de eo poculo bibat; nam qui indignè comedit & bibit, damnationem ipse sibi bibit & comedit, quippe qui de Domini corpore non rectè judicet.

^d Ne afferte ad aram suam panem pollutum, neque Jehovah mensam habete pro despectâ.

DIES SOLENNES, FESTI, & ESURIAE ES.

^e Sua cuique rei tempestivitas est, *Dies solennes;* habetque tempus quidquid sub cœlo libet.

^f Sex diebus fecit Jehovah cœlum, terram, mare, quæque in eis sunt, & feriatus est septimo die, quâ de causâ diem Sabbati faustum, sacrumque fecit.

^g Primâ hebdomadis die, Christi discipuli convenerunt, ad frangendum panem, *ex ad audiendam sacrarum literarum interpretationem.*

^h *Est epularum, est lætitiæ dies; est etiam dies quo seipsum subigat homo.*

^a ¶ Ps. 116. 12, 13, 14.

^b 1 Cor. 11. 27.

^c 1 Cor. 11. 28, 29.

^d ¶ Mal. 1. 7.

^e Eccl. 3. 1.

^f Ex. 20. 11. Gen. 2. 3.

^g Act. 20. 7.

^h Esth. 9. 17. If. 58. 5.

174 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a In suo sacro die honorabis Jehovam, non ex tuis moribus agendo, neque tuæ libidini obsequendo, aut tuo modo loquendo.

^b Ad infirma egenaque mundi elementa ne convertimini, observantes dies istos & menses, & tempora & annos, quos Judai observabant.

^c Alius quidem æstimat diem præ die; alius dies omnes eodem loco habet. Suam quisque sententiam exploratam habeat. At, qui dierum rationem habet, Domino habeat.

^d Sex diebus opus tuum parabis, at septimo feriatur: ut requiescat bos tuus asinusque, utque respiret natus ancillæ tuæ, peregrinusque.

^e Primâ hebdomadis die, qua dicitur dies Dominica, unusquisque apud se reponat, quod pro Dei benignitate licuerit congerens.

Dies festi. ^f Lætaberis apud Jehovam Deum tuum, unâ cum tuo filio & filiâ, & fervo & ancillâ, & Levitâ vestrate, & peregrino & pupillo & viduâ, qui apud vos degent.

^g Apud Jehovam Deum tuum de omnibus manuum tuarum operibus gaudebis.

^h Quid facietis solenni die & festo Jehovæ die? *Eß*

^a Is. 58. 13.

^b Rom. 14. 5, 6.

^c 1 Cor. 16. 2.

^d Deut. 16. 11.

^e Hos. 9. 5.

^f Gal. 4. 9, 3, 10.

^g Ex. 23. 12.

^h Apocal. 1. 10. 1 Cor. 16. 2.

ⁱ Deut. 12. 18.

Sincerum DEI Verbum. 175

dies convivii & lætitiæ dedicatus; diésque faustus: dies hilaritate celebrandus, in quo strenæ inter sese, & dona pauperibus sunt missitanda.

^a Pascha nostrum pro nobis immolatus est Christus; proinde festum agamus, non vetere fermento, neque improbitatis malitiæque fermento, sed infermentatis sinceritatis veritatisque panibus. Hanc diem Jehova fecit, in hac lætābimur exultantes.

^b Cum convivium celebras, voca pauperes, mutilos, claudos & cæcos; & felix eris: quoniam te remunerari nequeunt: reddetur autem tibi in resurrectione iustorum.

^c In charitatibus vestris *nulla sint labes.*

^d Nos ipsos jejuniō afflictemus, *Dies esuriales,* ut Deo nostro summissi, rectam ab eo viam nobis petamus.

^e Ingens est Jehovæ dies & valde terribilis; quapropter, inquit Jehova, nunc redite ad me toto pectore, cum jejuniō, ploratu ac plan-gore.

^f Cum jejunatis, ne este tetrici, quales simulators: vultus enim suos deformant, ut aliis appareat eos jejunare: tu vero jejunans, ungi-ti tibi caput, & vultum lavato; ne perspicuum sit aliis hominibus jejunare te, sed Patri tuo qui occultus est: & Pater tuus, qui occulta cernit, tibi palām reddet.

Esth. 9. 19, 22.

^a I Cor. 5. 7, 8. Pf. 118. 24.

^b Luc. 14. 13, 14.

^c Judæ 12.

^d Pf. 35. 19. Ezr. 8. 21,

^e Joel. 2. 11, 12.

^f Mat. 6. 16, 17, 18.

176 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Hoccine est jejunium (inquit Jehova) quod ego approbem? scilicet ut homo caput in junci modum curvet, centone stratus & pulvere? hoccine vocandum est jejunium & favorabilis Jehovæ dies? enimvero hoc est quod ego approbem jejunium, impietatis aperire nexus, jugi nodos solvere, quassatos dimittere liberos, utque jugum omne abrumpatis. Nimirum ut esurienti panem tuum impertias, inopésque vagos domum introducas: nudum, si videris, operias; neque tuis te subducas consanguineis? tunc te vocantem, Jehova exaudiet.

^a Beati qui lugent, nam ii consolandi sunt.

COETUS PUBLICI ad DEI CULTUM.

^b Cum in cœlum Jesus receptus esset, Apostoli populum palam docebant, publicè demonstrantes per sacras literas, Jesum esse Christum. Cum Ecclesiâ sæpissimè versati sunt, & populi multitudinem docuerunt: ausi sunt impavidi verba facere, docere & Jesum Christum nunciare non intermittentes; hominésque alloquebantur utiliter & cohortando, & consolando.

^c Primò quoque, omnes credentes debebant unà, quotidie in fano unanimiter perdurantes. Postea complures coiverunt ad ædes nonnullorum Disci-

^a Is. 58. 5, 6, 7, 9.

^b Mat. 5. 4.

^c Act. 1. 11. Act. 4. 2. Act. 20. 20. Act. 18. 28. Act. 11. 26. Phil. 1. 14. Act. 5. 42. 1 Cor. 14. 3.

^d Act. 2. 44, 46. Act. 12. 12.

pulorum; & ad locos, ubi solebat fieri supplicatio, multoties se receperunt: Et ubi in Dei conspectu adfuerunt ad audienda omnia ipsis à Deo mandata, tunc *Apostoli* oratione habita dixerunt iis quid eos facere oporteat.

^a Et assidue vacabant Apostolorum doctrinæ, communioni, panique frangendo & supplicationibus.

^b Quum igitur, fratres, ad sanctuarium aditum habeamus liberum, per Jesu sanguinem; quam viam nobis lustravit recentem atque vivam, per velum, hoc est per suum corpus; cumque Pontificem habeamus Dei domui præfectum; accedamus, cum vero animo, plenæque fide, & animis à malâ conscientia ablutis & corporibus aquâ purâ lotis. Et videamus ut alii alios ad charitatem & rectè facta provocemus; neve nostram consociationem deferamus, ut solent nonnulli.

^c Deus est in frequenti sanctorum concilio formidabilis; omnibusque suis stipatoribus reverendus: in ipsius domicilio exquiretis eum, illuc venietis vos una cum familiis vestris.

^d Congregate populum, viros, fœminas, & parvulos ut audientes discant, ut Jehovam vereantur, omniæque legis ejus dicta curent exequenda;

Aët. 12. 12. Aët. 16. 13. Aët. 10. 33, 34. Aët. 16. 13.

Aët. 10. 6.

^a Aët. 2. 42.

^b Heb. 10. 19, 20, 21, 22, 24, 25.

^c Ps. 89. 7. Deut. 12. 5, 7.

^d Deut. 31. 12.

utque

178 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen,*

utque imperiti eorum nati audiendo discant Jehovah Deum suum metuere quamdiu vivent.

^a Quomodo eum *homines* invocabunt, in quem non crediderunt? aut ei credent, de quo non audiverunt? aut de eo audient sine præconcordia proinde, mei fratres charissimi, esto omnis homo ad audiendum celer: ad nostras *autem* libidines *ne* nobis magistros cumulemus auribus prurientibus.

^b Epistolæ Sancti Pauli, ut & cætera scripta sacra, legantur omnibus sanctis fratribus.

^c Agite, ascendamus ad ædem Dei, qui nos de suis viis erudiet.

^d Ad Dei sanum ibo, cum lætâ voce laudumque celebratione, turbâ festum agente.

^e Tibi grates agam, O Jehova, ingenti in conventu; te in magnâ hominum frequentia laudabo.

^f Afferetis in ædem Jehovah gratiarum actionem: & ~~et~~ iusta Dei opera prædicabitis. Ejus gloriam in ejus fano cuncti eloquantur.

^g Sic dicit Jehova, Domus mea domus supplicationis vocabitur omnibus nationibus.

^h Et qui in Deum peccaverunt, ejus nomen celebrabunt, & precabuntur Jehovah, eumque suppliciter in æde suâ orabunt.

ⁱ Jehovah mea vota solvam, idque ejus omni populo præfente, in atriis templi Jehovah.

Deut. 31. 13.

2 Tim. 4. 3.

2 Pet. 3. 16.

^d Ps. 42. 4.

^f Jer. 33. 11. Judic. 5. 11.

^g Is. 56. 1, 7.

ⁱ Ps. 116. 18, 19.

^a Rom. 10. 14. Jac. 1. 19.

^b 1 Thess. 5. 27.

^c Is. 2. 3.

^e Ps. 35. 18.

^f Ps. 29. 9.

^h 1 Reg. 8. 33.

^a *Quo die festum Jehovæ agetis; sacrum conventum habebitis, neque ullum opus operarium facietis.*

^b *Et in eo die quo jejunium indicitis, ut vos ipsos subigatis, conventum sacrum habebitis. Opusque operarium nullum facietis.*

^c *Recitabuntur Jehovæ dicta audiente populo, in æde Jehovæ, die jejunii.*

^d *Cum convenerit eodem universa concio, omnia decenter fiant & ordine. Omniaque fiant ad utilitatem; non enim est turbamenti Deus sed pacis, in omnibus Sanctorum concionibus.*

^e *Quapropter in fanum Dei conjunctè ventitemus; eumque ritè percontemur.*

^f *Quum eodem coitis cœnam Dominicam epulaturi, alius alium expectate: quòd si quis esurit, domi cibum capiat; ne ad pœnam conveniatis. Numnam domos non habetis ad edendum ac bibendum? an divinam concionem contemnitis?*

^g *Custodi pedes tuos, cum divinam ædem adis; & accede magis ut audias, quàm ut vesanorum victimas obmoveas: qui nesciunt quantum mali faciant.*

^h *Si quis peregrinâ loquitur linguâ, aliquis interpretetur: quòd si abest interpretes,*

^a Lev. 23. 7, 39, 7.

^b Lev. 23. 27. Ezr. 8. 21. Lev. 23. 27, 28.

^c Jer. 36. 6.

^d I Cor. 14. 23, 40, 26, 33.

^e Ps. 55. 14. I Chr. 15. 13.

^f I Cor. 11. 33, 20, 33, 34, 22.

^g Eccl. 5. 1,

^h I Cor. 14. 27, 28.

taceat,

180 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

taceat in concione; ac sibi loquatur & Deo.

^a Mulieres vestrae in concionibus tacento, non enim conceditur iis loqui.

^b Dum in æde sacrâ convenitis, *cavete ne* in vobis dissidia sint; *ne* dampnosè, non utiliter, conveniatis. Si cui *enim* contentiosum esse libet, nos talem consuetudinem non habemus, neque Dei Ecclesiæ.

^c Domum tuam, O Jehova, decet diuturna sanctitas.

^d Hoc illud est quod prædixit Jehova, quum diceret; in iis qui ad me accedunt sanctificabor, & in totius populi conspectu gloriosus esse videbor: Sanctuarium meum verebimini.

^e Impium sic alloquitur Deus; quorsum tu mea narras instituta? meumque fœdus in ore habes? & quis istud à te exegit, ut atria mea teras, cum, disciplinam exosus, mea dicta post tergum rejicias?

^f Furabimini, occidetis, adulterabimini, & pejerabitis, & postea venietis in meo stantes conspectu, in hac à me denominatâ æde? anne pro speluncâ grassatorum habetis hanc à me nuncupatam ædem, inquit Jehova?

^g Ex mei Patris domo, (*inquit Christus*) ne facite mercatoriam domum?

^a 1 Cor. 14. 28.

^a 1 Cor. 14. 34.

^b 1 Cor. 11. 18, 17, 16.

^c Ps. 93. 5.

^d Lev. 10. 3. Lev. 19. 30.

^e Ps. 50. 16. Is. 1. 12. Ps. 50. 17.

^f Jer. 7. 9, 10, 11.

^g Joh. 2. 16.

Sincerum DEI Verbum. 181

^a Quam ob rem derelicta fuit domus Dei ?

^b Postremo tempore futuri sunt illutores, ex suis impiis cupiditatibus viventes; hi sunt qui seipsos secernunt, animales, spiritum non habentes.

^c Jehova, tui fani domicilium amavi, tuique gloriosi locum tabernaculi: *eisque* delectabar, qui me sic adhortati sunt; eamus in Jehovæ domum.

^d Tuæ sedes, O armipotens Jehova, quàm sunt amabiles? Præstat dies unus in atriis tuis, quàm mille.

^e Ubi sunt duo tréve meo nomine congregati, (*inquit Christus*) illic ego sum inter eos.

^a Neh. 13. 11.

^c Ps. 26. 8. Ps. 122. 1.

^e Mat. 18. 20.

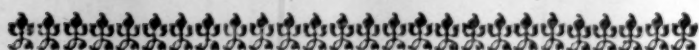
^b Judæ 18, 19.

^d Ps. 84. 1, 10.



C A P. VII.

OFFICIA HOMINIS *erga*
ALIOS.



A M O R.

^a **E**Stote ad fraternum mutuūque amorem proclives, fraternā præditi charitate. Nam hæc est, quam principio audivistis, denuntiatio, ut diligamus alii alios.

^b Vos ipsi mutuò amare divinitus didicistis. Atque hoc ab eo præceptum habemus; ut, Deum qui amat, suum quoque fratrem amet.

^c Si quis se Deum amare dicit, & tamen fratrem suum odit, mendax est: qui enim fratrem suum, quem vidit, non amat: Deum, quem non vidit, quī possit amare?

^d Si sic nos amavit Deus, ut miserit filium suum pro peccatis nostris piaculum, nos vicissim debemus amare nos mutuò.

^e Hoc meum est præceptum (*inquit Christus*) ut ametis inter vos, quomodo ego vos amavi. Et in eo cognoscent omnes, vos meos esse discipulos, si mutuo vos amore prosequimini.

^a Rom. 12. 10. 1 Pet. 3. 8. 1 Joh. 3. 11.

^b 1 Thess. 4. 9. 1 Joh. 4. 21. ^c 1 Joh. 4. 20.

^d 1 Joh. 4. 11, 10, 11. ^e Joh. 15, 12. Joh. 13. 35.

Sincерum DEI Verbum. 183

^a Nihil cuiquam debete, nisi ut ametis vos inter vos: nam qui alios amat, is lege perfunctus est. Etenim ne adulterato; ne occidito; ne furator; ne falsum testator; ne concupiscito; & si quod aliud praeceptum est, id in hoc dicto summam comprehenditur; nempe, diliges proximum tuum sicut teipsum.

^b Caritas alteri non malefacit; itaque legis perfunctio Caritas est. Enimvero praeceptorum finis est caritas, ex animo puro bonaque conscientia & fide non ficta proficiens.

^c Sit *nostra* caritas simulationis expers.

^d Non verbis aut lingua, sed re ac veritate amemus.

^e Puram mente inter vos impense ametis facite; & in caritate genuinam.

^f Ante omnia mutuam caritatem intentam habete: multa enim peccata caritas teget.

^g Duret fraternus amor.

^h Faxit Dominus ut mutuam inter vos & erga omnes caritate auctiores sitis & exundetis.

ⁱ Viro, cui sunt amici, colenda est amicitia: *interdum enim* haeret magis amicus quam frater.

^a Rom. 13. 8, 9.

^b Rom. 13. 10. 1 Tim. 1. 5.

^c Rom. 12. 9.

^d 1 Joh. 3. 18.

^e 1 Pet. 1. 22. 2 Cor. 6. 6.

^f 1 Pet. 4. 8.

^g Heb. 13. 1.

^h 1 Thess. 3. 12.

ⁱ Prov. 18. 24.

184 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Tuum aut tui patris amicum, ne desere.

^b Eodem loco peregrinos atque indigenas vestros habetote, eosque ut vosmetipsos diligite.

^c Audivistis dictum veteribus, Proximum tuum amato & inimicum tuum oderis; at *Christus* vobis dicit, amate inimicos vestros: nam si eos demum amatis, qui vos amant, quam mercedem habituri estis? quid egregium facitis? nonne Publicani similiter faciunt? etiam improbi suos amatores amant.

^d Acceptæ à popularibus tuis injuriæ non memor eris. Nolite alius adversus alium gemere, fratres, ne damnemini; en, iudex pro foribus adest.

^e Quisquis fratrem suum odit, homicida est.

^f Dementes sunt & contumaces, *qui* in pravitate & invidiâ degunt, odiosi, alii aliis infensi.

HONOR & OBSERVANTIA.

^g Estote ad fraternum mutuûmque honorem proclives, honore prævenientes alius alium.

^h Ne sua quisque curet; sed unusquisque aliena etiam spectet.

ⁱ Ne *sit* inter vos contentio, quis vestrum maximus esse videatur: nihil geratur per dissidentiam aut ostentationem, sed cum mo-

^a Prov. 27. 10.

^b Lev. 19. 34.

^c Mat. 5. 33, 43, 44, 46, 47, 48. Luc. 6. 32.

^d Lev. 19. 18. Jac. 5. 9.

^e 1 Joh. 3. 15.

^f Tit. 3. 3.

^g Rom. 12. 10.

^h Phil. 2. 4.

ⁱ Luc. 22. 24. Phil. 2. 3.

Sincерum DEI Verbum. 185

deſtiâ alius alium ſibi præcellere exiſtimet.

^a Omnes honorate. Si veſtros duntaxat fratres ſalutatis, quid egregium facitis? Nōne vel Publicani ſimiliter faciunt?

^b Juniores, parete ſenioribus; imò omnes viciſſim ſubjicimini, & modeſtiâ ornami- ni.

^c Senio- rem ne objurgato, ſed ut patrem exhortare, juniores ut fratres; ſeniores ſcœ- minas ut matres, juniores ut ſorores.

^d Cano aſſurges, ſenique præſenti honorem præſtabis.

^e Ne ſuperbiat puer in ſenem, neque obſcurus in nobilem.

^f Viduas honora, quæ verè viduæ ſunt.

^g Qui proximum ſuum contemnit, is peccat.

^h Cujuſquam hominis rationem ne habeamus favore pravo, neque hominum vanitati indulgeamus adblandiendo, ipſorum perſonas admirantes, utilitatis gratiâ.

ⁱ Apud homines nemo glorietur, neque ullus de alio contra alterum tumeat.

^k Legis deſertores laudant impios; at legis cuſtodes in eoſdem indignantur: qui improbos deſpectui habent, at Dei reverentes honore proſequuntur.

Phil. 2. 3.

^a 1 Pet. 2. 17. Mat. 5. 47.

^b 1 Pet. 5. 5.

^c 1 Tim. 5. 1, 2.

^d Lev. 19. 32.

^e If. 3. 5.

^f 1 Tim. 5. 3.

^g Prov. 14. 21.

^h Job. 32. 21. Judæ 16.

ⁱ 1 Cor. 3. 21.

1 Cor. 4. 6.

^k Prov. 28. 4. Pf. 15. 4.

PAX & CONCORDIA.

^a Pacem colite inter vos mutuò; & ea, quæ ad pacem pertinent, prosequimini; summam erga omnes homines comitatem exerentes.

^b Acquiescere & vestras res agere contendite; & si fieri potest, quantum in vobis est, pacem cum omnibus exercete.

^c Urbis, in quâ habitatis, salutem studete, & *vestrorum* popularium commodo; nam in ipsorum salute vobis sita salus est.

^d Unus est vester rector, nempe Christus, & vos omnes estis fraternâ cognatione conjuncti: *quapropter* pacem inter vos gerite.

^e Este omnes unanimis; spiritus unitatem pacis vinculo tueri studentes. Unus *enim* est Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus & Pater omnium; & vos estis unum corpus in Christo, invicem alii aliorum membra. Non est neque Judæus, neque Græcus: non est neque servus neque liber; non est vel mas vel fœmina; nam vos omnes idem estis in Christo.

^f Si qua igitur est in Christo consolatio, si quod charitatis solatium, si qua Spiritus communio, si qua commiseratio ac misericordia, este ejusdem sententiæ, eâdem charitate præditi, unanimis, idem sentientes, sitque vestra omnium mens una, unusque animus.

^a 1 Thess. 5. 13. Rom. 14. 19. Tit. 3. 2.

^b 1 Thess. 4. 11. Rom. 12. 18.

Jer. 38. 4. Jer. 29. 7.

^c Jer. 29. 7. ^d Mat. 23. 8. Mar. 9. 50.

^e 1 Pet. 3. 8. Eph. 4. 3, 5, 6. Rom. 12. 5. Gal. 3. 28.

^f Phil. 2. 1, 2. Act. 4. 32.

^g Exhortor

Sincерum DEI Verbum. 187

^a Exhortor vos, fratres, per Domini nostri Jesu Christi nomen, ut idem omnes loquamini, neve sint inter vos dissidia; sed sitis in eadem mente eademque sententiâ compositi.

^b Faxit Deus & patientiæ & consolationis, ut idem inter vos sentiat sicuti Jesu Christo dignum est; ut uno animo, unôque ore concelebreis Deum & Patrem Domini nostri Jesu Christi.

^c Eandem ad regulam vivamus, & idem sapiamus.

^d In uno spiritu perstemus, uno animo, pro fide Evangelicâ dimicantes.

^e Omnis acerbitas & odium, & ira, & clamoritas, & maledicentia cum omni vitio tollatur ex vobis.

^f Crudelis est bilis, impetuosa ira, at invidiam quis est tolerando?

^g Ne simus gloriosi, invicem provocantes, invicem invidentes.

^h Stultas & indoctas quæstiones declina, quippe quæ (ut scis) pugnas gignant. Quum Domini servus non pugnare debeat, sed erga omnes mitis esse.

ⁱ Ne contende cum quoquam sine causâ, qui de te malè meritis non sit.

^a 1 Cor. 1. 10.

^c Phil. 3. 16.

^e Eph. 4. 31.

^g Gal. 5. 26.

ⁱ Prov. 3. 30.

^b Rom. 15. 5, 6.

^d Phil. 1. 27.

^f Prov. 27. 4.

^h 2 Tim. 2. 23, 24.

188 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Ne citò ad litigandum procede, ne tandem nescias quò te veritas, turpatus ab altero.

^b Cum proximo tuo de causâ tuâ solus disceptato, ita ut arcanum alii non patefacias; ne te dedecoret qui audiverit, atque ita irrevocabili inuraris infamiâ.

^c Princeps seditionis idem facit aquam laxanti; itaque antequam misceatur lis, eam deserito.

^d Ut prunam carbo, ut ignem lignum, sic jurgiosus homo certamen accendit.

^e Inter populares tuos calumniantis ritu ne versare.

^f Ubi defunt ligna, extinguitur ignis, itidem ubi calumniator abest, cessant concertationes. *Nam* qui se garrulum præbet, detegit arcanum, & sy-cophanta amicos abalienat; sed qui fidelis est animi, rem tegit.

^g Superbia nihil nisi jurgiâ dat; consulti autem sunt sapientiâ præditi.

^h Ejice scurram & exhibit dissidium, cessabitque lis & infamia. *Quippe* derisores civitatem labefactant, sed sapientes iram reprimunt.

ⁱ Unde apud vos bella & pugnæ? nōne hinc? ex vestris scilicet libidinibus, quæ militant in vestris membris.

^k Peccati amans est, qui rixam amat.

^l Homini honestum est vacare lite, sed stultus omnis *alienis negotiis* immiscebit se.

^a Prov. 25. 8.

^c Prov. 17. 14.

^e Lev. 19. 16.

Prov. 16. 28. Prov. 11. 13.

^g Prov. 13. 10.

ⁱ Jac. 4. 1.

^l Prov. 20. 3.

^b Prov. 25. 9, 10.

^d Prov. 26. 21.

^f Prov. 26. 20. Prov. 11. 13.

^h Prov. 22. 10. Prov. 29. 8.

^k Prov. 17. 19.

Sincerum DEI Verbum. 189

^a Controversias sedat fors, & potentes dirimit.

^b Cùm sit inter vos æmulatio & lis, & diffidia, nōne carnales estis, humanoque more vos geritis? Cùm enim dicat aliquis, ego sum Pauli; alius, ego Apollo, ego Cephæ, & ego Christi; nōne carnales estis? Divisusne Christus est? num Paulus pro vobis crucifixus est? aut in Pauli nomine estis baptizati? quis verò est Paulus? aut quis Apollos? nisi ministri per quos vos credidistis, prout cuique dedit Deus.

^c Si amaram invidiam, si simultatem habetis in animis, nolite jactare vos: non ea enim est ista sapientia, quæ supernè proficiscatur, sed terrestris, animalis, dæmoniaca: at supernè oriens sapientia est pacifica, obsequiosa & exorabilis.

^d Non possunt non evenire inter vos hæreses & factiones, ut probi fiant inter vos manifesti: sed vae illis per quos offensiones hæ eveniunt.

^e Qui vitæ cupidus est, & felicia videre vult tempora, studeat paci eamque persequatur.

^f En! quàm suave quàmque jucundum est habitare fratres unà.

^g Num faciunt duo simul iter, quin sint conjuncti?

^h Omne regnum ab sese dissidens, desolatur: & omnis civitas aut familia, secum ipsa dissidens, non stabit.

^a Prov. 18. 18.

^b I Cor. 3. 3, 4. I Cor. 1. 12.

I Cor. 3. 4. I Cor. 1. 13. I Cor. 3. 5.

^c Jac. 3. 14, 15, 17.

^d I Cor. 11. 19, 18, 19. Luc. 17. 1.

^e I Pet. 3. 10, 11.

^f Ps. 133. 1.

^g Am. 3. 3.

^h Mat. 12. 25.

190 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Si alii alios mordetis ac exeditis, videte ne alii ab aliis consumamini: ubi enim invidia est & simultas, ibi est inconstantia, omnisque vitiosa res.

^b Quisquis immeritò fratri suo irascitur, tenebitur iudicio.

^c Beati pacifici, nam ii filii Dei vocabuntur. At inter fratres dissidia ferentem odio habet Deus.

JUSTITIA.

Generaliter.

^d Sic dicit Jehova, facite jus & æquum. Quod ex omni parte est justum, id sectabere.

^e Quicquid vultis ut vobis faciant alii, vos quoque iis facite: nam ea Lex est atque Prophetæ.

^f Solvite quod cuique debetis; cui tributum; tributum; cui vectigal, vectigal; cui metum, metum; cui honorem, honorem.

^g Estote in omnibus fideles. In omnibus vestris laboribus nullum crimen invenitor in vobis.

^h Qui in minimâ re fidus est, idem in magnâ fidus est; & qui est in re minimâ injustus, idem in magnâ injustus est. Quod si in falsis opibus fidi non fueritis, veras quis vobis credet?

^a Gal. 5. 15. Jac. 3. 16.

^b Mat. 5. 22.

^c Mat. 5. 9. Prov. 6. 19, 16.

^d Jer. 22. 3.

Deut. 16. 20.

^e Mat. 7. 12.

^f Rom. 13. 7.

^g 1 Tim. 3. 11. Hof. 12. 8.

^h Luc. 16. 10, 11.

Sincerum DEI Verbum. 191

^a Æquum facere est justis jucundum.

^b Justum æquumque facere, Jehovah acceptius est quàm sacrificium.

^c Si quis fuerit justus, æquumque & jus fecerit; neminem læserit, non exercuerit rapinam, ab iniquitate continuerit manum, verum judicium in hominum controversiis fecerit; justus hic omninò vivet, inquit Dominus Deus.

^d Ne malum alii in alios animis excogitate.

^e Proximo tuo malum ne machinare, cùm is apud te securus agat.

^f Qui maleficia excogitat, sceleratus vocandus est.

^g Ne vim faciatis, ne violentiâ utamini. Cur non potiùs injuriam patimini, quàm facitis fratribus injuriam?

^h Personarum rationem habere, nefas; qui enim *ita facit* ob buccam panis is peccabit.

ⁱ Qui injuriam facit, is, quam fecerit injuriam, luet. Ut fecit, sic ipsi fiet, par pari suo capiti referetur.

^k Væ tibi qui vastas, nec vastabaris ipse; qui perfidè agis, cum contra te non ageretur perfidè.

^l Væ illis, qui fontes absolvunt ob munera, & infontibus suum jus eripiunt.

^a Prov. 21. 15.

^c Ezek. 18. 5, 7, 8, 9.

^e Prov. 3. 29.

^g Jer. 22. 3. 1 Cor. 6. 7, 8.

^h Prov. 28. 21.

^k Is. 33. 1.

^b Prov. 21. 3.

^d Zech. 7. 10.

^f Prov. 24. 8.

ⁱ Col. 3. 25, Obad. 15.

^l Is. 5. 22, 23.

192 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen*,

^a Qui bonum malo pensat, ab ejus domo non faceffet malum.

^b Quisquis iniquè facit, ab eo abhorret Dominus.

Specialia INJUSTITIÆ genera vetita.

Homicidium.

^c Ne hominem occidito.

^d Qui hominis sanguinem fuderit, ipfius invicem fanguis per hominem fundetur; quoniam ad divinam imaginem homo factus est.

^e Vestri quidem sanguinis & *erepta* vitæ pœnas expetam, *inquit Deus*: cum ab omnibus beftiis expetam, tum ab hominibus; uniuscujusque necem, inter homines, in authorem ejus vindicabo.

^f Si quis odio proximum suum prosequitur, eumque per insidias aggressus lethaliter vulneraverit, isque mortuus fuerit; oculus tuus ei ne parcito; *populares potius* tuos à sanguinis innocentis culpâ vindicato.

^g Qui alterum per ignorantiam *aut* imprudentiam occiderit, quem antea non oderit; *aut* si eum fortè fortunâ sine inimiciis pulsaverit, aut aliquod telum in eum ex improvise jecerit; dum ille ipse nihil mali machinaretur; ejus crimen ne sit capitale, quippe qui ipsum antea non odisset.

^h Si quis servum suum baculo percusserit, si præsens mors sequuta fuerit, omninò pœnas dato.

^a Prov. 17. 13.

^b Deut. 25. 16.

^c Ex. 20. 13.

^d Gen. 9. 6.

^e Gen. 9. 5.

^f Deut. 19. 11, 13, 10.

^g Deut. 19. 4.

Num. 35. 15.

Deut. 19. 4.

Num.

35. 22, 23, Deut. 19. 6.

^h Ex. 21. 20.

^a Si

Sincerum DEI Verbum. 193

^a Si fur, in surripiendo deprensus, ictus fuerit & inde mortuus, homicidii pœna ne esto.

^b Quisquis hominem occiderit, ex ore testium occiditor homicida; unus autem testis contra hominem, in re capitali, ne auditor.

^c Ab homicidâ pretium ob vitam nullo modo accipitor, qui crimen capitale commiserit; sed morte plectitor. *Nam* sanguine impiatur terra, neque à sanguine in eâ fuso expiatur, nisi ejus sanguine qui fudit.

^d *Vae illis, qui pacem belli cruore inficiunt; quique condemnant & occidunt infantes ipsis non resistentes.*

^e Sanguinarios & falsiloquos abominabitur Jehova, *qui ad ætatis suæ medium non provehantur.*

^f Qui patrem aut matrem pulsaverit, ipsi capitale esto. *Exstuarium.*

^g Si quis alterum, ortâ contentione, percusserit, si ille non fuerit mortuus, sed in lecto decubuerit: si surrexerit & foràs baculo innixus iverit, percussor sine fraude esto, tantum illius cubatum & medicationem præstato.

^h Si quis dimicando alteri damnum intulerit; oculum pro oculo pendito, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, vulnus pro vulnere, vibicem pro vibice.

^a Ex. 22. 2.

^b Num. 35. 30.

^c Num. 35. 31, 33.

^d 1 Reg. 2. 5. Jac. 5. 6. Joh. 16. 2.

^e Pf. 5. 6. Pf. 55. 23.

^f Ex. 21. 15.

^g Ex. 21. 18, 19.

^h Ex. 21. 22, 23, 24, 25.

194 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Si quis proximo suo corporis vitium intulerit; cum eo talione agitor.

^b Si quis, certantibus hominibus, mulierem gravidam vulneraverit, & abortum intulerit, si pernicies non fuerit; ad æstimationem mulieris mariti multator; & penes judices arbitrium esto.

^c Execrabilis est homo, qui alterum occultè ceciderit.

Adulterium. ^d Ne adulterato.

^e Si quis cum cujuscunque uxore mœchatus fuerit, capite plectitor, tum adulter, tum adultera.

^f Si cujus uxor in virum suum stupro deliquerit, erit ea mulier execrabilis apud populos suos.

^g Qui cum muliere adulterat, mente captus est; qui id facit, perdit ipse se. Plagas & ignominiam inveniet, ejus probro nunquam delendo. Nam zelotypiæ inest æstus viri, in ulciscendo nihil parcat: nihil faciet redemptionis pretium, &, quamvis multa dones, non acquiescet.

Virginum vitatio. ^h Si quis puellam virginem; viro pactam, nactus compresserit: uterque capite plectitor.

^a Lev. 24. 19.

^c Deut. 27. 24.

^e Lev. 20. 10.

^g Prov. 6. 32, 33, 34, 35.

^h Deut. 22. 23, 24.

^b Ex. 21. 22.

^d Ex. 20. 14.

^f Num. 5. 12, 29, 27.

Sincerum DEI Verbum. 195

^a Sin autem puellam desponsatam nactus vir ei vim intulerit, eamque subegerit, moritor vir ille tantum, qui eam compresserit.

• ^b Si quis virginem non sponsam pellexerit, & cum ea concubuerit, eam sibi in matrimonium datote: si puellae pater eam locare illi nolet, argentum pendito; ut fert dos virginum.

^c Ne furator.

FURTIVUS.

^d Ne proximo tuo fraudem vi facito.

^e Si quis hominem clepserit, eumque venderit, aut is apud eum inventus fuerit, capitale esto.

^f Si quis bovem pecusve clepserit, mactaveritque aut vendiderit, quinque boves pro uno reddito, & quatuor balantes pro una. Si deprehensum fuerit furtum penes eum, bos, asinus, aut ovis vivens, duplum reddito.

^g Si fur in surripiendo deprehensus fuerit, si habet unde reddat, reddito; sin minus, pro furto venditor.

^h Si in alterius vineam intraveris, uvas tuo arbitratu ad satietatem comedito, sed ne convasato. Si in alterius segetem introieris, spicas manu carpas licebit: at falcem in alterius segetem ne immittito.

ⁱ Qui patrem matremve diripit, & peccatum esse negat: is hominis perditionis socius est.

^a Deut. 22. 25.

^c Ex. 20. 15.

^e Ex. 21. 16.

^g Ex. 22. 2, 3.

ⁱ Prov. 28. 24.

^b Ex. 22. 16, 17.

^d Lev. 19. 13.

^f Ex. 22. 1, 4.

^h Deut. 23. 24, 25.

196 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Qui furabatur, nē furetur ampliùs, sed potius manuum labore bona comparet, ut habeat quod egentibus impertiat.

Injuria & damnum.

^b Ne summove terminum antiquum, quem tui fecere majores. Nam execrabilis est, qui alterius terminum summovertit.

^c Si quis in fundum aut vineam alterius immiserit pecus suum, & ita possessionem alienam depaverit; damnum sarcito de optimâ parte fundi sui & vineæ suæ.

^d Qui bestiam vitâ privaverit, reddito animal pro animali.

^e Si, incendio facto, consumatur frumentum aut seges, author ignis detrimentum præstato.

^f Si quis ab altero utendum acceperit, & id fractum aut mortuum fuerit, Domino rei absente, damnum præstato: at, præsentem eo, ne præstato. Neque si sit conductitium, pretio enim addictum erat.

^g Quacunque in re peccabitur, in bove, in asino, in ove, in veste, quacunque res erit amissa, quam sibi pro suâ vendicaverit Dominus; amborum causa ad judices defertor; utrum condemnaverint judices, is alteri duplum reddito.

^a Eph. 4. 28.

^b Prov. 22. 28. Deut. 27. 17.

^c Ex. 22. 5.

^d Lev. 24. 18.

^e Ex. 22. 6.

^f Ex. 22. 14, 15.

^g Ex. 22. 9.

^a Nemini vim inferte.

Oppressio.

^b Inter vos damnum ne datote.

^c Nihil ampliùs exigite, quàm quantum vobis præscriptum est.

^d Viduis, pupillis & humilibus injuriam ne facite, neve peregrinum angite. Tenuem ne diripite quoniam fit tenuis, neve inopem opprimite in curiâ; eorum enim causam aget Dominus, eorùmq; spoliatores vitâ spoliabit.

^e Ne mercede fraudato mercenarium egenum & pauperem: at præstituto die suum stipendium dato, ejus manuprecium in diem posterum ne retineto; quippe pauper is est, animùsque ejus est in mercede suâ; ne Dominum imploret & tu culpam contrahas.

^f Væ ipsi, qui domum suam ædificat injustè, & cœnacula sua iniquè; utens aliorum operâ gratis, nec eis solvens præmium operis sui.

^g Qui tenui facit injuriam, ejus creatorem decorat.

^h Vir pauper & idem tenuium oppressor, est ut vis pluviæ major, quæ facit ut desit panis.

ⁱ Si quid aut aliis vendetis, aut ipsi ab aliis emetis, ne alius alii damnum datote.

^k Si cui pauperi tecum versanti pecuniam mutuo dederis, ne te ei scœneratorem præbeto, nec ei usuram imponito, neque ei victum scœnerato.

^a Luc. 3. 14.

^b Lev. 25. 17.

^c Luc. 3. 13.

^d Zech. 7. 10. Ex. 22. 21. Prov. 22. 22, 23.

^e Deut. 24. 14, 15. Lev. 19. 13. Deut. 24. 15.

^f Jer. 22. 13.

^g Prov. 14. 31.

^h Prov. 28. 3.

ⁱ Lev. 25. 14.

^k Ex. 22. 25. Lev. 25. 37.

198 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen.*

^a Quorsum miserorum facies obtunditis, inquit Dominus armipotens Jehova?

^b Qui tenuem fraudat, ut divitiis ipse abundet, ad inopiam certè redigetur.

^c *Va illis, qui dolo malo quæstum sibi fecerunt, fœnus usuramque capiendo; qui alios avarè per injuriam fraudaverunt, aut per suæ negotiationis improbitatem.*

^d Qui suas opes fœnore auget & usurâ, is eas congeret beneficiis in pauperes.

^e Mutuatur impius, neque reddit; rapinam exercendo lædit, neque pignus restituit.

^f Qui far retinet, eum vulgò execrantur, qui verò vendit, hujus capiti fausta exoptant.

^g Hei illi, qui urbem sanguine construit, & civitatem iniquitate condit.

^h Nec fures, nec rapaces, divinum regnum consequentur.

ⁱ Væ multa paranti non sua: quippe præstat cum justitiâ tenuitas, quàm multi proventus absque æquitate.

Frans. ^k Ne quis in negotiis suum fratrem circumveniat; siquidem horum omnium ultor est Dominus.

^l Cur fratres fraudatis? cur non potius fraudamini?

^a Is. 3. 15.

^c Ezek. 22. 13, 12. ^b Prov. 22. 16. ^e Ezek. 28. 18.

^d Prov. 28. 8.

^f Prov. 11. 26.

^g 1 Cor. 6. 10.

^h 1 Theſſ. 4. 6.

ⁱ Ps. 37. 21. ^e Ezek. 18. 12.

^g Hab. 2. 12.

^h Hab. 2. 6. ^f Prov. 16. 8.

ⁱ 1 Cor. 6. 3, 7.

^a Nónne Patrem unum habemus nos omnes ?
nónne nos Deus unus creavit ? quare perfidi su-
mus omnes, frater in fratrem ?

^b Occulta quæque turpia repudiavimus, ne
nos itaque callidè geramus.

^c In dimensione, in pondere, in mensurâ, ni-
hil iniquum facitote : fallaciâ ne utimur.

^d Diversa pondera, alia majora, alia minora,
in fisco tuo ne habeto. Diversas mensuras, a-
lias majores alias minores, domi ne habeto : at
pondera & mensuras æquas justâsque habeto.
Etenim nefarius habetur quisquis ista facit, quis-
quis iniquè facit.

^e Si quis deliquerit, & crimen in Dominum
commiserit, commissumque aut depositum al-
teri abnegaverit, quive quid eripuerit alteri, ci-
ve fraudem fecerit, aut invenerit amissum &
abnegaverit atque pejeraverit : in unoquoque ho-
rum omnium quisquis peccaverit ; is quod deli-
querit & noxam contraxerit, reddito ereptum,
aut fraudatum, commissum, aut repertum ;
quidquid pejeraverit, reddito summam additâ
parte quintâ, eamque rei Domino reddito.

^a Mal. 2. 10.

^c Lev. 19. 35, 36.

^d Deut. 25. 13, 14, 15, 16.

^e Lev. 6. 2, 3, 4, 5.

^b 2 Cor. 4. 2.

200 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

Falsum testimonium.

^a Falsum testimonium contra alterum ne dicito.

^b Ne sis testis injurius in alterum; neve ququam calumniator.

^c Societatem cum impio ne coito, ut sis testis injurius; A re falsâ abesto.

^d Si quis in ququam iniquus testis extiterit, & falsum contra eum protulerit, Judices sedulò inquirunto; Quòd si falsum illum testem esse deprehenderint & falsum contra alterum dixisse; Facitote ei quod ipse in alterum commentus erat.

^e Animas liberat verax testis: At qui in alterum dicit falsum testimonium, malleus est, & gladius, & acuta sagitta.

^f Falsus testis non impunè feret: qui falsa eloquitur non evadet.

^g Si quis ita deliquerit, ut (ad jusjurandum testis vocatus de re quapiam, quam vel viderit, vel cujus cōfascius sit) non tamen indicet: iniquitatis suæ pœnas dato.

Iniquum judicium.

^h Iniquum in judicio ne agito-
te; neve ad avaritiam declinantes

accipitote munera; sed jus hominibus inter ipsos omnino facitote.

^a Ex. 20. 16.

^b Prov. 24. 28. Luc. 3. 14.

^c Ex. 23. 1, 7.

^d Deut. 19. 16, 18, 19.

^e Prov. 14. 25. Prov. 25. 18.

^f Prov. 19. 5.

^g Lev. 5. 1.

^h Lev. 19. 15. 1 Sam. 8. 3. Jer. 7. 5.

^a Multitudinem in vitio ne sequitor; neve in lite loquitor, ita ut de recto in sententiam multitudinis desleetas.

^b Circumscribere hominem in causâ suâ Dominus prohibet.

^c Væ, qui fontes absolvunt ob munera, & infontibus suum jus eripiunt.

^d Et qui fontem absolvit, & qui infontem damnat, utrumque æquè detestatur Jehova.

^e Ne quis unus testis in quenquam audiatur quâcunque de culpâ, aut crimine, quibus quis peccat: Ex ore duorum aut ex ore trium testimonium res confirmetur.

^f Alterius domum ne concupiscito; alterius uxorem ne concupiscito; neve servum, aut ancillam, neve bovem, aut asinum, nihil denique quod sit alterius. *Alieni appetentia.*

^g Væ iniquitatem comminiscantibus, & malum fabricantibus in suis cubiculis, qui quos agros concupivere eripiunt, cupitâsque domos auferunt.

CHARITAS.

^h Nemo suo, sed alterius quisque commodo studeat: quippe Charitas non sibi ipsi studet. *In benefaciendo.*

^a Ex. 23. 2.

^c Is. 5. 22, 23.

^e Deut. 19. 15.

^g Mic. 2. 1, 2.

^b Lam. 3. 36.

^d Prov. 17. 15.

^f Ex. 20. 17.

^h I Cor. 10. 24. I Cor. 13. 4, 5.

202 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sett,*

▪ Omnia vestra cum charitate fiant; & per charitatem alius alii serviatis.

^b Vos Christi corpus estis, *quod ita* Deus temperavit, ne esset in corpore dissidium; sed ut membra omnia alia aliorum curam gererent; ac si doleret unum membrum, unà condolerent cuncta membra: si in honore esset unum membrum, omnia membra congratularentur.

^c Prout quisque aliquo munere dotatus est, ita id alii in alios dispensate, ut boni variorum Dei beneficiorum dispensatores.

^d Ne alteri suum bonum denega, cum tibi sit in manu facere.

^e Quā ego sum benignitate erga te usus, eādem tu erga me utēris.

^f Quòd si quis suis non providet, & suorum præsertim domesticorum curam non habet, is fidem abnegavit, estque infidente deterior.

^g Ut tempus habemus, beneficiamus tum omnibus; tum maximè fidei domesticis.

^h Beneficiæ autem & liberalitatis oblivisci nolite; talibus enim sacrificiis delectatur Deus.

ⁱ *Proximo suo unusquisque vestrum* adsit, quacunque in re ei vobis opus erit, sicuti sanctis dignum est.

^k Tui fratris bovem aut pecus errans si videris, ne dissimulato: sed omnino ad fratrem tuum deducito.

^a I Cor. 16. 14. Gal. 5. 13.

^b I Cor. 12. 27, 24, 25, 26.

^c I Pet. 4. 10.

^e Gen. 21. 23.

^g Gal. 6. 10.

ⁱ Rom. 16. 2.

^d Prov. 3. 27.

^f I Tim. 5. 8.

^h Heb. 13. 16.

^k Deut. 22. 1.

Sincerum DEI Verbum. 203

^a Idem in asino; idem in veste; idem in omni à fratre tuo amissâ & à te repertâ re facito; neve occultare audeto.

^b Tui fratris asinum bovémve in viâ lapsum si videris, ne dissimulanter præterito: sed unâ cum eo allevato.

^c A te petenti dato, & si quis velit à te mutuari ne recusato.

^d Ne alteri dicito ut abeat, deinde redeat; te ei cras daturum esse; cum sit penes te.

^e Animus impii maleficium cupit; ab illo vicinus suus nullam init gratiam: at justus largitur neque parcit: & vir bonus miseretur & commodat.

^f Donate & vobis donabitur, vobis mensura bona, conferta, concussa ac superfluens donabitur: eâdem enim mensurâ quâ metiemini remetietur vobis.

^g Qui munificus est reddetur unctior; & qui irrigat, ipse quoque irrigabitur.

^h Este alii in alios hospitales, sine murmuribus.

ⁱ Hospitalitatem ne oblivioni mandate.

^k Benefacite iis, qui oderunt vos; bene precamini iis, qui vobis imprecantur; orate pro lædentibus & insectantibus vos: Non

^a Deut. 22. 3.

^b Deut. 22. 4.

^c Mat. 5. 42.

^d Prov. 3. 28.

^e Prov. 21. 10, 26. Ps. 112. 5.

^f Luc. 6. 38.

^g Prov. 11. 25.

^h 1 Pet. 4. 9.

ⁱ Heb. 13. 2.

^k Mat. 5. 44. 1 Pet. 3. 9.

204 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

malum malo, aut convicium convicio rependentes, sed è contrario fausta precantes.

^a Si iis benefacitis, qui vobis benefaciunt, quæ vobis gratia debetur? quum vel improbi idem faciant. Et si iis commodatis, à quibus vos mutuum beneficium speratis, quæ vobis debetur gratia? quum etiam improbi commodent improbis, ut paria recipiant: vos autem benefacite & commodate, nihil inde sperantes; & vobis merces erit grandis, eritisque Supremi filii: qui fit erga ingratos & malos benignus.

^b Si esurit inimicus tuus, da ei comedere; si sitit, da ei bibere; id enim faciens candentes carbones in ejus caput congeres; & Jehova te remunerabitur.

^c Si adversarii tui bovem, asinumve, offenderis errantem, ei reducito.

^d Si inimici tui asinum videris oneri succubuisse, ei auxilium ne gravator, ipsi unâ subsidium ferto.

^e Inimici tui casu ne gaudeto, ne ejus lapsu animo exultato: *nec* lætare, quòd ipsi malum contigerit; *neque* committe ut, verbis tuis peccans, ipsius vitæ impreceris.

^f Noli maleficio vinci, sed beneficio vince maleficiū.

¹ Pet. 3. 9.

^a Luc. 6. 33, 34, 35.

^b Rom. 12. 20. Prov. 25. 22.

^c Ex. 23. 4.

^d Ex. 23. 5.

^e Prov. 24. 17. Job. 31. 29, 30.

^f Rom. 12. 21.

^a Induite (ut Dei electi, *In remittendis injuriis.* sancti, amatique) affectum misericordiæ, benignitatem, mansuetudinem, patientiam; alius alium ferentes, & invicem condonantes; si quis habet quod de aliquo expoſtulet: quemadmodum Chriſtus vobis condonavit, ſic vos quoque facite.

^b Eſte alii in alios benigni, miſericordes, condonantes inter vos, quemadmodum Deus vobis, in Chriſto, condonavit.

^c Fratres chariſſimi, vos ipſos ne ulciſcamini, ſupplicio potiùs locum date: extat enim ſcriptum: mea eſt ultio, ego remunerabor, inquit Dominus.

^d Nemini malum pro malo reddite: ſed ſemper beneficia inter vos & in omnes exercete.

^e Ne dicas, injuriam egomet rependam; pari referam, & homini digna ejus factò reddam: at expecta Jehovam, qui te vindicet.

^f Charitas iram cohibet; diu patitur & eſt benigna; Charitas omnia tolerat, omnia ſuſtinet.

^g Intelligens homo lentà eſt irà; ejùſque decus eſt ignoſcere peccato.

^h Si in te peccaverit frater tuus, reprehende eum; & ſi eum pœniteat, ignoſce ei: quòd ſi ſepties uno die in te peccaverit, & ſepties eodem die ad te redierit, & ſe pœnitere dixerit, ignoſce ei.

^a Col. 3. 12, 13.

^b Eph. 4. 32.

^c Rom. 12. 19.

^d Rom. 12. 17. 1 Theſſ. 5. 15.

^e Prov. 20. 22. Prov. 24. 29. Prov. 20. 22.

^f 1 Cor. 13. 4, 5, 7.

^g Prov. 19. 11.

^h Luc. 17. 3, 4.

206 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Quòd si in te peccaverit frater tuus, ito eum reprehensum, ita ut tecum ipse solus adfit; si te audiverit, lucratus es fratrem tuum: sin minùs audiverit, adhibe unà tecum insuper unum aut alterum, ut ex ore duorum triumve testium de re omni statuatur. Quòd si eos non audierit, dicito Ecclesiæ: quòd si ne Ecclesiam quidem audierit, esto tibi perinde ac Extraneus, & Publicanus.

^b Si remisieritis aliis hominibus sua delicta, remittet & vobis Pater vester cœlestis: sin minùs remisieritis aliis sua delicta, ne Pater quidem vester remittet vestra delicta.

CLEMENTIA AC HUMANITAS.

^c Sic inquit armipotens Jehova, dicens, Clementiâ ac humanitate invicem utimini.

^d Este omnes unanimis, mutuâ clementiâ affecti; fraternâ charitate præditi; este misericordes, affabiles.

^e Este misericordes, ut vester etiam Pater est misericors.

^f Alii aliorum onera ferte, atque ita Christi lege perfungimini.

^g Parùm magnanimos solamini, infirmis opitulamini, clementes este in omnes; cum patientiâ; ferentes alius alium cum charitate.

^h Nos, qui sumus fortes, imbecillorum infirmitates tolerare debemus, neque nobis ipsis indulgere.

^a Mat. 18. 15, 16, 17.

^b Mat. 6. 14, 15.

^c Zech. 7. 9.

^d 1 Pet. 3. 8.

^e Luc. 6. 36.

^f Gal. 6. 2.

^g 1 Thess. 5. 14. Eph. 4. 2.

^h Rom. 15. 1.

^a Religio

Sincerum DEI Verbum. 207

^a Religio pura hæc est, curam gerere pupillorum, & viduarum in earum calamitate.

^b Mementote victorum, perinde ac si effectis simul victi; & calamitosorum, ut qui sitis ipsi quoque in corpore.

^c Oppressos à calumniatoris injuriâ liberate.

^d Quòd si prætermittes liberare eos, qui ad mortem ducuntur, qui ad necem aguntur, quippe qui neges istud scire te; nōne ipse animi tui conditor cognoscet? nōne homines pro ipso forum operibus remunerabitur?

^e Peregrinum ne angito; viduam nullam aut pupillum premito.

^f Surdo ne maledicito, cæco impedimentum ne opponito.

^g Beati misericordes, eis enim tribuetur misericordia: *at* judicium erit inclemens in eum, qui pietatem non exercuerit.

^h Bene de se ipso meretur homo benignus: inclemens autem semetipsum perturbat: & qui perniciæ gaudet, haud feret impune.

ⁱ Væ securis in Sionre, *quæ* Josephi calamitatem non dolent.

^k Si quis erit apud vos pauper, *Præsertim in egenos.* vestræ consanguinitatis; nolito in pauperem cognatum tuum, aut animo durior, aut manu esse contractior: quin

^a Jac. 1. 27.

^c Jer. 22. 3.

^e Ex. 22. 21, 22.

^g Mat. 5. 7. Jac. 2. 13.

^h Prov. 11. 17. Prov. 17. 5.

ⁱ Am. 6. 1, 6.

^b Heb. 13. 3.

^d Prov. 24. 11, 12.

^f Lev. 19. 14.

^k Deut. 15. 7.

208 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

apertâ manu ipsi largitor, & tantum ei mutuato, quantum satis erit ad penuriam, quâ laborat: sed ei dato, idque non invito animo; nam eam ipsam ob causam omnia tibi opera & negotia Jehova Deus tuus bene fortunabit.

^a Esurienti panem tuum impertito, inopésque vagos domum introducito; nudum si videris, eum veste tegito, neque tuis te subducito consanguineis. Tunc erumpet auroræ modo tua lux, tuâque salus celeriter pullulabit.

^b Iis, qui in hac vitâ divites sunt, denuncia; ut bene faciant, ut rectè factis divites sint, ad impertiendum faciles, ad donandum proclives; præclarum sibi fundamentum in futurum convergentes.

^c Pauperibus erogate ex iis quæ suppetunt; ita fiet ut vobis omnia munda sint.

^d Facite vobis amicos ex falsis opibus; ut, cum defuncti fueritis, admittant vos in æterna domicilia.

^e Cùm convivium celebras, voca pauperes, mutilos, claudos, & cæcos; te enim remunerari nequeunt; reddetur autem tibi in resurrectione justorum.

^f Neque spicilegium facito, neque racemationem; in fundo autem tuo & in vineâ tuâ pauperi & peregrino relinquito.

Deut. 15. 8, 10.

^a Is. 58, 7, 8.

^b 1 Tim. 6. 17, 18, 19.

^c Luc. 11. 41.

^d Luc. 16. 9.

^e Luc. 14. 13, 14.

^f Lev. 19. 10, 9, 10.

Sincерum DEI Verbum. 209

^a Unusquisque vestrū apud se reponat, congerens quod pro Dei benignitate licuerit; Domini Jesu verba memoriā tenentes, qui dare quā accipere dixit esse beatius.

^b Curat justus tenuium causam, impius autem non animadvertit ut cognoscat.

^c Pauperem omnes sui fratres oderunt, noti & familiares ab eo recedunt; precibus suis instat illis, neque tamen adsunt ei: bonus *verò* miseratur atque largitur; quotidie miseretur & commodat: tenuibus, quæ cupiunt, non denegat, neque viduarum oculos conficit: suum cibum non comedit solus, *at* comedunt ex eo pupilli; *neque* ullum videbit vestis penuriā pereuntem, aut pauperem tegumento carentem. *Dicit enim*, Nōne idem illum, qui me, fecit in ventre? idem nos condidit in utero?

^d Si frater aut soror nudi sint, quotidianōque alimento destituti; & eos vestrū aliquis bonā cum pace abire, calefierique & satiari jubeat; nec eis detis quæ corpus requirit, quid prodest?

^e Qui impertit, sincerā mente impertiat; qui largitur, id hilarē faciat, Sanctorum egestatibus opitulantes.

^f Qui parcē serit, parcē etiam metet, & qui largē serit, largē etiam metet. Unusquisque

^a I Cor. 16. 2. Agt. 20. 35.

^b Prov. 29. 7.

^c Prov. 19. 7. Ps. 37. 21, 26. Job. 31. 16, 17, 19, 15;

^d Jac. 2. 15, 16.

^e Rom. 12. 8, 13.

^f 2. Cor. 9. 6, 7.

210 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *scilicet*,

tribuat, prout animo destinavit suo, non ægrè aut invitus; hilarem enim datorem amat Deus.

^a Cavete ne benignitatem in hominum conspectu exerceatis, per ostentationem, ut ab hominibus collaudemini: at te benignè faciente, nesciat tua sinistra quid faciat dextra; ut sit tua liberalitas in occulto, & tuus Pater, qui occulta videt, tibi palam reddet.

^b Beatus est, qui egentium habet rationem: cum adverso tempore liberabit Jehova. *Sed* qui aurem suam vociferationi pauperis obducit, ipse vicissim clamabit, nec exaudietur.

^c Jehovam foenerat, qui miseratur tenuem, eique meritum rependet Deus.

^d Non ita injustus Deus est, ut obliviscatur opus vestrum, laborémque charitatis, quam ostendistis erga ipsius nomen, dum sanctis & ministravistis, & ministratis.

^e *Si quemvis ex discipulis Christi videritis esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut ægrum, aut vinctum, & subveneritis ei; quando venerit filius hominis cum suâ gloriâ, vobis dicet, quatenus vel minimo horum meorum fratrum hac fecistis, vos mihi fecistis, ita abibitis vos in vitam sempiternam.*

^f Qui pauperi largitur non egebit: qui oculos autem subtrahit suos, auctus erit maledictionibus.

^a 2 Cor. 9. 7.

^b Mat. 6. 1, 2, 3, 4.

^c Ps. 41. 1. Prov. 21. 13.

^d Prov. 19. 17.

^e Heb. 6, 10.

^f Mat. 25. 44, 31, 40, 46.

^g Prov. 28. 27.

Sincerum DEI Verbum. 211

^a Qui, cùm hujus vitæ facultates habeat, fratrem suum egere videat, neque tamen ejus vicem miseratur, quâ fieri potest ut sit Dei charitate præditus?

^b Qui pauperem deridet, ejus creatorem vituperat; at eum honorat, qui miseretur pauperis.

CANDOR.

^c Ne judicate, ut ne judicemini; *In judicando.* ne damnate, *ita* non damnabimini: nam quo judicio judicabitis, eodem judicabimini; & quâ mensurâ mensi fueritis, eâdem vobis remetietur.

^d Ne quid ante tempus judicate, donec veniat Dominus, qui & tenebrarum occulta proferet in lucem, & animorum consilia patefaciet, ac tum demum laudem quisque *recte faciens* consequetur à Deo.

^e Tu quis es qui alienum famulum damnes? suo Domino stat aut cadit.

^f Tu verò cur tuum fratrem damnas? aut tu cur tuum fratrem flocci facis? cum simus omnes ad Christi tribunal adfuturi.

^g Itaque nostrum quisque causam pro se dicet apud Deum; quamobrem ne jam damnemus alius alium.

^a 1 Joh. 3. 17.

^b Prov. 17. 5. Prov. 14. 31.

^c Mat. 7. 1. Luc. 6. 37. Mat. 7. 2.

^d 1 Cor. 4. 5.

^e Rom. 14. 4.

^f Rom. 14. 10.

^g Rom. 14. 12, 13.

212 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Ne ex aspectu judicate, sed justum judicium facite.

^b Charitas nihil mali cogitat, omnia credit, omnia sperat; non gaudet injustitiâ, sed veritate lætatur.

^c Alius omnibus vesci fas esse credit; alius infirmus vescitur oleribus: qui vescitur non vescentem ne contemnito; item qui non vescitur vescentem ne damnato.

^d Ad omnia verba, quæ dicuntur, noli animum applicare, ne servum tuum tibi imprecantem audias. Quippe quum tute tibi conscius sis, te quoque sæpenumero aliis imprecatum esse.

^e Quid festucam cernis in oculo tui fratris, & trabem in oculo tuo non animadvertis? Hypocrita, exime prius ex oculo tuo trabem, & ita demum cernes ad eximendam ex tui fratris oculo festucam.

^f Inexcusabilis es, O homo, quicumque *alium* damnas, *cum* tu, qui damnas, eadem facias: nam eo ipso quod alterum damnas teipsum condemnas. An verò hoc putas, homo tu, qui eos damnas qui talia faciunt, & facis eadem, te Dei judicium evasurum?

^g Qui inter vos peccati expers est, primus in *alterum* lapidem jaciat.

In loquendo.

^h Nemini maledicito.

^a Joh. 7. 24.

^c Rom. 14. 2, 3.

^e Mat. 7. 3, 5.

^g Joh. 8. 7.

^b I Cor. 13. 4, 5, 7, 6.

^d Eccl. 7. 21, 22.

^e Rom. 2. 1, 3, 1, 3.

^h Tit. 3. 2.

^a Nolite,

Sincerum DEI Verbum. 213

^a Nolite, fratres, alius alii detrahere; *nam* qui fratri detrahit, fratrémque suum damnat, legi detrahit, legémque damnat.

^b Rumorem falsum ne spargito.

^c Qui *alterius* peccatum celat, amorem sibi conciliat; at qui rem enunciat, amicos summos abalienat.

^d Infamiam qui profert, is insanus est.

^e Labia iusti dicunt favore digna; at os impiorum perversa eloquitur.

^f In tabernaculo tuo, Domine, quis deget? qui linguâ suâ non detrectat, qui dedecus aliis non imponit.

^g Omnes ad iniquitatem veloces excidentur; *omnesque* peccati reum peragentes hominem propter verbum.

^h Qui alteri occultè detrahit, is evertetur. Et conviciatores divinum regnum non consequentur.

ⁱ Erubescunt improbi, & reddentur muti, qui contra iustos atrociter arroganter & fastidiosè dicunt.

VERITAS & SINCERITAS.

^k Nolite alii in alios mentiri; quippe qui veterem hominem, cum suis actionibus, exuistis. Sed verum cum charitate loquimini.

^a Jac. 4. 11.

^c Prov. 17. 9.

^e Prov. 10. 32.

^g If. 29. 20, 21.

ⁱ Pf. 31. 17, 18.

^b Ex. 23. 1.

^d Prov. 10. 18.

^f Pf. 15. 1, 3.

^h Pf. 101. 5. 1 Cor. 6. 10.

^k Col. 3. 9. Eph. 4. 15.

214 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Deposito falsiloquio, vera loquimini alius cum alio; quandoquidem alii aliorum membra sumus.

^b Omnem fallaciam & omnes simulationes deponito. Contine linguam tuam à malitiâ, & labia à loquendo fraudulentè.

^c Cùm fidelis sit Deus, ne sit vestra oratio *inter vos [ambigua, dicentium]* etiam, & non.

^d Quem tu sollicitus timuisti *ita*, ut in me mentireris, meique esses immemor, (inquit Dominus) neque animo tuo rectè rem reputares?

^e Labiis suis alium se simulat Osor, & in pectore fraudes reponit: ore suo bene precatur, cùm in animo suo maledicat vehementissimè; per simulationem mendacia dicens.

^f Qualis est insanus qui jaculatur ignes, sagittas & necem; talis est, qui alterum fraudat, & se equidem ludere dicit.

^g Lingua mendax, quos premit, odit; & os blandum efficit perniciem.

^h Homo qui alteri assentatur, ejus gressibus obtemperat.

ⁱ Malus orationem nequam attendit; & mendax improbæ linguæ obtemperat.

^k Homo duplicis animi in omnibus suis actionibus est inconstans.

^l Qui nocentem dicit infontem esse, hunc populi detestabuntur; hunc homines execrabuntur.

^a Eph. 4. 25.

^c 2 Cor. 1. 18.

^e Prov. 26. 24. Pf. 62. 4.

^f Prov. 26. 18, 19.

^h Prov. 29. 5.

^k Jac. 1. 8.

^b 1 Pet. 2. 1. Pf. 34. 13.

^d Is. 57. 11.

ⁱ Tim. 4. 2.

^g Prov. 26. 28.

^j Prov. 17. 4.

^l Prov. 24. 24.

Sincera DEI Verbum. 215

^a Cujus odium fraude tegitur, ejus malitia in vulgus detegitur.

^b Labium verax perpetuò fixum erit: at lingua mendax est momentanea: *nam* falsiloquorum ora obturabuntur.

^c Labra mendacia Dominus abominatur: eisdemque placent qui verum faciunt.

^d Eos à stirpe evertet Deus, qui, cum aliis amicè loquuntur, malitiam gerunt in pectore.

^e Falsiloquos omnes sua fors manet in stagno, quod igni ardet & sulphure.

ÆDIFICATIO.

^f Adhortamini alii alios, & ædificate singuli singulos. *Generaliter.*

^g Persequamur ea, quæ ad mutuam ædificationem pertinent. Omnia ad utilitatem fiant.

^h Videamus ut alii alios ad charitatem & rectè facta provocemus; eoque magis, quod videmus instare diem.

ⁱ Quisque nostrum alteri indulgeat, boni causâ, ad ædificationem, non nostræ sed multorum studentes utilitati, ut serventur. Etenim Christus non ipse sibi indulgit.

^k Quidvis mihi licet, sed non quidvis conducit.

^a Prov. 26. 26.

^b Prov. 12. 19. Ps. 63. 11.

^c Prov. 12. 22.

^d Ps. 28. 5, 3.

^e Apocal. 21. 8.

^f 1 Thess. 5. 11.

^g Rom. 14. 19. 1 Cor. 14. 26.

^h Heb. 10. 24, 25.

ⁱ Rom. 15. 2. 1 Cor. 10. 33. Rom. 15. 3.

^k 1 Cor. 10. 23.

216 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen*,

^a De verbis ne pugnate, quæ res non modò nihil profit, verùm etiam auditores evertat.

^b Nulla vitiosa oratio ex ore vestro prodeat, sed si qua bona est ad instructionem, unde auditoribus gratia adferatur.

^c Confirmate manus languidas, & labantia corroborate genua. Fessum tempestivè alloquitor: & lapsum verbis tuis erigito.

^d Si quis aliquo delicto anticipatus fuerit; vos eum, qui spirituales estis, reficite cum animi comitate, aspicientes vos ipsos, ne vos quoque tentemini.

^e Alios miseramini, delectum habentes; alios religiosè servate, ex igne rapientes.

^f Confitemini invicem delicta vestra; & alius alii obedite cum Dei metu.

^g Qui animos capit, is sapiens est.

^h Fratres, si quis vestrùm à vero aberraverit, & eum quispiam revocaverit; intelligat, eum, qui fontem ab erroris sui viâ revocaverit, animam ex morte vindicare, tegerèque multitudinem peccatorum.

Docendo. ⁱ Faciles estote ignorantibus & hallucinantibus; utpote cum *ipsi* sitis infirmitate circumdati.

^a 2 Tim. 2. 14.

^b Eph. 4. 29.

^c Is. 35. 3. Is. 50. 4. Job. 4. 4.

^d Gal. 6. 1.

^e Judæ 22, 23.

^f Jac. 5. 16. Eph. 5. 21.

^g Prov. 11. 30.

^h Jac. 5. 19, 20.

ⁱ Heb. 5. 2.

Sincerum DEI Verbum. 217

^a Dissidentes erudite; ipsis quid erraverint ostendite; & facite ut sciant quàm certi sint sermones veraces; ut spiritu errabundi prudentiam cognoscant, & disciplinam susurriones discant. Nam quàm valida sunt, quæ rectè dicuntur?

^b Ne date rem sacram canibus, neve margaritas vestras porcis apponite; ne hi eas pedibus conculcent, illi versi lacerent vos. Ecce, Domini dicta probro habentes non delectantur eis.

^c Ergone vester inimicus factus sum, vera vobis dicendo?

^d Da sapienti consilium, & sapiet magis; doce justum & doctrinam acquirat.

^e Væ vobis, qui scientiæ clavem abstulistis: nec ipsi intrastis, & intrantes impedivistis.

^f Vos inter vos quotidie cohortamini, quamdiu hodie dicitur: ne quis vestrum peccati fraude occalescat. *Admonendo.*

^g Ne negligite vos invicem de his commonefacere, quæ ad vitam & pietatem pertinent, etsi sitis horum gnari, et in præsentí veritate fixi.

^a 2 Tim. 2. 25. Job. 6. 24. Prov. 22. 21. Is. 29. 24.
Job. 6. 25.

^b Mat. 7. 6. Jer. 6. 10.

^c Gal. 4. 16.

^d Prov. 9. 9.

^e Luc. 11. 52.

^f Heb. 3. 13.

^g 2 Pet. 1. 12, 3, 12.

218 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen,*

^a Vos quoque, *qui* estis omnis bonitatis pleni, omni*que* cognitione referti, alii alios commonefacite.

^b Si quis Dei verbo non obtemperat, hunc notate, & ab ejus commercio abstinete, ut eum pudeat: eum autem pro inimico ne habete, sed ut fratrem castigate.

^c Inordinatos admonete.

^d Nobis omnibus comparandum est ante Christi tribunal, ut ferat quisque præmium ejus quod fecerit vel boni vel mali. Scientes igitur quàm metuendus sit Dominus hominibus persuademus.

Reprehendendo. ^e Delinquentem liberè corripito, ne tu sis in causâ ut peccatum luat.

^f Ne castiga scurrâ, ne te oderit: castiga sapientem, & amabit te.

^g Qui reprehensionem relinquit, errat, qui correctionem odit stolidus est: *Sed* castigationis custos honorabitur.

^h Qui sæpe reprehensus pertinax est, fitque duræ cervicis, is de improvîso frangetur idque insanabiliter.

ⁱ Qui hominem reprehendit, majorem tandem gratiam inibit, quàm qui linguâ blanditur.

^k Melior est manifesta reprehensio, quàm occultus amor: *quippe* fideles amici plagæ.

^l Instar aurei monilis est is, qui sapienter reprehendit aurem audientem.

^a Rom. 15. 14.

^c 1 Thess. 5. 14.

^e Lev. 19. 17.

^g Prov. 10. 17. Prov. 12. 1.

ⁱ Prov. 29. 1.

^k Prov. 27. 5, 6.

^b 2 Thess. 3. 14, 15.

^d 2 Cor. 5. 10, 11.

^f Prov. 9. 8.

^h Prov. 13. 18.

^j Prov. 28. 23.

^l Prov. 25. 12.

^a Verberet

^a Verberet me iustus, & benignitatis loco decem; castiget me, id mihi pro præstantissimo erit unguento, quod mihi caput nullo modo diminuet.

^b Non amat scurra eum, à quo castigatur; neque sapientes adit.

^c Qui derisorem arguit, maculam sibi constat.

^d Centies plus absterret intelligentem objurgatio, quam insanum plaga.

^e Estote sine offendiculo *Sine offendiculo sergenda.* & Judæis, & Græcis, & Ecclesiæ divinæ.

^f Ne quis quidpiam fratri proponat ad quod impingat, vel offendant.

^g Videte ne vestra libertas ullo modo offensiculo sit imbecillibus.

^h Si quis imbecillâ fide est, illum assumite, at non ad dubitationes altercantium.

ⁱ Decet neque carnes comedere, neque vinum bibere, neque quidquam *facere*, quo tuus frater vel impingat, vel lædatur, vel infirmetur: si quis enim viderit te, cui nota res est, *hec facientem*, nonne ipse, qui infirmâ est conscientia, impelletur ad *eandem faciendam*, atque ita per tuam cognitionem peribit frater imbecillis, propter quem mortuus est Christus?

^k Si itaque propter esum frater tuus offenditur; tu non jam charitatis officio fungeris. Noli eum tuo esu perdere, pro quo oppetiit Christus.

^a Ps. 141. 5.

^b Prov. 15. 12.

^c Prov. 9. 7.

^d Prov. 17. 10.

^e 1 Cor. 10. 32.

^f Rom. 14. 13.

^g 1 Cor. 8. 9.

^h Rom. 14. 1.

ⁱ Rom. 14. 21. 1 Cor. 8. 10, 11.

^k Rom. 14. 15.

220 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a In fratres sic peccantes, & infirmam eorum conscientiam percellentes, in Christum peccatis.

^b Tūne fidem habes? apud te habe in Dei conspectu: Omnia quidem pura sunt; sed in eo malum est, si quis cum offensione vescitur.

^c Væ illi, qui alium potare facit; qui utrem suum adhibendo ipsi, committit ut inebrietur.

^d Qui probos in malam viam avocat, ipse in suam cadet foveam.

*Exemplum bonum
in se edendo.*

^e Esto fidentibus exemplo, verbis, moribus, charitate, fide & castitate.

OFFICIA MARITORUM & UXORUM.

Maritorum.

^f Quando mulier de viro sumpta erat, & ad virum adducta postea, ut esset ei adjumento: Adamus dixit, Os est de ossibus meis, & caro de carne meâ. Itaque vir, relicto suo patre & matre, adhærebit suæ uxori; coalescentque in unam carnem.

^g Qui principio eos fecit, fecit eos marem & foeminam; atque ita pronunciavit, propterea relinquet vir patrem atque matrem & adhærebit uxori suæ fietque ex duobus caro una. Itaque non jam sunt duo, sed una caro: proinde, quod Deus conjunxit, homo ne disjungat.

^a 1 Cor. 8. 12.

^c Hab. 2. 15.

^e 1 Tim. 4. 12.

^g Mat. 19. 4, 5, 6.

^b Rom. 14. 22, 20.

^d Prov. 28. 10.

^f Gen. 2. 23, 22, 18, 23, 24.

Sincerum DEI Verbum. 221

^a Moses, propter eorum pervicaciam, tabulâ divortii datâ, uxores suas repudiare *Judeis* permisit; verum principio non fuerat ita factitatum. *Et nunc* nobis dicit Christus, quisquis uxorem suam repudiaverit, nisi ob stuprum, in causa est ut ea adulteret: *et*, si aliam duxerit, ipse adulterat: & quisquis dimissam aut repudiatam duxerit, is adulterat.

^b Si quis frater uxorem habet infidentem, quæ tamen cum eo libenter habitet, eam ne repudiato: qui scis enim, O vir, an tu uxorem servaturus sis?

^c Viri, amate uxores vestras, neve in eas cavite.

^d Quisque vestrâ singulatim suam uxorem sic amato ut seipsum. Sic debent amare viri suas uxores ut sua ipsorum corpora: qui suam uxorem amat, seipsum amat; nam nemo unquam suum corpus odit, sed id aut fovetque, ut Christus Ecclesiam.

^e Vos viri, amate uxores vestras, ut Christus amavit Ecclesiam, seque pro eâ dedit: ejus enim corporis membra sumus nos, ex ejus carne, atque ex ossibus. Propterea homo, relicto patre atque matre, adhærebit uxori suæ, quique duo erant fient una caro.

^f Viri, habitate scienter cum uxoribus vestris, muliebri vasi, ut infirmiori, tribuentes honorem, quippe qui gratiæ vitæ cohæredes sitis.

^a Mat. 19. 8, 7, 8, 9. Mat. 5. 32. Mat. 19. 9. Mar. 5. 32.

^b 1 Cor. 7. 12, 16.

^c Col. 3. 19.

^d Eph. 5. 33, 28, 29.

^e Eph. 5. 25, 30, 31.

^f 1 Pet. 3. 7.

222 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen,*

^a Ex tuis cisternis aquam bibe: sit tuus fons felix; & frui tuæ juventutis uxore, & ipsius amore semper potire: *cum* sit tua socia, & fœderata conjux.

^b In gremio alienæ ne hæreatis. Vos animis cavete; ne in vestræ juventutis uxores agatur perfidè.

Uxorum. ^c Marita mulier viventi viro lege obstricta est; sed si vir mortuus fuerit, ea à viri lege soluta est. Itaque, si viro vivente alterius viri fiat, appellabitur adultera: verùm si vir moriatur, libera est à lege, ita ut adultera non sit, si fiat alterius viri.

^d Ne uxor à viro dirimatur. Quòd si dirempta fuerit, maneat cœlebs, aut viro reconcilietur.

^e Mulier, quæ virum habet infidentem, qui tamen libenter cum eâ habitet, cum ne repudiat. Quis scis enim, O mulier, an tu virum servatura sis?

^f Vos uxores, vestris parete viris, ut Domino: nam vir caput uxoris est, ut Christus Ecclesiæ caput. Quemadmodum igitur Ecclesia Christo paret, sic uxores suis viris parere debent in omnibus.

^a Prov. 5. 15, 18, 19. Mal. 2. 14.

^b Prov. 5. 20. Mal. 2. 15.

^c Rom. 7. 2, 3.

^d 1 Cor. 7. 10, 11.

^e 1 Cor. 7. 13, 16.

^f Eph. 5. 22, 23, 24.

^a Videat uxor ut virum suum revereatur.

^b Mulier quietè discat summâ cum obedientiâ. Mulieri non licet docere, nec auctoritatè sibi vindicare in virum, sed quietam esse: nam prior Adamus formatus est, deinde Eva: & Adamus non deceptus est, at mulier decepta, delictum prior admisit.

^c Uxores, vestris parete viris; ut quibus oratione non persuaderetur, ii per uxorum mores absque oratione lucrifiant, vestrorum morum castitatem cum religione conjunctam contemplati.

^d Sic enim olim sanctæ illæ foeminae, in Deo spem habentes, suis viris obediebant; ut Sara obedivit Abrahamo, Dominum eum appellans: cujus factæ estis filiae, dum benefacitis.

^e Mulier proba mariti sui ornamentum est; at pudenda est quasi quoddam pus in ejus membris.

^f Mulier aliena, quæ juventutis suæ ducem deferit, fœderis Dei sui obliviscitur: ejus etiam domus ad mortem, ejusque mores ad manes sunt proclives.

^g Rixosa mulier est stillicidium perfluens.

^h Intelligens uxor à Jehovâ est. Ei confidit ex animo maritus: ipsa de eo benè, non malè, merebitur per omnem vitam

^a Eph. 5. 33.

^b 1 Tim. 2. 11, 12, 13, 14.

^c 1 Pet. 3. 1, 2.

^d 1 Pet. 3. 5, 6.

^e Prov. 12. 4.

^f Prov. 2. 16, 17, 18.

^g Prov. 19. 13.

^h Prov. 19. 14. Prov. 31. 11.

suam:

224 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

suam: os suum sapienter aperit, benignitatis disciplinam habens in linguâ: familiæ suæ statum considerat, nec pigritiæ cibo vescitur: assurgunt liberi, qui eam beatam ferant; ejus quoque maritus eam laudat.

PARENTUM & LIBERORUM.

Parentum. ^a Vos patres, ne vestros irritate liberos, sed eos in Domini disciplinâ ammonitis educate, habentes eos dicto audientes, summâ cum gravitate.

^b Verba, quæ vobis Deus præcepit, animo ac memoriæ mandatote; eaque vestris natis inculcatote: & vestris liberis & porrò vestræ in posterum stirpi præcipitote, ut ad Dei normam vitam dirigentes justitiam colant atque jus; omniâque legis divinæ dicta curent exequenda.

^c In eâ, quâ par est, vivendi ratione puerum instituito; isque, cùm senuerit, ab eâ non recedet.

^d Dum spes est, filii tui castigationem maturato; neque lacrymis suis indulgens delinquenti parcito: quippe annexa est puerorum pectori stultitia, at castigatrix virga sapientiam conciliat. Quod si puerum castigatione privare nolis, ipsius animam ab orco defendes.

Prov. 31. 26, 27, 28.

^a Eph. 6. 4. 1 Tim. 3. 4.

^b Deut. 6. 6. Deut. 11. 18. Deut. 6. 7. Gen. 18. 19. Deut. 31. 12.

^c Prov. 22. 6.

^d Prov. 19. 18. Prov. 13. 24. Prov. 19. 18. Prov. 22. 15. Prov. 29. 15. Prov. 23. 13, 14.

^a Corrige

Sincerum DEI Verbum. 225

^a Corrige filium tuum, & te recreabit; tibi que conciliabit animi voluptates: puer autem effrænis pudore matrem suam afficit.

^b Patres, ne vestros irritate natos, ne despondeant animos.

^c Filiam tuam ad meretricandum ne prostituato, ne terra flagitio repleatur.

^d Non debent liberi parentibus congerere, sed parentes liberis.

^e Si quis suorum domesticorum curam non habet, is fidem abnegavit, estque insidente deterior.

^f Quum quis bona sua filiis suis testamento relinquet, primogenito suo filio duplicem facultatum suarum partem dabit, nam cum is sit ejus virium principium, jus habet primogeniti.

^g Bonus vel nepotibus opes recondit.

^h Vos, liberi, obedite vestris parentibus in Domino; id enim æquum est. *Liberorum.* Parentibus in omnibus obsequimini, hoc enim Deo gratum est.

ⁱ Honora tuum patrem, atque matrem, (quod primum est cum promissione præceptum) ut tibi bene sit, & in terrâ diu vivas.

^a Prov. 29. 17, 15.

^c Lev. 19. 29.

^e 1 Tim. 5. 8.

^g Prov. 13. 22.

^h Eph. 6. 2, 3.

^b Col. 3. 21.

^d 2 Cor. 12. 14.

^f Deut. 21. 16, 17.

^h Eph. 6. 1. Col. 3. 20.

226 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *secu.*

^a Audi, mi fili, disciplinam patris tui, neve matris tuæ doctrinam desere.

^b Suam quisque matrem & patrem revere-minor.

^c Qui suo patri matrive imprecatur; hujus lumen extinguetur in mediis tenebris.

^d Oculum, qui patrem irridet, matrisque disciplinam spernit, effodient fluviales corvi, & aquilini pulli comedent.

^e Execrabilis est, qui patrem, matrive, flocci fecerit.

^f Qui prodigendo patrem affligit, matrēque suam fugat, pudendus is est filius, suosque probris afficit.

^g Filius sapiens patrem exhilarat; at stultus filius matri suæ est mœrori.

MAGISTRO- RUM & SERVORUM.

Magistrorum. ^h Magistri, ex justo æquōque cum servis agite, remissis minis, scientes vos quoque habere Dominum in cœlis, qui nihil personis tribuat.

ⁱ Servi tui aut ancillæ tuæ jus detrectare noli, cum tecum contendant. Nonne idem illum, qui te, fecit in ventre? Nonne idem nos omnes condidit in utero?

^a Prov. 1. 8.

^b Lev. 19. 3.

^c Prov. 20. 20.

^d Prov. 30. 17.

^e Deut. 27. 16.

^f Prov. 19. 26.

^g Prov. 10. 1.

^h Col. 4. 1. Eph. 6. 9. Col. 4. 1. Eph. 6. 9.

ⁱ Job. 31. 13, 15.

Sincerum DEI Verbum. 227

^a Ne alii aliis asperius imperatote; *estis etenim fratres.*

^b Væ illi, qui aliorum operâ utitur gratis, neque illis laborum suorum præmium solvit.

^c Qui conturbat domum suam, possidebit ventum.

^d Vos servi, obedite vestris, quod *Servorum*, ad carnem attinet, Dominis; non ad oculum serviendo, ut hominum captantes gratiam, sed cum animi simplicitate, metuentes Deum: & ut servi Christi, Dei voluntatem obeuntes ex animo; cum benevolentia servientes, ut Domino, non hominibus; scientes fore, ut, quod quisque boni fecerit, ejus à Domino præmium reportet, siue sit servus, siue liber.

^e Servi, in omni re vestris heris parete, ipsis in omnibus obsequiosi; non responsiatores, non furaces, sed summam fidem bene præstantes.

^f Servi, vestris Magistris cum omni metu morem gerite, non solum bonis & æquis, verum etiam iniquis: hoc enim gratiam meretur, si quis, propter conscientiam Dei, dolores fert, patiens injustè.

^g Vestris este stipendiis contenti.

^h Qui fidentes habent heros, eos ne idèò contemnant, quia fratres sunt; sed eò magis iis inserviant, quòd fideles sint ac dilecti, idèmq; beneficium adepti.

^a Lev. 25. 46.

^b Jer. 22. 13.

^c Prov. 11. 29.

^d Eph. 6. 5. Col. 3. 22.

Eph. 6. 6, 7, 8.

^e Col. 3. 22. Tit. 2. 9, 10.

^f 1 Pet. 2. 18, 19.

^g ¶ Luc. 3. 14.

^h 1 Tim. 6. 2.

228 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Quicumque sunt sub jugo servi, heros suos omni honore dignos existiment; ne Dei nomen ejusque doctrina malè audiat.

Officia MAGISTRATUUM, & SUBDITORUM.

Magistratum. ^b Judices, & Magistratus, qui vobis præfecti constituentur, erunt viri fortes, religiosi, fideles, avaritiæ inimici: & hi populo jus dicent omni tempore, & fratrum suorum controversias audient, & justè judicabunt de causis vel civium inter ipsos, vel cum peregrinis.

^c Judicium nullo modo corrumpent: neque in cognoscendis causis ullam personarum rationem habebunt, sed tenues juxtà ac potentes audient, pauperi nullo modo indulgebunt, honorato non assentabuntur: neque donum accipient: quippe donum sapientum oculos cæcat, & justorum orationem pervertit. Non metuent à quoquam, nam Dei judicium est.

^d Vos judices, videte quid agatis; non enim hominibus, sed Jehovæ, judicatis, qui vobis in re judiciariâ adfuturus est. Quamobrem facite ut, Dominum formidantes, iniquè non judicetis; non indulgeatis impiis; nec in judiciis justos opprimatis: tenuium & pupillorum causam agite; oppressos & spoliatos liberate; eos ab impiorum defendentes injuriâ.

^a 1 Tim. 6. 1.

^b Deut. 16. 18. Deut. 1. 13. Ex. 18. 21, 22. Deut. 1. 16.

^c Deut. 16. 19. Deut. 1. 17. Lev. 19. 15. Deut. 16. 19. Deut. 1. 17.

^d 2 Chr. 19. 6, 7. Ps. 82. 2. Prov. 18. 5. Ps. 82. 3, 4.

^a Et, in omnibus causis, quæ ad vos à fratribus vestris deferentur, in quibus controversia est inter cædem & cædem, inter legem & præceptum, inter statuta & judicia, monetote eos ne in Dominum delinquant, unde fiat ut & vos & vestri fratres pœnas luant.

^b Sic vos Deum reverentes fideliter & sincerâ mente agetis.

^c Si ortâ inter homines lite in judicium venerint, ut eorum causam cognoscant iudices, tunc innocentes absolvent & nocentes condemnabunt: Quod si nocens fustuarium meruerit, illum in conspectu suo cædendum curabit iudex, ad certum *plagarum* numerum, pro criminis ratione; ne si multum ad hanc verberationem addiderit, contumeliâ afficiatur frater vester in vestrâ præsentiâ.

^d Ne parentes pro liberis, néve liberi pro parentibus moriuntor, at quisque ob suam culpam moritor.

^e Væ, qui decreta statuunt iniqua, scribendâque dictant facinorosa, ad evertendas tenuium causas, eripiendûmque jus inopibus, viduis, & pupillis.

^f Hominum rector esto justus; iis dominans religiosè.

^a 2 Chr. 19. 10.

^b Deut. 25. 1, 2, 3.

^c Is. 10. 1, 2.

^d 2 Chr. 19. 9.

^e Deut. 24. 16.

^f 2 Sam. 23. 3.

230 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen,*

^a Dominatoris, falsa verba attendentis, ministri omnes sunt impii: itaque cessat lex, nec finem adipiscitur jus; quoniam insontem circumvenit nocens, ideoque est perversa jurisdictio; *et tunc* aditum homini donum suum præstat, eumque in magnatum conspectum sistit.

^b Dominantis gratiam quærunt multi: sed à Domino est hominum judicium.

^c Pollentibus justis gaudet populus; at impetrantibus impiis congemiscit.

^d Quum folio regni sui infidebit Rex, divinæ legis liber erit penes eum, quem apud se habens per omnem suam vitam leget; ut inde discat Jehovah Deum suum vereri, curétque ut omnibus legis verbis ejusque institutis pareat; ne contra suos consanguineos animo insolescat, neve de disciplinâ ad dextram aut sinistram defleat; ut diu vivat in regno suo, tum ipse, tum ejus nati.

^e A perpetranda improbitate abhorrent reges; nam justitiâ stabilitur solium.

^f Ne adimat princeps oppressor de plebeiorum patrimonio, suâ eos possessione mulctans.

^g Rem scrutari regibus gloriosum est.

^a Prov. 29. 12. Hab. 1. 4. Prov. 18. 16.

^b Prov. 29. 26.

^c Prov. 29. 2.

^d Deut. 17. 18, 19, 20.

^e Prov. 16. 12.

^f Ezek. 46. 18.

^g Prov. 25. 2.

Sincerum DEI Verbum. 231

^a Non est Regum vinum, non est Principum temetum potare; ne poti obliviscantur instituti, & alicujus inopis hominis causam evertant.

^b Clementia fidésque Regem tuentur, ejúsque solium nititur clementiâ.

^c Tolle ex conspectu Regis impios, ejúsque solium justitiâ confirmabitur.

^d Rex sapiens, in judiciali solio sedens, discutit oculis suis omne maleficio: oppressos à calumniatorum injuriâ liberat, atrocitatem & injustitiam tollit, & à populo exactiones aufert.

^e Ut fremens leo, aut famelicus ursus, est Dominator impius in tenuem plebem.

^f Princeps expers prudentiæ multus est injuriis; & oblatis muneribus gaudens, terram suam evertit; at inimicus avaritiæ diu deget ætatem.

^g Audite hæc, Principes & Gubernatores, qui à jure abhorretis, & omnem pervertitis æquitatem.

^h Propter regionis peccatum frequentes sunt ejus Principes.

ⁱ Omnes mortales superioribus potestatibus pareant; nulla est enim potestas nisi à Deo: ac quæ sunt potestates, eæ à Deo sunt institutæ. Itaque qui potestati repugnat, Dei institutioni repugnat; qui-que resisterint, damnati pœnas dabunt: Non

Subditorum;

^a Prov. 31. 4, 5.

^b Prov. 20. 28.

^c Prov. 25. 5.

^d Prov. 20. 26, 8. Jer. 22. 3. Ezek. 45. 9.

^e Prov. 28. 15.

^f Prov. 28. 16. Prov. 29. 4. Prov. 28. 16.

^g Mic. 3. 9.

^h Prov. 28. 2.

ⁱ Rom. 13. 1, 2.

232 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

enim rectè factis metuendi sunt Magistratus, sed pravè factis. Vis potestatem non timere? Benefacito & ab eâ laudem consequêris: Nam Dei minister est, tibi quod sit bono. Verùm, si malè feceris, formida; nec enim sine causâ gladium gestat: quippe quum sit Dei minister, & ultor, ad irrogandas pœnas ei qui malefacit. Quapropter parere necesse est, non solum supplicii metu, sed etiam quia officii est: siquidem hanc ob causam tributa penditis; sunt enim publici Dei Ministri, in hoc ipso assidui.

^a Omnibus parete personis humanis, propter Dominum; five Regi, ut summâ potestate pollenti; seu Prætoribus, ut ab eo tum ad maleficorum ultionem tum ad beneficorum laudationem missis: ut liberi; non ut vitiorum prætextum habentes libertatem, sed ut Dei servi.

^b Principatibus ac Potestatibus vosmet subijcite; ☞ Magistratibus obtemperate.

^c Ex præscripto legis, quâ te instituent, & ex sententiâ, quam tibi dixerint, ita facito.

^d Regem honorate.

^e Quæ sunt Cæsaris, Cæsari solvite.

^f Time Dominum, & Regem, & cum inconstantibus ne habeto commercium.

Rom. 13. 3, 4, 5, 6.

^a 1 Pet. 2. 13, 14, 16.

^b Tit. 3. 1.

^c Deut. 17. 11.

^d 1 Pet. 2. 17.

^e Mat. 22. 21.

^f Prov. 24. 21.

^a Quis

^a Quis Domini uncto impunè manus attulerit?

^b Diis ne detrahit, neque eos execrator, populi tui Principi *ne* maledicito.

^c Ne per cogitationem quidem Regi maledicito.

^d Cum Regis dicto conjuncta est potestas; ecquis ab eo facti rationem quæret? *Sed* diu pati-
tendo demulcetur Princeps.

^e Num Reges nebulones, num Primates appellare impios, fas est?

^f Similis leonini fremitus est Regis indignatio, cum qui irrat, peccatis in seipsum.

^g Audaces sunt illi, & sibi pertinaciter placentes, *qui* dominatum contemnunt, *qui* de dignitatibus maledicere non horrent.

^h Quisquis Dei & Regis Legi non paruerit, in eum sine dubitatione animadvertatur; vel morte, vel exilio, vel bonorum mulctatione, vel vinculis.

OFFICIA PASTORUM ECCLESIAE CHRISTI.

ⁱ *Qui* sermonis ministerium acceperunt, *de iis* sic existiment homines, ut de Christi ministris, & divinorum arcanorum dispensatoribus. Cæterum illud in dispensatoribus requiritur, ut fidelis quis comperiatur.

^a 1 Sam. 26. 9.

^c Eccl. 10. 20.

^e Job. 34. 18.

^g 2 Pet. 2. 10.

ⁱ Col. 4. 17. Act. 6. 4. 1 Cor. 4. 1, 2.

^b Ex. 22. 28. Act. 23. 5.

^d Eccl. 8. 4. Prov. 23. 15.

^f Prov. 19. 12. Prov. 20. 2.

^h Ezr. 7. 26.

234 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Cùm itaque in eos ministerii munus conferatur, ministerio suo sese accingant: cujus est docere, is sit in docendo sedulus; cujus est cohortari, in cohortando; cujus præesse, in præeundo: sunt enim Dei adjutores, *nósque, quibus administratur*, sumus Dei agricultura; Dei ædificium sumus: non quòd nostræ fidei dominentur, sed nostro gaudio consulant: nam fiduciâ stamus.

^b Pro Christo legatione funguntur, quasi nos per eos Deus adhortaretur: pro Christo nobis instant, *ut cum Deo in gratiam redeamus. Et*, tanquam ei operam dantes, hortantur nos, *ut sedulo curemus* ne Dei beneficium incassum accipiamus.

^c Quod munus igitur à Domino acceperunt, id curent implendum; non abutendo suâ in Evangelio potestate; nullam usquam offensionem afferentes, ne taxetur ministerium; quidvis patientes, nequid Christi remorentur Evangelium: & in omnibus rebus seipsos, ut Dei ministri, commendantes.

^d Subministrent, ut ex facultate, quam Deus suppeditet; seipsos piè, justè, & inculpatè erga fideles gerentes; & erga alienos sapienter ambulantes; quo in cunctis celebretur Deus per Jesum Christum.

^e Qui dicta mea habet, inquit Dominus, is mea dicta verè narret.

^a Rom: 12. 6, 7, 6, 8. 1 Cor. 3. 9. 2 Cor. 1. 24.

^b 2 Cor. 5. 20. 2 Cor. 6. 1.

^c Col. 4. 17. 1 Cor. 9. 18. 2 Cor. 6. 3. 1 Cor. 9. 12. 2 Cor. 6. 4.

^d 1 Pet. 4. 11. 1 Thess. 2. 10. Col. 4. 5. 1 Pet. 4. 11.

^e Jer. 23. 28.

Sincerum DEI Verbum. 235

^a Loquatur, ut divinorum oraculorum præco; divinum regnum prædicans, &, quæ ad Dominum Jesum Christum pertinent, ea, summâ cum libertate & sine impedimento, docens.

^b Nos non sumus (*inquit Divus Paulus*) ut multi, qui divinam Doctrinam cauponantur, sed ut sinceritate, sed ut ex Deo, ut in Dei conspectu, in Christi negotio loquimur: divinam doctrinam non fallaciter tractantes, sed veritatis declaratione nos ipsos apud omnem hominum conscientiam in Dei conspectu commendantes. Non est nostra cohortatio erroris, aut obscœnitatis, aut fraudis: sed quemadmodum nobis divinitus probatis creditum est Evangelium, sic loquimur, ut non hominibus placentes, sed Deo, qui nostros explorat animos: nec unquam assentatoriâ oratione usi sumus, nec per avaritiam quidquam fecimus, nec ab hominibus gloriam expetivimus: non enim nos ipsos prædicamus, sed Christum Jesum Dominum.

^c Israelis domui speculatorem te constitui, (*inquit Deus;*) quapropter, auditis ex ore meo verbis, eos à me commonefacias. Quum ego impio certam mortem minatus fuero, si tu illum verbis non monueris, ejus ab impio more suo avertendi gratiâ, quo vivat; ipse quidem impius suâ culpa morietur, sed ejus sanguinis pœnas ego à te repetam: sin autem tu monueris impium, nec ille se ab impiis suis moribus revocaverit, morietur ille quidem suâ culpâ, sed tu teipsum liberaveris.

^a 1 Pet. 4. 11. Aët. 23. 31. Aët. 4. 29.

^b 2 Cor. 2. 17, 2 Cor. 4. 2. 1 Theff. 2. 3, 4, 5, 6.

2 Cor. 4. 5.

^c Ezek. 3. 17, 18, 19.

236 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen,*

^a Vociferare, ne cesses, attolle vocem tuam instar tubæ, meoque populo suam noxam, suumque Jacobi domui peccatum ostendito.

^b Eis mea dicta eloquitor; sive audiant, sive minùs. Præcepto ne desit præceptum, dein repetita addantur præcepta, normam sequatur norma, his & alias normas adjicito, paulum hic, paulum illic *addendo*.

^c Verbum Dei prædicando publica: instat oportune, importune.

^d Argue, increpa, cohortare summâ cum clementiâ & doctrinâ. In omnibus esto pervigil; Evangelistæ officio fungere; tuo munere perfungere: confirmans discipulorum animos, eosque cohortans ut in fide permaneant.

^e Fratres excitare ne negligito, eos de his commonefaciendo, quæ spectant ad vitam & pietatem, quanquam gnaros & in præsentî veritate fixos: & unumquemque (sicuti pater liberos) cohortare, consolare & commonefacito, ut ita se gerant, uti Deo dignum est, qui eos ad suum regnum & gloriam vocaverit: *Ita* bonus eris Jesu Christi Minister; hoc enim faciens & teipsum servabis, & auditores tuos.

^f Da *igitur* operam ut teipsum Deo probes, operarium non erubescendum, rectè secantem veritatis orationem. Curam *porrò* gere & tui ipsius & doctrinæ; ne fortè, cum a-

^a Is. 58. 1.

^b Ezek. 2. 7. Is. 28. 10.

^c 2 Tim. 4. 2.

^d 2 Tim. 4. 2, 5. Act. 14. 22.

^e 2 Pet. 1. 12, 13, 12, 3, 12. 1 Thess. 2. 11, 12.

^f 1 Tim. 4. 6, 16.

^g 2 Tim. 2. 15. 1 Tim. 4. 16. 1 Cor. 9. 27.

lios docueris, ipse sis rejectaneus.

^a Tu verò, qui alterum doces, teipsum non doces? Qui prædicas non esse furandum, furaris? Qui adulterandum negas, adulteras? Qui à simulachrorum cultu abhorres, sacrilegium committis? *Ex eorum grege ne estote, qui dicunt nec faciunt, qui colligant onera gravia & portatu difficilia, aliorumque humeris imponunt, quum ea ipsi ne digito quidem movere velint.*

^b Cùm Deus, suis temporibus, exhibuerit suum sermonem præconio promulgandum, *cùmque hic divinus sermo ad nostram doctrinam in sacris literis sit scriptus; ipsi, quibus servatoris nostri præconium Dei mandato commissum est, aperiant in oculis totius populi adstantis librum, in eoque libro, divinâ scilicet lege, legendo apertè & exponendo sensum, faciant ut inter recitandum intelligatur.*

^c Sacerdotes docebunt populos, quid inter sacrum & profanum differat, monstrabuntque discrimen puri & impuri.

^d Deo suo sacri sunt, neve Dei sui nomen profananto; Deo enim suo dapem faciunt. *Et eos Dominus elegit qui sibi ministrent, quique benedicant in nomine Jehovæ.*

ⁱ Cor. 9. 27.

^a Rom. 2. 21, 22. Mat. 23. 3, 4.

^b Tit. 1. 2, 3. Rom. 15. 4. Tit. 1. 3. Neh. 8. 5, 8.

^c Ezek. 44. 15, 23.

^d Lev. 21. 6. Deut. 21. 5.

238 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *seu*,

^a Ecclesiæ Presbyteri Dei ovile, quod penes eos est, pascant; istud curantes non inviti, sed sponte; non avarè, sed alacriter; neque ut Cleris dominantes, sed ut gregi exempla sint: ita fiet ut, quum advenerit pastorum magister, nunquam flaccescentem gloriæ coronam accipiant.

^b Cavete & vobis, & toti ovili, cui vos Sanctus Spiritus præposuit custodes: vos enim truces lupi invadent, qui gregi non parcant; ex vobis ipsis quoque existent homines, qui perversè loquantur, quo discipulos ad se sequendos abducant: Quare vigilate, & *hujus* admonitionis este memores.

^c Sic minatur Dominus Deus: Væ Pastoribus, qui meæ pastionis oves perdunt, atque dissipant.

^d Hei pastoribus istis, qui seipsum pascunt, neque oves curant pascendas; qui infirmas non confirmaverunt, ægras non sanaverunt, fractas non obligaverunt; profligatas non revocaverunt; neque perditas quæsierunt: at iis imperaverunt vi & sævitia.

^e Væ Sacerdotibus, qui legem meam temerantes, fanum meum profanaverunt; *qui*, de viâ desectentes, fecerunt ut multi impingerent in legem, meumque fœdus corruerunt: *Itaque* ego quoque illos toti populo

^a 1 Pet. 5. 1, 2, 3, 4.

^b Act. 20. 28, 29, 30, 31.

^c Jer. 23. 2, 1.

^d Ezek. 34. 2, 3, 4.

^e Ezek. 22. 26. Mal. 2. 8, 9.

Sincерum DEI Verbum. 239

contemptos abjectosque reddam, quandoquidem meas vias non tenuerunt, sed in lege habuerunt personarum rationem.

^a Si quis Episcopi munus expetit, bonum munus cupit. Debet igitur Episcopus irreprehensibilis esse, ut Dei dispensator; vigilans & bene moratus, frugi, justus, pius, temperans; non sibi pertinaciter placens, non iracundus, non violentus, non percussor, à jurgiis alienus, sed æquanimis; non avarus, non lucro turpiter inhians; sed hospitalis, virtutis amans, suam domum bene administrans, liberos habens dicto audientes summâ cum gravitate; (nam si quis suam ipsius Domum administrare nescit, quo pacto Dei Ecclesiam curabit?) non Novitius, ne superbiâ inflatus in Diaboli criminationem incurrat. Debet etiam honesto extraneorum testimonio commendatus esse, ne in probum, Diabolique laqueum, incidat: & fidi sermonis, quem didicit, defensor esse, quo possit & sanâ doctrinâ cohortari, & contradicentes refellere.

^b Tu loquere, quæ sanam deceant doctrinam. Hæc loquere, & exhortare, & argue summâ cum authoritate. Sunt enim multi refractarii & vaniloqui, atque vafri, quos refutare oportet; quamobrem argue eos severè, ut sint in fide sani.

Mal. 2. 9.

^a 1 Tim. 3. 1, 2. Tit. 1. 7.

1 Tim. 3. 2. Tit. 1. 8, 7. 1 Tim. 3. 3. Tit. 1. 8.

1 Tim. 3. 4, 5, 6, 7. Tit. 1. 9.

^b Tit. 2. 1, 15. Tit. 1. 10, 11, 13.

^a Hæc

240 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen*,

^a Hæc præcipito ac doceto; neque quisquam te contemnat.

^b Erga omnes mitis esto, ad docendum aptus, injuriæ patiens; cum mansuetudine dissentientes erudiens: in cunctis teipsum rectè factorum exemplum præstans; in doctrinâ exhibens integritatem, gravitatem, sinceritatem, orationem sanam, quæ damnari nequeat; ut pudeat opponentem se tibi, cum nihil habeat de te dicere vitiosum.

^c Oppidatim Presbyteros constituito: & ab Apostolis *Christi* quæ audivisti, ea exponito fidis hominibus, qui sint ad alios etiam docendos idonei: *sed* manus nemini temerè imposito, neve aliena peccata participato.

^d Peccantes coram omnibus argue, quo cæteri metu afficiantur. Contra Presbyterum ne admiseris accusationem, nisi duo trêve testes sint.

^e Quibusdam denunciato, ne aliam sequantur doctrinam; neve fabulas attendant, & antiquitates infinitas, quæ potiùs quæstiones pariunt, quàm divinam in fide instructionem: *Nam* quidam ita à scopo aberrantes deflexerunt ad vaniloquium, ut velint legis esse doctores, *quum* nesciant quid dicant, neque de quibus affirmant.

^f Hæreticum hominem, post unam atque alteram admonitionem, repudiato; sciens eum perversum esse, & ita peccare, ut ipse à seipso damnetur.

^a 1 Tim. 4. 11. Tit. 2. 15.

^b 2 Tim. 2. 24, 25. Tit. 2. 7, 8.

^c Tit. 1. 5, 2 Tim. 2. 2, 1 Tim. 5. 22.

^d 1 Tim. 5. 20, 19.

^e Tit. 3. 10, 11.

^f 1 Tim. 1. 2, 3, 6, 7.

Sincerrum DEI Verbum. 241

^a Hæc exequitor sine ullo hominum discrimine, nihil per favorem faciens; *pro* vestrâ potestate, quam vobis Dominus ad instruendum, non ad destruendum, dedit.

^b In omnibus Ecclesiis, quibus opus est, omnia composito:

^c Idem Diaconi sint graves, non bilingues, non vino nimium dediti, non lucro sordidè inhiantes; tenentes fidei arcanum sibi bene conscii; & liberos domosque suas bene regentes;

^d Atque hi priùs probentur, deinde Diaconatus munere fungantur inculpati: Diaconi enim qui bene ministraverint, præclaram sibi gradum faciunt, magnamque in fide in Christo Jesu collocandâ libertatem.

^e Eorumque uxores item graves, non calumniatrices, sobriæ, fideles in omnibus sunt.

^f Sic dicunt Sacræ Literæ, Quisquis Domino Jesu Christo confidet, eum *fidei* non pudebit *sua*; & quisquis Domini nomen invocaverit, servabitur. At qui possunt eum invocare, in quem non crediderunt? Aut credere ei, de quo non audiverunt? Aut audire, sine præcone? Aut prædicare, nisi sint legati?

^a 1 Tim. 5. 21. 2 Cor. 10. 8.

^b Tit. 1. 5. 1 Cor. 7. 17.

^c 1 Tim. 3. 8, 9, 12.

^d 1 Tim. 3. 10, 13.

^e 1 Tim. 3. 11.

^f Rom. 10. 11, 9, 13, 14, 15.

242 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Nemo hunc pro hominibus in rebus divinis ministrandi honorem sibi arrogat, nisi qui vocatur à Deo, quemadmodum Aaron, & Sacerdotes & Levita sub veteri Testamento; & Apostoli aliique Evangelii Ministri, sub novo.

^b Nemo, qui aratro admotâ manu respicit in tergum, aptus est ad Dei regnum.

^c Habemus thesaurum hunc in testaceis vasculis, ut tam excellens potestas sit Dei, non ex nobis.

OFFICIA FIDENTIUM erga PASTORES suos.

^d Rogamus vos, fratres, ut agnoscatis eos, qui in vobis laborant, vobisque præfunt in Domini negotio, & vos castigant; eos maximi facientes, charosque habentes, propter eorum opus.

^e Vobis Præpositorum mementote, qui vobis divinam exposuere doctrinam; quorum fidem imitamini, quis fuerit morum ipsorum exitus contemplantes.

^f Presbyteri, qui rectè gubernant, geminò præmio afficiantur, præsertim qui in sermone doctrinæque elaborant.

^g Eos excipite per Dominum cum omni lætitiâ; & tales in honore habete.

^h Parete gubernatoribus vestris, iisque obsequimini; nam ii pro animis vestris vigilant, ut rationem reddituri, ut id cum lætitiâ faciant non gementes.

^a Heb. 5. 4, 1, 4.

^c 2 Cor. 4. 7.

^e Heb. 13. 17.

^g Phil. 2. 29.

^b Luc. 9. 62.

^d 1 Thess. 5. 12, 13.

^e 1 Tim. 5. 17.

^h Heb. 13. 17.

Sincerum DEI Verbum. 243

^a Qui sese ad ministerium addixerunt Sanctis, talibus vos parete, sicut etiam cuique eos adjuvanti & cum iis laboranti.

^b Ita enim Salvator noster Discipulos suos allocutus est; Hoc vobis certo certoque dico; qui eum, quem ego misero, accipit, me accipit; & qui me accipit, eum accipit, qui me misit: Qui vos audit, me audit: & qui vos repudiat, me repudiat: qui verò me repudiat, eum repudiat, qui me misit. Itaque qui vos repudiat, non hominem repudiat, sed Deum.

^c Eos Jehova non ampliùs respiciet, qui nullam Sacerdotum rationem habuerint, nullam Presbyteris gratiam fecerint.

^d Sic dicit armipotens Jehova; Interroga de Lege Sacerdotes.

^e Pontifici auscultate, qui ad administrandum Domino Deo vestro adest; Levitisque, ea omnia docentibus, quæ bona videntur Jehovæ.

^f Scribæ & Pharisei in Mosis sede sedent; quicquid igitur vobis dixerint exequendum, exequimini & facite; sed eorum facta nolite imitari, quoties dicunt nec faciunt.

^g Erit tempus, quum sanam doctrinam non ferrent homines; sed ad suas libidines sibi accumulabunt magistros, auribus prurientibus, & à

^a 1 Cor. 16. 16, 15, 16.

^b Joh. 13. 20. Luc. 10. 16. 1 Theff. 4. 8.

^c Lam. 4. 16.

^d Hag. 2. 11.

^e Deut. 17. 12. 2 Chron. 30. 22.

^f Mat. 23. 2, 3.

^g 2 Tim. 4. 3, 4.

244 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,
vero averfis; ad fabulas etiam se convertent.

^f Sed vae contumacibus filiis, inquit Dominus, qui nolunt audire Dei Legem: qui Prævidentibus dicunt, nolite prævidere: & Vatibus, nolite prædicere nobis sana, nobis effamini blanda, nobis prædicite fallacias: Deflectite de viâ, declinate de semitâ, facite ut cesset à facie nostrâ Sanctus Israelis.

^b Ægrotat vestrum aliquis? advocet Ecclesiæ Presbyteros, qui pro eo supplicent; & fidei supplicatio morbo laborantem servabit; & si peccata commiserit, ignoscantur ei.

^c Communicet, qui doctrinâ eruditur, cum eo, à quo eruditur, omnia bona.

^d An nescitis eos, qui *inter Judæos* in sacris administrandis operabantur, vesci sacris? & qui aræ operam dabant, aræ participes esse? Similiter item Evangelium prædicantibus mandavit Dominus, ut Evangelio viverent.

^e Quis unquam suis stipendiis militat? Quis vineam pangit, nec ejus fructu vescitur? Aut quis ovile pascit, quin ovilis lacte vescatur?

^a Tim. 4. 4.

^a If. 30. 1, 9, 10, 11.

^b Jac. 5. 14, 15.

^c Gal. 6. 6.

^d 1 Cor. 9. 13, 14.

^e 1 Cor. 9. 7.

¶ Aiunt

Sincerum DEI Verbum. 245

^a Aiunt sacrae literae: Bovi trituranti os ne obturato; &, Dignus est Operarius mercedē suā. Hoc propter nos omnino literis proditum est; scilicet, spe debere arantem arare, & triturantem spe participare quod sperat.

^b Si, igitur, *Christi Ministri* nobis divina seminaverunt, an hoc magnum est, si humana nostra metent?

^c Quamdiu in terrā deges, ne Levitam deserās, caveto: *hoc autem tibi sit cura* ut in Sacerdotes & Levitas portionem conferas, ut confirmet se in divinā Lege exequendā,

^a 1 Tim. 5. 18. 1 Cor. 9. 10.

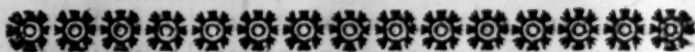
^c Deut. 12. 19. 2 Chr. 31. 4.

^b 1 Cor. 9. 11.



C A P. VIII.

OFFICIA HOMINIS erga se.



HUMILITAS.

EDico vestrum cuius, ne plus sibi arroget, quàm arrogare debeat: sed ut sapiat ad sobrietatem, pro fidei modo, quem cuique Deus impertivit.

^b Ne superbite. Nolite alta sapere. Animis vestris ne efferimior; sed humilibus vosmet accommodate.

^c Utrà quàm deceat ne vos extendite.

^d Ne finis gloriosi: Nam, si quis sibi videtur esse aliquid, cum nihil sit, ipse se animo fallit.

^e Tunc tibi magna petis? Ne pete.

^f Quotusquisque bonitatem suam non prædicat: sed qui sese commendant, seipsos in seipsis metientes; & sibi se comparantes, non

^a Rom. 12. 3.

^c 2 Cor. 10. 14.

^d Jer. 45. 5.

^b Jer. 13. 15. Rom. 12. 16.

^e Gal. 5. 26. Gal. 6. 3.

^f Prov. 20. 6. 2 Cor. 10. 12.

sapiunt:

Sincerum Dei Verbum. 247

sapiunt: Non enim, qui seipsum commendat, probandus est, sed quem Deus commendat.

^a Sic inquit Dominus: Ne se jactet sapiens in sapientiâ suâ; ne se jactet fortis in suâ fortitudine; ne se jactet dives in suis divitiis; sed in eo se jactet, qui se jactat, quod me cognoscat Dominum esse, qui clementiam exerceam, qui jus æquumque faciam in terris.

^b Qui gloriatur, in Domino gloriatur; cum omni modestiâ Domino serviens.

^c Laudet alius te, non tuum os; alter, non tua labia.

^d Suam affectare gloriam, hominibus non est gloriosum.

^e Te ab aliis quis discrevit? Quid verò habes, quod non aliunde habeas? Quod si aliunde habes, quid te jactas, perinde ac si non aliunde haberes?

^f Charitas non gerit se turpiter; non tumet: Nolito igitur tam superbè loqui; facessat ex ore vestro ferocia.

^g Accinctus ne se jactet, perinde ac discinctus.

^h Sunt quidam, qui sibi se justos esse persuadent, aliósque contemnunt; qui dicunt, Contine te, ne ad nos accedas, sumus etenim sanctiores te: *Qui autem suam justitiam statuere non conatur, se verò in conspectu Dei deprimat, dicens;*

^a 2. Cor. 10. 18.

^a Jer. 9. 23, 24.

^b 1. Cor. 1. 31. Act. 20. 19.

^c Prov. 27. 2.

^d Prov. 25. 27.

^e 1. Cor. 4. 7.

^f 1. Cor. 13. 4. 1. Sam. 2. 9.

^g 1. Reg. 20. 11.

^h Luc. 18. 9. Is. 65. 54.

Rom. 10. 31. Luc. 13. 14, 15.

248 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *seu*,

Deus, propitius esto mihi fonti. Hic erit Deo approbatus, ille non item.

^a Cùm omnia vobis mandata feceritis, ità dicite. Nos sumus inutiles servi, quippe qui, quod debuimus facere, fecerimus.

^b Cognitio inflat, sed charitas ædificat.

^c Nemo seipsum fallat: si quis, apud vos, sapiens sibi videtur in hoc seculo, stultus fiat, ut fiat sapiens: *Quippe* mundi stultissima Deus elegit, ut sapientes confutaret; & mundi infirmissima elegit Deus, ut fortia confutaret; & mundi ignobilissima contemptissimâque elegit Deus, & quæ nihil sunt, ut ea aboleret quæ aliquid sunt; Ne quis mortalium glorietur apud Deum.

^d Agè jam, qui dicitis, hodie aut cras profiscemur in illam urbem, & illic unum annum agemus, & mercabimur & lucrabimur; quum nesciatis quid sit cras futurum: Qualis enim est vita vestra? Vapor est, qui paulisper extat, deinde evanescit. Quum dicere debeatis, si volet Dominus, si vivemus, hoc aut illud faciemus: At nunc in insolentiis vestris vos jactatis; omnis ejusmodi jactantia prava est.

Luc. 13. 14.

^a Luc. 17. 10.

^b 1 Cor. 8. 1.

^c 1 Cor. 3. 18. 1 Cor. 1. 27, 28, 29.

^d Jac. 4. 13, 14, 15, 16.

^a Qui

^a Qui in hâc vitâ divites sunt, iis denuncia-
ne superbiant, neve spem habeant in incertis di-
vitiis; sed in vivente Deo, qui nobis omnia sup-
peditat ad fruitionem.

^b Victum ad satietatem nactus, & elegantes à
te ædificatas domos habitans, & majoribus mino-
ribûsq; pecudibus, argento aurôque auctus; ca-
veto ne, Domini Dei tui oblitus, insolescas a-
nimo, & cum animo tuo cogites, te vestro ro-
bore & manuum vi istas copias tibi peperisse.

^c Glorietur frater humilis in sublimitate suâ;
& dives in humilitate suâ; nam, ut herbæ flos,
sic peribit.

^d Quidam dives homo ita animæ suæ dixit;
Anima, habes multa bona in multos annos condi-
ta; requiesce, comede, bibe, indulge voluptati.
At Deus sic eum interpellavit, O demens, hâc
nocte reposcetur à te anima tua: Quæ verò pa-
râsti, cujus erunt? Sic accidit illi, qui sibi ipsi
congerit, neque Deo dives est.

^e En hominem! qui vires suas in Deo non
collocabat; sed suarum divitiarum copiâ fretus,
suâ nitebatur pravitate.

^f Dicit se divitem ditatûmque esse, nec ullâ re
indigere, nec scit se esse ærumnosum & mise-
rum, & pauperem, & cæcum, & nudum.

^a 1 Tim. 6. 17.

^b Deut. 8. 12, 13, 14, 15.

^c Jac. 1. 9, 10.

^d Luc. 12. 16, 19, 20, 21.

^e Ps. 52. 7.

^f Apocal. 3. 17.

250 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Quid gloriaris in pravè factis, O ferox? Dei clementia est quotidiana.

^b In libidine suâ impius gloriatur: improbus, quâ est arrogantia, Deo non studebit: Cum animo suo cogitat, se nunquam convellendum; neque unquam fore ut adversis laboret. At excindet Deus omnia blanda labra, & linguam magniloquam.

^c Animi fastum, tamque gloriosum supercilium *victoris*, puniet Deus, *ita* dicentis; sustuli populorum terminos; habitantes egregiè deturbavi; idque meæ manûs viribus, & meâ prudentis sapientiâ. Securimne gloriari adversus eum qui secat eâ? Aut se serram jactare adversus eum qui eam agitat? Baculûmne sese attollere tanquam non esset ligneus? Quapropter Dominus armipotens ramos violenter eruet; & succidentur præalti staturâ, & superbi dejicientur.

^d Deus superbis adversatur, sed submissis largitur gratiam; subjicimini itaque Deo: Submittite vos Domino, & vos evehet.

^e A me discite (*inquit Servator noster*) qui mitis sum & animo summissus; & invenietis animis vestris requiem.

^a Pf. 52. 1.

^b Pf. 10. 3, 4, 6. Pf. 12. 3.

^c Is. 10. 12, 13, 15, 16, 33.

^d Jac. 4. 6, 7, 10.

^e Mat. 11. 29.

Sincerum DEI Verbum. 251

^a Ne te apud Regem ostenta, neve in Optimum loco steteris: Nam satius est ut tibi dicatur, Huc ascende, quàm ut apud Principem de-jiciaris, quem vidisti ipse tuis oculis.

^b Si fueris ab aliquo vocatus ad nuptias, noli accubare primo loco, ne si quis honoratior te sit ab eo invitatus; veniatque is qui & te & illum vocavit, tibi que, ut illi locum des, jubeat; atque ita sit tibi ultimus locus cum pudore occupandus: Tu autem, cum fueris invitatus, i accubatum ultimo loco, ut cum venerit, qui te invitaverit, dicat tibi, Amice, ascende superius: id quod tibi erit apud eos, qui tecum accumbent, gloriosum. Nam quisque seipsum evexerit, deprimetur; &, qui se deprefferit eve-hetur.

^c Scribarum & Phariseorum *mores imitari no-lite*, qui amabant primas in coenis accubationes, & primas in Collegiis sessiones, & in foris salutationes, & ab hominibus vocitari Rabbi; qui omnia sua opera faciebant, ut ab hominibus spectarentur. *Neque vosmet gerite quemadmo-dum Principes Judaeorum, qui plus amabant ho-minum, quàm Dei, gloriam.*

^d Quàm possitis vos credere, qui alii ab aliis glo-riam accipiatis; neque gloriæ, quæ à solo Deo est, studeatis?

^a Prov. 25. 6, 7.

^b Luc. 14. 8, 9, 10, 11.

^c Mat. 23. 2, 6, 7, 5. Joh. 12. 42, 43.

^d Joh. 5. 44.

252 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen,*

^a Comant seipsas mulieres modesto habitu, cum verecundiâ & frugalitate.

^b Beati sunt pauperes in animo, nam illorum est Cœleste regnum.

^c Quisquis seipsum submiserit, is erit in regno Cœlesti maximus.

^d Dominus, etsi sit sublimis, humiles tamen respicit; at superbos è longinquo pernoſcit. Derisoribus se certè præbet derisorem; sed humilibus facit gratiam.

^e Ubi adest superbia, adest & ignominia; at modestiæ comes est sapientia.

^f Ante calamitatem inſoleſcit mens hominis; & gloriam anteit modestia.

^g Hominem sua deprimet superbia; at animi modestia gloriam consequetur.

^h Qui animo insolens est, diffidium excitat. An hominem noſcis, qui sibi sapiens esse videtur? major est de ſtulto ſpes, quàm de illo.

ⁱ Elatos oculos Dominus odio habet: ab omnibus mente superbis abhorret Dominus.

^k Væ, qui sibi ſapientes videantur, ſuóque iudicio ſunt prudentes. Nam, Jehovæ dies armipotentis talis erit in omnem ſuperbum & elatum ut deprimatur: Demittentur ſuperbi hominum oculi, humanáque deturbabitur excelsitas; & Dominus ſolus extolletur in illâ die.

^a 1 Tim. 2. 9.

^c Mat. 18. 4.

^e Prov. 11. 2.

^g Prov. 29. 23.

ⁱ Prov. 6. 17, 16. Prov. 16. 5.

^k If. 5. 21, If. 2. 12, 11.

^b Mat. 5. 3.

^d Pf. 138. 6. Prov. 3. 34.

^f Prov. 18. 12.

^h Prov. 28. 25, Prov. 26. 12.

MANSUETUDO.

^a Desiste ab irâ, & desine succensere: ne te crucia ut quidem malè facias.

^b Ita irascimini, ut ne peccetis: neve sol occidat vobis iratis; neve locum date Diabolo.

^c Aufer à te pravitatem oris; laborumque perversitatem procul à te remove.

^d *Ne sis ita* offensus animo, ut perperam verba facias.

^e Ne esto animo irritabili; nam irritabilitas in stultorum sinu posita est.

^f Esto omnis homo ad audiendum celer, ad loquendum tardus; nam hominis ira divinæ justitiæ non paret.

^g Æquitas vestra cunctis nota sit hominibus; Dominus propè adest.

^h Sanctæ fœminæ, in Deo spem habentes, incorruptibili mitis & quieti animi ornamento sese comiant, quæ res magni est, in Dei conspectu, pretii.

ⁱ Qui celeriter irascitur, agit is temerè; & qui est animo iracundo, evehit is stultitiam; *sed* tardus ad iram, multæ est prudentiæ.

^k Stulti iracundia subito erumpit: sed cautus indignitatem tegit.

^a Ps. 37. 8.

^b Eph. 4. 26, 27.

^c Prov. 4. 24.

^d Ps. 106. 33.

^e Eccl. 7. 9.

^f Jac. 1. 19, 20.

^g Phil. 4. 5.

^h 1 Pet. 3. 4, 5.

ⁱ Prov. 14. 17, 29.

^k Prov. 12. 16.

254 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Viden' hominem oratione præcipitem? plus de stulto sperandum est, quàm de isto.

^b Iracundus homo dissidium excitat; & biliofus multum peccat.

^c Responsio mollis bilem compescit; & obsequium magnis peccatis medetur: at, oratio molesta iram excitat.

^d Spiritus fructus est clementia; at carnis opera sunt lis & iracundia.

^e Beati sunt mites; nam ii terram possidebunt, & multà pace fruenter lætabuntur.

^f Mites ad æquitatem diriget Deus; clementesque suam docebit viam; & mansueti lætitiam suam in Domino cumulabunt.

^g Ad iram tardus præstantior est quàm fortis; & qui animo suo imperat, quàm qui urbem capit: *sed* homo, qui animi sui est incontinens, est quasi urbs discincta sine muro.

^h Qui perversæ mentis est, non inveniet bonum, & qui pravâ linguâ est, incidet in malum.

ⁱ Mente perversos Deus abominatur.

^k Qui ferociter succenset, poenas dato; nam, si siveris evadere, iterandum tibi erit.

^l Gladio iracundia punietur, ut iudicium esse sciatis.

^a Prov. 29. 20.

^b Prov. 29. 22.

^c Prov. 15. 1. Eccl. 10. 4. PROV. 15. 1.

^d Gal. 5. 23, 22, 20, 19.

^e Mat. 5. 5. Ps. 37. 11.

^f Ps. 25. 9. 11. 29. 19.

^g Prov. 16. 32. PROV. 25. 28.

^h Prov. 17. 20.

ⁱ Prov. 11. 20.

^k Prov. 19. 19.

^l Job. 19. 29.

TEMPERANTIA.

^a Omnia à Deo condita bona esse *scimus*, nihilque rejiciendum, quod cum gratiarum actione sumatur: *Nos autem decet* scientiæ nostræ temperantiam adjicere, & in hoc seculo frugaliter vivere; & hoc mundo ita uti, ut non abutamur.

^b Ut quisquis, cui divitias & opes largitus est Deus, epuletur, bonisque suo labore partis fruatur; hoc divini muneris est: *Verum* cavendum est vobis, ne fortè obruantur animi vestri crapulâ & ebrietate.

^c Quum accumbes conviva, quid tibi sit appositum sedulò considera; & admove gutturi tuo cultellum, si sis gulosus: ne cupèdias concupisce, qui cibus est fallax.

^d Ne inebriamini vino, in quo inest luxuria; sed spiritu pleni este.

^e Qui inebriantur, noctu ebrii sunt: at nos, cum diei simus, sobrii simus. Honestè nos, ut in die, geramus, non comestationibus & ebrietatibus: *Nam* ebrietates, comestationes, & his similia, carnis opera sunt; quæ qui faciunt, ii divinum regnum non obtinebunt: at continentia Spiritus fructus est.

^a 1 Tim. 4. 4. 2 Pet. 1. 5, 6. Tit. 2. 12. 1 Cor. 7. 31.

^b Eccl. 5. 19, 18, 19. Luc. 21. 34.

^c Prov. 23. 1, 2, 3.

^d Eph. 5. 18.

^e 1 Thess. 5. 7, 8. Rom. 13. 13. Gal. 5. 21, 19, 21, 23, 22.

256 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen,*

^a Quisquis in stadio currit palmæ reportandæ cupidus, in omnibus est continens, *ut* certaminis pretium obtineat. Hi quidem certant ut interituram assequantur coronam; at nos, immortalem.

^b Væ vobis, qui pleni estis; nam esurietis.

^c Homo, voluptati indulgens, egebit: vini unguentique amans non ditescet.

^d Vinum ne respicito, quia rubeat, quia in poculo colorem suum ostendet, & specie suâ blandiatur: ejus exitus mordet ut coluber, & viperæ modo pungit.

^e Vinum est scurrile; temetum est tumultuosum; &, quisquis eo decipitur, desipit.

^f Væ illis, qui ad potandum vinum fortes sunt, & ad fundendum temetum robusti; qui mane surgunt ut potationi indulgeant; qui ad multam noctem potant, dum vino incalescant; dicentes temetum ad satietatem potabimus; eritque similis hujus dies crastinus, *imò* multo hilarior.

^g Cui heu? Cui hei? Cui jurgia? Cui loquacitas? Cui vulnera impunè? Cui oculorum rubor? Vini sectatoribus, computationes rimatum euntibus.

^a 1 Cor. 9. 25, 24, 25, 24, 25.

^b Luc. 6. 25.

^c Prov. 21. 17.

^d Prov. 23. 31.

^e Prov. 20. 1.

^f Is. 5. 22, 11. Is. 56. 12.

^g Prov. 23. 29, 30.

Sincera DEI Verbum. 257

^a Qui comestationes in quotidianis ponant delictis, injustitiæ præmium laturos sunt.

^b Ne sis ex vini potoribus, carnisque liguritoribus; neque cum iis concurre ad eandem luxuriæ profusionem: potator enim & liguritor ad inopiam redigentur; segnēsque sopor suus induet pannos.

^c Heluonibus qui se confociat, ignominiam afficit patrem suum.

CASTITAS & MODESTIA.

^d Hæc est voluntas Dei, hæc vestra sanctitas, ut ab impudicitia vos abstineatis, ab obscenitate, libidine, cupiditate mala, concubitibus & lascivia: ut sciat quisque vestrum suum vas cum sanctimoniam ac honestate possidere, non cum cupiditatis libidine, ut Gentes Deum ignorantes: Non enim vocavit nos Deus ad obscenitatem, sed ad sanctimoniam.

^e Juvenes etiam cupiditates fugite.

^f Vos, charissimi, cohortor ut inquilinos & peregrinos, abstinete vos à corporeis cupiditatibus, quæ contra animum militant.

^g Teipsum castum servato: puris enim pura sunt omnia; sed pollutis nihil est purum, quin polluta est illorum & mens, & conscientia.

^a 2 Pet. 2. 13.

^b Prov. 23. 20. 1 Pet. 4. 4. Prov. 23. 21.

^c Prov. 28. 7.

^d 1 Thess. 4. 3. Col.

3. 5. Rom. 13. 13. 1 Thess. 4. 4, 5, 7.

^e 2 Tim. 2. 22.

^f 1 Pet. 2. 11.

^g 1 Tim. 5. 22. Tit. 1. 15.

258 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sew,*

^a Ne vos geratis, quomodo cæteræ Gentes se gerant; qui, obducto callo, seipsos addixerunt libidini, ad omnem obscænitatem avidè perpetrandam; & quos, hanc ob rem, Deus permisit in turpes libidines ferri, ut ipsi sua corpora inter se deturpent; cùm & homines & fœminæ perpetrarent turpiter obscæna, eaque quæ sint præter naturam.

^b Ad consanguineum suum ne quis vestrùm accedito, ut ejus naturam detegat: Ne sequamini ullam illarum abominandarum consuetudinum, quæ viguerunt inter gentes, quas terrâ Chanaanâ Deus abegit. Nam, quicumque ullum horum flagitiorum fecerint, hi de suorum numero tollentur.

^c Neque Israelitidum meretrix quæquam, neque Israelitarum Sodomita, esto.

^d Fugite stuprum: *Nam*, qui scortatur, is in suum corpus peccat. At corpus non stupro, sed Domino, & Dominus corpori.

^e An nescitis, corpora vestra Christi esse membra? Ergo Christi membra tollam, & scorti membra faciam? Absit.

^f An ignoratis, vos esse Dei templum; vestrùmque corpus templum esse Sancti Spiritûs,

^a Eph. 4. 17, 19. Rom. 1. 26, 24, 27, 26.

^b Lev. 18. 6, 26, 30, 24, 1, 29.

^c Deut. 23. 17.

^d 1 Cor. 6. 18, 13.

^e 1 Cor. 6. 15.

^f 1 Cor. 3. 16, 1 Cor. 6. 19.

Sincerum DEI Verbum. 259

qui in vobis est, quem à Deo habetis, neque vos esse vestros? Si quis Dei templum corrumpet, corrumpet hunc Deus: templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.

^a A malâ foeminâ, à blandâ alienæ linguâ caveas: neve ejus pulchritudinem animo concupiscas, aut ejus capiare palpebris. Scilicet fovebit quisquam ignem in gremio suo, ut non ejus crementur vestimenta?

^b Ab alienâ muliere procul iter facito, neve ad ejus ædium fores accedito; ne tuum honorem aliis addicas; ne tuis facultatibus satientur alieni; & tu postremò tuo corpore victuque consumpto gemas, atque ita dicas, Cur odi disciplinam, & castigationem animo fastidivi?

^c Noli mentem ad illius vias inclinare; *nam* ejus domus via est ad inferos. Ad eam accedis, ut bos ad cædem vadit, donec transfigat tibi sagitta jecur; quemadmodum properat avis ad laqueum, nesciens huc agi suam vitam.

^d Si mentem habui ad mulieres proclivem, *ita* ut pro foribus alterius insidiatus sim; est quidem hoc flagitium, criménque judicibus puniendum: quippe ignis est ad interitum usque edax, qui omnem meum proventum extirparet.

^e Quisquis foeminam sic aspicit, ut eam concupiscat, jam eam animo adulteravit.

1. Cor. 6. 19. 1 Cor. 3. 17.

^a Prov. 6. 24, 25, 27.

^b Prov. 5. 8, 3, 8, 9, 10, 11, 12.

^c Prov. 7. 25, 27, 22, 23.

^d Job, 31, 9, 11, 12.

^e Mat. 5. 28.

2 Ut

260 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Ut tollantur stupra, suam quisque uxorem, & suum quæque virum habeat: fatius est enim matrimonium contrahere quàm ardere. *Et in omnibus honestum est matrimonium; Scortatores verò & Adulteros puniet Deus.*

^b Juniores mulieres nubant, liberis operam dent, familiam regant, nullam dent adversario occasionem criminandi.

^c Sint quoque anus iis moribus, qui sanctimoniam deceant; honesta præcipientes: ut juvenes fœminas doceant esse frugi, suorum virorum ac liberorum amantes esse, prudentes, castas, dominantes, bonas, suis viris obedientes; ne divina doctrina malè audiat.

^d Fœminas juniores obsecrent *viri* ut sorores, summâ cum castitate.

^e Stuprum, aut ulla obscœnitas, ne quidem nominetur apud vos, ut Sanctos decet; aut turpitude, aut stulta oratio, aut facetia, quæ decent.

^f Omnem orationis turpitudinem ex ore vestro deponite; nam, quæ à *nonnullis* occultè fiant, vel dicere turpe est.

^g Viri ornatum mulier ne ferto, neve muliebrem vestem vir induito: Quisquis enim istud facit Domino Deo nostro invisus est.

^a 1 Cor. 7. 2, 9. Heb. 13. 4.

^b 1 Tim. 5. 14.

^d 1 Tim. 5. 1, 2.

^f Col. 3. 8. Eph. 5. 12,

^g Deut. 22. 5,

^c Tit. 2. 3, 4, 5;

^e Eph. 5. 3, 4,

Sincerum DEI Verbum. 261

^a Beati mente puri; nam ii Deum videbunt.

^b Injustos ad iudicii diem cruciandos Dominus custodiet; maximè qui corpori obsequentes in obscænis cupiditatibus degunt, dominatùmque contemnunt; oculos habentes adulterii plenos, qui à peccando cessare nesciant. Isti, similes animalibus rationis expertibus, in prædam interitùmque natis, in suâ corruptelâ perituri sunt: Ut Sodoma & Gomorrah, finitimæque urbes, quoniam, confimili modo meretricatæ, impudici corporis libidinibus obsequutæ sunt, jacent ad exemplum, pœnas igne lucentes sempiterno.

^c Nec Scortatores, nec Adulteri, nec molles, nec pædicones divinum regnum consequentur.

^d Nullus Scortator, aut impurus, habiturus est hæreditatem in Christi Deique regno.

^e Nemo vos decipiat vanis verbis: nam, propter has res, invadit ira Dei contumaces homines.

^f Sed si quis seipsum ab his purgaverit, vas erit ad honestatem sacratum, hero utile, ad omne bonum opus paratum.

^a Mat. 5. 8.

^b 2 Pet. 2. 9, 10, 14, 12. Judæ 7.

^c 1 Cor. 6. 9, 10.

^d Eph. 5. 5.

^e Eph. 5. 6.

^f 2 Tim. 2. 21.

DILIGENTIA.

^a Unusquisque manuum labore bona comparet, ut habeat quod egentibus impertiat.

^b *Per singulas septimanas*, sex diebus opus facito, tuæque opera omnia patrato.

^c Ne este in studiis ignavi.

^d Veniente die semen tuum semina, nec decedente manum remitte; nescis enim hocne an illud magis expediat; an utrumque æquè bonum sit.

^e Sunt qui immodestè vivunt, nihil agentes, sed occupati in otio: hujusce farinæ hominibus nos edicimus, eosque per Dominum nostrum Jesum Christum hortamur, ut quietè operantes sibi victum quærant. Si quis operari nolit, is ne comedere quidem debet.

^f *Adde quoddam fœmina quoque sunt quadam*, quæ discunt otiosè pervagari domos, nec solum sunt otiosæ, verum etiam garrulæ & nugaces, & curiosè loquentes illicita. *At* proba mulier familiæ suæ statum considerat, nec pigritiæ cibo vescitur.

^g Adi formicam, piger, aspice ejus mores; ut sapias; quæ quum Rectorem, Præfectum, aut Dominum non habeat, condit æstate victum suum, & congerit in messe alimentum.

^a Eph. 4. 28.

^b Ex. 20. 9.

^c Rom. 12. 10, 11.

^d ¶ Eccl. 11. 6.

^e 2 Theff. 3. 11, 12, 10.

^f 1 Tim. 5. 13. Prov. 31. 10, 27.

^g Prov. 6. 6, 7, 8.

Sincera DEI Verbum. 263

^a Dicit ita Piger, in viâ leo est.

^b Pigri via est quasi spinosa sepes.

^c Abdit Piger manum suam in sinu; eam ægrè ad os suum refert.

^d Qui in suo negotio segnis est, germanus est decoctoris.

^e Omnem laborem comitatur abundantia; & cogitationes sedulorum spectant ad emolumentum.

^f Opes nequitia congestæ minuentur: at manuum labore comparatæ augebuntur.

^g Vides virum in negotio suo celerem? is regibus administrabit, non obscuris hominibus.

^h Seduli manus eum ditat: appetit *autem* animus pigri, & caret.

ⁱ Pigritia soporem injicit, & ignavus homo fame cruciabitur.

^k Quousque, Piger, cubabis? Quando ex isto somno surges? Paulisper si dormias, paulisper si dormites, paulisper manus ad quietem si complices, fiet ut adveniat tibi, more viatoris, indigentia; & instar Scutati egestas.

^a Prov. 26. 13.

^b Prov. 15. 19.

^c Prov. 26. 15.

^d Prov. 18. 9.

^e Prov. 14. 23. Prov. 21. 5.

^f Prov. 13. 11.

^g Prov. 22. 29.

^h Prov. 10. 4. Prov. 13. 4.

ⁱ Prov. 19. 15.

^k Prov. 6. 9, 10, 11.

CONTENTATIO.

^a Scio deprimi, scio & excellere: in omnibus ubique rebus edoctus sum & saturari & esurire, & abundare & carere: *Nam* ego didici, in quibus sum, iis ipsis esse contentus.

^b In quo quisque statu vocatus est, in eo maneto. Servus vocatus es? ne curato: quanquam si liber fieri potes, eo potius utere.

^c Ne requirite quid esuri bibitive fitis; nihil este solliciti; neque animo suspenso este: sed quærite potius Dei regnum; & hæc omnia, *quæ* vobis opus esse scit Pater vester, vobis ad-
dentur.

^d Ne postulato divitiarum, opes, aut gloriam, aut hostium tuorum necem, neque longam tibi ætatem pŏscito; at sapientiam, at scientiam tibi petito: & quibus tibi opus erit, ea, pro suâ opulentiâ, Deus tibi largietur.

^e Cavete, ne fortè hujus vitæ curis obruantur animi vestri.

^f Ego vos securos esse vellem: ut, qui plorant, perinde *sint* ac si non plorent; & qui gaudent, ac si non gaudeant, & qui emunt, ac si non teneant; & qui utuntur hoc mundo, ita ut non

^a Phil. 4. 12, 13.

^b 1 Cor. 7. 20, 21.

^c Luc. 12. 29. Phil. 4. 6. Luc. 12. 29, 31, 30, 31.

^d 2 Chr. 1. 11. Phil. 4. 19.

^e Luc. 21. 34.

^f 1 Cor. 7. 32, 30, 31.

Sincerum DEI Verbum. 265

abutantur : Abit enim species hujus mundi.

^a Noli quærere quid sit, cur superiora tempora fuerint meliora præsentibus : nam istud parum sapienter interrogas.

^b Ne alii aliis invideamus.

^c Ad invidiam propensus est is, qui in nobis habitat, spiritus ; at charitas invidiæ expers est.

^d Improbis ne animo tuo invideto, sed quotidie in Domini metu degito : Etenim tandem finis erit nec spe tuâ privaberis.

^e Ne metue siquis dives sit, domúmque multi splendoris habeat : Nam etsi sibi in hac vitâ placuerit ; in morte *tamen* non auferet quidquam ; non eum sua sequetur deorsum gloria.

^f Vita corporis est sana mens ; sed invidia est membrorum pus.

^g Este moribus à pecuniæ studio alienis ; iis, quæ adsunt, contenti : Dixit enim Deus, Non deferam te, neque derelinquam.

^h Videte ut avaritiam caveatis : Non enim in eo cujusque vita sita est, si facultatibus abundet.

ⁱ Nihil, quod sit alterius, concupiscito.

^k Ne laboremus ditescere, *at* alimenta & tegumenta cùm habeamus, iis contenti simus : Qui *enim* volunt ditescere incidunt in tentationem, &

ⁱ Cor. 7. 31.

^b Gal. 5. 26.

^d Prov. 23. 17, 18.

^f Prov. 14. 30.

^h Luc. 12. 15.

^k Prov. 23. 4 1 Tim. 6. 8, 9.

^a Eccl. 7. 10.

^c Jac. 4. 5. 1 Cor. 13. 4.

^e Ps. 49. 16, 18, 17.

^g Heb. 13. 5.

ⁱ Ex. 20. 17.

CONTENTATIO.

^a Scio deprimi, scio & excellere: in omnibus ubique rebus edoctus sum & saturari & esurire, & abundare & carere: *Nam* ego didici, in quibus sum, iis ipsis esse contentus.

^b In quo quisque statu vocatus est, in eo maneto. Servus vocatus es? ne curato: quanquam si liber fieri potes, eo potius utere.

^c Ne requirite quid esuri bibitive fitis; nihil este solliciti; neque animo suspenso este: sed quærite potius Dei regnum; & hæc omnia, *quæ* vobis opus esse scit Pater vester, vobis ad dentur.

^d Ne postulato divitias, opes, aut gloriam, aut hostium tuorum necem, neque longam tibi ætatem pŏscito; at sapientiam, at scientiam tibi petito: & quibus tibi opus erit, ea, pro suâ opulentiâ, Deus tibi largietur.

^e Cavete, ne fortè hujus vitæ curis obruantur animi vestri.

^f Ego vos securos esse vellem: ut, qui plorant, perinde *sint* ac si non plorent; & qui gaudent, ac si non gaudeant, & qui emunt, ac si non teneant; & qui utuntur hoc mundo, ita ut non

^a Phil. 4. 12, 13.

^b 1 Cor. 7. 20, 21.

^c Luc. 12. 29. Phil. 4. 6. Luc. 12. 29, 31, 30, 31.

^d 2 Chr. 1. 11. Phil. 4. 19.

^e Luc. 21. 34.

^f 1 Cor. 7. 32, 30, 31.

abutantur:

Sincerum DEI Verbum. 265

abutantur : Abit enim species hujus mundi.

^a Noli quærere quid sit, cur superiora tempora fuerint meliora præsentibus : nam istud parum sapienter interrogas.

^b Ne alii aliis inuideamus.

^c Ad invidiam propensus est is, qui in nobis habitat, spiritus; at charitas invidiæ expers est.

^d Improbis ne animo tuo invideto, sed quotidie in Domini metu degito : Etenim tandem finis erit nec spe tuâ privaberis.

^e Ne metue siquis dives sit, domumque multi splendoris habeat : Nam etsi sibi in hac vitâ placuerit; in morte *tamen* non auferet quidquam; non eum sua sequetur deorsum gloria.

^f Vita corporis est sana mens; sed invidia est membrorum pus.

^g Este moribus à pecuniæ studio alienis; iis, quæ adsunt, contenti : Dixit enim Deus, Non deseram te, neque derelinquam.

^h Videte ut avaritiam caveatis : Non enim in eo cujusque vita sita est, si facultatibus abundet.

ⁱ Nihil, quod sit alterius, concupiscito.

^k Ne laboremus ditescere, *at* alimenta & tegumenta cum habeamus, iis contenti simus : Qui *enim* volunt ditescere incidunt in tentationem, &

ⁱ Cor. 7. 31.

^b Gal. 5. 26.

^d Prov. 23. 17, 18.

^f Prov. 14. 30.

^h Luc. 12. 15.

^k Prov. 23. 4 1 Tim. 6. 8, 9.

^a Eccl. 7. 10.

^c Jac. 4. 5. 1 Cor. 13. 4.

^e Ps. 49. 16, 18, 17.

^g Heb. 13. 5.

ⁱ Ex. 20. 17.

266 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

in laqueum, inque multas & insanas & perniciosas cupiditates, quæ homines in perniciem interitumque demergunt.

^a Omnium malorum radix est nummorum fames; quorum avidi quidam à fide aberrârunt, & sese in multos dolores induxerunt: At tu, divine vir, hæc fugito.

^b Ne congerite vobis opes in terris, ubi & corrumpit tineæ & ærugo, & fures perfodiunt ac furantur: sed vobis opes in cœlo congerite, ubi nec ærugo nec tineæ corrumpit, nec fures perfodiunt aut furantur: Nam ubi vestræ erunt opes, ibidem erit & vester animus.

^c Quod multas opes habeas, grandemque facultatem comparaveris, ne lætare. Num apud Deum plurimi fient opes tuæ? Nihili fient aut opes, aut aurum, aut quicquid denique viribus pollet.

^d Esse Pium, suâque sorte Contentum, est quidem quæstus magnus: Cum enim nihil in mundum attulerimus; profectò nihil auferre possumus.

^e Tenuis justorum res multo præstat quàm multorum impiorum opulentia.

^f Præstat tenuitas cum Jehovæ metu, quàm multæ opes turbulentæ.

^g Lucri petax conturbat domum suam.

^h Qui ditescere properet, is non erit purus sceleris.

ⁱ Tim. 6. 9.

^a I Tim. 6. 10, 11.

^b Mat. 6. 19, 20, 21.

^c Job. 31. 25.

Job. 36. 19.

^d I Tim. 6. 6, 7.

^e Ps. 37. 16.

^f Prov. 15. 16.

^g Prov. 15. 27.

^h Prov. 28. 20.

^a Patri-

Sincerum DEI Verbum. 267

^a Patrimonium in principio potest prope-
tati obtineri; at ipsius fini haud benedicetur.

^b Væ illi, qui magnam crassi cœni vim sibi ip-
si comparat.

^c Væ vobis divitibus; siquidem jam habetis
solatium.

^d Nullus avarus, qui est simulachrorum cul-
tor, habiturus est hæreditatem in regno Christi.
*Et quàm difficile est fretos pecuniis in Dei
regnum ingredi?*

^e Væ illis, qui domos domibus jungunt,
fundos fundis continuant, eò usque ut, nullo
reliquo loco, soli in mediâ terrâ sedem ha-
beant.

^f Væ dedito quæstui malo; ut, nidum suum
in sublimi ponens, eripiat à potestate mali.

^g Execrandi *sunt isti* homines, qui animam
habeant rapinis exercitatum.

^h Neque pauperiem mihi, *O Deus*, neque di-
vitias dederis; pascere me meo stato victu; ne
fatiatus non agnoscam te, dicens, Quis est Je-
hova? aut egens furer, Deique mei nomen pe-
jerem.

ÆNEGATIO SUI, & CORPORIS SUBACTIO.

ⁱ *Sic dicit Salvator noster*, Si quis post me
venire vult, abneget ipse se, tollâtque suam cru-
cem quotidie, & me sequatur.

^a Prov. 20. 21.

^c Luc. 6. 24.

^e If. 5. 8.

^g 2 Pet. 2. 14.

ⁱ Luc. 9. 23.

^b Hab. 2. 6.

^d Eph. 5. 5. Mar. 10. 24.

^f Hab. 2. 9.

^h Prov. 30. 8, 9.

268 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen,*

^a Qui non sumit suam crucem, & me sequitur, non est dignus me.

^b Quicumque vestrum sua omnia non derelinquit; suum patrem, & matrem, & uxorem, & liberos, & fratres, & sorores, atque adeo suam ipsius animam; non potest esse meus discipulus.

^c Si tibi vel oculus tuus dexter officit, erue eum; *aut*, si tibi vel dextra tua manus officit, amputa eam & abjice; præstat enim tibi, unum membrorum tuorum perdi, quàm totum corpus tuum in Gehennam dejici.

^d Veterem hominem cum suis actionibus exuite; illud scientes, veterem nostrum hominem cum Christo simul esse crucifixum, ut peccati corpus aboleatur, ne nos ampliùs peccato serviamus.

^e Carnis curam ne gerite, ejus cupiditatibus indulgendo: qui *enim* carnis arbitrio parent, Deo placere nequeunt; quoniam carnis affectio inimicitiae sunt apud Deum. *Et*, si ad carnis arbitrium vixeritis, morituri estis: sin spiritu corporis actiones peremeritis, vivetis.

^f Adversus spiritum concupiscit caro, spiritus autem adversus carnem: atque hæc ita sunt inter se contraria, ut non, quæ velitis, ea faciatis: Qui *autem* sunt Christi, ii carnem unà cum libidinibus & cupiditatibus crucifixerunt.

^g Quamobrem necate vestra membra terrestria: corpora quoque vestra contundite & subigite: nam

^a Mat. 10. 38.

^b Luc. 14. 33, 26, 33.

^c Mat. 5. 29, 30.
Rom. 6. 6.

^d Eph. 4. 22. Col. 3. 9.

8, 7, 13.

^e Rom. 13. 14. Rom. 8. 8, 1,

^f Gal. 5. 17, 24.

^g Col. 3. 5. 1 Cor. 9. 27.

in carne gradientes, non secundum carnem militamus: arma enim militiæ nostræ non sunt carnalia, sed divinipotencia, add emolitionem munitionum, *quibus armis* deturbamus cogitationes, & omnem sublimitatem elatam contra Dei cognitionem.

^a Vos huic seculo similes ne præstate, sed vestræ mentis renovatione transfiguramini.

^b Nemo militans sese vitæ negotiis implicat, ut militiæ duci placeat: Tu itaque adversa patere, ut bonus Jesu Christi miles.

^c A me quidem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi: per quem & mundus mihi crucifixus est, & ego mundo: Quinimo omnia damnum esse puto, propter cognitionis Christi Jesu Domini mei præstantiam.

^d Extremo ævo erunt homines sui amantes; voluptatibus potius quàm Deo studentes; *qui* sua sibi quærunt, non ea quæ sunt Jesu Christi. *Hi* sunt servi interitûs; siquidem quo quis victus est, ei emancipatus est.

^e Qui deliciis indies indulget, vivens is mortuus est.

^f Dives difficulter in cœleste regnum ingreditur.

^g Carnis affectionibus parere, mors est: at spiritûs affectionibus duci, vita est atque pax.

^a 2 Cor. 10. 3, 4, 5.

^b 2 Tim. 2. 4, 3.

^c 2 Tim. 3. 1, 2, 4.

^d 1 Tim. 5. 6.

^e Rom. 8. 6.

^a Rom. 12. 2.

^c Gal. 6. 14. Phil. 3. 8.

Phil. 2. 21. 2 Pet. 2. 19.

^f Mat. 19. 23.

270 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Qui volet animam suam servare, eam perdet; qui verò animam suam Christi & Evangelii causâ perdiderit, eam servabit: Quid enim prodest homini vel totum mundum lucrari, si seipsum perdat, aut sui jacturam faciat?

^b Nemo est qui domum, qui parentes, qui fratres, qui uxorem, qui liberos divini regni causâ reliquerit, quin sit in hoc tempore consequuturus ea sæpe conduplicata, & in futuro seculo vitam æternam.

ÆDIFICATIO.

Generaliter. ^c Vos ipsos in sanctissimâ vestrâ fide exædificate.

^d Videte, fratres, ne fortè sit in aliquo vestrum prava diffidentiae mens, deficiendo à vivente Deo.

^e Quapropter in iis operâ vestrâ abutimini, unde satiari nequeatis? De multis estis solliciti & turbati, at uno tantum vobis est opus; *eligite igitur bonam istam conditionem*, quæ à vobis non auferetur.

^f Cibum perituum ne laborando procurate; sed cibum in omnem perennitatem permansurum.

^g Ne esto nimis innocens, neve nimium sapiens: cur te is perditum?

^h Præstat mœror risui; nam per vultus tristitiam melior efficitur mens.

^a Mar. 8. 35. Luc. 9. 25.

^b Luc. 18. 29, 30.

^c Judæ 20.

^d Heb. 3. 12.

^e 1^a 55. 2. Luc. 10. 41, 42.

^f Joh. 6. 27.

^g Eccl. 7. 16.

^h Eccl. 7. 3.

^a Ut recens nati infantes, à fraude *Scientiâ*, alienum lac appetite; ut eo grandescatis.

^b Ne estote desipientes, sed intelligite, quæ sit Domini voluntas, *ut* semper sitis parati, quicumque ex vobis spei, quâ præditi estis, rationem petierit, ei respondere.

^c Ita teneto disciplinam ne remittas; *Sapientiæ* verbis attende, ea penitus in mente tuâ custodi: Ita iustitiam, jus, æquitatem & omnes bonas artes tenebis.

^d Animum versato in sciscitandâ, rimandâ, & vestigandâ sapientiâ, atque rerum ratione; inque discendâ stultorum, & vesanorum & infanorum improbitate: *Ita* prudenter te in omnibus tuis factis geres.

^e Sciscitare, quæso, priscum ævum, & sedulò scrutare majores; nonne illi te docebunt, & animo dictante, suis verbis te alloquentur?

^f Assuesce nunc cum omnipotente: tum enim illo te oblectabis; tuasque vias splendor illustrabit.

^g Magna sunt Jehovæ facta, stupenda omnibus, qui oblectantur iis.

^h Ad bonum omne este sapientes, & ad malum simplices: este ut serpentes astuti, ut columbæ sinceri.

^a 1 Pet. 2. 2. ^b Eph. 5. 17. 1 Pet. 3. 15.

^c Prov. 4. 13, 20, 21. Prov. 2. 9.

^d Eccl. 7. 25. 1 Sam. 18. 14.

^e Job. 8. 8, 10. ^f Job. 22. 21, 17, 26, 28.

^g Ps. 111. 2. ^h Rom. 16. 19. Mat. 10. 16.

272 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *seu,*

^a Da operam lectioni, cohortationi, doctrinæ. Si quis aures ad audiendum habet, audiat.

^b Videte quid audiatis. Vobis addetur audientibus: Nam, qui habet, ei dabitur; qui verò non habet, etiam quod habet eripietur ei.

^c Cuivis spiritui ne credite; sed spiritus explore, an ex Deo sint; nam multi falsi Vates in mundum prodierunt.

^d Omnia probate; viam veritatis eligit; bonum tenete.

^e Variis peregrinisque doctrinis nolite ferri: præclarum enim est animum gratiâ firmari.

^f Ne citò de sententiâ dimoveamini, neve turbemini nec spiritu, nec oratione, quasi instet Christi dies: Non est vestrum tempestates aut tempora novisse, quæ Pater in suâ potestate posuit.

^g Rebus majoribus ne te intermisceas, neque res magis arduas quàm pro te tractes.

^h Vitam sine scientiâ esse, non expedit: Nam ad dirigendum apta est sapientia.

ⁱ Imperitus quibuscumque verbis credit; sed cautus gressus suos perpendit.

^k Si tibi sapientia in mente infederit, animoque tuo placuerit scientia; prudentia te custodiet, te tuebitur solertia.

^a 1 Tim. 4. 13. Mar. 4. 23.

^b Mar. 4. 24, 25.

^c 1 Joh. 4. 1.

^d 1 Thess. 5. 21. Ps. 119. 30. 1 Thess. 5. 27.

^e Heb. 13. 9.

^f 2 Thess. 2. 2. Act. 1. 7.

^g Ps. 131. 1.

^h Prov. 19. 2. Eccl. 10. 10.

ⁱ Prov. 14. 15.

^k Prov. 2. 10, 11.

Sincerum DEI Verbum. 273

^a Si sapias, sapias tibi.

^b Homini præsidio est sapientia, & illi pecunia est tutamini; sed in hoc excellentior est scientia, quòd sapientia vitam conservat ei, qui eam habet.

^c Tenet iter vitæ fursùm prudens; ut inferum declinet orcum.

^d Lucerna meo pedi sunt tua dicta, O Deus, meoque lux itineri: rudimenta tuorum dictorum rudes collustrant.

^e Peccatum insipientibus est derisui; sed prudens vir rectè graditur.

^f Sua hominis stultitia ejus institutum evertit, & tamen is mente succenset Jehovæ.

^g Qui admonitionem vitat, vitam suam repudiat: *Sed* ad vitam tendit, qui disciplinam custodit.

^h Qui in nomine unigeniti Filii Dei non credit jam damnatus est. Hæc est autem damnatio, quòd cum venerit in mundum lux, tenebras magis quàm lucem amaverint homines, quippe quorum prava sunt opera.

ⁱ Væ illis, qui malum bonum, & bonum malum dicunt; qui tenebras in lucem, & lucem in tenebras convertunt, qui amarum in dulce, & in amarum dulce mutant.

^k Fœlix est qui seipsum non damnat; in eo, quod probat. Quicquid enim cum fiduciâ non fit, peccatum est.

^l Hujus seculi homines sunt in suo genere prudentiores, quàm homines lucis. *At hu-*

^a Prov. 9. 12,

^b Eccl. 7. 12.

^c Prov. 15. 24.

^d Ps. 119. 105, 130.

^e Prov. 14. 9. Prov. 15. 21.

^f Prov. 19. 3.

^g Prov. 15. 32. Prov. 10. 17.

^h Joh. 3. 18, 19.

ⁱ 1^a 5. 20.

^k Rom. 14. 22, 23.

^l Luc. 16. 8.

274 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *seu,*

jus seculi sapientia aboletur.

^a Ad malum sunt sapientes, sed ad bonum indocti. En, Jehovahæ edicta respuerunt! Ecquid sapientiæ inest iis?

Meditatione.

^b Curam gere & tui ipsius, & doctrinæ; in iis persevera; hæc meditare; in his esto totus, ut in omnibus proficere videare.

^c Advertito animum ad rationes tuas: Librato pedum tuorum callem, omnesque viæ tuæ sint certæ.

^d Audita maximè nobis attendenda sunt; nequando eorum obliviscamur.

^e Memento Creatoris tui dum juvenis es; antequam veniant mala tempora, accedantque anni, quibus te delectari neges.

^f Attendito hodie, & in mentem revocato, Jehovaham Deum esse. Sta, & Dei contemplare miracula, ejusque manuum opera: & ejus facta ritè perpendito.

^g Suspice & intueri cælum, & aspice quanto sit æther sublimior te. Attollito in sublime oculos tuos, & aspicio quis illa creaverit.

^h Miracula, quæ Dominus edidit, prodigia, & latas

ⁱ Cor. 2. 6.

^a Jer. 4. 22. Jer. 8. 9.

^b 1 Tim. 4. 16, 15.

^c Hag. 1. 7. Prov. 4. 26.

^d Heb. 2. 1.

^e Eccl. 12. 1.

^f Deut. 4. 39. Job. 37. 14. Is. 5. 12. Ps. 64. 9.

^g Job. 35. 5. Is. 40. 26.

^h Ps. 105. 5.

Sincерum DEI Verbum. 275

ab eo sententias recale; memoriâ repete quæque Dei opera, sua tot facinora prædicans.

^a Caveto iſe, Domini Dei tui oblitus, non ejus præcepta, jura, & iſtituta ſerves. Cum tuo animo cogita, ipſum omnia tua ſcelera meminiffe.

^b Tu tibi caveto, & animum etiam atque etiam advertito; ne fœderis oblitus, à Domino Deo tuo tecum percuffi, id de animo tuo, per omnem vitam tuam deponas.

^c Legis librum, *quam à Domino accepiffi*, nunquam non in ore habebis; de eo dies noctesque cogitabis; ut omnia in eo ſcripta cures exequenda.

^d Quânam re purgabit adoleſcens ſuos mores? Eos corrigendo ex Dei lege.

^e Recogitans meos mores, pedes meos ad teſtimonia tua converti; & feſtinavi ſine cunctatione ad obeunda tua præcepta.

^f In mente meâ, O Deus, habeo recondita tua dicta, ne quid in te peccem. Tua mandata meditabor, & in tua intuebor iſtituta; tuis decretis oblectabor, tuorum dictorum haud immemor. Oracula tua erunt meæ deliciæ, mihi que erunt pro confiliariis, & de tuis præceptis erit mea quotidiana meditatio.

^g Vetera ſanctorum Prophetarum verba, &

Pſ. 77. 12.

^a Deut. 8. 11. Hoſ. 7. 2.

^b Deut. 4. 9, 23, 9.

^c Joſh. 1. 8.

^d Pſ. 119. 9.

^e Pſ. 119. 59, 60.

^f Pſ. 119. 11, 15, 16, 24, 98.

^g 2 Pet. 3. 2.

276 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu

Servatoris nostri Domini Jesu Apostolorum disciplinam recordamini.

^a Domini Jesu verba mementote, eaque recordamini, quæ à Domini nostri Jesu Christi Apostolis prædicta sunt.

^b In rebus prosperis, *ita* lætare: ut res adversas *expectando* prudenti sis animo: siquidem utriusque vicissitudinem fecit Deus.

^c Præstat in lugubrem ire domum, quàm in epularem; instat quippe omnibus suus finis, qui autem vivit, hoc in animo perpendet suo.

^d Utinam tantùm saperent homines, ut hoc intelligerent, ut eorum exitum considerarent; *neque* à se triste tempus amoverent!

^e Si annos multos vivat homo, eosque omnes cum voluptate; meminerit tamen quàm longa futura sit tenebrarum dies. Quicquid obtingit est vanum.

Vigiliantia. ^f Omnes lucis dieique homines sumus: non sumus noctis aut tenebrarum: ne dormiamus, ut cæteri, sed vigilemus, simusque sobrii.

^g Videte ut solertèr gradiamini non ut insipientes, sed ut sapientes: redimentes tempus, quoniam tempora mala sunt.

^h Sobrii este; vigilate; nam adversarius vester Diabolus, ut leo rugiens, circuit, quærens quem devoret.

² Pet. 3. 2.

^a Act. 20. 35. Juda 17.

^b Eccl. 7. 14.

^c Eccl. 7. 2.

^d Deut. 32. 29. Am. 6. 3.

^e Eccl. 11. 8.

^f 1 Thess. 5. 5, 6.

^g Eph. 5. 15, 16.

^h 1 Pet. 5. 8.

^a Totam

Sincerum DEI Verbum. 277

^a Totam divinam armaturam induite; ut possitis fallaces Diaboli impetus sustinere.

^b *Cavete*, ne fortè, ut serpens Evam suâ astutiâ decepit, sic vestræ mentes à simplicitate, quæ esse debet in Christianis, corruptæ deflectant.

^c Præsta te vigilantem; & cætera, quæ moritura sunt, confirma.

^d Omni curâ tuere mentem tuam; nam ex eâ vitæ est origo.

^e Impone, Deus, custodiam ori meo; serva meorum labiorum ostia: Statui enim non aliud in pectore aliud in ore habere.

^f *Cavete*; ne, divino sermone audito, superveniant huius vitæ curæ, & divitiarum fallacia, reliquarumque rerum cupiditates, quæ sermonem ita suffocent, ut sit infructuosus:

^g Vigilate & orate, ne intretis in tentationem: quippe felices sunt illi servi, quos, cum venerit Dominus, invenerit vigilantes.

^h Conjungo me cum omnibus tui *Societate*, reverentibus, O Deus, tuæque mandata exequentibus.

ⁱ Si te allicient improbi, ne obsequere: ne habeto cum iis iter; contine tuum pedem ab eorum tramite; neve eorum comes esse concupisce; ne eorum mores discas, atque ita animæ tuæ detrimentum patiaris.

^a Eph. 6. 11.

^c Rev. 3. 2.

^e Ps. 141. 3. Ps. 17. 3.

^g Mat. 26. 41. Luc. 12. 37.

ⁱ Prov. 1. 10, 15. Prov. 24. 1. Prov. 22. 25.

^b 2 Cor. 11. 3.

^d Prov. 4. 23.

^f Mar. 4. 18, 19.

^h Ps. 119. 63.

278 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Improborum semitam ne ingreditor, neque incedito per viam malorum; eam evitato, per eam ne transito, declina eam ac præteri: etenim non dormiunt nisi malefecerint.

^b In arcanum eorum, anima mea, ne intrato; ad cœtum eorum, gloria mea ne adunator. Exite è medio illorum, & ab iis separamini, inquit Dominus.

^c Caveto tibi, ne illos sequendo in eundem laqueum incurras, *qui ita tibi persuaferint*, ut te à viâ abducerent, per quam ingredi Jehova Deus tuus tibi præstituit.

^d Si te frater tuus, aut filius, aut filia, aut tui finis uxor, aut amicus, tibi æquè charus atque tua anima, te arcanè cohortatus fuerit *ad nequitiam*; ipsi ne obsequitor, ne auscultato.

^e Caveto malos operarios: & nolito eorum esse socius. Tène impio ferre auxilium? Tène Domini ofores amare?

^f Noli audire disciplinam à scitis dictis avocantem.

^g Absit ut infructuosa tenebrarum opera participes, ea potiùs arguito.

^h Multitudinem in vitio ne sequitor.

ⁱ Cum infidentibus impari iugo ne copulamini: Quod est enim justitiæ cum improbitate consortium? Quæ luci communitas cum tenebris?

^a Prov. 4. 14, 15, 16.

6. 17.

^d Deut. 13. 6, 8.

2 Chr. 19. 2.

^g Eph. 5. 11.

ⁱ 2 Cor. 6. 14.

^b Gen. 49. 6. 2 Cor.

^c Deut. 12. 30. Deut. 13. 5.

^e Phil. 3. 2. Eph. 5. 7.

^f Prov. 19. 27.

^h Ex. 23. 2.

Sincerum DEI Verbum. 279

^a Scripsi vobis per epistolam (*inquit D. Paulus*) ne cum scortatoribus commercium habere-
tis: *Id non scripsi* de omnibus hujus mundi scortatoribus, aut avaris, aut rapacibus, aut idololatri-
tris; alioqui vobis esset ex orbe migrandum: Sed quòd cum eis non esse contrahendum scripsi, id eò pertinet, ut si quis, qui frater nominetur, scortator est, aut avarus, aut idololatra, aut conviciator, aut ebriosus, aut rapax, cum ejusmodi homine ne quidem cibum capiat.

^b Vitate omnem fratrem intemperanter se, non ex institutione quam à nobis accepit, gerentem.

^c Qui ignavos imitatur, excors est.

^d Ab iis cavete, qui seditiones & offensiones contra eam, quam accepistis, doctrinam excitant, eosque declinate: Nam ejusmodi homines non Domino Jesu Christo serviunt, sed suis *libidinibus*; & blandâ speciosâque oratione, fallunt animos non malitiosorum.

^e Ut *apud priscos* fuerunt falsi Prophetæ in populo, *similiter* in vobis erunt falsi Magistri, qui perniciosas hæreses clam introductent, etiam Dominum, qui illos mercatus est, abnegantes; qui-
que vos per avaritiam fictis verbis nundinabuntur; homines mente corrupti, & veri expertes, pietatem pro quæstu habentes, à talibus abstineto.

^a 1 Cor. 5. 9, 10, 11.

^b 2 Thess. 3. 6.

^c Prov. 12. 11.

^d Rom. 16. 17, 18.

^e 2 Pet. 2. 1, 3. 1 Tim. 6. 5.

280 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *seu,*

^a Illud autem scito, fore ut ultimis temporibus deficiant quidam à fide, spiritibus addicti fallacibus, dæmoniorumque doctrinis; vetantium matrimonia contrahere, & jubentium abstinere cibis, quos Deus creavit, ut eis vescamur: Hi pietatis speciem habentes ejus vim abnegaverunt: hos tu averfare.

^b Multi *præterea* impostores in mundum introiverunt, qui non confitentur Jesum Christum corporatum venisse. Hic ille impostor & Antichristus est. Vos igitur hæc præcognoscentes cavete, ne in nefariorum errorem abducti excidatis ex vestra firmitate.

Exemplis.

^c Considerate Apostolum & Pontificem professionis nostræ Christum Jesum, ei fidelem qui constituit eum vobis exemplum relinquentem, ut ejus vestigia subsequamini.

^d Quemadmodum scitis quales *Apostoli* fuerint, *ita* & illorum & Domini nostri esse imitatores; adeo ut fidentibus omnibus exemplo sitis: *Et* quæ ab iis didicistis, & accepistis, & audivistis, hæc agite.

^e Este imitatores Dei Ecclesiarum, quæ in Judæâ fuerunt in Jesu Christo.

^f Samaritani *exemplum rectè perpendito*, qui viatoris in latrones incidentis misertus est, & tu ito similiter facturus.

^a 2 Tim. 3. 1. 1 Tim. 4. 1, 3. 2 Tim. 3. 5.

^b 2 Joh. 7. 2 Pet. 3. 17.

^c Heb. 3. 1, 2. 1 Pet. 2. 21.

^d 1 Thess. 1. 5, 6, 7. Phil. 4. 9.

^e 1 Thess. 2. 14.

^f Luc. 10. 33, 37, 36, 37.

Sincerum DEI Verbum. 281

^a Observate priscos mores, quibus evixere mortales scelerati; qui immaturo tempore perditii sunt, eorum fundamento fluctibus offuso.

^b Ne sitis idolorum cultores, cujusmodi fuerunt nonnulli ex *Judaorum* majoribus: Neve scortemur quemadmodum eorum nonnulli scortati sunt: neve Christum tentemus, quemadmodum eorum nonnulli tentârunt: neve murmurate quemadmodum eorum nonnulli murmurârunt; fuerunt enim in solitudine prostrati, & ab exterminatore perierunt. Hæc autem nobis exempla præbent, ne simus malorum cupidi, ut illi concupiverunt, scriptaque sunt nostri admonendi gratiâ, qui in extremâ seculorum incidimus.

^a Job. 22. 15, 16.
9, 10, 5, 10, 6, 11.

^b I. Cor. 10. 7, 1, 2.



CAP. IX.

De PERFECTIÖNE SANCTITATIS.

Christianus is perfectus dicendus est, qui summò opere nititur, ut cum sinceritate & zelo universæ Dei voluntati pareat; ut gratiâ fiat indies auctior, & in omnimodâ virtute præstantior; utque in pietate & sanctitate exercendâ ad ultimam vitam permaneat.

OBEDIENTIA UNIVERSA.

Este vitii ofores, virtutis tenaces. Vos ipsos purgate ab omni & corporis & animi labe, sanctimoniam ad finem perducentes in timore Dei.

^b Omnibus vitiorum fordibus excrementisque depositis, custodite vos à mundo intaminatos.

^c *A quâcunque re* abhorret Jehova Deus tuus, *eam* omnino detestamini, atque execramini: quippe quæ devota res est.

^d Oculos habeto æquum intuentes, & lumina rectè prorsum directâ: Libra pedum tuorum callem, omnésque viæ tuæ certæ sint: Nec ad dextram, nec ad lævam deflecte: Abstine pedes tuos à maleficio.

^e Deposito omni pondere & peccato in nobis te-

^a Rom. 12. 9. 2 Cor. 7. 1.

^b Jac. 1. 21, 27.

^c Deut. 7. 25, 26.

^d Prov. 4. 25, 26, 27.

^e Heb. 12. 1.

Sincerum DEI Verbum. 283

naciter inhærente, patienter decurramus propositum nobis certamen.

^a *Estote* apud Deum iusti, & vosmet gerite ex bono, & æquo, & vero, erga Dominum; vestrum ipsi plenè præstantes officium; & vos ipsos præbentes in omnibus Domini præceptis ac institutis inculpato.

^b Iustitiam persequere, pietatem, fidem, charitatem, patientiam & mansuetudinem: Certa præclarum fidei certamen; vitam prehendere sempiternam: ut perfecti absolutique stetis in omni voluntate Dei.

^c Quæcunque vera sunt, quæ gravia, quæ iusta, quæ casta, quæ amabilia, quæ boni nominis; si qua virtus; & si qua laus est, hæc reputate. In his enim qui Christo servit, is & Deo acceptus & hominibus probatus est.

^d Sive comeditis, sive bibitis, seu quid aliud facitis, omnia ad Dei gloriam facite.

^e Ut cuique largitus Deus est, ut quemque Dominus vocavit, ita se gerat; Domini res curans, ut & corpore & spiritu sit sanctus.

^f Esto semper oratio vestra gratiâ prædita; sale condita, ut sciatis quomodo cuique respondere debeatis.

^g Si quis sibi videtur esse religiosus apud vos; neque tamen linguam suam frænât, sed animum suum fallit, hujus vana est religio.

Heb. 12. 1.

Num. 14. 24. Luc. 1. 6.

Col. 4. 12.

^d 1 Cor. 10. 31.

^f Col. 4. 6.

^a Luc. 1. 6. 2 Chr. 31. 20.

^b 1 Tim. 6. 11, 12.

^c Phil. 4. 8. Rom. 14. 18.

^e 1 Cor. 7. 17, 34.

^g Jac. 1. 26.

284 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen,*

^a In verborum multitudine non abest peccatum: Qui *igitur* sapit, is verbis parcit, eamque vitæ viam tenet, ut ne quid linguâ peccet.

^b Si quis in verbis non delinquit, is perfectus homo est, qui possit etiam totum frænare corpus. Nam ex animi redundantia loquitur os.

^c Qui suum os linguamque custodit, is seipsum contra pericula custodit.

^d Qui vitæ cupidus est, & felicia videre vult tempora, coerceat linguam suam à malitiâ, & labra sua à loquendo fraudulenter: mors enim & vita sunt in linguæ potestate.

^e Quodcunque malum verbum locuti fuerint homines, ejus rationem reddituri sunt in die judicii: Nam ex tuis dictis absolvêris, & ex tuis dictis damnaberis.

^f Cogitationes deturbemus, & omnem sublimitatem elatam contra Dei cognitionem: omnemque mentis ratiocinationem ad obediendum Christo cogamus. *Nam* stulti conatus peccatum est.

^g Væ vobis, qui mentham, & anethum, & cuminum decumatis, omissis quæ sunt in Lege graviora, scilicet jure, & pietate, atque fide: oportebat & hæc facere, & illa non omittere.

^h *Væ illis*, qui sibi se justos esse persuaserunt, aliosque contemnunt; quod non sint (quales reliqui hominum) rapaces, injusti, a-

^a Prov. 10. 19. Prov. 17. 27. Ps. 39. 7.

^b Jac. 3. 2. Mat. 12. 34.

^c Prov. 21. 23.

^d 1 Pet. 3. 10. Prov. 18. 21.

^e Mat. 12. 36, 37.

^f 2 Cor. 10. 5. Prov. 24. 9.

^g Mat. 23. 23.

^h Luc. 18. 9, 11.

dulteri;

Sincerum DEI Verbum. 285

dulteri; *etsi sint eodem tempore peccatorum aequè facinorosorum rei.*

^a Nôſne in peccato manebimus, quo plus fit gratiæ? Nequaquam. Peccabimus, quoniam non sub Lege sumus, sed sub gratiâ? Absit. Mala ne faciamus, ut eveniant bona. Nam si Dei veritas meâ falsitate amplificatur ad ejus gloriam, ego tamen *jure*, ut nocens, damnor.

^b Quisquis nominat Christi nomen, *non tantum* ab injustitiâ recedat; *verum etiam* ab omni mali specie abstineat.

^c Ne committite ut malè audiat vestrum bonum: Date operam ut res se honestè habeant, non solum in Domini, verum etiam in hominum conspectu. Adimite iis occasionem, qui captant occasionem, ut pudeat eos, *qui* vobis maledicunt, *vestrosque* bonos in Christianitate mores abs re incessunt. Nam ea est Dei voluntas, ut rectè facientes amentium hominum ignorantiam compescatis.

^d Quidvis mihi licet, tametsi non quidvis conducit. Quidvis mihi licet; tametsi ego nulli rei mancipabor.

^e Qui, quamvis alioquin totam Legem observet, tamen in uno delinquit, is omnibus tenetur: Nam qui dixit, Ne adulterato: idem dixit, Ne occidito. Quod si non adulteras, sed occidis, factus es transgressor Legis.

^f Sic loquimini, & sic agite, ut libertatis Lege judicandi.

Luc. 18. 11. ^a Rom. 6. 1, 2, 15. Rom. 3. 8, 7.

^b 2 Tim. 2. 19. 1 Thess. 5. 22.

^c Rom. 14. 16. Rom. 12. 17. 2 Cor. 8. 21. 2 Cor. 11. 12. 1 Pet. 3. 16. 1 Pet. 2. 15.

^d 1 Cor. 10. 23. 1 Cor. 6. 12.

^e Jac. 2. 10, 11.

^f Jac. 2. 12.

^a Pau-

286 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sew,*

^a Paulum fermenti totam massam fermentat.

^b Utinam essem moribus ad servanda Dei decreta comparatis! Tunc non erubescam, si omnia tua præcepta spectabo.

SINCERITAS.

^c Quousque in utrúmque crus claudicatis? Si Jehova Deus est, hunc sequimini; sin Baal, illum sequimini.

^d Summâ cupiditate Dominum quærite; illumque colite toto pectore atque animo.

^e Adhærete Domino Deo vestro; eique sincerè & verè servite; purâ mente libentique animo; & conscientiâ intemeratâ.

^f Ad Dei normam vitam instituite vestram in fide, & justitiâ, mente rectâ & integrâ præditi: ut sinceri sitis, & innoxii ad Christi diem.

^g Quicquid facitis, id ex animo agitote, tanquam Domino, non hominibus, *servientes*.

^h Quis est inter vos sapiens? Quis intelligens? Ostendat bonis moribus sua opera, cum sapientiæ mansuetudine; æquitate, & absque omni simulatione.

ⁱ Equidem tu, Deus, in præcordiis veritatem poscis: nullo igitur tempore mihi inte-

^a Gal. 5. 9.

^b Ps. 119. 5, 1, 6.

^c 1 Reg. 18. 21.

^d 2 Chr. 15. 25. Deut. 11. 13.

^e Josh. 23. 8. Josh. 24. 14. 1 Chr. 28. 9. 2 Tim. 1. 3.

^f 1 Reg. 3. 6. 1 Reg. 9. 4. Phil. 1. 10.

^g Col. 3. 23.

^h Jac. 3. 13, 17.

ⁱ Ps. 51. 6. Job. 27. 5.

gritatem

Sincerum DEI Verbum. 287

gritatem detraham: nec unquam, donec vivam, mihi mens erit irreligiosa, ita ut reprehendat me.

^a Hæc nostra gloriatio est, nostræ conscientiæ testimonium, quòd cum simplicitate ac divinâ sinceritate, non cum humanâ sapientiâ, sed cum divinâ gratiâ in orbe versati sumus: quòd ex animo paruimus ei doctrinæ rationi, quæ nobis tradita est: & quòd recto pede incessimus ad Evangelii veritatem.

^b Nolite sermonibus falsis, nihilque juvantibus, confidere; dicentes Templum Domini, Templum Domini, Templum Domini, *nos sumus*. Neve animum inducite sic apud vos dicere, Patrem habemus Abrahamum; non enim omnes ab Israele orti, sunt Israelitæ; neque quia sunt Abrahami progenies, ideo sunt omnes filii. *Sed ille est* verè Israelita in quo dolus non est.

^c In Christo Jesu neque circumcisio quicquam valet, neque præputium; sed nova creatura.

^d Qui Deum se scire profitentur, & eundem factis negant, pietatis speciem habentes, sed qui ejus vim abnegaverint, sunt detestandi contumaces, & ad omne bonum opus inepti: Non enim in oratione situm est divinum regnum, sed in viribus.

^e Scelestus scelestia loquetur, & animo agitabit improba, simulationem exercendo & suadendo, ut à Jehovâ deerretur.

Job. 27. 5, 6.

Gal. 2. 14.

Rom. 9. 6, 7. Joh. 1. 47.

^d Tit. 1. 16.

^e Is. 32. 6.

^a 2 Cor. 1. 12. Rom. 6. 17.

^b Jer. 7. 4, 8, 4. Mat. 3. 9.

^c Gal. 6. 15.

2 Tim. 3. 5. Tit. 1. 16, 1 Cor. 4. 20.

^a Exe-

288 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen,*

^a Execrabilis esto qui facit opus Jehovæ fraudulenter; qui veritatem injustè suppressit; qui secretò res designat illicitas, contra Dominum; neque ad illum toto pectore rediit, sed fallaciter.

^b Væ vobis, hypocritæ, qui culicem percolatis, & camelum deglutitis; qui viduarum domos comeditis, idque longarum precum prætextu.

^c Vos ii estis, qui vos hominibus probetis; sed Deus vestros animos novit: Nam quod est apud homines sublime, id sæpe apud Deum est abominandum.

^d Coram Domino quasi sui sedetis, ejus verba auditis; neque ea exequimini: facitis ore vestro suavissima, at animo vestræ indulgetis avaritiæ.

^e Similes estis incrustatis sepulchris, quæ foris quidem pulchra videntur, sed intus mortuorum ossibus & omni foeditate plena sunt; sic & vos quidem foris aliis justi esse videmini, sed intus simulationis estis scelerisque pleni.

^f Sed quid sperandum erit simulatori, etsi quæstum fecerit, cum ei Deus animam eripiet? Num ejus clamorem exaudiet Deus, cum ei contigerint adversa? Num sese Omnipotente delectabit? Num jugiter Deum invocabit? Ecce Hypocritæ lætitia est caduca, cur igitur ita futiles omnino vosmet præbetis?

^a Jer. 48. 10. Rom. 1. 18. 2 Reg. 17. 9. Jer. 3. 10.

^b Mat. 23. 23, 24, 14.

^c Luc. 16. 15.

^d Ezek. 33. 31.

^e Mat. 23. 27, 28.

^f Job. 27. 8, 9, 10. Job. 20. 5. Job. 27. 12.

^a Qui

^a Qui bonâ fide graditur, is tuto passu graditur: *Sed* qui duplici est animo, is in omnibus suis actionibus est inconstans.

^b Si quis prompto est *ad obediendum* animo, prout habet quis, ita acceptus est, non prout non habet.

^c Sit mea mens, O Deus, in tuis decretis integra, ne me pudeat: *Nam* probi in tuo conspectu habitabunt.

ZELUS.

^d Per angustam portam intrare contendite: Nam multi, qui intrare conabuntur, non poterunt.

^e Dotes, quibus præditi estis, nolite negligere: *Sed* vos ipsos ad pietatem exercete, & studete etiam ratum efficere vestri vocatum & electionem.

^f Sint vobis latera succincta, & lucernæ ardentes; & vosmet esse hominibus similes, suum Dominum expectantibus. State in fide, præstate vos viros, esse constantes: Decet enim æmulari in re bonâ semper.

^g Pro viribus etiam atque etiam curate, ut observetis & exequamini omnia in Legis libro descripta: & in terris de veritate viriliter contendite.

^h Totam divinam armaturam sumite, ut adverso tempore resistere possitis; & confectis omnibus, stare: Non enim nobis lucta est adversus sanguinem & carnem; sed adversus principatus, adversus potestates, adversus Principes tenebrarum hujus seculi, adversus spiritus malitiæ, qui sunt in sublimi.

^a Prov. 10. 9. Jac. 1. 8. ^b 2 Cor. 8. 12. ^c Ps. 119. 80. Ps. 140. 13. ^d Luc. 13. 24. ^e 1 Tim. 4. 14. 7. 2 Pet. 1. 10. ^f Luc. 12. 35, 36. 1 Cor. 16. 13. Gal. 4. 18. ^g Josh. 23. 6. Jer. 9. 3. ^h Eph. 6. 13, 12.

290 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Omnia facite sine fremitibus, aut disceptationibus. Ad omne rectè factum parati este: & date operam ut à Deo impolluti & inculpati reperiàmini.

^b Ne sitis ignavi; sed eorum imitatores, qui per fidem & patientiam obtinent promissa.

^c State in uno spiritu, uno animo, de Evangelicà fide dimicantes: nec ullà in re ab adversariis percellamini.

^d Pro fide, quæ semel sanctis est tradita, viriliter certate.

^e Este zelo divino accensi: *sed vester zelus sit ex notitiâ.*

^f In eo me exerceo, ut intemperatâ conscientiâ præditus sim, & apud Deum, & apud homines.

^g Beati qui esuriunt, sitiuntque justitiam; nam ii saturabuntur.

^h Resistite Diabolo, & is vos fugiet.

INCREMENTUM in Gratiâ, & in Virtutibus PRÆSTANTIA.

ⁱ Quod superest igitur, fratres, Oramus (*inquit Sanctus Paulus*) ac hortamur vos per Dominum Jesum, ut, quemadmodum à nobis didicistis quomodo vos gerere Deoque placere debeatis, in eo magis magisque excellatis.

^k Vos, qui estis educati in fidei verbis bonæque doctrinæ, curate ut crescatis in gratiâ, ac cognitione Domini nostri Servatorisque Jesu Christi.

^a Phil. 2. 14. Tit. 3. 1. 2 Pet. 3. 14.

^b Heb. 6. 12. ^c Phil. 1. 27.

^d Judæ 3.

^e Act. 22. 3. Rom. 10. 2.

^f Act. 24. 16.

^g Mar. 5. 6.

^h Jac. 4. 7.

ⁱ 1 Thess. 4. 1.

^k 1 Tim. 4. 6. 2 Pet. 3. 18.

Sincerum DEI Verbum. 291

^a Et præterea hæc in re omni studio incumbentes, adjicite fidei vestræ virtutem; virtuti scientiam, scientiæ temperantiam, temperantiæ patientiam, patientiæ pietatem, pietati fraternum amorem, fraterno amori charitatem: Hæc enim si in vobis inerunt & abundabunt, non otiosos vos aut inertes efficient ad Domini nostri Jesu Christi cognitionem: Cui verò non adsunt hæc, cæcus est, & cæcutiens, & oblivione captus expiationis veterum suorum peccatorum.

^b Ut lucis homines vos gerite, approbantes quæ sunt accepta Deo; & semper eminentes in Domini negotio: scientes vestrum in re Domini laborem non esse vanum.

^c Unumquemque vestrum cohortamur, ut ita vos geratis uti dignum est conditione istâ, ad quam vocati estis; Deo dignum, qui vos ad suum regnum ac gloriam vocavit; Domino dignum, ut ei omnino placeatis: in omnibus rectè factis fructum ferentes, & in Dei cognitione crescentes.

^d Charitas vestra magis magisque exundet, in omni cognitione & perspicientiâ; ut sitis pleni justitiæ fructibus, qui per Jesum Christum ad gloriam laudemque Dei pertinent.

^e In eo (*inquit Christus*) illustratur Pater meus, si vos multum fructum feratis; ita mei discipuli eritis.

^f Ad perfectionem igitur tendamus: Et quæ sunt a tergo obliuiscetes, & ad ante-

^a 2 Pet. 1. 5, 6, 7, 8, 9.

^b 1 Cor. 15. 58.

^c 1 Theff. 2. 12. Col. 1. 10.

^d Joh. 15. 8.

^e Eph. 5. 8, 10.

^f 1 Theff. 2. 11. Eph. 4. 1.

^g Phil. 1. 9, 10, 11.

^h Heb. 6. 1. Phil. 3. 13.

292 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen,*

riora nos intendentes, ad scopum contendamus, ad palmam, ad quam supernè vocati sumus divinitus per Christum Jesum.

^a Date operam ut excellatis: præstabilia approbate: affectate præstantissimas quasque dotes.

^b Dignam Christi Evangelio vitam *ita* agite; ut Servatoris nostri Dei doctrinam cohonestetis in omnibus.

^c Qui se in Christo manere dicit, debet, ut ille se gessit, *ita* ipse se gerere.

^d Este imitatores Dei, ut chari filii: *ac*, quis hanc in eo spem habet, is seipsum expurget, quemadmodum ille est purus; *sitque* sanctus, quemadmodum ille est sanctus.

^e Quemadmodum qui vos vocavit sanctus est, *ita* vos quoque in omni vitâ sanctos vos præbete: quandoquidem scriptum est, sancti estote, nam ego sum sanctus.

^f Estote vos perfecti, quemadmodum Pater vester, qui in Cœlis est, perfectus est: ut irreprehensi integrique sitis, inculpati Dei filii, in medio pravi perversique generis hominum, quos intermicate, tanquam in mundo luminaria.

^g Sic luceat vestra lux apud homines, ut vestra rectè facta videntes collaudent vestrum Patrem Cœlestem.

^h Nisi vos justitiâ Scribis & Pharisæis excellueritis, non estis in Cœleste regnum ingressuri.

Phil. 3. 13, 14.

1 Cor. 12. 31.

^c 1 Joh. 2. 6.

^e 1 Pet. 1. 15, 16.

^g Mat. 5. 16.

^a 1 Cor. 14. 12. Phil. 1. 10.

^b Phil. 1. 27. Tit. 2. 10.

^d Eph. 5. 1. 1 Joh. 3. 3.

^f Mat. 5. 48. Phil. 2. 15.

^h Mat. 5. 20.

P E R -

PERSEVERANTIA.

^a Teneamus spei professionem non vacillantes.

^b Permanete fide, fundati atque fixi, neque de Evangelii spe dimovemini, quod audivistis.

^c Cavete ne, in nefariorum errorem abducti, excidatis ex vestrà firmitate: Etenim Christi confortes facti sumus, si modò principium fidei nostræ ad finem firmum teneamus.

^d Si vos (*inquit Christus*) in meis dictis manetis, verè mei discipuli estis.

^e Qui Deo confidunt, *hi* rectè factis fungi current: *proinde* vos in Dei charitate conservate; in Deo spem jugiter habete; & operam date ut ipsius præcepta exequamini.

^f Curate ne perdaris, quæ elaboravistis; sed mercedem plenam accipiatis.

^g Qui sibi stare videtur, videat ne cadat.

^h Nolimus rectè faciendo defetisci, nam nostro tempore metemus, non defatigati.

ⁱ Citiùs animam agam, quàm mihi integritatem detraham: Innocentiam meam tenebo, nec remittam; nec unquam, donec vivam, mens irreligiosa erit inihî probro.

^a Heb. 10. 23.

^b Col. 1. 23.

^c 2 Pet. 3. 17. Heb. 3. 14.

^d Joh. 8. 31.

^e Tit. 3. 8. Judæ 21. Hos. 12. 6. 1 Chr. 28. 7.

^f 2 Joh. 8.

^g 1 Cor. 10. 12.

^h Gal. 6. 9.

ⁱ Job. 27. 5, 6.

294 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Quia tot erunt scelera, refrigescet multorum charitas: qui autem ad finem perseveraverit, is servabitur.

^b Si justus, omissâ suâ justitiâ, nequiter egerit; omnia, quæ committunt impii, scelera imitatus; omnes ejus virtutes, quas exercuerit, non recolentur ei; quin ob perpetratum à se crimen, atque peccatum à se commissum morietur.

^c Si ex mundanis fœditatibus elapsi, per Domini & Servatoris Jesu Christi cognitionem, iisdem rursus implicati, vincuntur; sit eorum posterior conditio priore deterior: satiùs enim fuisset iis, Justitiæ viam non cognovisse, quàm, eâ cognitâ, à traditâ sibi sanctâ disciplinâ recessisse.

^d Quamobrem, quemadmodum Christum Jesum Dominum accepistis, sic in eo vos gerite: fidem habentes bonâmq; conscientiam; & in amore Christi manentes; ut cùm manifestus factus fuerit confidentiam habeatis, neque coram eo in adventu suo erubescatis.

^e Gloriosum ornamentum est canities, inventa in viâ virtutis.

^a Mat. 24. 12, 13.

^b Ezek. 18. 24.

^c 2 Pet. 2. 20, 21.

^d Col. 2. 6. 1 Tim. 1. 19.

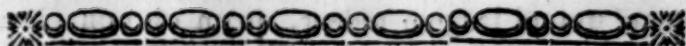
Joh. 15. 9. 1 Joh. 2. 28.

^e Prov. 16. 31.



C A P. X.

De P O E N I T E N T I A.



Generaliter.

^a D EUS omnibus ubique hominibus denunciat, ut resipiscant, utque ad illum conversi ea, quæ sunt resipiscentiâ digna, faciant.

^b Repetit Deus quod fugatum est; *unumquemque itaque* sceleris sui pœniteat; & dicat, Quid egi?

^c Nostra peccata multa sunt in Dei conspectu, delictaque nostra nos accusant; imò *vel optima quæque* à nobis facta non inveniuntur perfecta coram Deo: Sit igitur zelus *noster* vehementior resipiscentium.

^d Ne in re malâ perstato. Perluè à pravitate tuum cor, ut conserveris: quousque manebunt in tuo pectore futes istæ cogitationes?

^e Toto pectore ad Dominum vos convertite: Dominus *enim* non vult ullos perire, sed omnes ad resipiscentiam tendere.

^f Redi ad me (inquit Dominus) nam te redemi: ad me redito, & redibo ad te.

^a Act. 17. 30. Act. 26. 20.

Jer. 8. 6.

^c Is. 59. 12.

Apocal. 3. 2, 19.

^b Eccl. 3. 15.

^d Ecc. 8. 3. Jer. 4. 14.

^e 1 Sam. 7. 3.

2 Pet. 3. 9.

^f Is. 44. 22. Mal. 3. 7.

^a Resi-

296 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen*,

^a Resipiscite Evangelio credentes: Vos revocate ab omnibus peccatis vestris, ita impietas vestra vobis non erit detrimento.

^b Beatus est cui remissum est delictum, cujus peccatum obductum est: Beatus is, cui non imputat Jehova culpam.

^c Major erit in Cælo lætitia ob unum fontem, qui ad frugem redeat, quàm ob nonaginta infontes, qui correctione non egeant: *at*, nisi resipueritis, omnes peribitis.

De EXAMINATIONE SUI.

^d Vosipfos pertentate, an sitis fide præditi; vos ipsos explore.

^e Este bene erga Dominum animati; ad vos redite & resipiscite omnes; *dicentes*, Quot sunt mea crimina & peccata? Ostende mihi, Domine, mea commissa & delicta.

^f Sic dicit Dominus, Advertite animum ad rationes vestras.

^g Exploremus & perscrutemur mores nostros, & ad Dominum revertamur. Recogitemus vias nostras, *ita fiet ut* pedes nostros ad ejus testimonia referamus.

^h Ad legem, & ad testimonium: est enim divinus sermo vivus & efficax, & quovis ancipiti gladio acutior, ac penetrans usque ad divisionem animæ & spiritûs, compagumque & medullarum, estque judex animi cogitationum consiliorumque.

ⁱ Recipe te in tua conclavia, & te tuis ostiis concludere: cogita cum animo tuo, & spiritus tuus sedulo

^a Mar. 1. 15. Ezek. 18. 30.

^b Ps. 32. 1, 2.

^c Luc. 15. 7. Luc. 13. 3.

^d 2 Cor. 13. 5.

^e 1 Sam. 7. 3. 1 Reg. 8. 47. Job. 13. 23.

^f Hag. 1. 7.

^g Lam. 3. 49. Ps. 139. 59.

^h Is. 8. 20. Heb. 4. 12.

ⁱ Is. 26. 20. Ps. 4. 4. Ps. 77. 6.

scrutetur,

Sincerum DEI Verbum. 297

scrutetur, *ut percipias* omnem tuam impietatem quâ peccaveris, & vitia quibus deliqueris in Dominum.

^a Exploret suum quisque opus; ita habebit quod in seipso gloriatur.

^b Frontem perfricat impius homo; sed probus suos mores componit.

^c Nostrum quisque causam pro se dicet apud Deum, & suum quisque feret onus. *Quapropter* nos ipsos judicemus, *quo fiet ut non judicemur.*

^d Si noster animus nos non damnat, tum confidentiam habemus ad Deum. *At sedulo cavendum est nobis ne erremus in nostro de nobis iudicio: cor enim cum sit omnium malitiosissimum sævissimumque, quis id cognoscat?*

^e *Ex aquo & bono judicemus*, an omni bonâ conscientia erga Deum nos gesserimus; *an peccaverimus* ignari, & fidei expertes; *an simus ex numero* rebellantium adversus lucem; qui, quum id esse divinum jus cognoscant, ut qui talia faciunt, *qualia nos ipsi fecimus*, morte digni sint, *non solum* ea faciunt sed etiam facientibus assentiuntur.

^f *Sunt* quidam, qui alios contem- *Arrogantia,*
nentes sibi se justos esse persuaferunt;
& *tamen sunt* simulationis scelerisque pleni.

Jer. 33. 8.

^a Gal. 6. 4.

^b Prov. 21. 29.

^c Rom. 14. 12. Gal. 6. 5. 1 Cor. 11. 31.

^d 1 Joh. 3. 21. Gal. 6. 7. Jer. 17. 9.

^e Act. 23. 1. 1 Tim. 1. 13. Job. 24. 13. Rom. 1. 32.

^f Luc. 18. 9. Mat. 23. 28.

298 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Sunt qui sibi videntur puri, cum non sint à suo stercore abluti.

^b Quare jejunavimus, inquit, neque tu respicis nos? Quid animam nostram affliximus, dum tu nihili id facis?

Desperatio. ^c Ne simus nonnullis similes, dicendo ut ii dixerunt, Animum revertendi abjecimus, & cogitationes nostras sequemur; & fui quisque animi pravæ obsequemur improbitati: Nam si nos damnat animus noster, major est Deus, quàm noster animus & cuncta novit.

De CONFESSIOE.

^d Recognosce tuam culpam, quâ à Domino Deo tuo desciveris. Deo delicta tua confitere, neque illum peccati tui impietatem cela.

^e Adhibere verba, & ad Jehovam redite: ei-que dicite, Adversum te peccavimus, Domine; improbè fecimus, & perversè egimus; vitiatissimis animis in te deliquimus, neque conservavimus præcepta, instituta, aut jura, quæ tu mandasti; tuis viis ingredi nolimus, neque tuæ obedi-
mus legi.

^f Meam noxam agnosco, meumque peccatum mihi semper obversatur. Peccavi; quid tibi faciam, homines custodienti?

^a Prov. 30. 12.

^b Is. 58. 3.

^c Jer. 18. 12. 1 Joh. 3. 20.

^d Jer. 3. 13. Ps. 32. 5.

^e Hos. 14. 2. Jer. 14. 20. 1 Reg. 8. 47. Neh. 1. 7.

Is. 42. 24.

^f Ps. 51. 3. Job. 7. 20.

Sincерum DEI Verbum. 299

^a Si nos peccati expertes esse dicimus, fallimus nos, nec est in nobis veritas: *Sed*, si confitemur nostra peccata, Deus ita fidelis est & iustus, ut nobis peccatorum veniam det, nosque ab omni culpâ expiet.

^b Errores suos quis est perspicendo? Ab occultis criminibus expia me, Deus. Vindica me tuum à peccatis quæ volens commisi, ne dominentur in me. *Ita* precatus sum Dominum Deum, & sic confessus sum peccata mea.

^c Peccatum tuum, sicut Adamus, ne celato; crimen tuum in sinu tuo occultans.

^d Qui sua peccata tegit, non sospitabitur: sed qui fatetur & relinquit ea, huic venia dabitur.

^e Væ contumacibus filiis (inquit Deus) qui obducunt tegumentum at non spiritus mei, ut addant peccato peccatum.

^f *Sunt qui fraudem ita teneant ut non remittant, ad Dominum redire renuentes. Qui cum sceleratè fecerint, non pudet eos tamen, neque verecundari sciunt. Eorum vultus indicium eos incusat, suumque ipsi peccatum, ut Sodomitani, ostentant; nihil celantes: væ animo ipsorum; luent enim suum scelus.*

^g Hoccine æquum esse arbitraris quod dixisti, Mea iustior est causa quàm Dei? Quis potest homo esse insons apud Deum? Cum quo si vellet contendere, non respondebit ei vel

^a 1 Joh. 1. 8, 9.

^b Ps. 19. 12, 13. Dan. 9. 4.

^c Job. 31. 33.

^d Prov. 28. 13.

^e Is. 30. 1.

^f Jer. 8. 5, 12. Is. 3. 9.

^g Job. 35. 2. Job. 9. 2, 3.

300 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

ad millesimam partem. Quomodo ego cum eo disceptabo selectis utens verbis apud eum? Cui, etsi innocens essem, non tamen responderem, sed iudici meo supplicarem.

^a Quapropter nos Deo multum submittamus; & Domino gloriam tribuamus, eique confessionem edamus.

Cum dolore & pudore.

^b Redite ad me, inquit Dominus, toto pectore, cum ieiunio, ploratu, ac plangore: &, corda vestra non vestes lacerantes, ad Dominum Deum vestrum revertimini.

^c Afflictate vos, peccatores, & lugete ac plorate: Risus vester in luctum convertatur, & gaudium in mœrorem.

^d Hei nobis, quia peccavimus: hanc ob rem nobis elanguet animus.

^e Peccatorum meorum recordatione perturbor; corporis horrore corripior; adeo ut ipse mihi sim oneri.

^f Cum secundum Deum dolueritis, quantam vobis peperit diligentiam! Imò, defensionem; imò, indignationem; imò, metum; imò, summum desiderium; imò, zelum; imò, vindictam.

^g Divinus dolor efficit pœnitentiam: ad salutem nunquam pœnitendam: at mundanus dolor mortem parit.

^h Sacrificia Deo grata sunt fractus spiritus: fractam afflictamque mentem tu, Deus, non despicias.

Job. 9. 14, 15.

^b Joel. 2. 12, 13.

^d Lam. 5. 16, 17.

^f 2 Cor. 7. 11.

^h Ps. 51. 17.

^a 2 Chr. 33. 12. Josh. 7. 19.

^c Jac. 4. 9, 8, 9.

^e Job. 21. 6. Job. 7. 20.

^g 2 Cor. 7. 10.

^a Morum vestrorum factorumque omnium, quibus fueritis contaminati, eritis memores; vosque tædebit pudebitque tot commissorum à vobis scelerum.

^b Pudeat vos, & erubescite vestros mores, inquit Dominus Deus.

^c Jacemus in turpitudine, & obruimur ignominia, quod adversus Dominum Deum nostrum peccavimus, tum nos tum patres nostri à tenebris ad hodiernum diem, neque Dei nostri voci obtemperavimus. O Domine nostra est infamia, qui adversum te peccaverimus.

^d Erubescens vix audemus præ pudore ad te, Deus, vultum nostrum attollere: Nam culparum nostrarum multitudo caput nostrum exuperat, criminisque nostri magnitudo Cælum pertingit.

^e Postquam redii pœnitebat me, postquam me ipsum recognovi, planxi femur: erubescens pudore suffusus sum, quod tulerim meæ juventutis infamiam.

^f Surgens recipiam me ad patrem meum, ei que dicam; Pater, & in Cælum & in te peccavi, ita ut jam non sim dignus qui dicar filius tuus.

^g Nesciunt iniqui pudorem.

DE PROPOSITI TENACITATE.

^h Decet certè Deo dicere, si quid improbè feci, non ampliùs faciam.

^a Ezek. 20. 43.

^b Ezek. 36. 32.

^c Jer. 3. 25. Dan. 9. 8.

^d Ezr. 9. 6.

^e Jer. 31. 19.

^f Luc. 15. 18, 19.

^g Zeph. 3. 5.

^h Job. 34. 31, 32.

302 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Ore meo non delinquere, decrevi.

^b Non mihi nequitiam proponam; perversa mens à me faceffet: impium non agnoscam.

^c Lavabo meas manus innocentia; & ita, O Deus, aram tuam circumdabo.

DE VITÆ EMENDATIONE.

^d Sic inquit Dominus; Retrahite vos à suâ quisque vitiosâ consuetudine, vestrasque consuetudines & mores corrigite: etenim si mores vestros & ingenium omnino emendaveritis, eam vobis mentem dabo ut me intelligatis, inque vos conjiciam oculum boni causâ.

^e Abjicite à vobis quæcunque commisistis peccata, & vobis cor novum mentemque novam comparate: cur enim moriemini? Non aveo, inquit Dominus, mortem morientis: redite itaque ad frugem & vivite. Date operam ut ad Deum vestrum redeatis. Desinite malefacere; discite benefacere.

^f Veterem hominem deponite, (de superioribus vestris moribus *loquor*,) qui corrumpitur juxta fallaces cupiditates: & mentis vestræ spiritu renovamini; ac novum hominem induite, divinitus creatum cum justitiâ verâque pietate.

^g Ut vestra membra impuritati ac sceleri serva præbuisstis ad scelus; ita nunc quoque membra vestra serva præbete justitiæ ad sanctimoniam: nam,

^a Ps. 17. 3.

^b Ps. 101. 3, 4.

^c Ps. 26. 8.

^d Jer. 18. 11. Jer. 7. 5. Jer. 24. 7, 6.

^e Ezek. 18. 31, 32. Hos. 5. 4. Is. 1. 16, 17.

^f Eph. 4. 22, 23, 24.

^g Rom. 6. 19, 20.

quem

quem fructum percipiebatis eorum, quorum nunc vos pudet? Illorum enim finis mors est.

^a Purgate manus vestras, O improbi; & vestros animos lustrate, qui estis mente duplici. Fortasse vobis resipiscentiam Deus dabit, ut ad vos redeuntes Diaboli laqueum evadatis.

^b Tu, qui charitatem tuam pristinam omisisti, memento unde excideris, & resipiscendo ad *sanitatem redi*, ac priora opera facito.

^c Peccata tua abrumpe justitiâ; tuâsque culpas erga inopes beneficentiâ.

^d Vitiositatem, si sis eâ præditus, procul amoveto, neque habitet in tuis tabernaculis nequitia: ita quidem fiet ut vultum intemeratus attollas; imò eris fixus & intrepidus, tuâque tu oblivisceris miseriam non aliter eam recordaturus quàm præterlapsam aquam.

^e Peccare desinamus, ne deinceps ad hominum cupiditates, sed ad Dei voluntatem reliquum tempus vivamus: satis est enim nobis præterito vitæ tempore nos Gentibus morem gessisse, variis servientes cupiditatibus & voluptatibus.

^f Cum sciamus igitur venisse tempus & horam quâ jam sit nobis à somno expergiscendum; tenebrarum opera deponamus, & lucis arma induamus.

^g Recedite jam à vestris malis moribus, pravisque factis; *ne prius* vobis peccatum domineatur, quàm poenitentiae locum inveniatis. An mutabit Æthiops suam cutem, aut Pardus suas maculas? Tum vos quoque rectè facere poteritis, edocti malè facere.

Rom. 6. 29, 31.

^a Jac. 4. 8. 2 Tim. 2. 25, 26.

^b Apocal. 2. 4, 5.

^c Dan. 4. 27.

^d Job. 11. 14, 15, 16.

^e 1 Pet. 4. 1, 2, 3.

Tit. 3. 3.

^f Rom. 13. 11, 12.

^g Zech. 1. 4. Rom. 6. 14. Heb. 12. 17. Jer. 13. 23.

304 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ : *seu*,

^a Certè æquum est ita Deo dicere: Si prava fecerim, ea non amplius faciam. Intuetur *enim* homines, inter quos si quis fatetur se peccasse & æquum pervertisse & inde nihil profecisse; ejus animam vindicabit ne eat in interitum, ita ut vitæ lumen aspiciat. Quòd perpensâ re ab omnibus, quæ exercuit, peccatis recedit; is vitam sibi conservabit, non oppetet mortem.

^b Si quis impius ab omnibus suis, quæ commisit, peccatis recefferit, omniâque mea placita conservaverit, & jus æquumque fecerit, omnino vivet, non morietur, inquit Dominus: quicquid peccatorum commisit, non recoletur ei; sed suâ, quam exercuerit, justitiâ vivet.

^c Si te ad Omnipotentem converteris, reficieris? remotâ ex tabernaculo tuo nequitia. Num litigabit tecum pro virium suarum amplitudine? Minimè; at sufficiet tibi vires.

^d Cor mundum tibi creabit, compositumque spiritum in tuo renovabit pectore: reddet tibi tuæ lætitiâ salutis, suoque spiritu libero te sustentabit.

^e Post omnia, quæ propter nostra pravè facta & tanta crimina passi sumus, cum tu, Deus, minori nos, quàm pro delictis nostris, affeceris poenâ, nòsne tua præcepta iterum violabimus? Quumque antea crimine nos contra Jehovam obligaverimus, nòsne nostra peccata augebimus, ad crimina nostra addendo plura?

^a Job. 34. 31, 32. Job. 33. 27, 28. Ezek. 18. 28.

^b Ezek. 18. 21, 22.

^c Job. 22. 23. * Job. 23. 6.

^d Pl. 51. 10, 12.

^e Ezi. 9. 13, 14. 2 Chr. 28. 13.

Sincerum DEI Verbum. 305

^a Audito divino verbo metuite, neque deinceps insolescite: recedite à malo, & benefacite, & æternam vitam consequemini.

POENITENTIA adversùs ALIOS.

^b Si, oblaturus tuum munus ad aram, ibi recordatus fueris tuum fratrem habere quod de te queratur; relinque illic tuum munus ad aram, & priùs i, reconciliare tuo fratri, atque ita demum i oblatum munus tuum.

^c Si quis fratrem ullâ re spoliavit, pro suis facultatibus damnum refarciet, neque fraternis bonis, *Restitutio.* tanquam suo mancipio, fruetur.

^d Si quem per calumniam ullâ re fraudavi, reddo quadruplum.

^e Si improbus pignus reddiderit, ereptum retulerit, vitalibus institutis obediens, seque à nequiter agendo continens; is omninò vivet, non morietur.

^a Deut. 17. 13. Ps. 37. 27.

^b Mat. 5. 23, 24.

^c Job. 20. 18.

^d Luc. 19. 8.

^e Ezek. 33. 15.



C A P. XI.

De PRÆMIIS & POENIS.

Quis nobis exhibebit bona, inquit multi? Reveremini Jehovam: nam eum reverentibus deerit nihil boni.

^b Quis ex hominibus cupidus est vitæ, ævi amans, ut potiatur bonis? Abstineat à malo, & faciat bene; studeat paci, eamque sequatur.

^c Nolite *eorum* verba audire, qui ita dicunt omnibus animi sui perversitati obsequentibus; Nihil vobis eveniet mali.

^d Ecce hoc, à nobis conquistum, sic se habet; huic ausculta, quod si cognoscas, in tuam cedit utilitatem: Manus Dei omnibus sui studiosis aderit, ad suam salutem; at omnibus ejus desertoribus divina vis & ira nocebunt.

^e Et in illos homines animadvertet Deus, qui cum animis suis cogitant, Dominum nec prodesse, nec obesse.

^f Indignabar in vecordes, res impiorum prosperas animadvertens. Humanis laboribus non agitantur, ut alii; neque cum cæteris clades

^a Ps. 4. 6. Ps. 34. 9, 10.

^c Jer. 23. 16, 17.

^d Zeph. 1. 12.

^b Ps. 34. 12, 14.

^e [Job. 5. 27.] Ezi. 8. 22.

^f Ps. 73. 3, 5.

patiuntur,

Sincera DEI Verbum. 307

patiuntur. Ecce hi in hac vitâ secundis rebus utuntur; opes consequuntur numerosas, imò viribus pollent. Næ ego frustra mentem meam expurgavi, & manus meas innocentiam perlui. Adeo imperitus adeoque brutus eram; donec, ingressus in Dei Sanctuarium, consideravi illorum exitum. Quam repentinâ deleti sunt calamitate? Horribili modo funditus conficiuntur.

^a Nescit stupidus, neque amens intelligit: cum germinant impii sicut herbæ, cumque omnes florent malefici; hoc ideo factum esse, ut in perpetuum intereant.

^b *Hi sunt* mundani homines, qui sua habent in hac vitâ; in Christi Deique regno hæreditatem non habituri.

^c Impii dicunt Deo, Abi hinc; tuas quidem nosse vias nobis non libet. Quis est Omnipotens ut ei serviamus? Aut quid nobis eum precari proderit? *Certè* frustra Deo servitur; neque, si quis Deo delectatur, inde quæstum sibi facturus est.

^d *Hic quoque* fuit impiorum sermo: eadem est iusti fortuna & iniusti, boni purique, & impuri: idem eveniet bono, quod peccatori; perjuro, quod perjurium reformidanti: *quapropter* comedamus & bibamus, cras enim morituri sumus.

Pf. 73. 5. 12. Job. 21. 7. Pf. 73. 13, 22, 17, 19.

^a Pf. 92. 6, 7. ^b Pf. 17. 14. Eph. 5. 5.

^c Job. 21. 7, 14, 15. Mal. 3. 14. Job. 34. 9.

^d Eccl. 9. 2. I Cor. 15. 32.

308 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Ita mente capti sunt, adversus Deum spiritum suum convertentes: non enim credunt se tenebras evasuros.

^b Qui seducitur, vanitati ne credat; nam vanitas futura est ejus compensatio.

^c Apud Dominum scriptus est memoriæ liber, metuentium eum, ejusque nomen habentium in pretio: eruntque hi mei (inquit armipotens Dominus) quo die ego confecturus sum peculium; eisque indulgebo, quomodo quis suo filio indulget sibi servienti. Tum vos reversi justos ab impiis discernetis; & Deum colentem ab illo qui non colit eum.

^d Væ illis, qui ita dicunt; Acceleret, properet ejus opus, ut illud videamus; appropinquet eveniâtque sancti Israelitarum consilium ut id cognoscamus: nam propinquat eorum calamitatis dies, quique futurus est eorum interitus properat.

^e Equidem, inquit Dominus, brevi venturus sum, meam mecum mercedem ferens, ut pro suo quemque merito renumerer.

PRÆMIA JUSTORUM.

^f Pietas ad omnia utilis est; promissiones habens & præsentis, & futuræ vitæ.

^a Job. 15. 12, 13, 22.

^c Mal. 4. 16, 17, 18.

^e Apocal. 22. 12.

^b Job. 15. 31.

^d Is. 5. 18, 19. Deut. 32. 35.

^f 1 Tim. 4. 8.

^a Dominus cuique suam reddet justitiam, fidemque suam. Illum ut dignus est remunerabitur, eique cumulatissimo præmio rependet.

^b Innocenter se gerentibus gratiam gloriamque Dominus conferet, iisque nihil boni denegabit.

^c Dei amantibus omnia simul adjumento sunt ad bonum.

^d Vos igitur este fortes; manet enim vestrum opus sua merces: & curate rectè factis fungi; hæc enim sunt præclara & hominibus utilia.

^e Tu, Deus, illum continuâ pace donabis, qui est animo in te fixo. Tu reverà benedices illi, illumque ita à malò tueberis, ut inde nullo dolore afficiatur.

^f Jehovæ institutio est integris firmamento. Tutam agent vitam, quieti à pavore mali. Non pudebit eos calamitoso tempore.

^g Multa pax est, O Deus, tuæ legis amatoribus; & iis nihil erit impedimento.

^h Jehovæ metus vitam conciliat; quique eo præditus est, deget satur: eritque expertus mali.

ⁱ Equis verò est qui vos lædat, si bonitatis imitatores sitis?

^k Multa sunt justorum mala: sed eos Dominus ex omnibus eripit.

^a Job. 33. 26. 1 Sam. 26. 23. Ruth. 2. 12.

^b Ps. 84. 11.

^c Rom. 8. 28.

^d 2 Chr. 15. 7. Tit. 3. 8.

^e Is. 26. 3. 1 Chr.

^f 10.

^g Prov. 10. 29.

^h Prov. 1. 33.

ⁱ Ps. 37. 18, 19.

^k Ps. 119. 165.

^l Prov. 19. 23.

^m 1 Pct. 3. 13.

ⁿ Ps. 34. 19.

310 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Speculatur impius justum, eumque studet necare: *sed* Dominus eum non deferet in illius manu. Secreto improborum conatui Deus illum subtrahet; illum ab importunis & pravis hominibus defendet, *qui* sunt fide cassi.

^b Recordare, quæso; Ecquis innocens perierit: aut quando probi deleti sint?

^c Qui præceptum exequitur, nesciet rem malam.

^d Scit Dominus pios ex periculis eripere: & ita fidelis est Deus, ut eos non sit tentari permissurus supra quàm possint; *sed* cum tentatione ejusmodi eventum facturum, ut ferendo vincere possint.

^e Attendite animis vestris omnia hujus legis verba, quæ vobis proponitur: neque enim hæc res nihil ad vos pertinet, nam in eâ sita vobis vita est, & per hanc legem diu ætatem producetis.

^f Date operam ut hæc faciatis, nam in hoc sita est vestra sapientia & prudentia. Felix *quoque* is est, qui sapientiam invenit: nam ei ad dextram est longitudo ævi, ad sinistram divitiæ & gloria. Ejus viæ sunt omnes amœnæ, ejus semitæ omnes pacatæ.

^g Si modò obtemperabis Domini Dei tui præceptis, ejusque institutis parebis; aperiet tibi Dominus suum bonorum thesaurum, & om-

^a Ps. 37. 32, 33. Ps. 64. 2. 2 Thess. 3. 2.

^b Job. 4. 7.

^c Eccl. 8. 5.

^d 2 Pet. 2. 9.

1 Cor. 10. 13.

^e Deut. 32. 46. Deut. 4. 44.

Deut. 32. 47.

^f Deut. 4. 6. Prov. 3. 13, 14, 16, 17.

^g Deut. 28. 9, 12.

Sincerum DEI Verbum. 311

nia vestra opera prosperabit. Abundantiam beneficè conferet in omnibus, quæ tractas, negotiis, in tuam utilitatem. Lætabitur Dominus beneficiis te augendo.

^a Adveniens felix eris, felix eris proficiscens: *nam* Dominus deducet te tutum in omni re.

^b Is te precantem exaudiet. Quàmque rem decreveris, rata erit; tuasque vias splendor illustrabit.

^c Domini favor locupletat; nec ullam secum affert molestiam.

^d Sincerè se gerit justus: beatos habet successores liberos. Progenies proborum fortunabitur.

^e Noli benignitate & fide destitui: eas & collo tuo illiga, & tabulæ mentis inscribe: ita & gratiam & ingenium bonum invenies, tum apud Deum, tum apud homines.

^f Sapientiæ caput est Jehovahæ metus: rectè sapiunt, mandata sua qui præstant, & probis lux oritur in tenebris.

^g Tenebit justus suam vitæ viam, firmitatem indies acquirens. *Et* Dei amantes similes erunt exorientis cum suâ virtute solis.

^h Observa hominem integrum, & considera probum: nam hujusmodi hominum exitus est felix.

Deut. 28. 12. Deut. 30. 9.

2 Chr. 32. 22.

^c Prov. 10. 22.

^e Prov. 3. 3, 4.

^h Job. 17. 9. Judic. 5. 31.

^a Deut. 28. 6.

^b Job. 22. 27, 28.

^d Prov. 20. 7. Ps. 112. 2.

^f Ps. 111. 10. Ps. 112. 4.

^g Ps. 37. 37.

^g Justitiæ

312 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen,*

^a Justitiæ opus erit pax, & æquitas effectum tranquillitas & securitas æterna.

^b Jehovahæ lex est integra, convertens animum: fidum est Domini testimonium, ex imperio red- dens sapientem. Recta sunt Domini mandata mentemque exultant: pura est Domini discipli- na illustratque oculos. Domini sententiæ veræ firmæ & æquæ sunt: longè & auro & obryzo jucundiores & favorem dulciores nectare; in quibus obeundis amplum sanè quæritur præ- mium.

^c In tot mei pectoris sollicitationibus, tua, Deus, mihi consolatio recreat animum: tu *enim* tuo me duces consilio, quem deinde ad honorem cooptabis.

^d Sujs moribus satiabitur vir bonus. Hæc enim sua gloriatio est, suæ scilicet conscientiae testi- monium, quòd cum simplicitate & divinâ sinceritate in orbe versatus est.

^e Non multum recolet vitæ suæ tempus: quo- niam ei Deus animi voluptatem concessit.

^f Precabitur, Deusque ei favebit, & ejus vul- tum orantis aspiciet.

^g Beati sunt illi, quorum Deus Jehovah est: favet

^a Is. 32. 17.

^b Ps. 19. 7, 8, 9, 10, 11.

^c Ps. 94. 19. Ps. 73. 24.

^d Prov. 14. 14. 2 Cor. I. 12.

^e Eccl. 5. 20.

^f Job. 33. 26.

^g Ps. 144. 15. Ps. 149. 4.

Sincерum DEI Verbum. 313

enim populis suis Dominus: qui ejus bonis saturabuntur.

^a Ad Deum accedentes delectabuntur; & in collatâ ab eo salute exultabunt: *nam* ipsius benignitas est vel vitâ melior.

^b Vos mei estis amici (*inquit Christus*) si feceritis quaecunque ego vobis præcipio: & si quis mihi ministrabit, cum Pater honorabit.

^c Pacem habentes cum Deo, per Dominum nostrum Jesum Christum, divinæ gloriæ spe gloriamur.

^d Scimus si terrestris nostræ domûs tabernaculum dissolutum fuerit, ædificium nos habituros à Deo, domum nullis manibus factam, sempiternam in Cœlis: quam ob causam non defetiscimur; quin etiamsi exterior noster homo corrumpatur, at interior quidem renovatur in dies: & *quamvis* mundus abit & ejus cupiditas; nos tamen, ex Dei promisso, novos cœlos, novamque terram expectamus, in quibus habitet justitia.

^e Deinceps reservatur *iis*, qui fidem servaverunt, præclarum certamen certaverunt, summæque cursum absolverunt, justitiæ corona; quam Dominus, justus judex, in sui die adventûs reddet. Quamobrem consolamini alius alium his sermonibus.

^f Beati sunt mortui, qui in Domino moriuntur: à suis *enim* requiescunt laboribus; obeuntque

Jer. 31. 14.

^a Is. 58. 2. Is. 25. 9. Ps. 63. 3.

^b Joh. 15. 14. Joh. 12. 26.

^c Rom. 5. 1, 2.

^d 2 Cor. 5. 1. 2 Cor. 4. 16. 1 Joh. 2. 17. 2 Pet. 3. 13.

^e 2 Tim. 4. 8, 7, 8. 1 Thess. 4. 18.

^f Apocal. 14. 13.

§14 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

ante adventum mali: & sua eos comitantur opera.

^a Et, *quum* venerit tempus, quo mortui judicentur; tu, Domine Deus Omnipotens, mercedem dabis tuis servis Prophetis, & Sanctis, tumque nomen reverentibus, tam parvis, tum magnis.

^b Tunc iusti solis ritu relucebunt in regno sui Patris; quique sapiunt, fulgebunt ut fulgor æthereus, quique multos reddiderunt iustos, erunt stellarum similes in omnem æternitatem.

^c Jesus, *qui* abiit paratum discipulis suis locum, *qui* amant eum, suisque præceptis parent, revelabit, & eos secum assumet, ut ubique est, ipsi etiam sint; & videant gloriam, quam illi Pater dederit.

^d Spiritus iustorum fient perfecti. Ipsi *quoque* Deum videbunt; & semper cum Domino erunt.

^e Nunc per speculum cernimus in ænigmate; at tunc præsentem coram: nunc aliquatenus cognoscimus; tunc recognoscemus, quemadmodum recogniti sumus.

^f Redempti à Domino venient in Sionem ovantes & sempiternâ perfusi lætitiâ caput: voluptatem gaudiaque consequentur; fugiente mœrore atque gemitu.

^g Eorum hæreditas in perpetuum duratura est: & nunquam flaccescentem gloriæ coronam accipient.

^a If. 57. 1. Apocal. 14. 13.

^a Apocal. 11. 18, 17, 18.

^b Mat. 13. 43. Dan. 12. 3.

^c Joh. 14. 8, 2, 15, 9. Jón. 17. 24.

^d Heb. 12. 23. Mat. 3. 8. 1 Thess. 4. 17.

^e 1 Cor. 13. 12.

^f If. 33. 16.

^g Pl. 37. 18. 1 Pet. 5. 4.

^a Is, qui sedet in folio cœlesti, apud eos deget. Non amplius esurient, nec amplius sitient; nec eos sol aut ullus æstus feriet: quoniam agnus, qui est inter folium, pascet eos, & ad vivos aquæ fontes ducet: eosque Deus suarum flumine deliciarum perfundet. Omnem lacrymam ab eorum oculis Deus absterget; nec amplius mors erit, neque luctus, neque fletus, neque dolor erit amplius: nam priora abierunt; & ego facturus sum omnia nova.

^b Beati sunt, qui Dei præcepta obeunt, ut potestatem habeant in arborem vitæ, utque per portas intrent in urbem sanctam, Hierosolimam novam. Non erit ibi nox; nec lucernæ, solisque lumine indigebunt: illos enim collustrabit Dominus Deus & regnabunt in omnia secula.

^c Nec oculus vidit, nec auris audivit, neque hominis animus cogitavit, quæ præparavit Deus sui amantibus.

^d Hæc igitur habentes promissa, charissimi, purgemus nos ipsos ab omni & corporis & animi labe; ad finem perducentes sanctimoniam cum Dei metu.

^a Apocal. 7. 15. Apocal. 4. 1. Apocal. 7. 16, 17. Ps. 36. 8. Apocal. 21. 4, 5.

^b Apocal. 22. 14. Apocal. 21. 2. Apocal. 22. 1.

^c 1 Cor. 2. 9. ^d 2 Cor. 7. 1.

316 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen*,

POBNA SCELESTORUM.

^a Scelerato scelerum digna rependet Dominus.

^b Vesani propter peccandi consuetudinem, proptérque sua vitia, torquentur. In multa mala & angustias incurrent. In illos Dominus damna congeret; in illos missilia sua consumet, & illos omnibus adversis perturbabit, quia moribus suis sunt corrupti, faciuntque quod malum videtur in oculis Jehovæ.

^c Nónne improbos manet perniciēs, & insolitus interitus maleficos?

^d Impiis tribuatur misericordia, non tamen discent justitiam: in terrâ æquissimâ nequiter agent, neque Dei majestatem animadvertent. Idcirco eorum non miserebitur, qui fecit eos, quique eos condidit in eos clementiâ non utetur.

^e Qui arant impietatem, atque facinus serunt, idem metent. Deus rependet illis nequitiam suam, & in mediis suis facinoribus excinet eos.

^f Qui in me flagitium admisit, inquit Dominus, illum de libro, quem scripsi, delebo.

^g Quoties lux impii extinguitur? Quoties ei suum contingit exitium? Deus ei dolores ira-

^a 2 Sam. 3. 39.

^b Ps. 107. 17. Deut. 31. 17.

Deut. 32. 23. 2 Chr. 15. 6. Deut. 31. 29.

^c Job. 31. 3.

^d Is. 26. 10. Is. 27. 11.

^e Job. 4. 8. Ps. 94. 23.

^f Ex. 32. 33.

^g Job. 21. 17.

tus impertit. Ipse iniquitatem reservat Deus ejus natis: remuneratur eum ita ut ipse sentiat. Exitiumque suum suis cernit oculis, & Omnipotentis bilem potabit: nam quæ est ejus ex successurâ sibi progenie delectatio, truncatâ ejus ævi summâ?

^a Nonne hoc scis antiquitus, ex quo collocatus est homo in terris, impiorum triumphatus esse breves, & hypocritæ lætitiâ caducam? Qui si vel in cœlum sublimitate ascendat, & tangat capite nubila; tandem perit prorsus non minus quàm ipsius stercus: ita ut, qui eum viderant, quærant ubi sit. Quod si dulce est ei in ore scelus, in ejus ventre fit virus aspidum. Quando rebus multum abundat, angetur: omnis manus impiorum invadet eum. Faceffet ejus domus proventus, omniâque ipsius bona defluent, quo die de eo supplicium sumitur: cupiditates non explebit suas. Hæc sors est quæ impium manet à Deo; hæc est hæreditas ei dicta divinitus.

^b Quod nisi Jehovah Deo vestro dicto audiens eris, ejusque omnibus præceptis & institutis parere curabis, tibi dira evenient adveniēti, infelicia contingent proficiscenti. Incesset te Deus maledictione, angore & vituperio, in omnibus quæcunque

Job. 21. 19, 20, 21.

^a Job. 20. 4, 5, 6, 7, 12, 14, 22, 28, 29, 29.

^b Deut. 28. 15, 19, 20.

318 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen.*

facies operibus; propter tuorum morum pravitatem, qui eum reliqueris.

^a Improsperas vias habebis: non stabiles habebis opes; nec hærentibus in terrâ fruëris facultatibus.

^b Impiorum cupiditas peribit. Sperant pacem, at abest bonum; speratur sanationis tempus, & adest terror. Sua *enim* delicta illos privaverunt bonis: ipsisque Deus dedit peritura: ipsorumque felicitates infelicitabit.

^c Suarum actionum fructu vescentur, suisque faturabuntur consiliis. Stultos sua perdet felicitas.

^d Dominus eos. toti populo contemptos abjectosque reddet, quandoquidem suas vias non tenuerunt; eorumque gloriam convertet in dedecus.

^e Ipse suis criminibus capitur impius. Arcebuntur ejus viriles gressus, eumque suum dejiciet consilium. Eum enim Deus nihil parcens urget. Homines eum manibus explodent & ex suo exhibilabunt loco.

^f Habet Dominus intentam in maleficos faciem, ut eorum memoriam ex terris extirpet, non *enim* erit fixus homo in impietate.

[^a Deut. 28. 29. Job. 15. 29.

^b Ps. 112. 10. Jer. 8. 15. Jer. 5. 25. Jer. 9. 13.
Mal. 2. 2. ^c Prov. 1. 31, 32.

^d Mal. 2. 9. Hos. 4. 7.

^e Prov. 5. 22. Job. 18. 7. Job. 27. 22, 23.

^f Ps. 34. 16. Prov. 12. 3.

^a Magistratus ad maleficorum ultionem à Deo dantur. Neque sine causâ gladium gestant, quippe quum sint Dei ministri ad irrogandas pœnas illi, qui malè facit.

^b Justo lex non est lata sed sceleratis, & contumacibus, impiis, & improbis, irreligiosis, & profanis, Homicidis, Scortatoribus, Mendacibus, & Perjuris; & si quid aliud sanæ doctrinæ contrarium est.

^c Perfidorum mores sunt truces.

^d Perpetuo angore torquetur impius: eum percellent angustiae atque pericula eum subigentia: eum undique horrores invadent. Ejus aures circumsonat terrorum vox; & expavescit pavore, ubi non est quod timeat.

^e Non conquiescet, neque erit ei levamen. Nam Dominus eum afficiet cordis trepidatione, & oculorum tæbe, & animi aestu. Et vitam ante oculos quasi suspensam habebit; & noctem diemque pavebit, deque suâ vitâ desperabit. Unoquoque mane dicet, O si esset vespera! & unaquaque vesperâ dicet, O si esset mane! præ pavore cordis sui, quo pavebit, vitæ suæ ipsum tædebit.

^f Improbis (inquit Dominus) nulla est pax. Impii enim sunt similes agitati maris,

^a 1 Pet. 2. 14. Rom. 13. 4.

^b 1 Tim. 1. 9, 10.

^c Prov. 13. 15.

^d Job. 15. 20, 24. Job.

38. 11. Job. 15. 21. Ps. 53. 5.

^e Deut. 28. 65, 66, 67. ¶ Is. 15. 4.

^f Is. 48. 22. Is. 57. 20.

320 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: *sen.*

quod quiescere nequit, cuiusque aqua^a sordes ejicit & cœnum.

^a Hominis mens ipsius ægritudinem sustentabit, sed mentem ægram quis potest tolerare?

^b Qui sunt in carne, Deo placere nequeunt. Dominum si deserueritis, abjiciet vos in perpetuum, vos amplius non amaturus: Deus impiis quotidie minatur: in ejus conspectu impii non stabunt: maleficos omnes odio habet.

^c Procul abest ab impiis Jehova. Crimina *sua* eos à Deo suo disjunxerunt; & peccata sua Divinum vultum subtraxerunt iis, quo minùs eos exaudiat Deus. Væ *etiam* illis (inquit Dominus) quum ab iis discessero.

^d Sicut non visum est *improbis* Dei cognitione probè uti, ita tradit illos Deus in reprobam mentem, adeo ut nefaria faciant. Propterea mittet *etiam* eis Deus vim erroris tantam, ut credant mendacio; quò damnentur quicunque veritati non crediderint, sed sceleribus delectati fuerint.

^e Differuntur mali ad exitii diem: in supplicii die producentur. Conjiciuntur in Gehennam, ubi nec eorum vermis interit, nec ignis extinguitur; *sed* iis imminet ira divina.

If. 57. 20.

^a Prov. 18. 14.

^b Rom. 8. 9.

^c Chr. 28. 9. Hof. 9. 15. Pl. 7. 11. Pl. 5. 5.

^d Prov. 15. 29. If. 59. 2. Hof. 9. 12.

^e Rom. 1. 28. 2 Theff. 2. 11, 12.

^f Job. 21. 30. Pl. 9. 17. Mar. 9. 44. Joh. 3. 36.

Sincерum DEI Verbum. 321

^a Adventat ecce dies, *in quo* mittet Filius hominis suos angelos, qui ex suo regno omnia detrimenta, maleficósque, colligent; & in ignis fornacem conjicient, ubi ploratus erit dentiumque stridor.

^b In illà die Dominus Jesus de cœlo existet cum potestatis suæ angelis, in igne flammante, supplicium irrogaturus nescientibus Deum, & Domini nostri Jesu Christi Evangelio non obediētibz: qui æterno exitio pœnas dabunt, *expulsi* à facie Domini ejúsque gloriosâ potentiâ.

^c Ecce, venit Dominus cum suis sanctis legionibus, ut in omnes judicium exerceat, omnésque impios homines convincat omnium, quæ pataverint, impiè factorum, omniumque quæ contra eum atrociter dixerint fontes impii.

^d Adventat Jehovæ dies sævitiâ & irâ ardens: & animadvertet in homines ob suam malitiam, & in improbos ob suam iniquitatem. Arrogantium fastum comprimet, superbiâque ferocium deprimet; neque quisquam in iniquitate suâ confirmabit sibi suam vitam. Veniet impiorum dies, ubi eorum nequitiae erit finis: auferetque Dominus *ab iis* ipsoꝝ potentiam, decoris voluptatem, oculorum jucunditatem, animique sui jactantiam. Horrore cooperti in vultu pudorem omnes gerent; & mœroribus cruciatibúsque corripientur.

^a Mal. 4. 1. Mat. 13. 41, 42.

^b 2 Thess. 1. 10, 7, 8, 9.

^c Judæ 14, 15.

^d Is. 13. 9, 11. Ezek. 7. 13. 24. 25. Ezek. 7. 18. Is. 13. 8.

Ezek. 21. 29. Ezek.

322 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Atque illâ tempestate quærent homines mortem, nec invenient: cupientque mori, & eos fugiet mors.

^b Et terrarum reges, & summates, & divites, & tribuni, & potentes montibus rupibusque dicent, Obruite nos & abdite ex conspectu sedentis in folio, & ab irâ Agni: quoniam venit magna dies ejus iræ, quam quis possit subsistere?

^c Tunc infideles, & execrabiles, & homicidæ, & impudici, & idololatræ, & mendaces, & si quis in vitæ libro scriptus inventus non est, in ignem stagnum conjicientur: ubi & igne & sulphure torquebuntur; nec ullam die nocte requietem habebunt; eorumque tormenti fumus exhalabit in omnem perpetuitatem.

^d Quæso hoc advertite, qui Dei estis immemores; ne vos judicium atque jus corripiant indefensos: nam horribile est in viventis Dei manus incidere.

^e Fruere, juvenis, adolescentiâ tuâ, & mentem tuam exhilara juvenili ætate, & animi tui libidini oculorumque tuorum sensui indulge; sed scito futurum, ut te Deus ob ista omnia judicio sistat.

^f Hoc audi, voluptatibus obrute, qui securus sedes; qui, tuâ fretus improbitate, negas te

^a Apocal. 9. 6.

^b Apocal. 6. 15, 16. 17.

^c Apocal. 21. 8. Apocal. 20. 15. Apocal. 14. 10, 11.

^d Pl. 50. 22. Job. 36. 17. Pl. 50. 22. Heb. 10. 31.

^e Eccl. 11. 9.

^f Is. 47. 8, 10.

conspici: eveniet tibi malum cujus ortum ignorabis; accidet tibi calamitas quam non poteris averruncare.

^a Vos verò, O Divites, qui luxuriastis ac lasciviistis in terris, qui mercenariorum mercedem dolosi retinivistis, & infantes condemnastis: ob vestras misérias vobis eventuras plorate & ejulate. Divitiæ vestræ putruerunt; aurum vestrum & argentum est æruginosum, eorumque ærugo contra vos testimonium dicet: thesaurum vobis recondidistis in ultimos dies; genio indulgistis tanquam ad lanienæ diem.

^b Audite Jehovahæ dicta, homines scurræ: qui ita dicitis. Percussimus nos cum Morte fœdus, pacti-
onem cum Orco fecimus: adeo ut flagellum inun-
dans quum transibit non nos invadat; quippe
qui mendacii præsidio usi fuimus, & in falio la-
titavimus: quocirca sic dicit Dominus Deus;
rescindetur vestrum cum Morte fœdus, & erit
irrita vestra cum Orco pactio; quum flagellum
inundans transibit, ab eo proteremini. Quamo-
brem nolite scurrari, ne confirmentur vincula
vestra.

^c An verò hoc putas, homo tu, qui ea facis,
quæ sunt morte digna, te Dei judicium evasurum?
Dei facilitatem & lenitudinem ne contemne;
sed ejus bonitas ad pœnitentiam te invitet:
sin minus congeris ipse tibi supplicium in sup-

If. 47. 10, 11.

^a Jac. 5. 1, 5, 4, 6, 1, 2, 3, 5.

If. 28. 14, 15, 16, 18, 22.

^c Rom. 2. 3. Rom. 1. 32. Rom. 2. 3, 4, 5.

324 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

plicii diem & revelationis iusti Dei iudicii.

^a Ecce dies, ecce adest, instat dies tumultus. Dominus propediem suam bilem effundet, & iram suam in te consumet: téque ut meritis es puniet, tibi que tua tot flagitia rependet.

^b Adsint téque defendant à futuris casibus cœli ventilatores, contemplatores siderum, ex novis lunis divinantes. Ecce illi stipularum similes igne comburentur; ne seipsos quidem à flammarum vi tutabuntur.

^c Omnes occumbent improbi, qui ita dicunt, Non occurret, neque obveniet nobis hoc malum. Excidium adventat, quæréntque pacem quam non invenient. Quisquis *eorum* fugâ sibi quærît salutem, non effugiet; neque profugus liberabit se.

^d Nec argentum nec aurum *suum* poterit eos tueri, quo tempore excandescit Jehova: & *tum demum* scient Deum esse Dominum, neque frustra dixisse, hoc illos afficiendos malo.

^e *Nos igitur* hæc animo reputemus, neque obliviscamur brevem *esse* peccati fruitionem, & amarum esse illius exitum: *nam* quid proderit homini, si vel totum mundum lucretur, & animæ suæ jacturam faciat? aut quid dabit homo, quo animam suam æquiparet?

Rom. 2. 5. ^a ¶ Ezek. 7. 10, 7.] 8. ^b 11. 47. 13, 14.

^c Am. 9. 10. Ezek. 7. 25. Am. 9. 1.

^d Ezek. 7. 19. Ezek. 6. 10.

^e ¶ 11. 47. 7.] Heb. 11. 25. ¶ 2 Sam. 2. 26.] Mat. 16. 26.

^a Ingens

Sincerum DEI Verbum. 325

^a Ingens est Jehovahæ dies & terribior, quàm ut eum quisquam sustineat: quis nostrum accolet ignem edacem? Quis nostrum accolet incendium æternum? Nunc igitur, inquit Jehova, redite ad Jehovah Deum vestrum; nam is est exorabilis & misericors, ad iram tardus, multæque clementiæ, & se ab inferendo malo continet.

PRI & IMPRI inter se comparati.

^b Justis dicite, felicem fore ipsorum exitum: nam dignum suo cuiusque ingenio fructum percipient. *Sed*, væ sceleratis, hos manet perniciēs, nam præmia digna suis factis accipient.

^c Excellit alios justus.

^d Justis in terrâ rependetur; multo magis impiis & improbis.

^e Bonus à Jehovah favore impetrabit; *sed* flagitiosus homo ab eo damnabitur.

^f Qui bono jugiter invigilat, conciliabit favorem: *sed* qui malo studet, id ei continget.

^g Deus integrum non repudiabit; nec malos manu prehendet.

^h Justus ex periculo liberatur, eique succedit impius.

ⁱ Multis doloribus afficientur impii: qui verò Jehovahæ confidit, is benignitate circumfundetur.

^a Joel. 2. 11. Is. 33. 14. Joel. 2. 12, 13.

^b Is. 3. 10, 11.

^c Prov. 12. 26.

^d Prov. 11. 31.

^e Prov. 12. 2.

^f Prov. 11. 27.

^g Job. 8. 20.

^h Prov. 11. 8.

ⁱ Ps. 32. 10.

326 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a In hoc sita est nostra sapientia & prudentia; ut institutis & judiciis, quæ nobis præcepit Deus, pareamus: *at* impietas est stultitia & vanitas.

^b Amentes *sunt* qui peccatum pro re ludicrâ habent, & cum animis suis cogitant non esse Deum. *At* qui legem tuetur, is est prudens.

^c Impiorum via quasi caligo est; qui quo impingant nesciunt: sed justorum via lucis modo splendet, magis magisque lucentis usque ad clarum diem.

^d Qui bonâ fide graditur, tutò graditur: qui verò perversè se gerit, deprehendetur.

^e Integri iustitia ejus viam dirigit: *at* impietate suâ cadet impius.

^f Quisquis peccatum facit, peccati servus est: ubi verò Domini Spiritus est, ibi est libertas: & quos liberos Filius fecerit, reipsâ liberi erunt.

^g Jehovahæ metus purus est: & bonus est Deus mente puris. Qui & insontibus manibus, & purâ mente præditus est, is ascendet in montem Jehovahæ. *At* quàm abominandus & spurcus est homo qui nequitiam effusè imbibit? Qui sunt in animis suis hypocritæ supplicium in se congerunt: *nam* degunt vitam suam inter effœminatōs. Malefici sunt depravatâ naturâ; in omni re turpissimè se gerunt.

^a Deut. 4. 6, 5, 6. Eccl. 1. 17.

^b Prov. 14. 9. Ps. 14. 1. Prov. 28. 7.

^c Prov. 4. 19, 18. ^d Prov. 10. 9. ^e Prov. 11. 5.

^f Joh. 8. 34. 2 Cor. 3. 17. Joh. 8. 36.

^g Ps. 19. 9. Ps. 73. 1. Ps. 24. 4, 3. Job. 15. 16. Job. 36. 13, 14. Ps. 14. 4, 1, 3.

Sincерum DEI Verbum. 327

^a *Impii se detestandos reddiderunt, at Dei cultores, apud eum sunt in pretio & honore.*

^b *Execratio Jehovah infelicitat impiorum domos: sed justorum sedes Deus fortunat.*

^c *Deus improbo laborem imponit cogendi ac congerendi, quæ dentur eis, qui Deo placent.*

^d *Jehovæ metus ætatem conciliat: at impiorum anni decurtabuntur.*

^e *Nihil profunt improbè parta: at justitia à morte defendit.*

^f *Laborum peccato irretitur malus: sed justus ex angustiis emerget.*

^g *Quod horret impius, id ei accidet: & quod sperant justi, dabitur.*

^h *Fugiunt impii persequente nullo: sed justileonis more sunt intrepidi.*

ⁱ *Justorum expectatio lætum fortietur exitum; at impiorum spes peribit.*

^k *Qui præceptionem servat, vitam suam servat: sed, qui suas actiones spernit, morietur.*

^l *Suâ pravitate profligatur impius: sed justus in morte suâ spem habet.*

^m *Justorum bono exultat civitas: & impiorum interitu triumphat.*

^a 1 Sam. 3. 13. 11. 43. 4.

^c Eccl. 2. 26.

^e Prov. 10. 2.

^g Prov. 10. 24.

ⁱ Prov. 10. 28.

^l Prov. 14. 32.

^b Prov. 3. 33.

^d Prov. 10. 27.

^f Prov. 12. 13.

^h Prov. 28. 1.

^k Prov. 19. 16.

^m Prov. 11. 10.

328 INSTITUTIONES CHRISTIANÆ: seu,

^a Justi memoria fausta est: at impiorum nomen putrescet.

^b Gentem extollit justitia: omni autem populo peccatum est probro.

^c Peccati stipendium est mors, at Dei beneficium est æterna vita.

^d Sævitia & pœna, calamitas & angustia tribuetur cuique homini pravè facienti; sed gloria, honor & pax unicuique, qui in rectè factis perseverat.

^e Qui obdormiverunt humatique fuerunt expurgiscentur; alii ad vitam æternam, alii ad dedecus & miseriam æternam.

^f Quum venerit Filius hominis cum suâ gloriâ, nec non omnes Sancti Angeli cum eo; tum coram eo congregabuntur omnes gentes: isque eos alios ab aliis separabit, quemadmodum separat pastor oves ab hædis: statuétque oves ad dexteram suam, hædos autem ad lævam. Deinde dicet eis qui erunt ei ad dexteram; adeste, beati Patris mei, possidete paratum vobis regnum ab orbe condito. Deinde dicet sinistris: facessite à me, execrables, in ignem sempiternum, Diabolo ejusque Angelis paratum: ita abibunt hi in pœnam sempiternam: justi verò in vitam sempiternam.

^a Prov. 10. 7.

^c Rom. 6. 23.

^e Dan. 12. 2.

34, 41, 46.

^b Prov. 14. 34.

^d Rom. 2. 8, 9, 10.

^f Mat. 25. 31, 32. 33,

TOTIUS REI SUMMA.

▪ Hujusce omnis rei attendamus summam:
DEUM METUE, EJUSQUE PRÆCEPTA EXEQUERE;
NAM HOC EST OMNIUM HOMINUM.

ᵇ Etenim omne opus, (quamlibet occultum)
tum bonum, tum malum, sistet ad judicium
Deus.

ᵃ Eccl. 12. 13.

ᵇ Eccl. 12. 14.



INDEX Rerum.

- A** DULATIO. V. *Hon. & Observantia*, p. 185. h, k. V. *Veritas & Sinc.* p. 214 g, h, l. V. *Reprehensio*, p. 218 i. V. *Pastor: Officia*, p. 235 b.
- AFFLICTIONES.** *Afflictorum Officium erga Deum.* V. *Submissio*, p. 148. *Nostra erga Afflictos Officia.* V. *Humanitas*, p. 206. V. *Pastor: Officia*, p. 238 d. *Res adversa quid habeant utilitatis.* V. p. 270. h.
- AMICITIA.** V. *Amor*, p. 183 i. 184 a. 188 d.
- AVARITIA.** V. *Oppressio*, p. 197. V. *Alieni appetentia*, p. 201. V. *Æquanimitas*, p. 265 g, &c.
- AUGURIUM.** *Omne genus augurii vetitum*, v. p. 133 e, &c. V. *Pœna scelestorum*, p. 324 b.
- BLASPHEMIA.** V. *Cultus Divinus*, p. 156 a, b, d, e.
- CARO.** *Debilitas & Corrupt. Carnis.* V. *Homin. Impietas*, p. 73 a. *Carnis concupiscentia subigenda.* V. *Amor Dei*, p. 144 i. V. *Abnegatio sui*, p. 268 e, &c.
- CIBUS.** *Cibi & Potus non commendant nos Deo*, V. p. 87 b, c. V. p. 130 g. *Accipiendi cum gratiarum actione*, v. p. 159 e. 160 a, b. *Sine Offendiculo*, v. p. 219 k, l. V. *Temperantia*, p. 255.
- COGITATIONES.** V. *Dei Scientia*, p. 29 f, g, h. V. *Vanitas Cond. Hum.* p. 62 c. 66 c. *Ignorantia*, p. 68 a. *Impotentia*, p. 69 d, f. 70 d. V. *Scientia Christi*, p. 79 f. V. *Cogitationes Impiorum*, p. 131 c. V. *Iustitia*, p. 191 d, e, f. V. *Candor in judicando*, p. 211 c. V. *Humilitas*,

INDEX.

- litas*, p. 246 a. V. *Castitas*, p. 259 e. V. *Obedientia univer.* p. 284. f. V. *Sinceritas*, p. 286 d, e, f, i. V. *infra Conscientia*.
COGNATIO. V. *Charitas in benefaciendo*, p. 202 f. V. *Castitas*, p. 258 b.
CONSCIENTIA. *Conscientia Naturalis vis*, p. 3. *Infirmis Fratrum Conscientiis cedendum est.* V. p. 219 i, k. 220 a, b. *Quàm utile est Conscientiâ intemeratâ agere.* V. p. 165 d. p. 273 k. *Nil conscire sibi omnium est officium.* V. *Sinceritas*, p. 286 e, &c. V. p. 290 f.
CONTENTIO. V. *Publ. Dei Cultus*, p. 179 f. V. *Pax & Concordia*, p. 186, &c. V. p. 123 g.
DETRACTIO. V. *Candor in loquendo*, p. 212.
DIABOLUS. V. *Mali Angeli*, p. 124.
DISSENSIONES. V. *Unitas Ecclesie*, p. 101 d. V. *Pax & Concordia*, p. 186. V. *Ædificatio per Societatem*, p. 279 d.
DIVITIÆ. V. *Hom. Mortalitas*, p. 58 f. V. *Vanitas Hum. Cond.* p. 63 a. 64 f. 65 a, &c. 66 h. V. *Grat. actio*, p. 160 b. V. *Humilitas*, p. 247 a. 249 a, &c. V. *Diligentia*, p. 263 f, h. V. *Æquanimitas*, p. 264 d. 265 g, &c. V. *Abnegatio sui*, p. 269 f. V. *Pœna scelestorum*, p. 323 a. V. *suprà Avaritia*.
ELEEMOSYNA. V. *Humanitas in egenos*, p. 207.
EXECRATIO. *Si Deum respicias.* v. p. 156 b. *Inimicos.* v. p. 203 e. 204 e. *Parentes.* v. p. 226 c. *Magistratus.* v. p. 233 b, c.
FIDES. *Erga Deum*, v. p. 47. *Erga Homines*, v. p. 188 f. V. *Iustitia*, 190 g, h. V. *Reprehensio*, 218. V. *Pastor. Officia*, p. 233 i. 234 e. 241 e.
GLORIA INANIS. V. *Humilitas*, p. 246 d, f, &c.
GRATIA DEI. V. *Novum fœdus*, p. 86 b. 89 b. 109 a. 112 f, g. 129 e. 130 d.
GRATUS animus. *Erga Deum*, V. *Gratiarum actio*,

INDEX.

- etio*, p. 159 d, &c. *Erga homines*, V. *Amor*, p. 183 i. 184 a. V. *Char. in benefaciendo*, p. 202 d, e. 284 a. V. *Iustitia*, p. 192 a.
- HOSPITALITAS.** V. *Amor*, p. 184 b. V. *Char. in benefac.* p. 203 h, i. V. *Pastor. Offic.* p. 239 a.
- HYPOCRISIS.** *Erga Deum.* In *votis*, v. p. 155 d. In *precibus*, v. p. 163 e. 164 a. 166 d, e. In *ieiuniis*, p. 173 f. In *cultu publ.* v. p. 180 f. *Generaliter.* V. *Sinceritas*, p. 287 b, &c. *Hypocr. erga homines*, V. *Amor*, p. 183 c. V. *Verit. & Sinc.* p. 214 b, e, k. 215 a, d. V. *Pœna scelestorum*, p. 317 a. V. *sup. Adulatio.*
- IDOLOLATRIA.** V. *Deus unus*, p. 22 e. V. *Diaboli*, p. 124 e. V. *Offic. erga Deum, Gener.* p. 131 e, &c. V. *Cultus*, p. 156 i, k. 157 a, b. V. *Supplicatio*, p. 166 f, g, h.
- IGNAVIA.** V. *Diligentia*, p. 262.
- IMPIETAS.** V. *Cultus Dei*, p. 155 g. 156 c, e, f, g, i. V. *Juramenta*, p. 167 h. 168 a, b. V. *Pastor. Offic.* p. 237 c, d. Vid. *sup. Blasphemia.*
- INIMICI.** V. *Amor*, p. 184 c, d. V. *Char. in benefac.* p. 203 k. 204 a, &c. V. *Char. in re-mit. Injur.* p. 205.
- INTERCESSIO.** *Christi pro Gen. Humano*, p. 94 c, &c. *Aliorum pro aliis*, v. p. 162 g.
- INVIDIA.** V. p. 150 c. V. *Pax & Concordia*, p. 186 a, b. 189 b, c. 190 a. V. *Æquanimitas*, p. 265 b, c, d.
- IRA.** V. *Mansuetudo*, p. 253.
- JUDICIUM.** *Deus est Iudex*, v. p. 15 e. 18 c, g, h. 43 a. 44 c. 138 e. *Judicium omne Filio dedit*, p. 76 e. *Christus judicabit mundum*, p. 106. *Judicium inter homines.* V. *Iniquum judicium*, p. 200. V. *Candor*, p. 211. *Judicium de nobis.* V. *Examinatio sui*, p. 296.
- JUSTIFICATIO;

INDEX.

JUSTIFICATIO. *Fieri non potest ut justificemur per Naturam vel per legis opera.* V. *Impietas hominis*, p. 70, &c. *Justif. per Christum*, v. p. 91 d. 93 f. 99 b. 112 d, c, f, g. 113 a. *Justif. per Fidem*, v. p. 113 a. 134 e. 185 b. 136 c, d, e.

LEX. V. *Impietas hom.* p. 71 f. V. *Novum fœdus*, p. 86 a, b, e, &c. V. *Sanctitas*, p. 112 c, d. 113 c. V. *Obedientia*, p. 146 d. V. *Justitia*, p. 190 e. V. *Meditatio*, p. 275 c.

MALITIA. V. *Amor*, p. 184 d. 185 a, b. V. *Pax & Concordia*, p. 187 e. V. *Justitia*, p. 191 d, e, f, k.

MEDIATOR. *Christus nost. Med.* v. p. 75 d. 84 e, f. 87 a, b. 88 b. V. *Supplicat pro nobis*, p. 94 c, &c.

MENDACIUM. V. *Verit. & Sinc.* p. 213. V. *supra Hypocrisis.*

MIRACULA. *Facta à Deo*, v. p. 51 d. *A Deo Patre per Filium*, v. p. 76 b. *A Christo*, v. p. 80 a, &c. *A Spiritu Sancto*, v. p. 96 b, d, &c.

MORTUI & MORS. *Christus resurrexit à mortuis*, v. p. 92 d, &c. *Mortuorum erit resurrectio.* V. *Christus judicabit mundum*, p. 106. V. p. 114 f, &c. *De mortuis non prater modum dolendum.* V. *Submissio*, p. 150 a, b. *Deus minatur homini mortem*, v. p. 54 g. *Homo morti obnoxius*, V. *Hom. mortalitas*, p. 58. *Mors peccati pœna*, v. p. 59 e. p. 118 a. p. 140 b. *Per mortem Christi liberamur*, V. *Vita*, p. 114. *Mors aterna*, V. *Scelestorum pœna*, p. 316. g, &c.

MUNDUS. V. *Amor Dei*, p. 145. V. *Corporis subactio*, p. 269 a, &c.

NUPTIÆ. V. *Prima hom. formatio*, p. 53 d. V. *Officia Maritorum & Uxarum*, p. 220 f, g. V. *Castitas*, p. 260 a, b.

OPERA.

INDEX.

- OPERA.** *Dei.* V. *Cap.* 11. p. 10. v. p. 20 a, b, c. 21 e, f. 23 b. 33 d. 34 d, f. 35 d. 51 d, &c. *Christi*, v. p. 78 a, &c 80 a, &c. *Spiritus Sancti*, v. p. 96, 97. *Opera homin.* V. *Debilis*, p. 70 c, &c. V. *Fides*, p. 136 c, d, e. 137 g. V. *Iustitia Dei*, p. 43 f, g. V. *Praemia*, p. 309 a, d, V. *Pœna*, p. 316 a. 321 b.
- ORDO.** V. *Ecclesia Christi*, p. 103 c. 105 b. V. *Cæt. publ.* p. 179 d, e, &c. V. *Pax & Conc.* p. 187 c. V. *Offic. Past.* p. 241 b.
- PATIENTIA.** V. *Fiducia in Deo*, p. 139 g. 140 a. V. *Submissio*, p. 149 b. 150 d, g. 152 a, b, c, d. 153 f. V. *Mansuetudo*, p. 253.
- PERJURIUM.** V. *Juramenta*, p. 167 d, f. 168 b. V. *Falsum Testimonium*, p. 200.
- POTIO.** V. p. 87 b, c. v. p. 130 g. v. p. 220 c. V. *Temperantia*, p. 255. V. *supr. Cibus.*
- PRÆDICATIO.** *Evangelii*, v. p. 8 b. 89 c. 101 a, b. 103 a. 104 a, d. 105 d. 111 e. V. *Fides*, 136 b. V. *Offic. Pastor.* p. 234 e. 235 a, &c.
- PROPHETÆ, PROPHETIA.** *Ante Christum*, v. p. 4 e. 7 b. 83 e. 85 a. 86 a. 89 e. *Christus Propheta*, p. 84 a. 86 b. 88 c. *Prophetia est donum Spiritus Sancti*, v. p. 97 c, d, e. *Jesu Christi*, v. p. 102 e. *Exemplum capiendum à Prophetis*, v. p. 152 b. *Falsi Propheta*, v. p. 124 d. 134 b, c. 279 e. V. *supr. Augurium.*
- PROVIDENTIA.** V. *Deus Conservator*, p. 13. V. *Deus Arbiter & Gub.* p. 15 d, &c. V. *Sapientia Dei*, p. 31. V. *Fiducia in Deo*, p. 138 b, g, h. 139 d. V. *Æquanimitas*, p. 264 c.
- REGENERATIO.** *Per Aquam & Spiritum* V. *Oper. S. Spir.* p. 99 d. V. *Sanctitas*, p. 113 d.
- REX.** *Deus est Rex*, v. p. 18 a, &c. 20 d, &c. *Christus est Rex*, v. p. 78 b. 79 d. 84 g, h. *Reges Terreni*, V. *Officia Mag. & Sub.* p. 230 d, &c. 232 a, &c.

SACRA-

INDEX.

- SACRAMENTA.** V. *Fœdera*, p. 170. *Baptisma*, ibid. *Cœna Dominica*, p. 171.
- SACRIFICIUM.** *Christus Sacrificium pro hominibus*, v. p. 90 a, b. 91 b, f. 92 a. 113 e, f. 118 d. 120. *Sacrificia Ethnicorum*, V. *Diaboli*, p. 124 e. *Verum Sacrificium quod postulat Deus*, v. p. 117 d. V. *Officium erga Deum*, p. 130 a, c, e. V. *Obedientia*, p. 147 a, b. V. *Cultus Divinus*, p. 155 b, d, e, f. V. *Laudatio & Gratiarum actio*, p. 158 e. 160 f. 161 b. V. *Supplicatio*, p. 166 d. 173 d. 175. V. *Cœs. publ.* p. 178 f. 237 d.
- SACRILEGIUM.** V. *Vota*, p. 169 d, e, f, g.
- SCRIPTURÆ.** V. p. 3, &c. *Divinitus inspirata sunt*, v. p. 4 b, &c. *Intellectu faciles*, v. p. 6. *Sunt perfecta*, p. 7 b, &c.
- SPES.** *Spe servamur.* V. *Fœdus novum*, p. 88 a. 93 f. 118 a. *Spem habere in Deo & nostrum est, & nobis proderit.* V. *Fiducia*, p. 136 c, d. 139 g. 140 g.
- SPIRITUS.** *Deus est Spiritus*, v. p. 24. *Spiritus hominis*, p. 12 d. 54 a, c. 58 c. 61 f. 73 a. 118 d. *Spiritus Dei.* V. *Sanctus Spiritus*, p. 95. *Spiritus Creati*, V. *Angeli*, p. 121.
- SPIRITUALIS Natura Religionis Christiana**, V. *Novum Fœdus*, p. 86 e, &c. V. *Oper. S. Spiritus*, p. 97, &c. V. *Ecclesia Christi*, p. 102 d, e. V. *Scientia Christiana*, p. 110 d. *Sanctitas*, p. 111, &c. *Felicitas*, p. 118 b, &c. V. *Offic. erga Deum*, p. 129 d, e, &c. V. *Fides*, p. 135 d. V. *Obedientia*, p. 146 f, &c. V. *Cultus*, p. 155 a, &c. 172 a. 174 b, c. 176 a. 177 b. V. *Abnegatio sui*, p. 267, &c. V. *Perfectio*, p. 282, &c.
- SUPERBIA.** *Diaboli*, p. 125 e. *Impiorum*, p. 131 c. *Superbia quàm grave peccatum*, V. *Fiducia in Deo*, p. 140 b. V. *Humilitas*, p. 246.
- SUPER-

INDEX.

- SUPERSTITIO.** V. *Vanitas*, p. 66 e. V. *Officium erga Deum*, p. 130 f, g. 133 b. V. *Timor Dei*, p. 142 f. V. *Supplicatio*, p. 163 f. 166 g. V. *Dies festi*, p. 174 b, c. V. *Ædif. general.* p. 270 g. *Ædif. per Scientiam*, p. 272 f. V. *supr. Augurium.*
- TENTATIO.** V. *Impietas hominis*, p. 74 a. V. *Christus homo*, p. 83 c. V. *Diaboli*, p. 127 c, d, f. 128 a. V. *Submissio erga Deum*, p. 150 d, e. V. *Supplicatio*, p. 162, e. 163 g. 165 b. V. *Vigilantia*, p. 276 h. 277 b. V. *Societas*, p. 277 i. 278 c, &c.
- TRINITAS.** V. p. 108, &c.
- VATES.** V. *Propheta.*
- VERBA.** V. *Humana Condit. vanitas*, p. 62 g. 66 e. V. *Juramenta*, p. 167 d, &c. V. *Falsum Testimonium*, p. 200, &c. V. *Candor in loquendo*, p. 212, &c. V. *Ver. & Sinc.* p. 213, &c. V. *Ædif.* p. 216 a, b. 220 e. V. *Mansuetudo*, p. 253 c, d, e, f. 254 a, &c. V. *Castitas*, p. 260 e, f. V. *Vigilantia*, p. 277 e. V. *Obedientia Univers.* p. 283 f, &c. V. *supra Adulatio, Blasphemia, Execratio, Impietas.*
- VESTITUS.** V. *Humilitas*, p. 252 a. V. *Modestia*, p. 257 e.
- ULTIO.** V. *Charitas in remittendis injuriis*, p. 205.

F I N I S.